MARIS PACIFICI,

(quod vulgò Mar del Zur)

cum regionibus circumiacentibus, insulisque in eodem passim sparsis, novissima descriptio.

MARIS ATLANTICI,

SIVE MAR DEL NORT

AMERICAE MERIDIONALIOR PARS.

Noua Hispania.

Mar Vermejo

California

Cuba Spagnola

Caribana.

Quito.

Peru.

Charcas.

Florida.

Bermuda.

Circulus Aequinoctialis.

Prima ego velivolis ambivi cursibus Orbem,
Magellane novo te duce ducta freto.
Ambivi, meritoq; vocor VICTORIA: *sunt mi*
Vela, alæ; præcium, gloria; pugna, mare.

Cum privilegijs Imp. & Reg. Maiest. datum, nec non Cancellariæ Brabantiæ, ad decennium.

istoric
magazin
ANUL VII Nr. 4 (73) APRILIE 1973

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul VII - Nr. 4 (73)
aprilie 1973

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CĂNDEA
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

④ ① ② ③

① Harta Pacificului din 1589, operă a cartografului Abraham Ortelius. Pe ea figurează şi caravela VICTORIA, singura dintre cele cinci nave ale lui Magellan care a efectuat prima călătorie în jurul lumii (1519-1522). Harta este reprodusă după albumul **Schöne alte Karten** („Frumoase hărţi vechi"), editat în R.D.G. **(Hărţi şi cartografi,** p. 62)

② „Un om mîndru, care voia lucruri înalte": Mihai Viteazul, fragment dintr-un tablou de Th. Aman **(Cuvintele de foc ale Viteazului,** p. 2)

③ Doamna Stanca, soţia marelui voievod. Frescă de la Alba Iulia **(Urmaşii lui Mihai,** p. 6)

SUMAR

Cuvintele de foc ale Viteazului: AUREL DECEI 2
Urmaşii lui Mihai: DAMIAN TODIŢA 6
Guruslău — unde şi cînd?: GRAŢIAN C. MĂRCUŞ 10
Cîştigătorul n-avea şanse: ION CONSTANTINESCU 12
Cine a învins la Skagerrak? O bătălie a erorilor: HEINZ NEUKIRCHEN ● **Un văl al tăcerii:** J.R. HALE 18
Un duşman implacabil şi un „aliat" neaşteptat: MARIA VASILESCU 29
1848-1973. Nicolae Bălcescu — gînduri despre revoluţie: DAN BERINDEI ● **„...O naţie mare, precum au fost strămoşii voştri":** IOANA URSU 37
Francezii bombardează Franţa: PIERRE MENDÈS-FRANCE 42
Primul Congres Socialist din România: ION IACOŞ 54
„Furtuna" din 1907: PHILIP EIDELBERG 60
Hărţi şi cartografi: ADINA BERCIU 62
La porţile Devei: GH. I. IONIŢĂ 68
Dimitre Onciul — ctitor al istoriografiei româneşti moderne: ŞT. ŞTEFĂNESCU 73
Cavalerul medieval şi oşteanul de ocazie...: CONSTANTIN ANTIP..... 78
Arestare în Austria Habsburgilor: HERBERT STEINER 86
Descoperitorii Lumii Noi: ANTON FILIPESCU..... 90

● **Concursul** Magazin istoric. **Trei conducători de state — care e numele lor ?...51** ● **Zîmbete din cronici ...53** ● **Cărţi sosite la redacţie ...96** ● **Poşta** Magazin istoric **... 98**

Un
om
mîndru,
care
voia
lucruri
înalte

Mihai Viteazul și cei din carnea și sîngele lui. Asupra lor se centrează atenția a trei cercetători, care scot în relief aspecte mai puțin cunoscute: înfruntarea cu puternicul și trufașul împărat Rudolf II; soarta copiilor si nepoților săi pe drumuri de pribegie; locul și data ultimei bătălii a marelui voievod.

CUVINTELE DE FOC ALE VITEAZULUI

AUREL DECEI

Unirea Transilvaniei, a Moldovei și a Țării Românești sub Mihai Viteazul a schimbat doar pentru scurtă vreme cursul evenimentelor, dar a trasat singura soluție posibilă — reunirea într-un singur trunchi, pe vecie.

În memoriul trimis în 1601 marelui duce de Toscana, Ferdinand de Medici, Mihai declara: „Și așa luai Ardealul, în numele lui Dumnezeu și al Măriei Sale Împăratului." Din considerente diplomatice, atunci cînd era necesar, Mihai nu spunea că a ocupat Transilvania în numele său, cu toate că împăratul Rudolf II nu mișcase nici degetul cel mic în acest scop.

A urmat, apoi, faza descurajatoare a dialogului cu comisarii trimiși de împărat la Alba Iulia: David Ungnad, umblat pe la Istanbul, un nedezmințit opozant al „valahului" și sprijinitor al nemeșimii maghiare din Transilvania. și Mihail Székely, comandantul Cetății Sătmar, un ostaș cinstit, cu bună judecată, care-l aprecia și susținea pe doborîtorul turcofilului Andrei Báthory. Aceștia au expediat numeroase rapoarte și scrisori asupra conversațiilor avute cu Biruitorul și din aceste documente se poate descifra caracterul și temperamentul lui Mihai Viteazul.

Din raportul lui Ungnad, de la 31 martie 1600, către împăratul Rudolf, rezultă o antiteză ireconciliabilă între sistemul metodic, dar profund ipocrit al diplomației habsburgice și năvalnica personalitate a lui Mihai. Ungnad îl prezintă suveranului austriac ca pe „un bărbat cu care nu poți avea o discuție și o tratare ordonată, căci el vorbește așa de mult, încît tălmaciul nu poate reda totul". Avalanșa de idei ale voievodului, dominat de spiritul de justiție și de onoare și frămîntat de nesiguranța ce plutea asupra viitorului realizărilor sale, îi surprindea pe „bizantinii" de la curtea austriacă, care niciodată nu-și exprimau răspicat gîndul.

Aceasta era părerea lui Ungnad; celălalt comisar, însă, Mihail Székely îl aprecia pe Mihai pentru că „e un om mîndru, vrea lucruri înalte".

Dar, încă înainte de formularea acestor concluzii de către comisarii imperiali, voievodul victorios apucase să dezlege sacul cu adevărurile sale. Încă de la 16 februarie 1600, la întoarcerea solului său — vistierul Stoica — de la Rudolf, aflînd că împăratul îi cerea să părăsească Transilvania, Mihai a explodat. Reproducem impresia produsă de reacția promptă și violentă a Viteazului asupra comisarului Mihail Székely. Acesta scria lui Barvitius, atotputernic consilier secret la Praga, că înștiințarea lui Stoica „l-a enervat în așa măsură pe Mihai Vodă, încît a devenit de-a dreptul turbat și înnebunit de năprazznica furie ce l-a apucat, și a vărsat astfel de vorbe, încît n-ar fi fost o minune ca un slujitor credincios, ca să scape, să fi preferat, dacă ar fi avut o sută de capete, să le fi pierdut pe toate în loc de-a auzi toate lucrurile acelea".

Contemporanii lui Mihai Viteazul: Sigismund Báthory, cel care „nu ştie nici ce face, nici ce vrea"...

În p. 2: *Mihai Viteazul (după tabloul lui Franz Francken II)*

Răsplata: trei coli pline de venin...

Mihail Székely reproduce aidoma clocotitoarele şi usturătoarele cuvinte rostite de marele voievod. După ce-l face pe împăratul Rudolf **„trădător"**, Mihai strigă: „Eu am luat Ardealul [...] riscîndu-mi întru aceasta trupul şi viaţa, avînd cu mine la un loc soţia şi pe singurul meu fiu. Dacă s-ar fi întîmplat o nenorocire, atunci eu, laolaltă cu soţia şi fiul şi cu toţi ai mei, am fi rămas acolo. Eu am nădăjduit că Măria Sa Împăratul Roman îmi va da confirmarea nu numai cu onoruri însemnate, ci cu steaguri împărăteşti, cu scrisori şi peceţi. Însă el vrea să mă gonească din Ardeal, cum se alungă o tîrfă din ţară. Asta n-o vrea Dumnezeu. **Eu nu mă voi lăsa gonit, chiar de mi-aş lăsa capul, căci eu l-am luat cu sabia mea.** Eu am slujit Împăratul Roman, nu de teamă, ci din marea dragoste ce o am faţă de Creştinătate. Împăratului Turcesc, de o bucată de vreme, i-am făcut toate ruşinile şi batjocurile pe care şi le poate imagina cineva; iar el acuma, la sfîrşit, îmi trimite un cal frumos înşeuat şi 15 000 ducaţi, un surguci cu pene de cocor, un steag de-al lui cu o sabie, un buzdugan, şi cîteva caftane din fir de aur, şi un cadou pentru boierii mei, care sînt la curtea mea, drept cinstire. Lui i-am făcut toate ruşinile şi batjocurile pe care le-am putut închipui, ca şi solului său în Ţara Românească. Iar Împăratul Roman [...] îmi trimite drept cinstire trei coli de hîrtie pline de venin, ruşine şi batjocură, şi vrea să mă gonească afară, aşa cum am fost înştiinţat. Mi s-a spus, într-adevăr, să nu mă încred în nemţi, căci voi fi rău răsplătit pentru slujba mea credincioasă; aşa precum s-a şi întîmplat. Voi trimite pretutindeni această scrisoare a Maiestăţii Sale, ca să vadă toată lumea bătaia de joc şi nerecunoştinţa ce mi s-a făcut pentru slujba mea credincioasă".

Şi comisarul imperial sfătuia, în cele din urmă, curtea de la Praga (unde se afla Rudolf) să nu-l exaspereze pe Mihai, căci pe cît e de mare prieten, pe atît de mare duşman poate deveni.

Mihai apare astfel, din faptele sale, ca şi din cuvintele sale, un erou tragic de o înaltă conştiinţă de om, de ostaş, dar în aceeaşi măsură şi de combatant aprig pentru glia sa, afirmîndu-şi, în acelaşi timp, personalitatea limpede precum cristalul şi ardentă ca razele soarelui prinse în acelaşi cristal etic şi uman.

Măreţia şi patosul acestei personalităţi adumbreşte întreg amalgamul de cvasi-personalităţi ale vremii sale: pe Sigismund Báthory, care — aşa cum a spus-o Mihai — „nu ştie nici ce face, nici ce vrea"; pe „săracul popă", arhiepiscopul de Warmia, Andrei Báthory, cardinalul filoturc, care, peste capul voievodului de la Bucureşti, se aliase cu turcii împotriva lumii creştine; şi, în fine, pe împăratul Rudolf II,

...Andrei Báthory, „săracul popă"...

un suveran cu spiritul tulburat, bolnăvicios şi abulic, astrolog şi alchimist convins că va descoperi piatra filosofală. Cu preocupările sale, manii arheologice, pictoriceşti sculptoriceşti, (multe dintre ele, de altfel foarte onorabile), cheltuise suma de 17 000 000 taleri, suficientă pentru adunarea unei armate cu care să-i scoată pe turci din Europa. De astfel de contemporani avea parte **Mihai-i bedfaal,** („Mihai răufăcătorul") cum îi ziceau rimat şi cu justificată teamă turcii care, cu bun discernămînt, vedeau adversarul lor principal într-însul, nu în caricaturalii săi suzerani.

Ba !

Viaţa lui de neostoită luptă se oglindeşte perfect şi în alte cuvinte autentice rămase de la Mihai Viteazul între hîrtiile vremii.

Sînt trei momente din epocala lui înfăptuire care-i caracterizează personalitatea prin însăşi vorbele sale mai mult decît tomurile de tratate...

Dintîi, este însemnarea cunoscută, trasată pe un petec de hîrtie, arătînd ţinta ce şi-o fixase voievodul şi tenacitatea în urmărirea ei:

„Şi hotaru Ardealului
Pohta ce-am pohtit
Moldova
Ţara Rumânească".

...şi împăratul Rudolf II, suveranul astrolog şi alchimist

În legătură cu încercarea lui Rudolf II de a-l alunga pe Mihai Viteazul din Ardeal, există şi o altă mărturie, nelansată pînă acum, aşadar **necunoscută în mod practic istoriografiei noastre,** şi care rezumă scurt, pe romînește, rezultatul ciocnirii sale cu comisarii imperiali în anul 1600. Contemporanul evenimentelor Nagy Szabó Ferencz din Tîrgu Mureş, în însemnările sale memorialistice, scrie:

„Într-aceea, împăratul nemţilor înţelegînd că Mihai Vodă ar fi triumfat asupra Cardinalului şi că şezînd în scaunul lui stăpîneşte Ţara Ardealului [...] şi-a trimis blîndul său sol la voievod, zicîndu-i: «că-i mulţumeşte ca unui bun credincios al său, că nu a lăsat Ardealul să se înstrăineze de el, ci i l-a dat în mînă; însă acuma aşa-i porunceşte, să se ducă în ţara sa, şi că aşa ca şi pînă acuma şi de aci încolo, îl ocroteşte împotriva turcilor, păstrînd faţă de el adevărata credinţă, pentru care credinţă îi făgăduieşte graţia împărătească [...]; de Ardeal însă se va îngriji de aci înainte împăratul». Auzind această solie, voievodul şi-a vărsat furia cea mare asupra solilor, spunînd: **«Ba zău nu oi da»**, adică: «nu-l dau, căci eu am luat Ardealul şi vreau să-l stăpînesc, nu-l dau nimănui». Cu acest răspuns, solul nemţesc s-a dus la împărat".

Evident, Nagy Szabó Ferencz, fiind din Tîrgu Mureş, ştia romăneşte. El ne-a păstrat aceste cuvinte transcriindu-le cît se poate de corect în ortografia maghiară: „Bá zo nu oj dá". Vorbele lui Mihai Viteazul, tăioase ca sabia din mîna sa stîngă — pentru care ungurii îi ziceau **Balog Mihály** („Mihai Stîngaciul") — corespund adagiului franţuzesc **les paroles des rois sont les rois des paroles*.**

În faţa asasinilor trimişi de perfidul general George Basta aflat în serviciul

---

* Cuvintele regilor sînt regii cuvintelor (fr.) — n.r.

Austriei, Mihai a rostit ultimul său cuvînt: **Ba!** Contemporanul său, Ştefan Szamosközy, deşi îl ura de moarte, a scris:

„După ce Basta şi-a orînduit toţi oamenii în mare linişte, a trimis trei sute de valoni şi nemţi asupra cortului lui Mihai Vodă. Cu mare iuţeală, ei au înconjurat cortul. În cort, unul din căpitanii valonilor, cu numele Boru (Beauri), împreună cu vreo cîţiva, l-a apucat pe Mihai, zicîndu-i: **Eşti prins** dar Mihai zice: **Ba,** şi odată cu această vorbă întinde mîna spre sabie..."

MICROFIŞIER BIBLIOGRAFIC

N. Bălcescu: **Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul,** în **Opere,** vol. I, Bucureşti, 1954; N. Iorga: **Istoria lui Mihai Viteazul,** Bucureşti, 1968; P.P. Panaitescu: **Mihai Viteazul,** Bucureşti, 1936; I. Sîrbu: **Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, domnul Ţării Româneşti,** 2 vol. Bucureşti, 1904-1907; Hurmuzachi: **Documente,** vol.1V-1 şi XII; Dr. Szádeczky Lajos: **Mihály havasalföldi Vajda Erdélyben, 1599-1601,** („Mihai, voievodul transalpin în Ardeal, 1599-1601"), Budapesta, 1882; Idem: **Erdély és Mihály Vajda története. 1595-1601. Oklevéltárral** („Istoria Ardealului şi a lui Mihai Vodă, 1595-1601, cu documente"), Timişoara, 1893.

URMAŞII LUI MIHAI

DAMIAN TODIŢA

S-a scris mult despre familia lui Mihai Viteazul, dar, de obicei, asemenea studii se opresc la evenimentele din imediata apropiere a morţii marelui erou. Nu există o cercetare corespunzătoare privind soarta urmaşilor săi, cu toate că documentele publicate (şi nepublicate) dau suficiente detalii despre viaţa copiilor şi nepoţilor lui Mihai. Ei nu au avut rol politic deosebit, ci au trăit mereu hărţuiţi pe drumurile pribegiei. Documentele aflate mai ales în arhive străine şi publicate în colecţiile Hurmuzaki şi Veress ne dau posibilitatea să înţelegem ce soartă aveau pribegii acelor vremuri. Singurele momente mai vesele puteau fi căsătoria ori naşterea unui copil, momente după care începeau iarăşi veşnicele probleme: datoriile, procesele privind moşiile acordate dar neintrate în stăpînire, grija traiului de toate zilele...

Din căsătoria cu doamna Stanca, Mihai Viteazul a avut doi copii: o fată şi un băiat. Fiica, domniţa Florica ar fi putut deveni soţia împăratului Rudolf II, dar mama acestuia n-a permis ca fiul ei să se însoare cu o fată de religie ortodoxă. Apoi, pe la 1600, se proiecta o căsătorie a domniţei cu un bărbat din familia Ioşika, în Ardeal. După moartea lui Mihai — care a dărîmat toate aceste planuri — a plecat la Viena, cu mama şi fratele ei, apoi cele două femei s-au întors în Ţara Românească, unde doamna Stanca a murit de ciumă, în 1603, fiind înmormîntată la Rîmnicu Vîlcea. Florica s-a căsătorit cu Preda Greceanul, fost mare slujer. În vremea lui Leon vodă Tomşa (1629-1632), Preda a intrat în tabăra nemulţumiţilor, în frunte cu aga Matei — viitorul domn Matei Basarab — şi a fost luat prizonier în prima incursiune nenorocoasă împotriva lui Leon. A fost tăiat „fără milă", laolaltă cu alţi prizonieri, în 1631. Florica murise şi ea, cu cîţiva ani înainte.

Un pretendent permanent

Băiatul, Pătraşcu, născut în 1584, domnise în Ţara Românească — în locul tatălui său, plecat în Transilvania şi Moldova — doar zece luni: din noiembrie 1599 pînă în septembrie 1600, cînd a fost predat ca ostatec generalului Basta, fiind trimis în tabăra lui Ştefan Csaki (octombrie 1600). Din tabăra lui Csaki a fost dus în castelul din Gilău, unde mai tîrziu au venit şi doamna Stanca, împreună cu Florica. La 18 august 1602, erau cu toţii la Făgăraş, de unde au trimis o scrisoare, cerînd să fie lăsaţi să meargă la curtea imperială. Situaţia lor se înrăutăţise după ce Basta fusese alungat din Transilvania; Csaki confiscase multe din bunurile mobile ale lui Mihai Viteazul. Obligat să colinde dintr-o cetate în alta, alături de mamă şi soră, fără a avea certitudinea că aceste drumuri se vor curma, Pătraşcu a primit în acest timp şi un semn al recunoştinţei moldovenilor care, în iunie 1602, l-au cerut domn.

Dar, în împrejurările de după uciderea lui Mihai Viteazul, Pătraşcu n-a putut să capete tronul nici uneia dintre cele trei provincii. Ca urmare, după ce li s-a aprobat cererea de plecare, Pătraşcu cu mama şi sora sa au pornit spre Viena. La 16 decembrie 1602, ei erau deja acolo. Stanca şi Florica n-au vrut să rămînă în imperiu şi, cum am arătat, s-au întors în ţară, sperînd că într-un viitor apropiat

Doamna Stanca şi Nicolae Pătraşcu (frescă din Mănăstirea Căluiu)

va veni şi Pătraşcu să ocupe tronul al cărui moştenitor era.

Rămas la Viena, Pătraşcu a primit o pensie lunară de 100 florini şi promisiunea că va fi ajutat de împărat să-şi redobîndească averea din Ţara Românească şi, pe de altă parte, să-şi desăvîrşească învăţătura. Într-un document din 22 decembrie 1603, se afirmă că împăratul îl va trimite la curtea arhiducelui Ferdinand pentru educaţie. Pătraşcu făcuse studii în limba latină, probabil la iezuiţii din Cluj, căci scrisorile lui arată un om instruit, iar din documentele de mai tîrziu reiese că citea mult, profitînd şi de faptul că la Tîrnavia (Ungaria de Sus), unde locuia, se găsea o universitate. Pătraşcu era un pretendent potenţial permanent la tronul Ţării Româneşti, al Moldovei sau al Ardealului. Astfel, în martie 1607, se zvonea din nou că va fi numit domn în Moldova. Dar situaţia lui a rămas în continuare instabilă.

Între timp, Radu Şerban, fostul voievod al Ţării Româneşti, care dusese o politică filo-austriacă în cei opt ani de domnie, alungat şi el din ţară, a fost obligat să plece definitiv cu cîţiva slujitori credincioşi, statornicindu-se la Tîrnavia, împreună cu soţia sa, doamna Elina, şi cu cele două fiice, Ana şi Elina. În scurt timp, Pătraşcu s-a apropiat de aceşti pribegi, devenind sfetnicul şi ajutorul lui Radu în pregătirile pe care acesta le făcea pentru a reveni în Ţara Românească.

În iulie 1618, s-a şi căsătorit cu fiica mai mare a lui Radu Şerban, Ana. Împăratul a trimis ca delegat la această nuntă un cavaler care a adus un dar.

Dar acest eveniment n-a reprezentat decît un strop de lumină pentru pribegi, căci izbucnirea războiului de 30 ani (1618-1648) a adus celor două familii noi neca-

zuri. Radu a plecat la Viena să ceară sprijin şi ajutor: la 6 iunie 1619, îl ruga pe arhiducele Leopold să intervină pe lîngă împărat să-i dea o moşie unde să poată trăi liniştit. Din această călătorie, Radu nu s-a mai întors: a murit la Viena la 13 martie 1620, fiind înmormîntat trei zile mai tîrziu în Catedrala Sf. Ştefan

„Ca pe fiul patriei..."

Văduva sa, doamna Elina, nemaiputînd îndura viaţa de pribegie, a plecat în ţară. Socotelile oraşului Cluj menţionează la 5 octombrie 1620: „a sosit soţia voievodului Radu, din Sîmbăta Mare (Tyrnau) cu nouă trăsuri, mergînd în Muntenia". Pătraşcu şi Ana au rămas să-şi continue viaţa lor frămîntată, alături de copii. În 1619 se născuse primul lor băiat, botezat cu numele bunicului, Mihai, iar în ianuarie 1622 — al doilea, Gavrilaş, care va muri peste şase luni. Peste doi ani s-a născut o fată, pe care au botezat-o Elina. Data morţii lui Gavrilaş şi data cînd s-a născut Elina le-a scris Pătraşcu în româneşte pe un act prin care împăratul îi dăruia moşiile lui Andrei Szaszi, mort fără moştenitori: „13/23 iunie 1622, murit-au Gavrilaş fiul la 9 ceasure înaintea prînzului; 19/30 ghenarie 1624, născut-au Elinca, luni dimineaţa la 6 ceasure".

Împăratul dăduse ordin Camerei Ungare să-l pună pe Pătraşcu în stăpînirea moşiilor rămase de la Andrei Szaszi, dar rudele acestuia nu au permis executarea ordinului imperial, nevoind să admită că Szaszi a murit fără moştenitori. Palatinul Ungariei i-a propus atunci să primească, în schimb, Castelul Laszkar; procesul privind moşiile lui Szaszi rămînînd deschis, a durat aproape 50 ani şi abia la 1 iulie 1671 împăratul Leopold a ordonat stingerea lui.

Bolnav încă din 1624, Pătraşcu a murit în vara anului 1627; avea aceeaşi vîrstă la care a fost ucis tatăl său. A fost înmormîntat în biserica sîrbească din Györ, rămăşiţele sale pămînteşti fiind aduse în ţară de către soţia sa odată cu cele ale lui Radu Şerban şi reînhumate la Comana (1640).

Din documente reiese că văduva, domniţa Ana, şi cei doi copii minori, au dus-o foarte greu. Din aprilie 1629, Ana a făcut cereri repetate pentru plata pensiei restante. Micul Mihai moştenise de la bunica lui 4 000 florini şi pensia ei de 50 florini pe lună. Şi el încasa banii foarte greu, şi uneori numai în urma unor mari insistenţe. Pînă la urmă, pentru achitarea datoriilor rămase de la Pătraşcu,

Semnătura şi sigiliul lui Nicolae Pătraşcu voievod

împăratul a acordat, în octombrie 1634, suma de 4 000 florini.

Venirea pe tronul Ţării Româneşti a lui Matei Basarab (1632-1654), pe care doamna Elina îl numea „frate", a influenţat pozitiv situaţia pribegilor, cu care, de altfel, se înrudea. Solii lui Matei în capitala imperiului se întîlneau cu Ana şi copiii ei şi puneau o vorbă bună în favoarea acestora acolo unde puteau.

Crescut şi educat în imperiu, Mihai a urmat alt drum decît tatăl său. În 1639, apare între curtenii împăratului. Acest lucru însă nu a curmat atitudinea ostilă a unor autorităţi faţă de familia sa. Astfel, comitele Paul Palffi, mai tîrziu palatin, le-a sechestrat bani şi lucruri familiale, şi nu le-a înapoiat nici la porunca împăratului.

În aceste condiţii, domniţa Ana s-a hotărît să se întoarcă în Ţara Românească şi, pentru aceasta, a cerut ajutorul împăratului. În favoarea cererii a intervenit şi Matei Basarab, prin solul Marcu Vladcovici. Din intervenţia acestuia la curtea imperială desprindem cîteva informaţii interesante: „Voind văduva lui Pătraşcu să-şi viziteze patria şi rudele, voievodul [Matei] se roagă ca Maiestatea Sa să-i dea voie să se întoarcă în patrie dimpreună cu fiica sa Elina, iar pentru binevoitoarea protecţie dată ei şi copiilor ei exprimă [...] Maiestăţii Sale cele mai mari mulţumiri. Iar pe fiul ei Mihai îl recomandă Maiestăţii Sale [...] să-l aibă graţios în vedere, căci numitul voievod neavînd copii, nu are pe nimeni rudă mai

apropiată decît pe dînsul, care îi ține loc de fiu și succesor, lăsîndu-l, drept dovadă de fidelitate, la Curtea Maiestății Sale, în serviciul și sub ocrotirea Măriei Sale. Iar pe acesta [pe Mihai] nu numai voievodul singur, ci **toată țara îl dorește urmaș, ca pe fiul patriei**" **[subl. ns.]**.

Cîțiva ani mai tîrziu, în 1643, alt sol al lui Matei Vodă, Grigore Racz, explica împăratului că „...e de mare trebuință ca Mihai să intre din timp în țară, ca poporul și boierimea să se deprindă cu el și să-l iubească, căci altfel, dacă Matei ar muri mai înainte de intrarea lui în țară, ar fi foarte greu să ocupe tronul".

Nestatornicia Vienei

Dar soarta lui Mihai depindea de evoluția războiului de 30 ani. În februarie 1644, principele Transilvaniei, Gheorghe Rákóczi I (1630-1648), a intrat în război împotriva împăratului, îndemnat de nobilii maghiari și de generalissimul suedez Torstenson, care conducea operațiile din Boemia. Pentru moment, domnul Țării Românești și moștenitorul lui s-au lăsat antrenați în tabere adverse: Matei Basarab a trimis ajutor armat lui Rákóczi, în timp ce Mihai și-a oferit serviciile curții imperiale.

Însemnările pribeagului

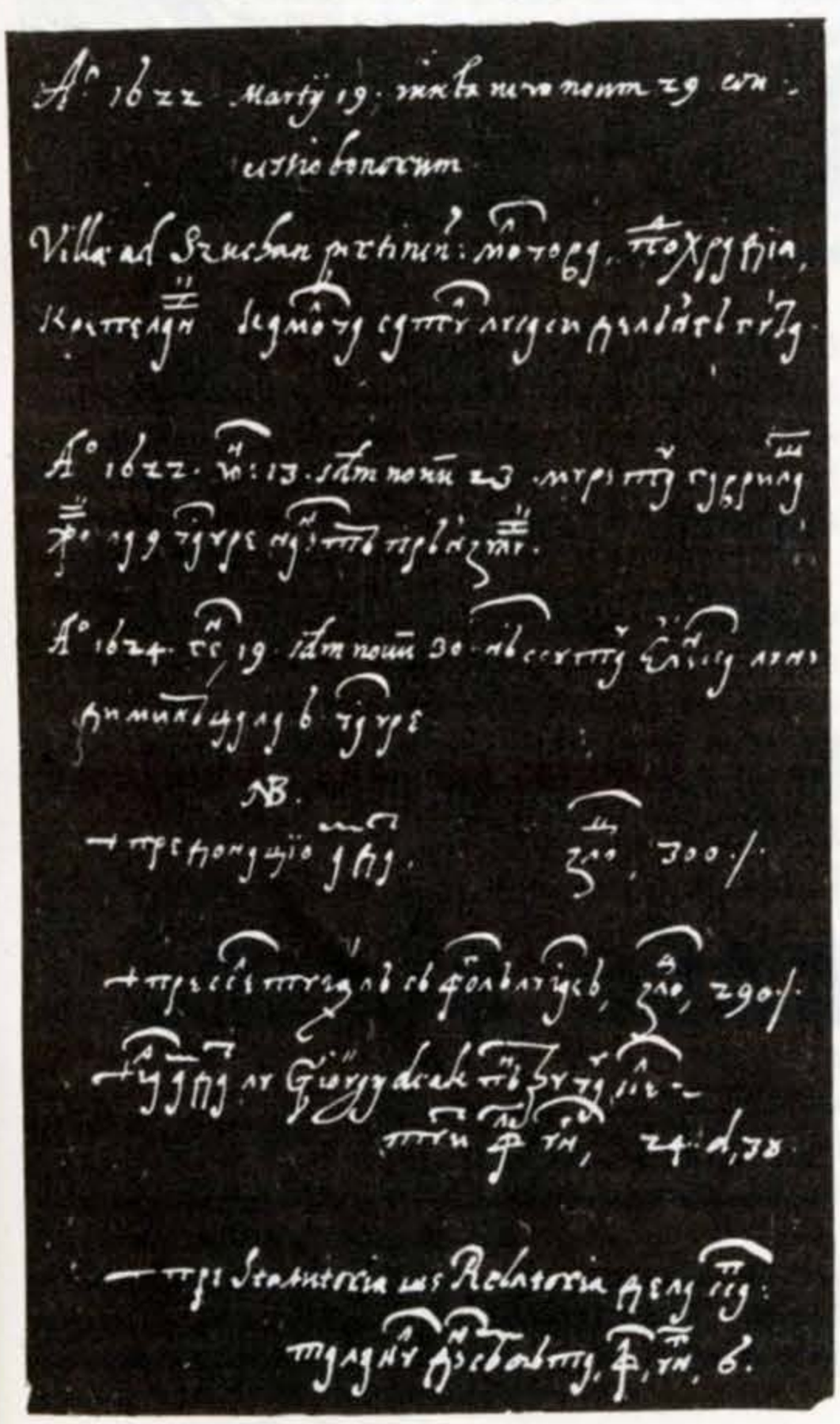

În 1646, însă, relațiile lui Matei Basarab cu imperialii erau restabilite și Mihai se interesa din nou de afacerile comerciale ale voievodului. La 1651, se pare că exista și un proiect privind plecarea lui Mihai în Țara Românească, lucru ce trebuia să se facă cu păstrarea celui mai desăvîrșit secret. Probabil în acest sens împăratul îl anunța pe palatinul Ungariei că Mihai urmează să plece în Polonia, ordonînd ca pe timpul cît va lipsi să fie scutit de orice hărțuieli judiciare.

Prevederea era prețioasă, căci tocmai atunci izbucnise un conflict cu moștenitorii unui anume Laurențiu Bossenyi, care voiau să intre în stăpînirea Castelului Laszkar. Mihai și oamenii lui s-au opus cu forța și i-au alungat pe reprezentanții autorităților maghiare, trimiși de comitele Ladislau Csaki. Indignat, acesta a adresat împăratului un memoriu, sugerîndu-i să nu-l ajute pe Mihai, deoarece și bunicul său fusese necredincios față de împăratul Rudolf, fapt pentru care a și fost omorît de oamenii lui Basta în tabăra de la Turda; pretenția lui Mihai Pătrașcu de a-și cîștiga scaunul domnesc este nedreaptă — adăuga Csaki — ca și faptul că se numește cu consecvență „Voievod ereditar al Valahiei", deoarece tatălui său, cînd a fugit din Țara Românească, boierii i-ar fi tăiat nasul, ca să nu mai poată avea pretenții la domnie. Erau calomnii, la care, ca răspuns, împăratul a scris palatinului Ungariei că îl ia pe Mihai în grija sa specială, ordonînd să fie ocrotit în toate moșiile sale și mai cu seamă în stăpînirea Castelului Laszkar.

Dar iarăși împrejurările nu au fost favorabile pentru venirea lui Mihai în țară: Gheorghe Rákóczi II (1648-1660), fiind în relații bune cu Poarta, Mihai nu putea trece prin Ardeal. Mai mult chiar: Rákóczi se temea că împăratul ar intenționa să dea lui Mihai domnia Ardealului, cu ajutorul cazacilor lui Bogdan Hmielnițki, probabil în cadrul unui plan de a pune Țara Românească și Ardealul sub un singur domn, supus curții de la Viena, pentru întărirea frontului antiotoman.

Din aceste cauze, Mihai a pornit spre Țară Românească, străbătînd întîi Polonia și oprindu-se la curtea lui Bogdan Hmielnițki. Între timp, însă, alianțele s-au răsturnat: Rákóczi a intrat în legătură cu curtea de la Viena, care, pentru a-l păstra de partea ei, l-a abandonat pe

Mihai. La 2 aprilie 1654, împăratul a comunicat lui Rákóczi că n-a avut nici o înțelegere cu cazacii și că Mihai Pătrașcu a plecat să-și vadă țara și rudele și a ieșit din serviciul împărătesc.

Conflictele izbucnite între Matei Basarab și Vasile Lupu, ca și intervenția cazacilor în aceste evenimente, au complicat mult situația politică și Mihai n-a mai ajuns niciodată în Țara Românească: fiind încă în Polonia, s-a îmbolnăvit de ciumă și a murit, probabil în toamna anului 1655. În luna noiembrie a acelui an, din ordin împărătesc, moșiile sale au fost dăruite altor protejați ai curții.

Astfel s-a stins ultimul descendent în linie bărbătească al lui Mihai Viteazul, destul de tînăr, necăsătorit și fără să fi realizat speranțele ce le avea el și cele ce fuseseră puse în el. Nu se știe unde-i este mormîntul. Nu este exclus să fi fost înmormîntat într-o groapă comună, împreună cu alte victime ale ciumei.

Existența zbuciumată a acestor principi pribegi printre străini interesați — dacă nu chiar răuvoitori — nu a însemnat, firește, o renunțare, din partea lor, la moștenirea strămoșească. Din contra, ei n-au uitat nici o clipă originea strălucită și faptele glorioase ale înaintașului lor, protestînd, cînd era cazul, împotriva denaturărilor și calomniilor în legătură cu Mihai Viteazul. Astfel, Pătrașcu cerea curții de la Viena „să dovedească cu ce mișelie a fost ucis Mihai vodă, spre paguba Casei austriece și a întregii lumi creștine". La rîndul lor, românii, recunoscători celui care îi unise pentru prima dată sub un singur sceptru, i-ar fi dorit pe acești urmași ca voievozi. Condițiile politice nefiind favorabile, dorințele și planurile acestea au rămas, însă, nerealizate.

Gheorghe Rakóczi II vedea în nepotul Viteazului un rival

Puncte de vedere

GURUSLĂU: unde și cînd?

GRAȚIAN C. MĂRCUȘ

Numeroase studii și monografii privitoare la domnia lui Mihai, primul făuritor al unirii celor trei țări române, au prezentat pe larg viața și activitatea sa. Ultimele evenimente ale domniei lui cer încă unele clarificări, rectificări sau completări.

O primă chestiune la care încercăm să răspundem este aceea a fixării localității unde s-a dat bătălia dintre Mihai Viteazul și Sigismund Báthory în campania militară începută în vara anului 1601.

Se știe că, după ce și-a unit oastea cu aceea a lui Basta la Moftin, Mihai Viteazul a plecat la 1 august spre Transilvania, iar la 3 august 1601 a dat bătălia la Guruslău, învingîndu-l pe Sigismund Báthory, care ducea — alături de Ieremia Movilă, omul polonilor — o politică externă turcofilă.

În Sălaj sînt două localități cu numele de Guruslău, una pe Valea Zălaului*, cealaltă pe Valea Someșului. Uneori, sînt confundate: care dintre ele este locul istoric al bătăliei? Pentru lămurirea acestei probleme, stabilirea traseului urmat de Mihai Vodă pe drumurile Sălajului ne va fi de mare ajutor.

La Arhivele Statului din Cluj s-a găsit de curînd un document din care aflăm cîteva repere precise ale acestui traseu. E vorba de o scrisoare adresată de Nicolaus Farkas din Cluj lui Ioannes Budaki, jude-primar al orașului Bistrița, în arhiva căruia s-a și păstrat. Scrisoarea este datată **3 august 1601** și cuprinde informații culese de Farkas de la un trimis special al lui Sigismund Báthory. Farkas îl informa pe Budaki că Mihai Vodă „alaltăieri a părăsit Supururile și ieri, după cum se vorbește, ar fi sosit la Sărmășag". În continuare, spune că „domnul nostru — se referă la Sigismund Báthory — se află la Vîrșolț".

Pe baza datelor din scrisoare, putem reconstitui traseul urmat de Mihai Vodă:

1 august: Moftinul Mic, Ghirolt, Eriu-Sîncrai, Unimăt, Supurul de Jos, Supurul de Sus (amintite în document), Bobota (popas de noapte);

2 august: Bobota, Sărmășag (amintit în document), Valea Zălaului, Sălăjeni (popas în poienile pădurii de stejari ce se întindeau între Sălăjeni și hotarul satului apropiat, Sighetul-Silvaniei, și unde un gorun este păstrat în tradiția populară locală pînă astăzi sub numele de **Gorunul lui Mihai**);

3 august: mergînd pe Valea Zălaului mai departe, spre munte, prin Bocșa și Borla, Mihai a ajuns, în puține ore, la Dealul Mic din hotarul localității Guruslău, deal numit și astăzi de popor **Dealul lui Mihai.** Aici s-a dat bătălia vestită în care Sigismund fu înfrînt

* Autorul consideră că denumirile de Goraslău și Valea Zalăului, așa cum apar în unele lucrări de istorie, nu sînt corecte. În acest sens a publicat și o notă în revista **Lumea,** în urmă cu cîțiva ani.

Deci Guruslăul luptei lui Mihai Viteazul este localitatea cu acest nume de pe Valea Zălaului; cea de pe Valea Someșului nu are nimic comun cu acest eveniment istoric.

Altă problemă care necesită unele precizări este data bătăliei de la Guruslău, deci timpul ce s-a scurs de atunci și pînă la asasinarea lui Mihai.

În toate lucrările de specialitate, lupta de la Guruslău este datată **3 august** stil vechi sau **13 august** stil nou (între cele două stiluri exista, la vremea aceea, un decalaj de zece zile), ceea ce ar însemna că pînă la asasinatul din **9/19 august** ar fi trecut doar șase zile, din care știm sigur că cinci au fost petrecute în tabăra de la Cluj. Distanța între Guruslău și Turda fiind de 130 km, e greu de crezut că a putut fi străbătută într-o singură zi. Eroarea constă, în acest caz, în transpunerea greșită a datelor din cele două calendare.

Cu privire la data bătăliei de la Guruslău, există două surse externe contemporane. Prima este o știre din Bologna, care indică **3 august 1601**. A doua este raportul unui anonim german, care dă știri precise privind data bătăliei, atît după calendarul nou, gregorian — **3 august 1601** — cît și după vechiul calendar iulian — **24 iulie 1601.** Așadar, **lupta de la Guruslău nu s-a dat la 3/13 august, ci la 24 iulie/ 3 august.** Prin urmare, între bătălie și asasinatul de la Turda intervalul de timp e de 16 zile — ultimele zile ale lui Mihai Viteazul.

Cronologia lor (în stil nou) se prezintă în felul următor:

4 august: Mihai Vodă se află încă în tabăra de la Guruslău, de unde scrie împăratului;

5—8 august: Mihai se află la Zălau, singur în fruntea oștirii sale; din tabăra ridicată „lîngă Zălau", trimite scrisori regelui Spaniei și papei de la Roma prin reprezentanții lor din Praga. Aceste patru zile petrecute la Zălau au fost întrebuințate și pentru refacerea oștirii; o legendă locală spune că voievodul cutreiera satele pentru a strînge „oaste de țară";

9—10 august: marșul de la Zălau la Cluj, prin Poarta Meseșană;

11—15 august: tabără la Cluj;

16 august: marșul spre Turda;

17—18 august: tabăra de pe Cîmpia Turzii;

19 august: în zorii zilei, asasinarea.

De această dată, ne propunem să prezentăm cititorilor noştri cronica unei zile din viaţa politică a Capitalei. Cu ajutorul documentelor vremii, vom descifra culisele desfacerii şi facerii unui guvern, nu atît pentru faptul că venirea sau plecarea unui nou cabinet reprezenta un moment de mare însemnătate politică, ci pentru că, în acele clipe, urzelile politicianiste, coteriile, înscenările, interesele meschine şi demagogia oamenilor politici burghezi apăreau mai acut în adevărata lor lumină. Căderea, ca şi formarea unui guvern, aşa cum vom vedea, erau dictate de interesele oligarhiei burghezo-moşiereşti, în faţa cărora orice norme constituţionale rămîneau inoperante. Într-o măsură sau alta, faptele descrise ne ajută la descifrarea, fie şi parţială, a limitelor regimului „democratic" în care se desfăşura viaţa politică în trecut.

CÎŞTIGĂTORUL

ION CONSTANTINESCU

Zi de primăvară însorită. Termometrul arată 10 grade, dar lumea n-a lăsat încă paltoanele.

De două zile, opinia publică e în aşteptare. Guvernul I.I.C. Brătianu şi-a dat demisia şi criza de guvern încă nu s-a rezolvat. Demisia a survenit într-un moment cînd lumea se aştepta mai puţin. În ianuarie, echipa condusă de Brătianu împlinise patru ani de guvernare, deci legislatura sa expirase. Lumea ştia însă de cîtă influenţă dispunea şeful liberalilor. Din acest motiv i se şi spunea Brătianu II, iar familiei sale i se atribuia adesea rolul unei dinastii tot atît de puternice, dacă nu mai puternică, decît a Hohenzollernilor. Şi, lovitură de teatru: cînd aproape nimeni nu se aştepta, în ziua de 27 martie, Brătianu i-a cerut regelui un mesaj de închidere a Corpurilor Legiuitoare, s-a dus cu el la Cameră, şi după ce s-au votat ultimele proiecte mai importante, printre care şi nişte avantaje pentru industriaşii din ramura petroliferă, a citit mesajul de închidere. Seara s-a dus la Palat şi i-a înmînat regelui... demisia. Majorităţile parlamentare din Cameră şi Senat fuseseră invitate în sala de onoare a Hotelului Bulevard, pentru un dineu de adio. A venit acolo şi Brătianu, nu pentru a participa la masă (îşi păstra permanent o ţinută de rezervă chiar şi faţă de ai lui), ci ca să le mulţumească pentru concurs... Le-a spus că speră într-o apropiată reîntîlnire, şi tot în formula de mai înainte. După plecarea lui, s-au ţinut discursuri, s-a mîncat, şi, la miezul nopţii, masa a luat sfîrşit...

La plecarea liberalilor, ziarele au publicat un fel de bilanţ al celor patru ani, concretizat în cîteva cifre: cînd veniseră

O ZI DIN VIAȚA CAPITALEI

30 martie 1926

...N-AVEA ȘANSE

la putere, bugetul țării era de peste zece miliarde, la plecare, depășea 31 miliarde; în 1922, deficitul bugetar era de trei miliarde, la plecare depășea 14 miliarde. Atunci, un dolar era plătit cu 143 lei, acum costa 246 lei. Pîinea trecuse de la 3 la 12 lei, laptele de la 14 la 16 lei.

Presa liberală vorbea însă de restabilirea prețurilor, de redresarea finanțelor și de însuflețirea comerțului!

Deci, criza de guvern s-a dezlănțuit vineri seara. Partidele de opoziție au intrat în alertă imediat. Oamenii lor au început să cutreiere periferiile Bucureștilor în căutare de partizani. S-au expediat telegrame în provincie, pentru ca șefii de organizații să ia unele măsuri pentru eventualitatea... saltului spre putere. Cluburile din Capitală au ținut ședințe toată noaptea, pentru a pregăti aceeași eventualitate...

Sîmbătă 28, după-masă, regele a început consultările. La orele 16, cu președintele Partidului Național, Iuliu Maniu. La orele 17, cu generalul Averescu, președintele Partidului Poporului, iar la orele 18 cu Ion Mihalache, președintele Partidului Țărănesc.

Încă din zori, din gările bucureștene a început să se reverse o mulțime de oameni veniți la chemarea șefilor politici din Capitală. Fiecare club politic și-a orînduit forțele după planuri tactice proprii: grupuri compacte de partizani au fost postate mai întîi în jurul clubului; demonstrativ, alte grupuri au fost aduse de-a lungul traseului pe care șeful partidului respectiv urma să treacă spre Palat, unde trebuia să fie așteptat de alte grupuri de partizani.

La clubul Partidului Național, care își avea sediul la Hotelul Athénée Palace era un du-te-vino neîncetat. De altfel, toată lumea, toată presa și cafeneaua dădeau ca sigură însărcinarea lui Maniu cu formarea guvernului. Se știa că, în anul trecut, partidul își înmulțise cadrele prin fuziunea cu Partidul Național

al Poporului, care era vechiul partid „iorghist" combinat cu gruparea lui Argetoianu, desprinsă mai de mult de acea a lui Averescu şi urmată de gruparea lui D.R. Ioaniţescu şi de resturile „takiste" din Partidul Conservator Democrat.

Partidul Naţional astfel „fortificat" avea acum doi preşedinţi: pe Iuliu Maniu şi pe profesorul Iorga; primul — preşedinte activ, cel de-al doilea, de prestigiu! Problema era: cine va merge la Vodă? Maniu sau Iorga? Maniu, care refuzase să participe la încoronarea de la Alba Iulia, simţea că regele Ferdinand îşi va aduce aminte de această ofensă; şansele sale, deci, erau prea mici. Iorga, în schimb, fusese sfătuitorul din ceasurile grele ale dinastiei, la Iaşi, în 1917-1918, şi, dacă regele ar fi reţinut şi partea sentimentală a lucrurilor, profesorul ar fi avut mult mai multe şanse. În această situaţie s-a comunicat mareşalului Palatului că, în audienţa de după-amiază, în numele Partidului Naţional, se va prezenta profesorul Iorga. Deci, la orele 16 fără zece minute profesorul s-a înfăţişat la Palat venind pe jos de la Hotelul Athénée Palace. Pe parcurs, partizanii i-au urat succes. Audienţa a durat trei sferturi de oră. Profesorul a ieşit aproape radios, fiind întîmpinat cu urale. Ziariştilor le-a declarat zîmbind că nu le poate spune nimic.

La orele 16,45 a sosit cu maşina generalul Averescu. Şi la venire şi la plecare a fost salutat de grupuri de partizani de-ai săi. Audienţa a durat o jumătate de oră. A ieşit cu aceeaşi faţă imobilă cu care intrase. N-a dat atenţie gazetarilor care l-au asaltat la urcarea în maşină. Se aştepta audienţa lui Ion Mihalache, preşedintele Partidului Ţărănesc, aşa că figuranţii s-au schimbat din nou: de data aceasta au apărut cojoace ţărăneşti, scurte de dimie şi căciuli de oaie. Calea Victoriei a fost, literalmente, luată cu asalt. S-a umplut chiar şi curtea Palatului, fiind nevoie de forţe de ordine pentru restabilirea circulaţiei.

Mihalache a sosit într-un automobil care înainta încet, fără motor, împins de mulţime. Abia s-a putut deschide portiera ca să coboare. Fruntaşul ţărănist era îmbrăcat în straie muscelene. 25 minute cît a durat audienţa, uralele n-au încetat. La plecare, a fost condus tot în urale pînă la club...

După terminarea audienţelor, regele a plecat la Cotroceni unde îl aştepta regina Maria. Mai tîrziu s-a aflat că suveranul i-a încredinţat pe fiecare din cei care-l vizitaseră că ar putea fi chemat să formeze guvernul, dar insistase mult pentru un guvern de coaliţie.

La clubul Partidului Naţional de la Athénée Palace, după ce s-a aflat despre convorbirea prietenească a profesorului Iorga cu regele, părerea că de aici va ieşi guvernul de mîine nu mai întîmpina nici o îndoială. Delegaţia permanentă a partidului a fost imediat convocată (mai era oare nevoie, de vreme ce membrii ei se găseau cu toţii în păr la club?). S-a hotărît, pe loc, ca în conducerea partidului să se limpezească puţin situaţia; cu doi preşedinţi, regele va putea oscila — pe cine să însărcineze cu formarea guvernului? Pe profesorul Iorga? N-ar fi fost deloc pe placul ardelenilor; profesorul fusese adus în partid pentru numele lui de prestigiu, şi oarecum, ca un fel de garanţie pentru cumînţenia generală a partidului, dar guvernul trebuia să-l aibă în frunte pe conducătorul real al partidului — Iuliu Maniu! S-a găsit, totuşi, o formulă: profesorul rămînea singurul preşedinte, iar guvernul va fi încredinţat lui Maniu. Se dădea ceva şi profesorului, şi se înlătura şi primejdia ca Maniu să fie... un ministru oarecare. S-a întocmit rapid un comunicat pentru presă, pentru ca şi Palatul să afle hotărîrea delegaţiei permanente şi să procedeze în consecinţă.

Ţinînd cont de dorinţa regelui pentru realizarea unui guvern de coaliţie, Maniu l-a poftit la o consfătuire intimă pe Ion Mihalache; pentru aceasta, hotelul a mai pus două camere la dispoziţia Partidului Naţional. După o „pertractare" de aproape două ore, s-a ajuns la o înţelegere pentru o listă comună. Nu era însă singura listă, ci a ... treia, deoarece fiecare partid urma să încerce mai întîi să obţină guvernul numai pentru el. Deci, Partidul Naţional şi-a alcătuit lista lui proprie („pură", ca să-i spunem aşa), iar dacă regele ar fi stăruit, urma să-i fie prezentată şi cealaltă. Lista Partidului Naţional era următoarea: I Maniu — Preşedinţia; Al. Vaida-Voievod — Interne, cu N. Caramfil şi C. Ţoni („iorghist") subsecretari de Stat; prof. G. Taşcă (şi el „iorghist") — Muncă; Al. Buţureanu — Lucrări Publice; M. Popovici — Finanţe; D.R. Ioaniţescu (din gruparea Argetoianu) — Comunicaţii; S. Popescu (directorul **Universului,** venit de la „takişti") — Justiţie; C. Argetoianu — Externe; dr. V. Demetrescu-Brăila — Sănătate; V. Goldiş — Instrucţiuni Publice; I. Lupaş — Culte; G. Lucasievici — Agricultură şi Domenii; I. Pelivan, S. Bocu — miniştri fără portofolii.

Prezentarea listei urma să se facă duminică, 29 martie. (De această dată, lista trebuia să fie prezentată de Maniu însuşi, de vreme ce el urma să formeze guvernul.) În ultima clipă, însă, s-a comunicat Palatului că lista va fi, totuşi, prezentată de profesorul Iorga; era preşedintele partidului şi părea mai prudent să-l propună el pe Maniu ca preşedinte de consiliu.

Deci, la orele 15,45, profesorul a plecat pe jos spre Palat, trecînd ca şi în ziua precedentă printre grupuri mari de partizani, ce scandau de data aceasta numele lui Iuliu Maniu. După o jumătate

de oră, s-a înapoiat la club. Regele îi ceruse şi lista cu cabinetul de coaliţie, aceasta părînd a-l interesa mai mult...

La orele 16,45 a venit Ion Mihalache — şi el cu două liste. Prima avea compunerea următoare: Mihalache—Preşedinţia; Grigore Iunian—Interne; dr. N. Lupu—Externe; prof. G. Bogdan Duică—Culte; prof. N. Costăchescu — Instrucţiuni Publice; Ion Răducanu—Muncă; Eduard Mirto —Comunicaţii; Virgil Madgearu — Finanţe; Hoisescu—Industrie şi Comerţ; Pan Halipa—Sănătate. A venit în uralele şi a plecat în uralele mulţimilor „speciale". Lista generalului Averescu nu se publicase în detaliu ca celelalte. Se ştia că fuseseră propuşi pentru viitorul guvern: Octavian Goga — Interne; prof. Ion Petrovici — Instrucţiuni Publice; Vasile Goldiş (care era şi pe lista naţionalilor)— Culte; Gr. Trancu-Iaşi—Muncă; T. Cudalbu—Justiţie şi generalul Gh. Văleanu (cel care în 1920, ca ministru al Comunicaţiilor, evacuase în plină iarnă familiile muncitorilor din clădirile căilor ferate) — Comunicaţii. Averescu încercase şi el o coaliţie cu naţionalii lui Maniu, dar, cum ţinuse morţiş la preşedinţia guvernului, fusese refuzat...

După terminarea audienţelor, luminile la Palat s-au stins, regele a plecat la Cotroceni şi lumea a rămas să aştepte mai departe soluţia care trebuia să se dea chiar în seara aceea.

La clubul naţionaliîor, optimismul se mai păstra încă. În faţa delegaţiei permanente şi a intimilor, Maniu a spus: „Vă aduc la cunoştinţă că d. Iorga a înmînat regelui lista ministerială a Partidului Naţional, cu rugămintea de a se acorda rezerva ca ea să fie modificată ulterior, dacă va fi nevoie. M.S. a consimţit. Spre a răspunde dorinţei regelui de a avea un guvern de coaliţie, d. Iorga a prezentat şi o listă împreună cu ţărăniştii, încît suveranul să aibă toată libertatea de a alege între lista partidului nostru şi cea de colaborare. Să aşteptăm dar hotărîrea regelui. Audienţa a decurs în chip cordial. S-a constatat că nu există nici o deosebire de vederi între rege şi d. Iorga. Ţin să anunţ că nu am făcut nici o propunere de fuziune Partidului Poporului, căci nu poate exista nimic comun între noi şi el... D. general [Averescu] ne-a oferit fuziunea pe care noi am respins-o."

La clubul ţărănist, optimismul de sîmbătă se pare că făcuse loc înţelepciunii. Ţărăniştii nu-şi făceau iluzii că vor fi chemaţi singuri la guvern. Regele avea părerea că partidul lor era un partid de clasă (!?). Coaliţia cu naţionalii lui Maniu ar fi fost singura salvare, dar, cunoscîndu-l bine pe şeful naţionalilor, nu-şi puneau speranţe prea multe nici în coaliţie. Totuşi, o opoziţie prelungită prea mult nu era de natură să favorizeze Partidul Ţărănist.

La averescani era linişte; profesorul I. Petrovici le ţinea un curs de logică

În pp. 12-13: ***Bucureşti 1926, vedere luată din avion***

Partidul Naţional îşi avea sediul în Hotelul Athénée Palace

îndoielnicilor. Ţara avea nevoie de un guvern care să ducă mai departe o politică de redresare economică şi de dezvoltare culturală a maselor, o politică omogenă, fără opinteli şi fără revoluţie! Ardelenii lui Maniu veneau cu o mentalitate care nu ni se potrivea, şi cu o mare lipsă de experienţă... Erau regionalişti şi încăpăţînaţi. Regele nu va putea niciodată uita că refuzaseră să participe la încoronare. Ţărăniştii lui Mihalache aduceau oarecum izul luptei de clasă. A rugat pe ascultători să-şi amintească cum în 1920, guvernul din care făcea parte şi Mihalache fusese trîntit de rege tocmai pentru că voia să „revoluţioneze" în materie de proprietate. Eliminînd cele două partide adverse în competiţia puterii, averescanii rămîneau singuri pe teren. Generalul deci, va fi chemat ca şi în trecut să salveze situaţia!

În seara aceea nu era nici un semn că pînă la miezul nopţii criza va fi rezolvată. Totuşi, aşa s-a întîmplat. Regele a cerut să se comunice generalului Averescu că a doua zi va depune jurămîntul. Presa a aflat tîrziu, dar a aflat; ediţii speciale însă nu s-au scos. Era cazul, poate, dar nimănui nu-i venea să creadă că era adevărat!

Depunerea jurămîntului urma să se facă luni 30 martie 1926, în cursul dimineţii. Ziarul **Cuvîntul** a întîmpinat astfel noul guvern: **„Ceea ce părea în ajun pentru oricine cu respect de judecată dreaptă, de conştiinţă limpede, o imposibilitate politică şi o monstruozitate morală, a devenit în timpul dimineţii o realitate extravagantă".**

Ca şi în martie 1920, exact cu şase ani în urmă, Averescu a apărut pe neaşteptate (avea să cadă peste 18 luni tot pe neaşteptate). S-a vorbit mult atunci că guvernul surpriză fusese opera lui Brătianu şi că tot datorită lui căzuse. Se pare că şi de astă dată erau temeiuri pentru această ipoteză. În ultima clipă, „dinastia" Brătianu a impus dinastiei Hohenzollern soluţia ei — un guvern Averescu. După logica profesorului Petrovici, ţara n-avea nevoie acum de experienţe politice. Circula chiar un catren:

Cred într-unul D-zeu
Şi-n domnul Ionel, profetul său...
Şi sfîntul Alecu să trăiască
Sforile să le-nvîrtească...

Se înţelege, desigur, cine era „domnul Ionel", ca şi „sfîntul Alecu" (Alecu Constantinescu-Porcu, cel mai corupt dintre liderii Partidului Liberal).

Profesorul Iorga avea să scrie mai tîrziu despre acest eveniment surpriză: „... Dar peste cîteva ceasuri în chiar seara aceea sub influenţa lui Brătianu care întrebuinţa pe obişnuitul său ambasador d. Ştirbei şi se folosea de dibăcia nesfîrşită a lui Al. Constantinescu înţeles cu. d. Goga închipuitul şef real în noul regim, totul era terminat..."

Noul guvern a depus jurămîntul la orele 13. Noii miniştri au sosit la Palat încă de la 12,30, afară de Averescu care a venit în ultimul minut! Şi iată cum omul care a nutrit pînă la sfîrşit un oarecare dispreţ pentru natura nehotărîtă şi bolnăvicioasă a lui Ferdinand, a spus la depunerea jurămîntului: „De data aceasta nu aducem numai devotamentul neclintit pentru rege şi dinastie, ci şi experienţa de guvernare".

Lista completă a guvernului Averescu cuprindea şi pe profesorul P.P. Negulescu — la Instrucţiuni Publice; generalul C. Coandă — la Industrie şi Comerţ;

„Ceea ce părea în ajun pentru oricine... o imposibilitate politică şi o monstruozitate morală, a devenit în timpul dimineţii o realitate extravagantă" (în centru, Averescu)

C. Garoflid — la Agricultură și Domenii. Pentru că profesorul I. Petrovici n-a acceptat Ministerul Lucrărilor Publice, a fost numit provizoriu ministru fără portofoliu, la Lucrări Publice trecînd, ca titular, dr. Petru Groza. La Ministerul de Finanțe a fost desemnat I.I. Lapedatu (fratele geamăn al lui Al. Lapedatu, fost ministru al Cultelor în guvernul liberal). Mai tîrziu, lista a suferit și alte modificări: I. Petrovici a trecut la Instrucțiuni Publice, în locul prof. P.P. Negulescu, care fusese ales președinte al Camerei; generalul C.Coandă a părăsit Ministerul Industriei și Comerțului, pe care l-a luat în primire M. Berlescu. Printre subsecretarii de Stat se afla și M. Manoilescu care avea să joace un rol însemnat în

Alegeri în iunie 1926: forțe de „ordine" în fața unui local de vot

lovitura de stat din 8 iunie 1930, cînd Carol II s-a întors în țară și s-a autoîncoronat.

Miniștrii și-au luat posturile în primire în chiar după-amiaza zilei. La Interne, Octavian Goga a declarat presei că, fiind și el ziarist, îi primește pe reporteri ca pe niște prieteni. „Ca ziarist îmi dau seama de importanța presei. Vă rog să ne acordați creditul dv. și să ne vedeți la muncă. Dacă vă cer credit, nu înseamnă că vă cer indulgență. Vreau să fiți un fel de colaboratori ai guvernului... Dar dacă voi vedea rea credință, vă asigur că voi zădărnici orice încercare în această direcție..." (După instalare, „colaboratorii" n-au mai izbutit să-l vadă pe ministru niciodată!)

Ziarele de după-amiază au înregistrat o declarație a lui Ion Mihalache președintele Partidului Țărănesc, făcută la club, după eșecul tentativei de a forma guvernul, fie și în coaliție cu „naționalii" lui Maniu: „Pentru viața de mîine a politicii noastre am stabilit o normă: să nu mai tratăm niciodată coaliție, fuziune sau cartel cu partidul d-lui Maniu". Declarația a fost salutată cu vii aplauze de cei prezenți! Rugat de reporteri să se explice, Mihalache a refuzat; dar faptul că făcuse o asemenea declarație publică lăsa să se înțeleagă că în timpul tratativelor pe care le purtase cu Maniu „pertractările" acestuia fuseseră de natură să-l exaspereze. Cu toate acestea, nu va trece multă vreme și „pertractările" se vor repeta și din ele va ieși Partidul Național Țărănesc, recunoscîndu-i-se lui Maniu șefia!

* * *

Zgomotosul spectacol al luptei pentru acapararea puterii luase sfîrșit. Nu fusese primul. De-acum lumea se gîndea cum va fi următorul. Se puteau schimba eventual „actorii", dar în esență rămînea același, atîta vreme cît exista și realitatea istorică care-l genera și pe care o exprima.

Acum lumea se putea gîndi și la alte evenimente. Dimineața, în Gara de Nord,

(Continuare în p. 28)

CEA MAI MARE BATALIE NAVALĂ A PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

CINE A ÎNVINS LA SKAGERRAK?

Jutlanda!... Skagerrak!... Două denumiri date aceluiași eveniment : cea mai importantă bătălie navală din primul război mondial.

Încă de la sfîrșitul veacului trecut, amiralul german Alfred von Tirpitz concepuse construirea unei puternice flote militare de larg, care să facă din Germania, în următorii douăzeci de ani, a doua putere navală din lume. Dar construirea acestei Hochseeflotte ridica din nou, după un secol de „Pax Britannica", problema supremației maritime rezolvată în 1805, la Trafalgar, în favoarea Angliei. La rîndul ei, Marea Britanie a trecut la modernizarea flotei sale militare și, părăsind „splendida izolare", a încheiat cu Franța și Rusia Tripla Înțelegere.

Contradicțiile din Europa s-au conjugat astfel cu lupta pentru hegemonie dintre imperialismele englez și german, care aveau să devină principalii protagoniști ai primului război mondial. Legată de aceasta, cursa înarmărilor navale a dus la crearea, în 1907, a unei noi nave de luptă — cuirasatul DREADNOUGHT, care a declasat dintr-odată toate tipurile de nave militare anterioare, avangarda flotei constituind-o crucișătoarele de bătălie, a căror misiune era să angajeze și să manevreze pe adversar, spre a crea condiții favorabile acțiunii cuirasatelor.

Din totdeauna, războiul pe mare a avut două scopuri esențiale : asigurarea propriilor linii de comunicații maritime și împiedicarea comunicațiilor adversarului. Mijlocul cel mai sigur pentru atingerea lor era bătălia decisivă, prin care unul din beligeranți distrugea flota celuilalt și dobîndea stăpînirea mării.

În momentul izbucnirii primului război mondial, Germania imperială se afla, din punct de vedere strategic, într-o situație asemănătoare cu a Olandei din veacul XVII, pe ale cărei căi de comunicație se găsise tot Anglia. Pentru a-și impune supremația, flota engleză a înfruntat atunci flota olandeză într-o serie de bătălii navale, una mai înverșunată ca alta

Încă din prima zi a războiului, Tirpitz a cerut angajarea decisivă a flotei; chiar dacă flota germană ar fi fost distrusă — susținea el — cea engleză ar fi suferit pierderi atît de mari, încît nu ar mai fi putut bloca pe mare Germania. Kaiserul însă, influențat de statul major terestru, era adeptul unui război scurt de mișcare, prin care spera să îngenuncheze Franța și urmărea să-și aibă flota intactă atunci cînd va ajunge să trateze cu Anglia. Dar după Bătălia de la Marna (septembrie 1914), cînd armatele franceză și engleză au silit trupele germane să se retragă și cînd sfîrșitul războiului nu mai putea fi întrevăzut, navele germane au fost autorizate să execute raiduri în Marea Nordului, în ideea de a surprinde fracțiuni din flota engleză. Distrugerea lor ar fi adus treptat un echilibru al forțelor, care să permită apoi o bătălie decisivă.

Crucișătoarele de bătălie germane au bombardat astfel coasta engleză la 3 noiembrie (Yarmouth) și la 16 decembrie 1914 (Scarborough, Hartlepool, Withby). În această din urmă zi numai ceața și vremea rea au împiedicat întîlnirea dintre întreaga flotă germană și o fracțiune a flotei engleze — crucișătoarele de bătălie ale amiralului Beatty, care se găseau în mare sprijinite de o singură escadră de cuirasate. Dar la 24 ianuarie 1915, deasupra fundurilor joase denumite Dogger Bank, din mijlocul Mării Nordului, Beatty a surprins, la rîndul său, crucișătoarele de bătălie germane, care au izbutit, totuși, să ajungă la baze cu unele avarii, pierzînd numai un crucișător cuirasat mai vechi. Drept urmare, comandantul șef german, amiralul von Ingenohl, a fost înlocuit la comandă cu amiralul von Pohl, iar flotei i s-au interzis ieșirile în mare spre a nu se mai expune la pierderi.

La începutul anului 1916, comanda flotei de larg a fost preluată de viceamiralul Reinhardt Scheer, un adept al acțiunilor ofensive. Navele au ieșit astfel din nou în mare, la 24 aprilie, precedate de o cercetare aeriană făcută cu zepeline, și au bombardat portul Lowestoft. Iar la 31 mai, în speranța de a surprinde o fracțiune a flotei engleze, s-au îndreptat spre Skagerrak...

N. KOSLINSKI

Redacția a ales, ca text de bază, extrasul asupra luptei din cartea lui Heinz Neukirchen Krieg zur See *(„Războiul pe mare"), apărută la Berlin, Republica Democrată Germană. Lucrarea reînvie amintirea acestei bătălii complexe, demitizînd, totodată, pe idolii militarismului prusac, amiralii Tirpitz și Scheer. În continuare, publicăm pasaje extrase dintr-o lucrare consacrată bătăliilor navale, prezentînd poziția engleză, în multe privințe interesantă, și care nu coincide cu versiunea viceamiralului german. Această lucrare a apărut în Anglia în mai multe ediții, iar traducerea ei franceză, de care ne-am folosit, s-a tipărit în 1932: J.R. Hale,* Les grand combats sur mer, de Salamine à Jutland *(„Marile bătălii navale, de la Salamina la Iutlanda"). Autorii relevă caracterul ciudat al situațiilor în cadrul luptei, iar unele dintre concluziile lor sînt curioase, așa cum a fost și bătălia. Titlurile și subtitlurile aparțin redacției revistei* Magazin istoric.

O BĂTĂLIE A ERORILOR

Viceamiral HEINZ NEUKIRCHEN

Zăngănindu-și sabia, împăratul german Wilhelm II opunea supremației maritime britanice — conform devizei Rule Britannia, rule the waves **(„Stăpînește Britanie, stăpînește talazurile") — amenințarea** Der Dreizack gehört in unsere Faust **(„Tridentul se află în pumnul nostru"). Germania imperialistă se pregătise încă de la sfîrșitul secolului XIX pentru marea înfruntare a primului război mondial. Accentul era pus, firește, în primul rînd pe întărirea forțelor armate terestre. De la sfîrșitul veacului trecut a început, însă, și făurirea unei flote puternice, corespunzînd intențiilor expansioniste germane, această armă fiind îndreptată în primul rînd împotriva imperialismului britanic și marinei sale militare. S-au construit nave mari, cu o putere de distrugere sporită.**

Tradiții inventate și concepții îndoielnice

În această perioadă, nu au lipsit încercările de a „fundamenta istoric" pretențiile de hegemonie. Într-o interpretare arbitrară, triburile germanice din nord și frizii au fost considerați reprezentanți ai puterii maritime germane. Pînă și în timpul cruciadelor au fost socotite ca dovezi ale unor cutezătoare „acțiuni navale" plecările răzlețe ale unor ambarcațiuni de pe coastele Mării Nordului; se știe însă că cruciadele organizate de împărații germani au fost în realitate acțiuni pur terestre. În fine, Hansa* este destul de frecvent dată ca exemplu al vechii puteri maritime germane. Hansa exista însă practic în afara Reichului german; ea nu a reprezentat și nici nu a tins vreodată să fie considerată ca o putere maritimă germană organizată. Toate proiectele unor state germane din secolele următoare de a întemeia o flotă abia dacă merită să fie menționate, ele neducînd la nici un rezultat.

Prima încercare efectivă de a se constitui o putere maritimă germană este legată de revoluția burghezo-democratică de la 1848. Această tentativă a eșuat însă, deoarece revoluția nu a fost capabilă să creeze o Germanie democratică unitară, ca o putere de stat organizată, așa cum au năzuit masele populare. După unificarea realizată „de sus", flota prusacă a devenit nucleul noii „marine imperiale germane".

Deoarece acestei flote îi lipsea tradiția, poporul german trebuia cîștigat pentru ideea dezvoltării ei prin tradiții născocite. În spatele vorbăriei despre pretenția istorică și morală a Germaniei de a fi considerată o mare forță maritimă, stătea dorința monopolurilor germane de a domina piețele mondiale.

Inițiatorul și organizatorul programului de construire a flotei a fost amiralul Tirpitz, secretar de stat al marinei imperiale. Mult lăudatului întemeietor al flotei germane îi lipsea însă o concepție strategică clară. Teoria „riscului", elaborată și susținută de el, afirma că flota germană nu trebuia să devină atît de puternică încît cea mai mare forță maritimă — Marea Britanie — să-și simtă amenințată supremația, dar urma să dispună de o asemenea tărie, încît atacarea ei să reprezinte un risc chiar pentru cea mai puternică dintre flote. Menirea flotei era apărarea, pe toate mările, a comerțului de importanță vitală pentru Germania. Această menire era însă de la bun început utopică, neverosimilă, datorită poziției geografice defavorabile a Germaniei.

În orice caz, s-a urmărit înfruntarea concurentului britanic printr-o cursă forțată de dezvoltare a marinei militare germane. Experiența războiului ruso-japonez din 1904-1905 indica necesitatea construirii unor mari nave de război. Superioritatea pur numerică, de pînă atunci, a navelor de război britanice nu mai era suficientă. Comandamentul marinei germane a întrevăzut o șansă și s-a străduit să promoveze construcția de nave mari de război, lansînd deviza „carenă contra carenă"; Amiralitatea britanică încerca să-i opună deviza „două carene contra una".

În ciuda intensei campanii de construcții navale, flota germană a rămas însă mult inferioară celei britanice.

MICRODICȚIONAR NAVAL AL EPOCII

Cuirasat

— navă principală de luptă înzestrată cu tunuri de calibrul cel mai mare și protejată cu blindaje groase de oțel (cuirasă). Pînă în 1906, cele mai mari cuirasate ajungeau la 16 700 tone deplasament și la o viteză de 19 noduri.

Cuirasat DREADNOUGHT

— (în engleză, dreadnought = neînfricat; literal — care nu se teme de nimic) denumire generică dată celor mai puternice cuirasate construite începînd din 1907, cu un deplasament între 18 000-29 000 tone și cu o viteză între 21,5 - 25 noduri.

Crucișător de bătălie

— DREADNOUGHT rapid, cu viteze atingînd 29 noduri, avînd în schimb o protecție mai slabă.

Crucișător cuirasat

— navă militară de tonaj mijlociu (9 000-15 000 tone) și o viteză de 23 noduri. Prin apariția DREADNOUGHT-urilor și a crucișătoarelor de bătălie, crucișătoarele cuirasate nu mai intrau în linia de luptă, executînd în cadrul flotei misiuni de cercetare.

Crucișător ușor

— navă militară de tonaj mijlociu (3 500-5 500 tone) fără blindaje, executînd misiuni de cercetare și sprijinind flotilele de torpiloare.

Torpilor

— navă militară de tonaj redus (400-800 tone), avînd ca armă principală torpila destinată să atace în masă flota de luptă adversă. Pentru combaterea torpiloarelor au apărut în 1915 tipuri de torpiloare mari, de peste 1000 tone, care au primit denumirea de contratorpiloare sau distrugătoare de torpiloare, sau, mai pe scurt, distrugătoare.

N. K.

Față în față

Cînd, la 1 august 1914, a izbucnit primul război mondial, celor 44 nave de linie germane, dintre care 14 cuirasate moderne tip DREADNOUGHT, li se opuneau un număr de 61 nave de linie britanice,

---

* Hansa—uniune comercială și politică a orașelor din nordul Germaniei, creată în sec. XIII. În epoca marilor descoperiri geografice, cînd căile comerciale maritime ale lumii s-au deplasat în Oceanul Atlantic, Hansa și-a pierdut importanța și s-a destrămat — *n.r.*

dintre care 22 DREADNOUGHT-uri. La celelalte tipuri de nave — crucișătoare cuirasate, crucișătoare ușoare, distrugătoare, respectiv torpiloare — raportul era și mai defavorabil marinei germane.

Flota britanică efectua blocada Germaniei dinspre mare, spre a-i stînjeni aprovizionarea, iar submarinele germane luptau împotriva navelor militare britanice. Marea Britanie nu avea decît să închidă, în sud, Canalul Mînecii, iar în nord zona dintre Insulele Shetland și Norvegia — pe o distanță de 160 mile marine — pentru a institui, la o mare depărtare de bazele flotei germane, o blocadă absolută a Germaniei. Se poate aprecia că flota britanică a contribuit, în bună măsură, la înfrîngerea Germaniei în primul război mondial, fără a fi hotărît însă deznodămîntul acestuia.

Pentru a sparge blocada, flota germană ar fi trebuit nu numai să zdrobească într-o bătălie flota britanică, ci să și dobîndească controlul permanent asupra căilor de acces dinspre Oceanul Atlantic. Structura și forța nu îi permiteau însă aceasta, de aceea aștepta aproape pasivă în bazele sale ca flota britanică să se înfățișeze într-o bună zi pentru bătălia decisivă.

În concepția lui Tirpitz, flota germană — datorită inferiorității ei numerice — ar fi trebuit să dea lupta „nu prea departe de Helgoland [...], la o distanță de cel mult o sută mile marine". Dar cel mai important era, după părerea lui, să se ajungă la o bătălie. Această mărturisire exprima atît dezorientarea conducerii flotei germane, cît și zădărnicia efortului depus pentru edificarea ei. Flotei britanice nu îi era necesară lupta navală și de aceea nici nu o căuta. Cu atît mai puțin s-ar fi lăsat antrenată în bătălie în condiții neprielnice pentru ea. Prin blocadă, închisese Marea Nordului și oprise comerțul maritim german, în timp ce navele ei comerciale ajungeau aproape nestingherite în Insulele Britanice.

Flota germană — și aceasta era dilema ei — nu putea schimba cu nimic această situație, nesatisfăcătoare pentru purtarea războiului. A încercat, de aceea, prin atacuri și prin bombardarea coastei britanice răsăritene, să obțină mult dorita înfruntare.

Cu toate acestea, e interesant de remarcat că întîlnirea celor două flote, la 31 mai 1916, în fața Skagerrakului, a fost mai mult o întîmplare. Flota britanică își părăsise bazele în seara zilei de 30 mai 1916, iar cea germană în dimineața zilei următoare. Ambii comandanți urmăreau, independent unul de celălalt, să ajungă în preajma coastei norvegiene. Așa s-a întîmplat că, în după-amiaza zilei de 31 mai 1916, în apropierea Peninsulei Iutlanda, cele două flote s-au întîlnit.

Față în față se aflau următoarele forțe: de partea britanică, 28 cuirasate, 9 crucișătoare de bătălie, 33 crucișătoare și 81 torpiloare, cu un total de 344 tunuri, avînd calibre între 305-380 milimetri și un efectiv de 60 000 oameni; de partea germană, 22 cuirasate, 5 crucișătoare de bătălie, 11 crucișătoare ușoare și 60 torpiloare și distrugătoare, cu un total de 244 tunuri avînd calibre între 280-305 milimetri și un echipaj de 45 000 oameni. Astfel, din punct de vedere numeric, flota germană era inferioară celei rivale.

Bătălia a luat un curs tipic pentru tactica din vremea aceea. Ea a fost deschisă de crucișătoarele de bătălie, urmînd apoi duelul de artilerie al principalelor nave de luptă. În final, după ce lupta de zi nu s-a dovedit decisivă, torpiloarele și distrugătoarele au căutat să dea, prin atacuri nocturne, lovituri hotărîtoare.

Cei doi protagoniști: amiralul Jellicoe...

...și amiralul Scheer

Manevre și eșecuri

La orele 15,30, forțele de recunoaștere ale ambelor flote s-au zărit reciproc și au transmis imediat crucișătoarelor de bătălie, aflate înapoia lor, poziția și distanța inamicului, pentru a se lua contactul. În timp ce forțele principale se aflau încă la o depărtare de 50 mile marine, cele două escadre de crucișătoare de bătălie s-au apropiat rapid. Escadra britanică, formată din 6 crucișătoare de bătălie, se găsea sub comanda viceamiralului David Beatty, pe cînd cea germană se compunea din 5 crucișătoare de bătălie, comandate de viceamiralul Hipper.

Navele britanice au pornit spre sud în direcția celor germane. Angajîndu-se pe un drum paralel cu primele, acestea din urmă au deschis focul la orele 16,48. Hipper intenționa să atragă crucișătoarele de bătălie engleze spre grosul flotei germane, dar înainte de a putea să-și pună planul în aplicare, Beatty a reușit, spre orele 17,00, să angajeze în luptă și Escadra 5 de cuirasate, formată din 4 dintre cele mai noi DREADNOUGHT-uri din clasa QUEEN ELISABETH.

A urmat de ambele părți un atac al torpiloarelor asupra liniilor de luptă, dar acesta nu a dat nici un rezultat. La orele 17,30, Beatty a zărit grosul flotei germane și, schimbînd direcția de marș a navelor sale, a încercat să atragă inamicul spre forțele principale britanice. Escadra 5 a executat aceeași manevră, urmînd crucișătoarele de bătălie. Pentru a profita de ceea ce i s-a părut a fi un avantaj, Hipper a urmărit pe englezi și a continuat lupta pînă cînd, pe neașteptate, i s-a raportat că la est în mod surprinzător apăruse grosul flotei engleze. Fără a verifica știrea, crucișătoarele de bătălie germane au rupt lupta și au trecut în capul liniei forțelor principale germane, care se apropiau în ajutor.

Cu aceasta s-a încheiat ciocnirea inițială: au fost scufundate două crucișătoare de bătălie britanice, în timp ce partea germană nu a suferit pierderi importante.

Vîrful grosului flotei britanice, ce fusese semnalat spre est, erau de fapt doar alte trei crucișătoare de bătălie engleze care ajunseseră ceva mai la est decît trebuiau să fie, datorită unei erori de navigație. Această greșeală a fost plătită cu o navă, deoarece Hipper, angajînd de îndată cele trei nave engleze, a scufundat una din ele.

Forța britanică principală a apărut abia pe la orele 19.

Dacă pînă atunci germanii dăduseră dovadă de o putere de foc superioară, de aci înainte englezii s-au arătat manevrieri mai buni. Cînd și-a format o viziune de ansamblu a situației tactice, comandantul șef englez, amiralul Jellicoe, și-a desfășurat corect flota pe stînga, spre nord-est, și a angajat în luptă cele 24 cuirasate ale sale. Coada liniei engleze o forma Escadra 5 cu cele 4 nave din clasa QUEEN ELISABETH, care luaseră mai înainte parte la duelul crucișătoarelor de bătălie.

La 19,15, Jellicoe își atinsese ținta, „prinzînd" vîrful liniei germane. Flota engleză izbutise în mod aproape clasic manevra de dobîndire a superiorității focului și se găsea într-o poziție tactică net favorabilă, aproape zece nave din capul liniei germane ajungînd sub focul ei concentrat.

Pentru a preîntîmpina catastrofa vîrfului liniei sale, comandantul șef german, amiralul Scheer, a ordonat, la orele 19,33, întoarcerea simultană a întregii linii. Manevra a fost acoperită atît de un atac al tuturor torpiloarelor germane disponibile asupra liniei adverse, ce a produs oarecare neorînduială la englezi, cît și de lansarea unor perdele de ceață artificială. Deoarece comandantul flotei britanice a ezitat să urmărească navele germane, manevra dificilă, executată cu precizie, a avut rezultatul dorit, scoțînd flota germană de sub focul puternic al inamicului și aducînd un succes tactic deplin pentru linia germană. Dar în loc să reia lupta dintr-o poziție mai avantajoasă, amiralul Scheer a ordonat, la orele 19,50, o nouă întoarcere simultană a navelor sale. Astfel, el s-a întors, nesilit de nimeni, sub focul

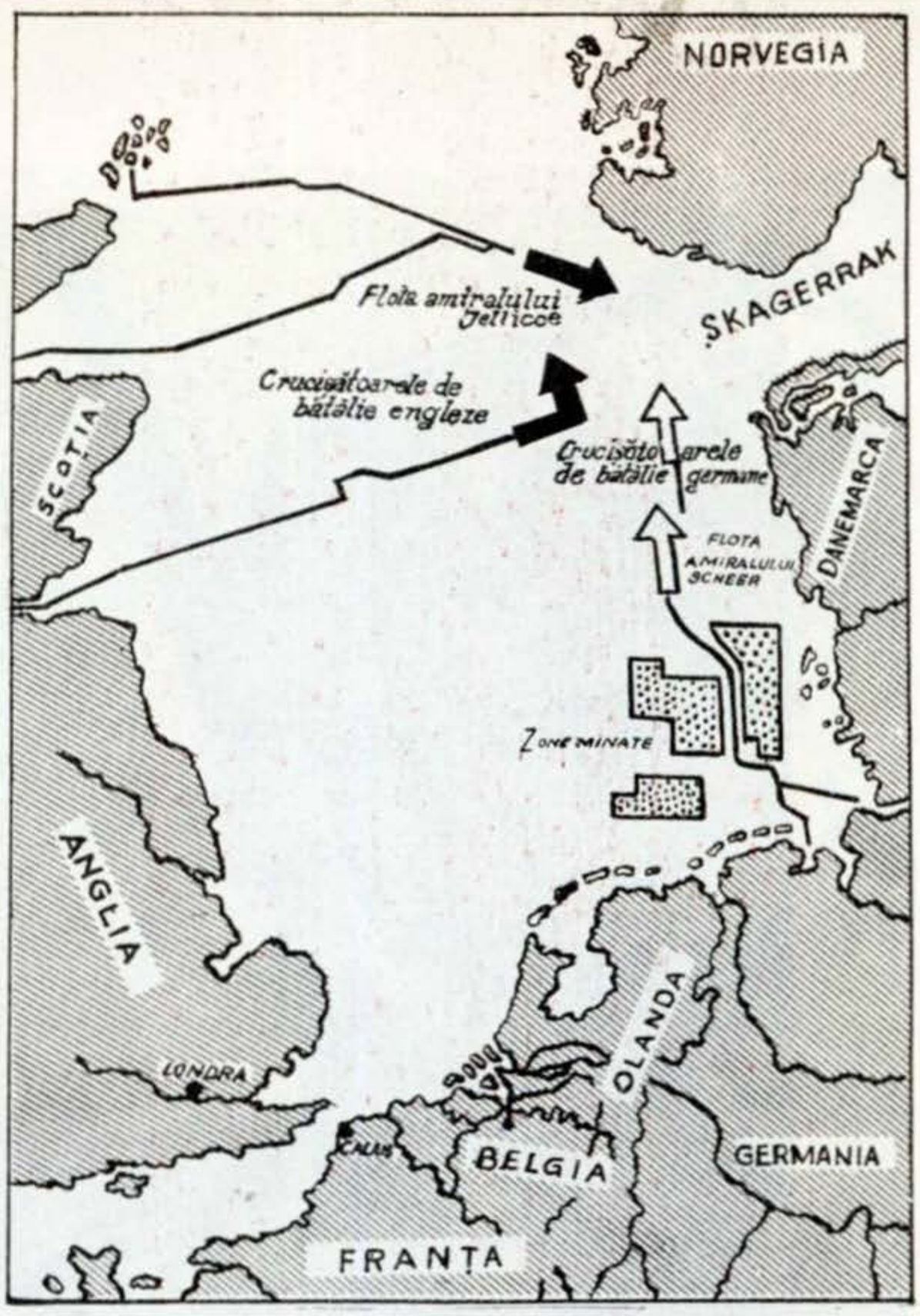

Întîlnire la Skagerrak

Pe crucișătorul de bătălie german DERFFLINGER

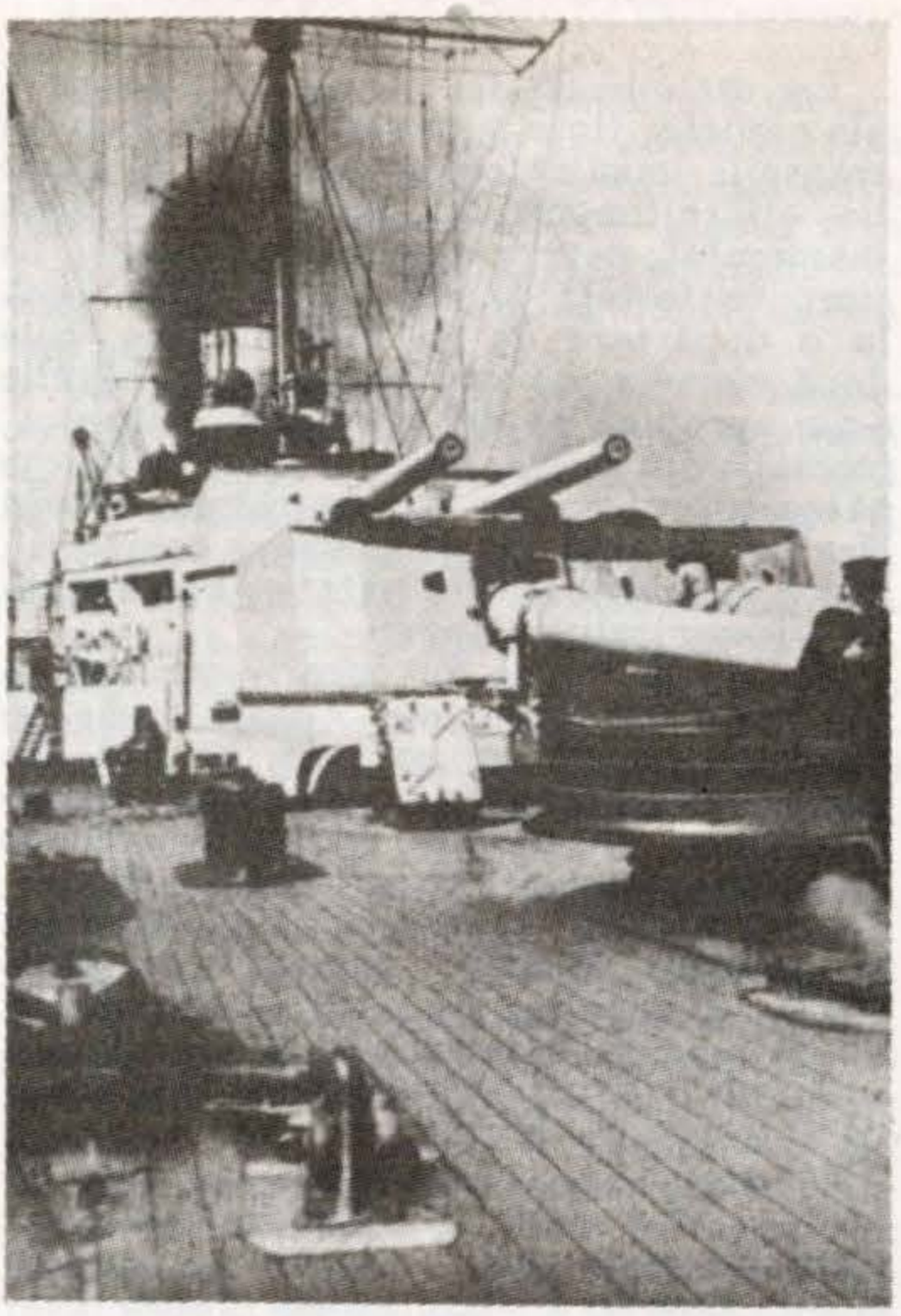

Artileria grea a unei nave de război germane

concentrat al flotei engleze, fără ca amiralul Jellicoe să fi făcut vreo manevră în acest scop. Pentru această decizie tactică absolut de neînțeles, amiralul Scheer a fost mai apoi ridicat în slăvi de istoricii militari germani și asemuit, în ce privește curajul și îndrăzneala, cu Nelson. Ani de zile mai tîrziu, Scheer a susținut, probabil pentru a căuta o justificare, că a revenit într-o poziție tactică atît de neavantajoasă numai pentru ca menținerea drumului spre vest să nu fie considerată drept o retragere. În realitate, însă, existau încă o serie de alte posibilități tactice pentru continuarea luptei în condiții care să favorizeze flota germană. Astfel, ar fi fost posibil ca, după reușita primei întoarceri simultane a navelor, să se ajungă la o luptă pe linii convergente, în condiții tactice care dădeau șanse egale ambelor linii de nave. Se pare că această idee a existat și la statul major al flotei germane, după cum a existat și intenția de a angaja numai coada liniei engleze, așa cum englezii izbutiseră să angajeze numai vîrful liniei germane. Dar prin reîntoarcerea sa, Scheer a readus pur și simplu vîrful liniei germane sub focul concentrat al întregii flote britanice.

Singurul rezultat al acestei manevre a fost faptul că, la orele 20,27, linia germană a trebuit să facă a treia întoarcere, pentru a scăpa din iadul tirului dezlănțuit din nou de linia engleză. Dacă prima întoarcere s-a făcut sub protecția numai a torpiloarelor, de data aceasta, pentru acoperirea retragerii au trebuit să fie trimise la atac și crucișătoarele de bătălie germane pînă la distanța nimicitoare de 6 000 metri de linia cuirasatelor engleze. Deoarece Jellicoe a transmis însă navelor sale ordinul de a evita torpilele lansate împotriva lor, contactul cu navele germane a fost repede pierdut și cu aceasta și avantajul tactic al poziției flotei engleze, care domina prin foc linia germană. Și Scheer a izbutit astfel, încă o dată, să se desprindă de inamic înaintea amurgului.

Pe timpul marșului de noapte al celor două flote, drumurile lor au ajuns să se încrucișeze de cîteva ori. Navele germane au trebuit să respingă mai multe atacuri ale torpiloarelor engleze. De aceea, pe timpul nopții pierderile germane, spre deosebire de cele din timpul zilei, au fost mai mari.

În ziua următoare, nici britanicii, nici germanii, nu păreau să dorească continuarea bătăliei. Ambii comandanți de flote s-au hotărît să se întoarcă la bazele lor, fiecare dintre ei fiind convins că obținuse o victorie asupra celuilalt.

Oficialitatea britanică a criticat mai tîrziu aspru comportarea amiralului Jel-

Crucișătorul de bătălie englez QUEEN MARY e lovit în plin

licoe. Fără îndoială că dacă și-ar fi exploatat cu hotărîre avantajul tactic dobîndit, ar fi provocat flotei germane pierderi grele. Dar în acest caz, ar fi trebuit el însuși să-și riște flota, ceea ce nu era — strategic vorbind — necesar pentru Marea Britanie. [Tradiția lui Nelson pretindea urmărirea dușmanului cît mai de aproape. Dar Nelson atacînd cu îndrăzneală la Trafalgar (1805) pe franco-spanioli știa că, în caz de înfrîngere, Anglia dispunea de încă două flote ca a sa. Jellicoe, la Skagerrak, comanda singura flotă de nave moderne a Angliei și distrugerea ei ar fi însemnat pierderea stăpînirii mării — **n.r.**] De altfel, Jellicoe a acționat în deplin acord cu Amiralitatea britanică și chiar cu guvernul britanic, atunci cînd nu și-a mai riscat cuirasatele în momentul critic al bătăliei.

În Germania, amiralul Scheer a fost sărbătorit ca „învingătorul de la Skagerrak" și ca erou al mărilor. Este necesar să precizăm că Scheer nu a condus ireproșabil flota în luptă; dacă ea nu a suferit pierderi și mai mari, este numai datorită construcției mai rezistente la lovituri a navelor și bunei pregătiri a echipajelor. Așa se explică și faptul că crucișătoarele de bătălie germane au continuat lupta, chiar după ce au primit pînă la douăzeci de lovituri de proiectile, în timp ce navele engleze de același tip au fost scufundate cu circa cinci lovituri în plin ...

Epilog...

Încercarea disperată de a hotărî soarta conflagrației în favoarea Germaniei prin scufundarea navelor comerciale de către submarine, începînd cu luna februarie 1917, a eșuat de asemenea. Amiralitatea germană a făgăduit guvernului său că, dacă i se va permite să scufunde, fără somație, toate navele de transport care deserveau Anglia și pe aliații ei europeni, îl va forța pe dușman să ceară pace în numai cinci luni. Submarinele germane au scufundat, într-adevăr, lunar, în primele șase luni de război submarin, nave însumînd 600 000 tone. Dar prin aceasta războiul nu a fost cîștigat. Ca răspuns la acțiunea violentă a submarinelor germane, flota britanică a constituit un sistem defensiv eficace, organizînd convoaie escortate. Pierderile de nave ale puterilor Antantei au scăzut simțitor, iar pînă la sfîrșitul războiului au fost compensate prin construirea de vase noi, ca și prin închirierea unor nave ale țărilor neutre.

Războiul era de necîștigat pentru Germania.

UN VĂL AL TĂCERII

J. R. HALE

La sfîrşitul lunii mai, o escadră germană de crucişătoare de bătălie, comandată de amiralul Hipper, trebuia să se îndrepte spre Strîmtoarea Skagerrak (între Peninsula Iutlanda şi Norvegia) şi să patruleze în faţa coastelor Norvegiei, capturînd toate vasele comerciale norvegiene care s-ar fi îndreptat spre Marea Baltică. Amiralul Scheer avea să-i urmeze, cu escadra principală, la vreo 40 mile mai spre sud [...].

Graţie unui cod cifrat german, pe care reuşise să şi-l procure, şi a mesajelor interceptate, Amiralitatea britanică a obţinut importante informaţii, care indicau o mare acţiune germană în Marea Nordului la sfîrşitul lui mai [...]. În după-amiaza zilei de 30 mai, Amiralitatea britanică era atît de convinsă că duşmanul va întreprinde o mare operaţie, încît a ordonat amiralului Jellicoe să iasă în larg cu grosul flotei, îndreptînd-o spre un punct bine determinat.

[...] Cei doi adversari, Beatty şi Hipper, se aflau într-o postură stranie: nici unul, nici celălalt, nu ştia că grosul forţelor inamice se găsea undeva pe mare, în apropiere.

Beatty se pregătea să angajeze lupta şi să-l reţină pe Hipper pînă la venirea amiralului Jellicoe, cu forţele principale, care i-ar fi zdrobit atunci pe germani. Hipper, pe de altă parte, spera să-l atragă pe Beatty spre grosul german şi să menţină contactul cu el pînă la venirea amiralului Scheer.

Cele două escadre de crucişătoare de bătălie au început prin a urma drumuri convergente, pînă în momentul în care au ajuns la 6-7 mile una de alta. Beatty conducea linia sa de luptă de pe LION, urmat de navele PRINCESS ROYAL, QUEEN MARY, TIGER, NEW ZEALAND şi INDEFATIGABLE. La 5 mile spre nord-vest se aflau patru cuirasate comandate de contraamiralul Evan Thomas.

La orele 15,48, în timp ce formaţiile continuau să se apropie, LION a deschis focul şi bătălia a început. Vizibilitatea era proastă înspre est, cerul noros, dar vasele engleze, detaşîndu-se net pe orizontul luminat înspre apus, constituiau cele mai bune ţinte.

[...] Crepusculul era aproape şi lumina slabă. Pe marea cenuşie, umflată de o uşoară hulă, se aşezaseră pîlcuri de ceaţă prin care răzbăteau dîre de lumină; totuşi, nu se vedea la distanţă. Inamicul dispăruse pur şi simplu. Trebuia să fie undeva, spre vest, încît Jellicoe şi-a continuat drumul către sud, considerînd că fiecare milă parcursă punea flota sa într-o poziţie mai bună.

Turelă germană străpunsă de proiectile grele

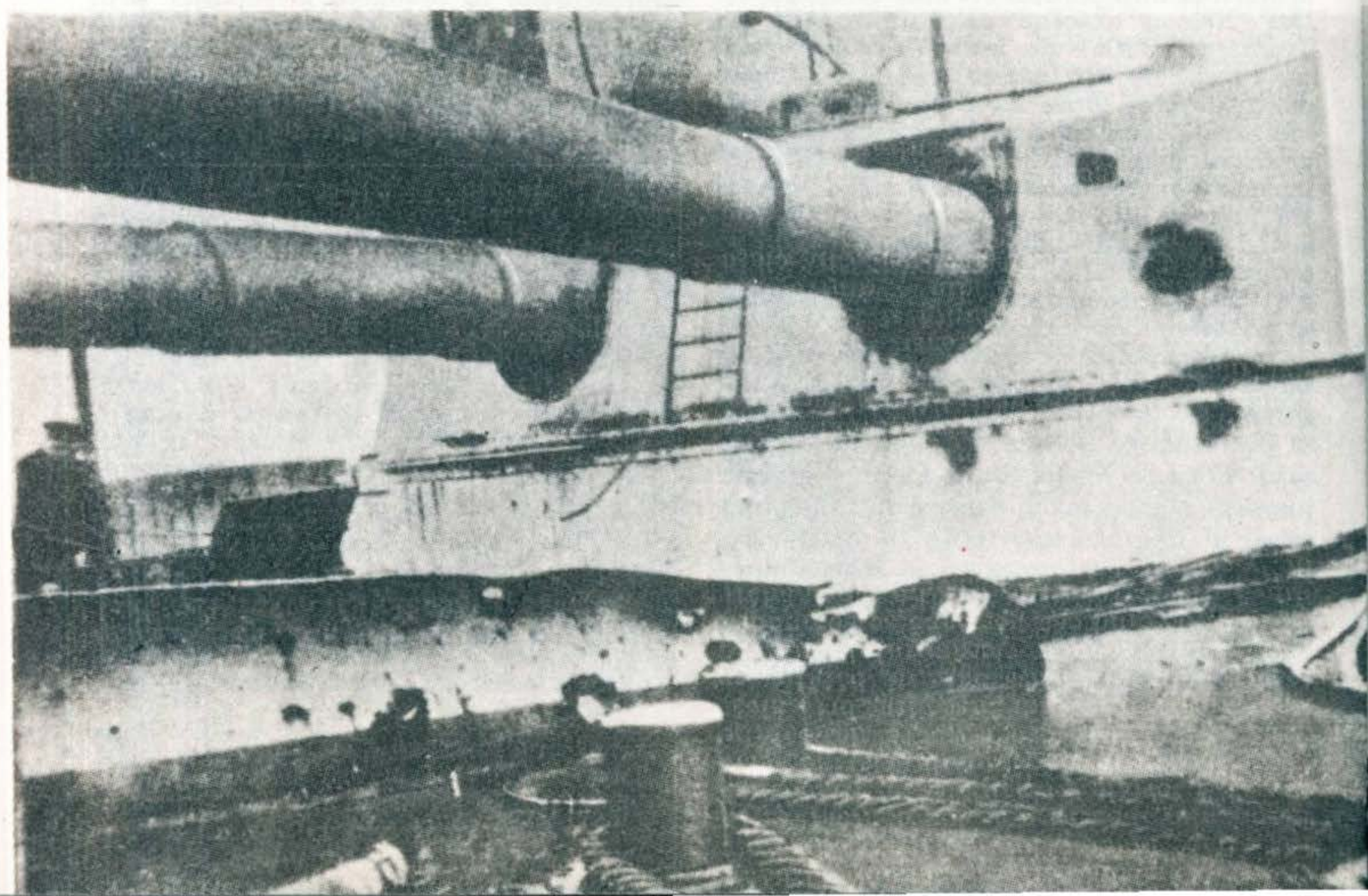

BILANȚUL PIERDERILOR

Nave scufundate

Flota engleză

— **Crucișătoare de bătălie:** INDEFATIGABLE, INVINCIBLE și QUEEN MARY
— **Crucișătoare cuirasate:** BLACK PRINCE, DEFENCE și WARRIOR
— **Torpiloare:** ARDENT, FORTUNE, NESTOR, NOMAD, SHARK, SPARROWHAWK, TIPPERARY și TURBULENT
Tonajul vaselor scufundate: 115 025 t.

Flota germană

— **Crucișătoare de bătălie:** LUTZOW
— **Cuirasate vechi:** POMMERN
— **Crucișătoare ușoare:** ELBING, FRAUENLOB, ROSTOCK, WIESBADEN
— **Torpiloare: V—27, V—29, S—35, V—48, V—4**
Tonajul vaselor scufundate: 61 180 t.

Pierderi în oameni

Flota engleză

— **Morți: 328 ofițeri și 5 769 marinari**
— **Răniți: 25 ofițeri și 485 marinari**
— **Prizonieri: 10 ofițeri și 167 marinari**
Total: 363 ofițeri și 6 421 marinari
Total general: 6 784

Flota germană

— **Morți: 160 ofițeri și 2 385 marinari**
— **Răniți: 40 ofițeri și 454 marinari**
Total: 200 ofițeri și 2 839 marinari
Total general: 3 039.

Către orele 19, una din navele engleze le cercetare a văzut umbre ieșind din ceață și a semnalat că inamicul se apropia din nou. Scheer se hotărîse să execute un atac brusc, care să pună linia engleză în dezordine. Cuirasatele sale au ieșit rapid afară din ceață, ca să angajeze lupta cu centrul și coada liniei engleze, în timp ce alte unități angajaseră navele din cap.

A urmat o canonadă scurtă și violentă, în timpul căreia tirul concentrat al liniei

*Cuirasatul german **POMMERN** una dintre victimele bătăliei*

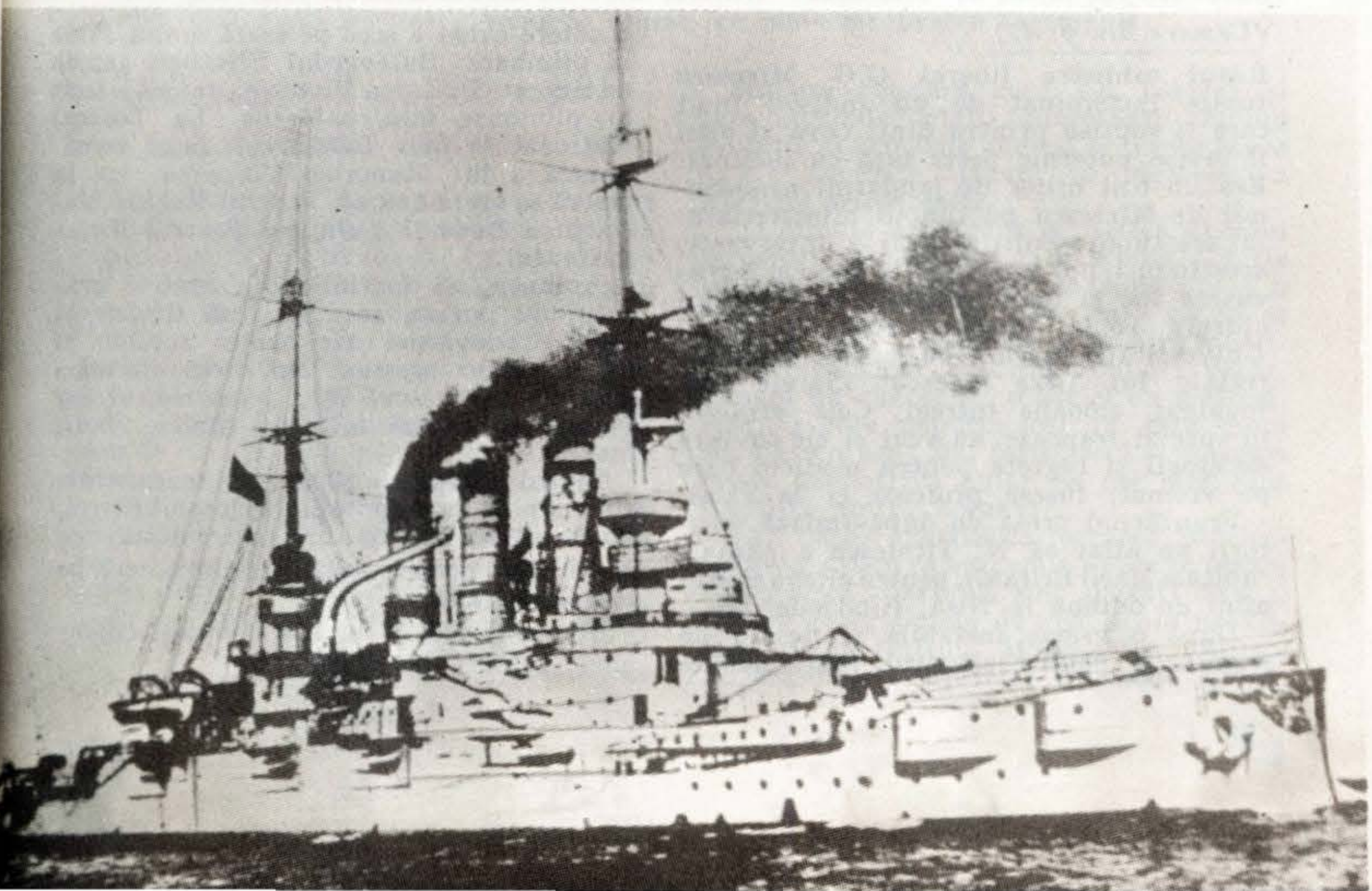

engleze a lovit masiv în inamic; în schimb, puține dintre navele britanice au fost nimerite de proiectile dușmane. Ici și colo, în linia germană izbucneau incendii. Amiralul Scheer a rupt atunci încă o dată bătălia, dînd torpiloarelor sale misiunea să atace și să întindă perdele de fum și retrăgîndu-se cu navele mari. Englezii au reușit însă să evite cu ușurință torpilele.

[...] Un timp, publicul englez n-a știut că în Marea Nordului se desfășurase o înverșunată bătălie. Se vorbea de evenimente importante, dar oficialitățile au privat publicul de orice deslușiri. Ofițerilor și marinarilor care luptaseră li se interzisese, cîtăva vreme, să vorbească; un văl al tăcerii acoperea porturile. Navele care reveneau purtau urmele evidente ale luptei dar orice investigație era interzisă. Zilele treceau: în Anglia și în Scoția a început să se șoptească că trebuie să fi avut loc o luptă și că guvernul se ferea să dea în vileag vești rele.

Telegramele de presă germane au ajuns pînă la urmă la Londra, prin Olanda. Cei care au aflat de ele sperau — deși părea neverosimil — că totul nu era decît propagandă mincinoasă.

În fine, la 2 iunie, Amiralitatea britanică a dat publicității un comunicat, care a apărut în ziarele de a doua zi. Se vorbea de o „ciocnire navală" lîngă coastele Iutlandei, în care crucișătoarele de bătălie enlgeze duseseră greul bătăliei și suferiseră foarte mult; la apariția flotei britanice, inamicul a rupt lupta și, profitînd de o proastă vizibilitate, s-a întors la bazele sale, după ce i-au fost provocate mari avarii. Apoi se dădea lista marilor nave engleze scufundate și se insinua că germanii suferiseră și mai mult.

Comunicatul nu lăsa prin nimic să se întrevadă că se desfășurase cea mai mare bătălie navală de pînă atunci, că flota britanică își făcuse mai mult decît datoria și că inamicul scăpase grație întunericului nopții. La 4 iunie a apărut un comunicat mai detaliat, care lăsa impresia că maschează cu stîngăcie un eșec.

Abia după ce autoritățile s-au hotărît să dea amănunte, Anglia a înțeles că învinsese în Marea Nordului. Dar trebuie să recunoaștem că, așa cum s-a întîmplat în cazul atîtor lupte navale, bătălia Iutlandei nu s-a dovedit decisivă și nu a avut nici un efect imediat. Inamicul fusese acela care, prin manevre îndrăznețe ca și prin noroc, întrerupsese lupta și a doua zi o evitase.

Rezultatul practic s-a concretizat în faptul că amiralii germani au abandonat orice nădejde de a se măsura din nou cu flota britanică.

Deși pierderile engleze au fost mari, trebuie avut în vedere că și germanii avuseseră mult de suferit. Simpla enumerare a navelor scufundate dă o idee falsă asupra pierderilor engleze. Mai multe nave germane dintre cele mai mari suferiseră asemenea distrugeri, încît au rămas imobilizate în docuri, timp de luni de zile. După război, un expert german cunoscut, căpitanul Persius, scria: „Pierderile noastre au fost foarte grele". De altfel, după bătălie, însuși Scheer a scris Kaiserului că singura speranță de a repurta victoria pe mare rezidă în lupta submarină împotriva navelor comerciale [...].

O ZI DIN VIAȚA CAPITALEI

(Urmare din p. 17)

fostul ministru liberal G.G. Mîrzescu fusese întîmpinat de un individ înalt care îi șoptise printre dinți ceva și apoi îl lovise puternic peste față cu pumnul. Era un fost ofițer de jandarmi nemulțumit de Mîrzescu pe timpul ministeriatului acestuia... Poliția gării a intervenit, arestîndu-l pe agresor. În aceeași zi avusese loc și înmormîntarea profesorului chirurg Toma Ionescu, fost rector al Universității, savant cu renume mondial, fratele lui Take Ionescu. Ziarele i-au închinat coloane întregi. Cele străine, în special franceze, au avut și ele cuvinte de elogii și regrete pentru medicul care pe vremuri fusese profesor și la Paris.

Frunzărind presa de după-amiază, cititorii au aflat că N. Titulescu a părăsit capitala Marii Britanii, pentru cîteva săptămîni de odihnă la Nisa, fiind suferind.

După o vreme instabilă și destul de friguroasă pentru sfîrșitul lunii martie o adiere caldă a scos pe seară multă lume la plimbare. Bulevardul Elisabeta gemea de tineret. Pe Calea Victoriei, lumea a ieșit la plimbare fără paltoane. La Teatrul Național se juca **Detectivul,** piesă românească a lui Romulus Voinescu, iar la Operă se cînta **Lakmé.** Teatrul Regina Maria juca **Dodo și Lulu,** iar Teatrul Mic — **Elefantul.**

Animația și luminile din centrul orașului nu puteau ascunde însă tristele și marile adevăruri ale vieții sutelor și miilor de bucureșteni din cartierele mărginașe. Adversarul lor, permanentul lor inamic se chema mizerie, sărăcie, boli, foame...

Ziua de 30 martie 1926 a mai înregistrat: sinuciderea unui contabil la Hotelul Patria, două accidente de circulație destul de grave, dar nemortale, și o înjunghiere pe strada Halelor...

Starea civilă, la ora 12 noaptea, comunica: **naşteri 64, decese 33.**

Un dușman implacabil și un „aliat" neașteptat

MARIA VASILESCU

Dacă în cei zece ani de asediu al Troiei, cu inevitabilele lui concentrări de trupe și aglomerări de oameni, s-ar fi semnalat maladii cu caracter epidemic, nu încape îndoială că Iliada **le-ar fi amintit. În binecunoscutul poem al lui Homer nu găsim însă vreo referire de acest gen. Nici în veacurile următoare nu întîlnim nimic** similar. **Prima mare epidemie consemnată de istorie este cea din anii războiului peloponesiac (secolul V î.e.n.). Să fi fost ciumă? O vom numi așa, ca și pe cele următoare deși, vom vedea, medicina modernă nu i-a pus încă un diagnostic definitiv.**

După luptele victorioase de la Maraton (490 î.e.n.)*, Salamina (480 î.e.n.) și Plateea (479 î.e.n.), duse împotriva perșilor și rămase în istorie sub numele de războaie medice, Atena ajunge egala și în același timp rivala Spartei, considerată pe atunci cel mai puternic stat al lumii elenice. La aceste victorii se mai adaugă și faptul că Temistocle creează o flotă de 150 trireme, transformînd Atena în prima putere maritimă a Eladei. Astfel se înalță aici, în veacul V î.e.n., un adevărat imperiu a cărui înflorire economică, politică și culturală atinge apogeul pe vremea lui Pericle (care, de altfel, a lăsat numele său unui întreg secol).

În această epocă trăiesc și creează dramaturgii Sofocle și Euripide, filozoful Anaxagoras, sculptorul Phidias, pictorul Polygnot. Atenienii, care au suferit cumplit în timpul invaziei persane, participă acum însuflețiți la refacerea și înfrumusețarea orașului lor, realizînd templul lui Zeus din Olimpia, măreața, nemuritoarea Acropole, cu edificiile sale, și multe alte lucrări de artă.

Această epocă de aur ia sfîrșit odată cu izbucnirea războiului peloponesiac (431-404 î.e.n.), determinat de contradicțiile economice și social-politice dintre cele două cetăți fruntașe, Atena și Sparta, de lupta lor pentru hegemonie.

„Nimeni nu cunoscuse o astfel de molimă"

Atrăgînd pînă la urmă toate statele grecești, acest conflict a acaparat, pentru o perioadă destul de lungă, întreaga energie a Atenei și a Greciei în general, pricinuind cetăților — după relatările lui Tucidide — distrugeri mult mai mari decît aveau să facă mai tîrziu ostilitățile declanșate de Filip sau Alexandru Macedon.

La începutul războiului peloponesiac șansele de victorie par să fie de partea Atenei, mare putere maritimă avînd în frunte pe puternicul Pericle. Curînd însă izbucnește aici o epidemie de ciumă, care durează cîțiva ani și are consecințe grave asupra întregii dezvoltări ulterioare a Atenei. Însuși Pericle îi cade victimă.

Singura relatare care s-a păstrat și care cuprinde detalii interesante privind evoluția și urmările acestei boli este aceea a lui Tucidide, făcută în lucrarea sa **Războiul peloponesiac.**

„O armată a pătruns în Attica, ai cărei locuitori s-au refugiat la Atena — scrie istoricul grec. Puține zile după aceea o boală a izbucnit aici. Se pare că ea se abătuse deja la Lemnos și în alte locuri. Este însă sigur că, din timpuri vechi, nimeni nu cunoscuse o astfel de molimă. Medicii erau neputincioși în fața unui rău pe care nu-l mai întîlniseră și moartea lovea deopotrivă chiar pe cei mai bine îngrijiți dintre bolnavi".

Din datele oferite de lucrarea istoricului grec, aflăm că epidemia apare în portul Pireu și că spartanii sînt acuzați de a fi otrăvit rezervoarele de apă, acolo neexistînd încă fîntîni. Molima se întinde fulgerător și cuprinde întreaga Atenă.

* Vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1973.

În ceea ce-i privește pe medici, nu numai că nu pot să și-o explice și s-o trateze, dar mor primii pentru că vin în contact direct cu cei contaminați.

Simptomele sînt aceleași la toți bolnavii: dureri de cap insuportabile, ochii roșii, injectați, respirație urît mirositoare, o temperatură foarte ridicată. Chinuiți de sete și de febră, ei nu cer decît să bea apă și să fie cufundați într-o baie rece, iar durerile îi fac să nu suporte nici un fel de veșminte. Nimic nu le ușurează suferințele. Pielea li se acoperă cu ulcerații, somnul le dispare și oricît încearcă să lupte împotriva răului, după șapte-opt zile mor în cele mai cumplite chinuri.

Puțini izbutesc să reziste bolii. La unii dintre cei ce supraviețuiesc, maladia lasă urme grele: ei își pierd memoria, nu-și mai recunosc prietenii, nu mai au conștiința propriei lor persoane.

Pentru vindecarea bolnavilor se încearcă cele mai variate remedii, căci ceea ce pare să-i ajute pe unii se dovedește complet ineficace pentru alții. Indiferent dacă o persoană este robustă sau firavă, dacă e bine îngrijită sau nu, suferințele sînt aceleași și simptomele la fel de cumplite. În plus, descurajarea care-i cuprinde pe bolnavi de îndată ce apar primele semne de boală îi face să renunțe la orice împotrivire.

Mortalitatea este înfricoșătoare. Boala transmițîndu-se imediat celor ce se apropie de un contaminat, oamenii refuză să dea ajutor suferinzilor și aceștia mor abandonați. Multe orașe sînt realmente despopulate, pentru că nimeni nu vrea să îngrijească pe locuitorii lor, loviți de acest rău implacabil. Cei cîțiva care îndrăznesc să înfrunte, totuși, molima și să-și ajute prietenii, cad repede victime curajului lor. Tucidide scrie că pînă și păsările sau alte viețuitoare care se apropie de cadavre sînt secerate de boală. Încît doar cei, nu prea numeroși, care au avut fericirea să se vindece manifestă o vie simpatie pentru bolnavi și îi îngrijesc, pentru că se știu feriți de o nouă boală. Ea nu mai revine, cel puțin nu mai lovește mortal.

Înspăimîntați de ravagiile epidemiei, oamenii de la țară caută refugiu la oraș, înghesuindu-se în barăci neîncăpătoare, unde în cele din urmă își găsesc moartea într-o mizerie greu de imaginat. Aglomerația, lipsa de igienă, panica nu fac decît să contribuie la răspîndirea și agravarea bolii.

Atenienii, înfricoșați și neputincioși, încep prin a înălța rugi zeilor și a se adresa oracolelor. Dar, firește, totul e în zadar. Conștienți de inutilitatea efortului lor, oamenii care pînă nu de mult au înfruntat cu dîrzenie moartea pe cîmpul de luptă, nu au tăria s-o înfrunte în această nouă și hidoasă ipostază. Edificiile sacre sînt

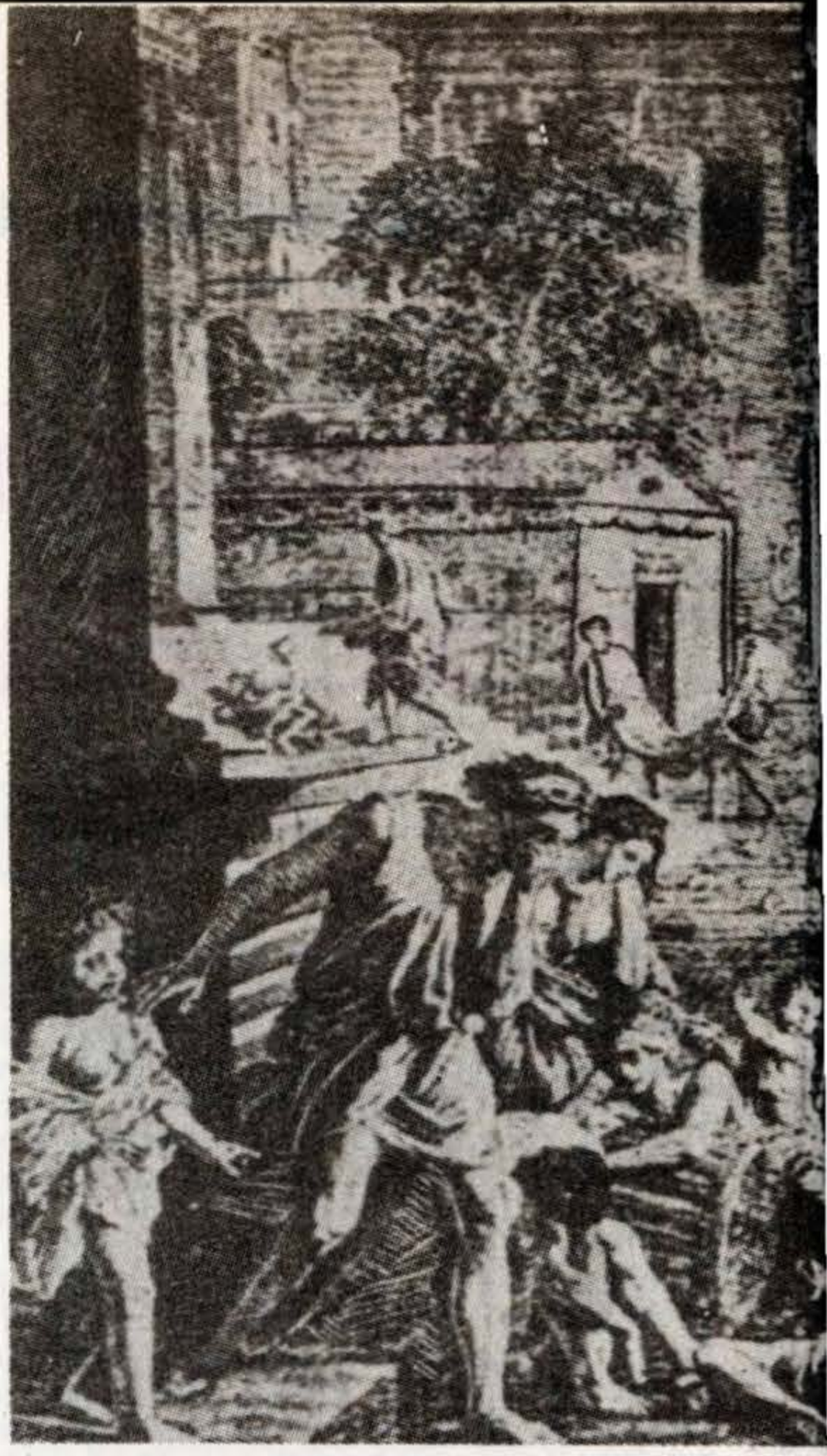

Epidemie de ciumă, în viziunea marelui pictor francez N. Poussin... ▲

...și așa cum o reprezintă o gravură după un tablou de N. Mignard ▼

pîngărite, legile sînt încălcate, pretutindeni domnește anarhia. Nimeni nu se mai teme de nimic, căci moartea lovește deopotrivă pe cei buni și pe cei răi; toți știu că nu vor fi trași la răspundere pentru faptele lor, fiindcă nu vor mai trăi decît puțin.

Aceasta nu este singura nenorocire abătută asupra locuitorilor Atenei. Războiul continuă, atacurile armatei dușmane se întețesc. Ciuma a secerat însă cam o treime din populația Atenei, dintre care aproximativ 4 400 infanteriști și 300 cavaleriști. Cînd însă inamicul află de la dezertori sau de la prizonieri cele ce se petrec la atenieni și zăresc de departe lumina rugurilor funerare, se sperie și se grăbesc să bată în retragere. Răgazul durează aproximativ un an, după care spartanii revin la atac și asediază din nou Atica.

E adevărat, pierderile atenienilor nu sînt hotărîtoare pentru această etapă a războiului. Ei mai găsesc resurse pentru a cuceri orașul Potideea, dar în cele din urmă sînt înfrînți, Sparta impunîndu-și hegemonia în lumea greacă.

Răzbunarea zeilor sau...?

„Oraș imens, templul lui Ares, războinicul înflăcărat, doica divină a oamenilor și cailor acoperiți cu fier" — scrie despre Siracuza poetul grec Pindar.

...Aceleași simptome, aceleași manifestări ale microbului necunoscut apar și în acest oraș, în momentul cînd armata cartagineză asediatoare pătrunde în incinta lui (396 î.e.n.), distrugînd templele zeițelor Ceres și Proserpina.

Flagelul izbucnește brusc și se întinde cu o repeziciune uluitoare. Boala nu e mai puțin nemiloasă, medicii nu mai puțin neputincioși decît predecesorii lor atenieni. Scuturați de friguri, cu trupul acoperit de pustule, cu gîtul inflamat, bolnavii suferă și mor la fel de neajutorați.

Medicina modernă nu a putut să se pună de acord în ce privește natura acestei boli. Au fost emise și discutate multe ipoteze, fără a se ajunge la o concluzie. A fost ciumă sau o altă maladie, care nu s-a mai repetat în veacurile următoare? Diagnosticul e cu atît mai dificil cu cît, ca și în primul caz, nu s-au păstrat descrieri amănunțite, științifice, ale epidemiei. De altfel, Diodor din Sicilia este singurul autor la care găsim relatări despre molima din Siracuza. El o atribuie însă... răzbunării zeițelor, mîniate pe cartaginezii care le distruseseră templele. Presupunem că armata cartagineză năvălind în oraș, se produce o mare aglomerație într-un loc jos și mlăștinos. La acești factori prielnici epidemiilor se adaugă căldura (evenimentele se petrec în toiul verii) și aerul viciat

din imediata apropiere a mlaştinilor. Locul în care era amplasat oraşul cîntat de Pindar a fost, de altminteri, considerat totdeauna nefast; acolo flota ateniană, venită să asedieze Siracuza în 414-413 î.e.n., a fost înfrîntă, iar mai tîrziu, în anul 212 î.e.n., armatele cartagineză şi romană s-au întîlnit în acelaşi loc şi au fost atinse de aceeaşi epidemie misterioasă.

Să revenim însă la anul 396 î.e.n. Din pricina pierderilor suferite de pe urma bolii, trupele cartagineze părăsesc Sicilia, insula rămînînd liberă.

Mai bogate în amănunte sînt relatările privind o altă epidemie pustiitoare, izbucnită cu cîteva secole mai tîrziu, în Imperiul roman, în timpul domniei lui Marcus Aurelius (161-180 e.n.). Inscripţiile păstrate pînă în zilele noastre, precum şi concluziile dr-lui Béteau (citat de Albert Colnat în lucrarea **Les épidémies et l'histoire**) care a comentat din punct de vedere medical textul lui Tucidide, atestă identitatea completă dintre această epidemie, — intrată în istorie sub numele de **ciuma antonină** (Marcus Aurelius făcînd parte din dinastia Antoninilor) — şi cea de la Atena, din anii războiului peloponesiac.

După părerea generalului şi istoricului român Ammianus Marcellinus (cca 330-cca 400 e.n.), boala apare în timpul războiului dus de romani împotriva parţilor, mai exact în perioada cuceririi Seleuciei. Violenţa şi expansiunea flagelului îi fac pe suferinzi să creadă, din nou, într-o pedeapsă divină. Marcellinus istoriseşte că soldaţii lui Lucius Verus, coregentul lui Marcus Aurelius, au invadat templul lui Apolo prădînd un cufăr de aur, de unde a ţîşnit „un suflu pestilenţial".

„Răzbunarea lui Apolo" se răsfrînge asupra lumii întregi. Încheindu-şi campania în Asia, o parte din trupele lui Lucius Verus se întorc în Italia, împrăştiind pretutindeni boala. La Roma, plină de străini veniţi să asiste la primirea triumfală a învingătorilor, epidemia ia proporţii catastrofale, numărul morţilor fiind atît de mare, încît nu se mai pot face înmormîntări după ritualul obişnuit şi cadavrele sînt aruncate în gropi comune.

Războiul însă continuă. În Pannonia se duc lupte împotriva diferitelor triburi ale cvazilor, marcomanilor, iagizilor, care încearcă să răzbată în direcţia Adriaticii, ameninţînd să taie legătura terestră între Roma şi Orient.

Profitînd de un moment cînd boala scade în intensitate, împăratul concentrează în jurul Aquilleei o armată puternică (169 e.n.) şi se pregăteşte de luptă. Dar brusc, epidemia reapare, determinîndu-i pe romani să renunţe la expediţie, cel puţin pentru moment. Reluată mai tîrziu, ea aduce Romei victoria, dar o victorie cîştigată cu preţul epuizării totale.

Deşi domnia lui Marcus Aurelius a fost marcată de la început de o serie de catastrofe naturale — furtuni, cutremure, inundaţii — nici una n-a făcut ravagii de proporţiile celor pricinuite de ciumă. Epidemia a zguduit puternic Imperiul roman, adăugîndu-se atîtor suferinţe îndurate de populaţie din pricina războaielor. În această situaţie împăratul se vede silit să recurgă la o soluţie extremă, încredinţînd străinilor, numiţi de romani barbari, apărarea frontierelor imperiului.

În anul 178, războiul reîncepe, căci Marcus Aurelius urmăreşte să cucerească triburile germanice. Nu-şi poate realiza însă planul, pentru că foarte curînd epidemia revine — pentru a treia oară — avînd de data aceasta drept victimă chiar pe împărat. Marcus Aurelius moare de ciumă (în martie 180) în castrul de la Vindobona (Viena). Epidemia „i-a supravieţuit" încă o bună bucată de timp. Dio Cassius arată că în anul 187, sub domnia lui Commodus — fiul şi succesorul lui Marcus Aurelius — la Roma molima a făcut noi ravagii, numărul morţilor ajungînd pînă la 2 000 pe zi. Cu intermitenţe, ciuma antonină a bîntuit aproximativ 22 ani.

PLANŞELE NOASTRE

① Columb prezentînd suveranilor Spaniei mărturii de pe ţărmurile nou descoperite (pictură de Delacroix). **În medalion**: emblema marelui navigator. (**Descoperitorii Lumii Noi,** p. 90)

② Alba Iulia, unul dintre oraşele ţării care poartă, de-a lungul vremii, amintirea marelui Mihai. Gravuri din a doua jumătate a sec. XIX, aflate în colecţia Cabinetului de stampe al Bibliotecii Academiei R.S.R. (**Cuvintele de foc ale Viteazului,** p. 2)

③ Bucureştii — aşa cum arătau la sfîrşitul sec. XIX. Reproducere după o machetă aflată la Muzeul de Istorie a Municipiului Bucureşti (**Primul Congres Socialist din România,** p. 54)

④ **Sus:** atacul unei fortăreţe în sec. XII (**Cavalerul medieval şi oşteanul de ocazie,** p. 78); **jos:** Londra, sediul **Forţelor franceze libere** (**Francezii bombardează Franţa,** p. 42)

MAGASIN de MEUBLES

DREPTATE

FRĂȚIE

1848-1973

NICOLAE BĂLCESCU: gînduri despre revoluție

Revoluția de la 1848-1849 a reprezentat pentru Nicolae Bălcescu cadrul în care el a putut evidenția în modul cel mai pregnant deosebitele sale însușiri, și, totodată, etapa cea mai importantă a scurtei, dar remarcabilei sale vieți. Bălcescu a trăit plenar zilele revoluției, li s-a dedicat cu o energie neasemuită, în ciuda sănătății sale atît de șubrede, jertfindu-se pe sine cu un nestăvilit entuziasm patriotic. Dar marele democrat revoluționar, deși de o autentică sensibilitate, nu s-a lăsat niciodată copleșit de sentimente, a judecat totul cu luciditate și cu un rar simț al posibilului, al realităților și al limitelor.

Revoluția trebuia să ducă la o fundamentală reorganizare, să răstoarne orînduirea existentă, să ducă, așa cum spunea el în pragul anului 1847, „la o reformare socială a românilor, bazată pe sfintele principiuri ale dreptății și ale egalității". **Pentru aceasta era însă necesar ca țelurile, programul mișcării revoluționare, să fie limpezi și, dintre fruntașii mișcării, neîndoielnic Bălcescu a fost acela care, cu inteligența sa sclipitoare, a înțeles cel mai bine, cu deplină clarviziune** ce trebuia făcut. **Textele care ne-au rămas de la el — discursuri, studii, articole, opere istorice, economice sau literare, corespondență — dezvăluie pe de o parte stăruitoarea sa preocupare în această direcție, pe de alta o uimitoare putere de discernămînt, un echilibru și o luciditate impresionante.** Reformarea socială **și** unitatea națională **au fost țelurile supreme ale programului bălcescian, cel dintîi încadrîndu-se mai cu deosebire între obiectivele revoluției de la 1848, iar cel de-al doilea dominînd ultima etapă a vieții gînditorului patriot, perioada exilului său.**

Dacă în pragul anului 1847, Nicolae Bălcescu a sintetizat țelurile generale ale mișcării românești de eliberare, dacă el a participat la alcătuirea programului revoluției pașoptiste din Țara Românească, apoi în focul evenimentelor, el a fost un entuziast și matur militant pentru înfăptuirea procesului revoluționar. Scrisoarea pe care a adresat-o lui Golescu-Negru, din Buzău, la 22 iunie 1848, este deplin edificatoare pentru viziunea de ansamblu a democratului revoluționar, pentru capacitatea sa de a desprinde direcțiile revoluției, pentru obiectivele revoluționare pe care le preconiza. Printre acestea figura pe primul plan — și nu întîmplător — rezolvarea chestiunii agrare. Intransigența revoluționară, „măsuri estraordinare", **propaganda prin sate,** „revoluționarea țăranilor", **organizarea unui club care să apere programul revoluției, sînt numai unele din gîndurile care frămîntau mintea patriotului. După revoluție, preocupat de problemele viitorului, Bălcescu s-a străduit a sintetiza, de data aceasta ca gînditor și istoric, obiectivele și liniile directorii ale programului revoluției pașoptiste, reliefînd atît aspectele social-politice, cît și cele naționale. Documentele bălcesciene — dintre care** Magazin istoric **reproduce cîteva — constituie astăzi, încă, izvoare vii pentru înțelegerea cea mai adîncă a momentului 1848, moment de primordială însemnătate în procesul de constituire a României moderne.**

Dan BERINDEI

20 decembrie 1846

„...Trăind, domnilor, într-o epocă de tranziție, între trecutul care pere și viitorul care începe a ne luci, pentru noi **ideile bătrîne** nu mai au o putere, și ideile nouă, credința nouă, cei mai mulți o presimțim fără a o cunoaște bine, fără a o fi analizat. Astfel, domnilor, cei mai mulți dintre noi nu știm unde trebuie să mergem, și ce cale să luăm, ca să ajungem la țintă. D-aci, o anarhie în toate ideile, chiar în ale acelor cu bune simțiri. D-aci, o mare descurajare. Descurajare ce pricepem și trebuie a ierta, cînd este numai trecătoare ; dar care e fatală și vinovată cînd ajunge stare normală [...]

Ținta noastră, domnilor, socotesc că nu poate fi alta decît **Unitatea națională a Românilor.** Unitate mai întîi în idei și sentimente, care să aducă apoi cu vremea unitatea politică[...] La crearea acestei naționalități, la o reformare socială a românilor, bazată pe sfintele principiuri ale dreptății și ale egalității, trebuie să țintească toate silințele noastre. **Românismul** dar e steagul

nostru, sub dînsul trebuie să chiemăm pe toţi românii..."

(Privire asupra stării de faţă, asupra trecutului şi viitorului patriei noastre, ed. Cornelia Bodea, Bălceşti pe Topolog, 1970, pp. 40-41)

22 iunie 1848

„...Măsurile noastre pentru proprietate, lăsînd lucrurile în starea veche, sînt cam vătămătoare, căci ţăranii nu cred făgăduielile şi zic că di ce nu li se dă de acum. Noi am făcut greşală căci trebuiam a ne folosi de biruinţă ca să le scădem deocamdată măcar obăgia. Noi am biruit şi rodul biruinţei l-a loat împotrivnicii noştri. Acum ce trebue să facem ? Socotesc că de o parte să se dea afară cît mai în grabă proclamaţia aceea dintîi, ce se dedese la tipar ştergîndu-se obăgiea, ca încai să se dea afară împregiurările ce ne-a silit, sau alta mai deslușită în care ţăranii să vază că noi am fost oarecum siliţi a le face acea concesie proprietarilor. Dintr-altă parte, să se revoluţioneze ţăranii, astfel încît chiar dacă Obşteasca Adunare ar fi retrogradă să se vadă silită a nu fi, aducînd pe ţărani în stare a nu mai priimi de atunci a mai împlini îndatoririle lor şi reclamîndu-şi drepturile. Almintrelea revoluţia noastră, care este politică şi soţială, se perde pe jumătate, poate şi toată [...]

Aş dori ca acolo să umblaţi mai cu energie. Căutaţi să vă folosiţi de victoriea dobîndită, care ne va da mare putere, de vom şti a trage prin energiea şi activitatea noastră încrederea poporului. Faceţi mai curînd judecata arestuiţilor. Cercetaţi şi ispitiţi ca să se afle toţi complotiştii şi arestuiţi-i. Acum avem mijloc de a ne scăpa de toţi reacţionerii. Trebuie ca judecata să fie foarte expeditivă. O comisie ostăşească ar fi fost de trebuinţă pentru aceasta, mai cu seamă de veţi simţi că complotiştii tot lucrează, cum auzisem eri ; atunci nu trebue a ne feri d-a proclama chiar legea marţială pentru dînşii. În împregiurările grele şi estraordinare trebuie măsuri estraordinare. Nu faceţi poezie şi simtimentalism, ci dreptate straşnică [...]"

(Scrisoare din Buzău către A. G. Golescu-Negru, în *Opere*, ed. G. Zane, vol. IV, Bucureşti, 1964, pp. 89-91)

1850

„...Ideile şi interesele poporului se prefăcuseră şi revoluţia aşteptată nu se mai putea mărgini în sinteza de la 1821. Acum nu era de ajuns a voi numai ca statul să se facă românesc, trebuia încă a deslega problemul sărăciei poporului, a da o altă organizaţie proprietăţii, baza soţietăţii, a bogăţiei şi fericirii publice. Sdrobind Regulamentul care monopolizase statul, proprietatea pămîntului şi capitalul în mîinile ciocoiului, era neapărat a proclama democratizarea statului prin egalitatea drepturilor, a pămîntului prin împroprietărirea ţăranilor şi a capitalului prin instituţiile de credit organizate de stat. De-aici nevoia de-a opera o revoluţie democratică şi soţială. Astfel fu programul revoluţiei de la 1848 [...]".

(Mersul revoluţiei în istoria românilor, în *Opere*, ed. cit., vol. I, partea a II-a, Bucureşti, 1940, p. 103)

4 martie 1850

„...Care ar fi trebuit să fie deci programul revoluţiei de la 1848 ? Era dezvoltarea progresivă a revoluţiei de la 1821. Era a organiza democraţia şi a elibera pe ţăran şi a-l constitui proprietar. Într-un cuvînt trebuia făcută o **revoluţie democratică şi socială.** Acesta a fost ţelul nostru şi programul de la 1848. El este în totul acelaşi cu cel de la 1821, mai puţin Fanarioţii şi în plus chestiunea socială [...]

Comitetul revoluţionar nu făcu revoluţia, el şi-o apropie, o îndrumă, o organiză. Puse sentimentul poporului în program ; îi împrumută ideia revoluţionară..."

(Scrisoare din Paris către A. G. Golescu-Albu, în *Opere*, ed. cit., vol. IV, pp. 277-278)

mai 1851

„...Aci, cetăţeni, daţi-mi voie a vă aduce aminte că revoluţionarii de la 1848 din Ţeara Românească deşi crezură că trebuie a urma după pilda Ardelenilor şi că împrejurările politice nu-i ertară a pune din început în programul lor chestia unităţii naţionale, dar n-au pierdut un minut din vedere solidaritatea ce-i leagă cu toate ramurile naţiei române..."

(Mişcarea românilor din Ardeal la 1848, în *Opere*, ed. cit., vol. I, partea a II-a, p. 130)

DREPTATE FRĂȚIE

Preludii pașoptiste

„...O nație mare, precum au fost strămoșii voștri!“

IOANA URSU

Ne amintim că Nicolae Bălcescu definind cu magistrala sa judecată istorică rostul revoluțiilor pașoptiste din țările române în ansamblul Europei revoluționare, scria: „Revoluția română de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decît voința întîmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși“.

Plămădită din realitățile românești, revoluția de la 1848 a găsit în mulți din luptătorii aflați în fruntea ei conducători destoinici, cunoscători nu numai ai stărilor de lucruri autohtone, ci și ale celor din alte țări. Și, desigur, cunoscută cu precădere era Franța, ideile iluminiștilor și luptele revoluționarilor de la 1789, vijelioasa și glorioasa istorie a unui popor de care românii se simțeau legați prin obîrșie și limbă. Atunci cînd în februarie 1848 „Europa se trezi brusc din picoteala ei burgheză“ (Karl Marx) și la Paris a izbucnit revoluția, Nicolae Bălcescu a luptat trei zile împreună cu masele revoltate pe baricadele Parisului. Entuziasmat îi scria lui Vasile Alecsandri: „Minunata revoluție... va schimba fața lumii“.

Și așa după cum revoluția franceză a avut prieteni și simpatizanți în țara noastră, tot așa românii au găsit numeroși sprijinitori în cercurile progresiste din capitala franceză.

Există emoționante mărturii ale legăturilor de prietenie dintre români și francezi, călite în acel moment istoric.

Deosebit de elocventă în cronica acestor legături este trăinicia lor, **faptul că simpatiile și prieteniile în slujba ideilor de progres și dreptate s-au manifestat consecvent** înainte, în timpul **și** după **revoluția pașoptistă din țările române.**

Pentru a completa tabloul pe care Magazin istoric **îl va înfățișa evocînd momente și figuri ale anului 1848, am adunat cîteva fișe ale unora dintre prietenii pe care cauza românească i-a avut în Franța.***

Jean Alexandre Vaillant și-a dedicat lucrarea fundamentală **La Roumanie,** apărută la Paris în trei volume, către sfîrșitul anului 1844 (după o elaborare de patru ani): „Vouă români, ai limbii de aur, vouă români din Dacia Traiană, ardeleni și moldoveni, mai ales vouă munteni, cu care am trăit ca frații timp de 12 ani, vă dedic această lucrare... Să rămînă ca o mărturie că un străin poate fi uneori un prieten...“.

Cît a stat la noi, a colindat țara, căutînd să cunoască folclorul, etnografia și istoria noastră prin cercetarea cronicilor; pe această bază documentară autentică, a scris mai multe lucrări, pentru a informa cît mai temeinic opinia publică franceză. El a fost un apărător al drepturilor noastre, un „apostol al nației române“, cum îi plăcea să se numească.

Despărțindu-se de pămîntul românesc, Vaillant s-a adresat — după cum ne informează Vasile Alecsandri în articolul **Amicii românilor** publicat în **România literară** (1855) — locuitorilor patriei adoptive cu aceste cuvinte: „Adio, fiți fericiți; redobîndiți demnitatea și virtutea voastră, lucrați cu toții pentru Patrie, pătrundeți-vă de simțirea puterii voastre și astfel veți deveni iar o nație mare, precum au fost strămoșii voștri!“.

* Cititorii dornici să-și întregească bibliografia în acest sens, pot consulta lucrările: **Mărturii franceze despre 1848 în Țările Române** de Titu Georgescu; **Documente inedite din arhivele franceze în sec. XIX** de Marin Bucur. Vezi și **Magazin istoric, nr. 3/1970.**

Edgar Quinet și Jules Michelet au avut o influență covîrșitoare asupra tineretului francez cu tendințe republicane, prin cursurile ținute la Collège de France. Aceste cursuri — în care erau dezbătute ideile înaintate ale vremii — atrăgeau nu numai pe studenții francezi și ai altor națiuni, ci un auditoriu extrem de numeros din toate cercurile societății pariziene, oameni de cele mai diferite profesiuni și vîrste. Participarea românilor era masivă și entuziastă.

Cuvintele eminenților profesori de la Collège de France pătrundeau adînc în sufletele celor care, departe de patria lor, găseau în ele îndemnuri și sprijinul moral de care aveau nevoie. „Este adevărat — le spunea studenților Edgar Quinet — cum zilnic mi se șoptește la ureche că nu ai de-a face decît cu popoare stinse?... Nu, nu, dacă sînt obosite se vor odihni, dacă sînt îngenuncheate se vor ridica, dacă sînt moarte, vor reînvia...".

Un rol deosebit de important în organizarea acțiunilor tineretului progresist l-a avut periodicul **Les Ecoles.** Înființat în 1845, comitetul de redacție s-a constituit în biroul lui A.A. Ledru-Rollin, director al ziarului **La Réforme** și deputat al opoziției. Louis Blanc era președinte, iar din comitetul de redacție făceau parte C.A. Rosetti și frații Ion și Dimitrie Brătianu. Redacția acestei publicații a fost locul de pregătire a manifestațiilor de simpatie organizate de studenți la adresa lui Edgard Quinet, ale cărui cursuri de la Collège de France fuseseră suspendate din ordinul guvernului. O astfel de manifestație a avut loc în noiembrie 1845 cînd trei mii de tineri, adunați în Place de l'Ecole de Médecine și Place du Panthéon, s-au încolonat și în liniște și ordine s-au îndreptat spre locuința lui Edgar Quinet. Românii erau și ei prezenți.

În ianuarie 1846 a apărut cartea lui Michelet **Le Peuple** considerată de filozoful catolic H.F. de Lamennais, drept „Catehismul burgheziei democrate". Entuziasmat de lectura lucrării, Dimitrie Brătianu i-a scris din Dijon ilustrului autor o scrisoare*, care l-a impresionat atît de mult pe Michelet, încît acesta vorbind studenților de la Collège de France despre ea, le-a spus: „de vă voi citi-o în întregime, zidurile vor cădea". D. Brătianu, nefiind prezent la curs, scena cu scrisoarea și cele spuse de Michelet i-au fost relatate de C.A. Rosetti. „Nu știi ce mare pagubă ne-ai făcut cu această taină. Nu știi, fiindcă nu știi că Michelet plîngea și a făcut cele mai mari laude..." După aceea, Rosetti s-a dus acasă la Michelet, și i-a spus adevărul asupra scrisorii. Maestrul și-a manifestat admirația „votre ami est un grand écrivain, vous devez l'engager à écrire"**.

În hîrtiile lui Michelet se găsesc adnotate și subliniate de mîna sa scrisorile primite de la D. Brătianu în care acesta îi vorbea de obiceiurile și tradițiile românești. Din adnotări reiese că lirismul instinctiv, spontan, blîndețea, sensibilitatea poporului român îl emoționau pe Michelet.

În relații la fel de bune, au fost tinerii români și cu Edgar Quinet. Cu prilejul Anului nou 1847, studenții moldoveni și munteni i-au trimis ca mărturie de dragoste o felicitare cu iscăliturile lor. Impresionat, Edgar Quinet le-a răspuns în scris. Scrisoarea maestrului în care se exprimau cuvinte de prețuire la adresa românilor, a produs „o explozie de bucurie în rîndul patrioților români."

Într-o duminică, studenții români s-au dus acasă la Quinet să-i mulțumească. Interpret al sentimentelor lor, D. Brătianu a pronunțat un discurs: „... De cîte ori nu ne-am spus: cum, numele României nu va răsuna niciodată între zidurile Colegiului Franței!... Prin puterea sufletului, singur ne-ați descoperit; ați intuit starea sufletească a noastră și ne-ați spus: ați existat și pururea veți exista; mă voi ocupa de naționalitatea voastră amenințată și îi voi apăra drepturile după puterile mele..."

Cu lacrimi în ochi, Quinet le-a răspuns: „... Nu le-aș putea înțelege dacă vorbele voastre nu ar fi pentru mine strigătul unei naționalități care trăiește, izbucnește și nimic nu o poate nimici... Aveți tot ce poate da dreptul nemuritor: o tradiție, o literatură care se deșteaptă, o limbă care vă e proprie și care se înrudește cu a noastră. Voi care veniți să căutați în Franța atmosfera de libertate care ne lipsește adesea, voi care reprezentați speranța țării voastre, nu vă descumpăniți... Franța nu este pentru voi o țară străină..., alianța francezilor cu moldo-muntenii este deja înfăptuită în spirite!"

Paul Bataillard a susținut într-o serie de articole publicate în **Le National** și **Le Temps** originea și drepturile românilor. Multe din informații și documente i le-au furnizat prietenii români și în primul rînd Nicolae Bălcescu despre care scria că „era în inima evenimentelor".

Bălcescu îl socotea pe Bataillard un prieten apropiat și credincios; acesta, la rîndu-i, avea numai cuvinte elogioase la adresa „bunului prieten... tot așa de mare prin patriotismul său ca și prin eminentele sale calități de scriitor, de erudit și de istoric".

(Continuare în p. 50)

* Scrisoarea lăsase să se presupună că este a unui italian.

** Prietenul tău este un mare scriitor, trebuie să-l îndemni să scrie.

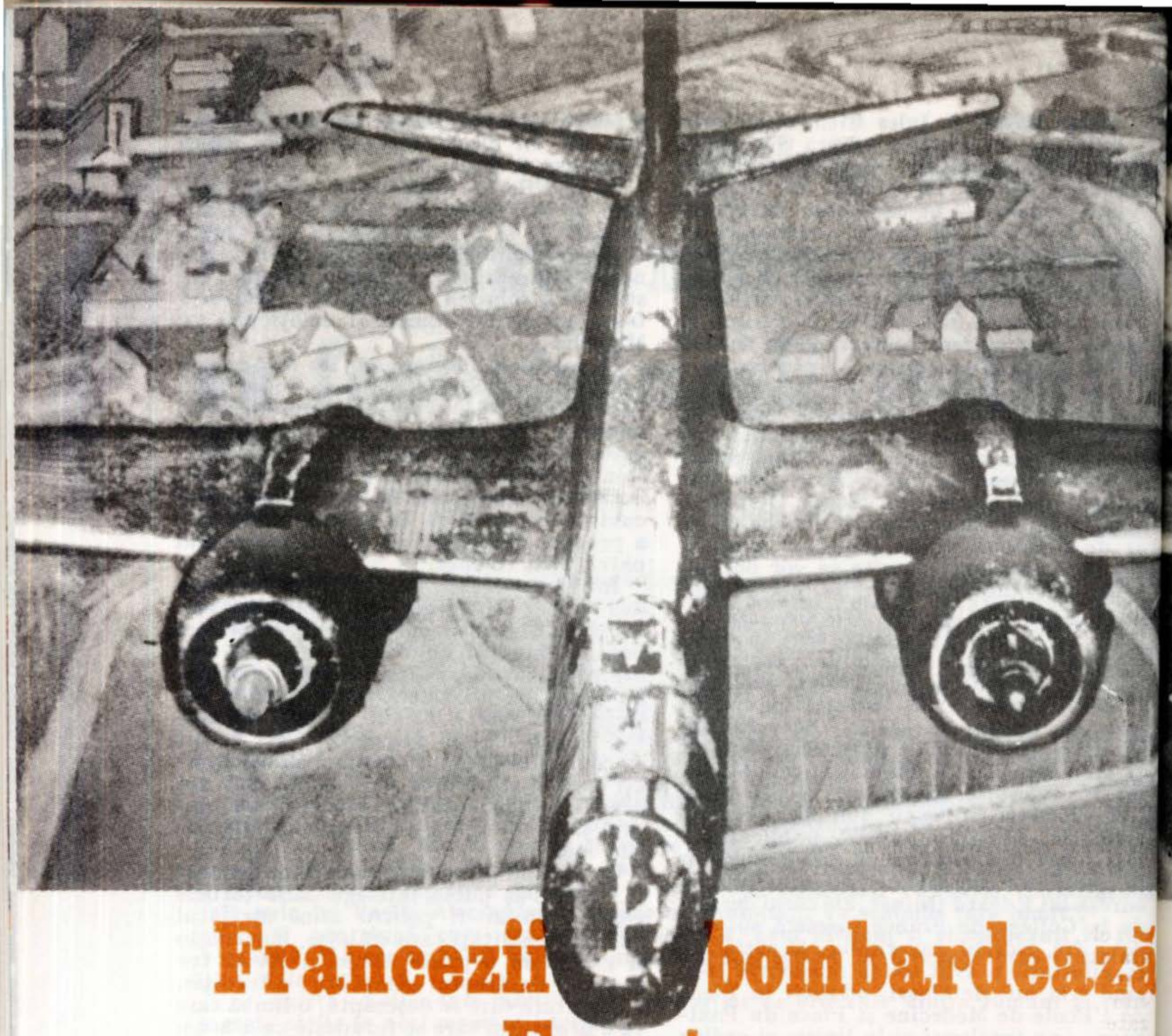

Francezii bombardează Franţa

PIERRE MENDÈS-FRANCE

Reuşind, după peripeţii dramatice, să evadeze din închisoarea franceză în care îl întemniţaseră ocupanţii nazişti, autorul acestor rînduri — în 1941, în vîrstă de 34 ani — s-a alăturat Forţelor franceze libere **cu sediul la Londra. În calitate de aviator — mai precis, de navigator pe un bombardier — el s-a văzut, nu o dată, în situaţia de a trebui să bombardeze obiective de pe teritoriul Franţei. Ce simţăminte încearcă un om nevoit să pricinuiască distrugeri propriei sale ţări sau poate chiar moartea unor compatrioţi? Ne-o spune P. Mendès-France, fost prim-ministru al Franţei în anii postbelici, în emoţionantele pagini ce urmează.**

„N" în aşteptarea misiunii

Duminică 3 octombrie 1943. Ora şapte şi un sfert. Prin pereţii barăcii îl aud foindu-se pe omul de serviciu, care trece dintr-o cameră în alta, aduce apă caldă pentru bărbierit şi se face că lustruieşte încălţămintea. Iată-l că intră la mine.

— **Lovely day, Sir** („minunată zi, domnule") îmi spune, ca de altfel în fiecare dimineaţă, chiar şi atunci cînd toarnă cu găleata.

Mă scol. Mă uit pe fereastră la cer. Oare vom zbura azi? Da, vremea e frumoasă, deşi uşor înnegurată, dar soarele va risipi ceaţa.

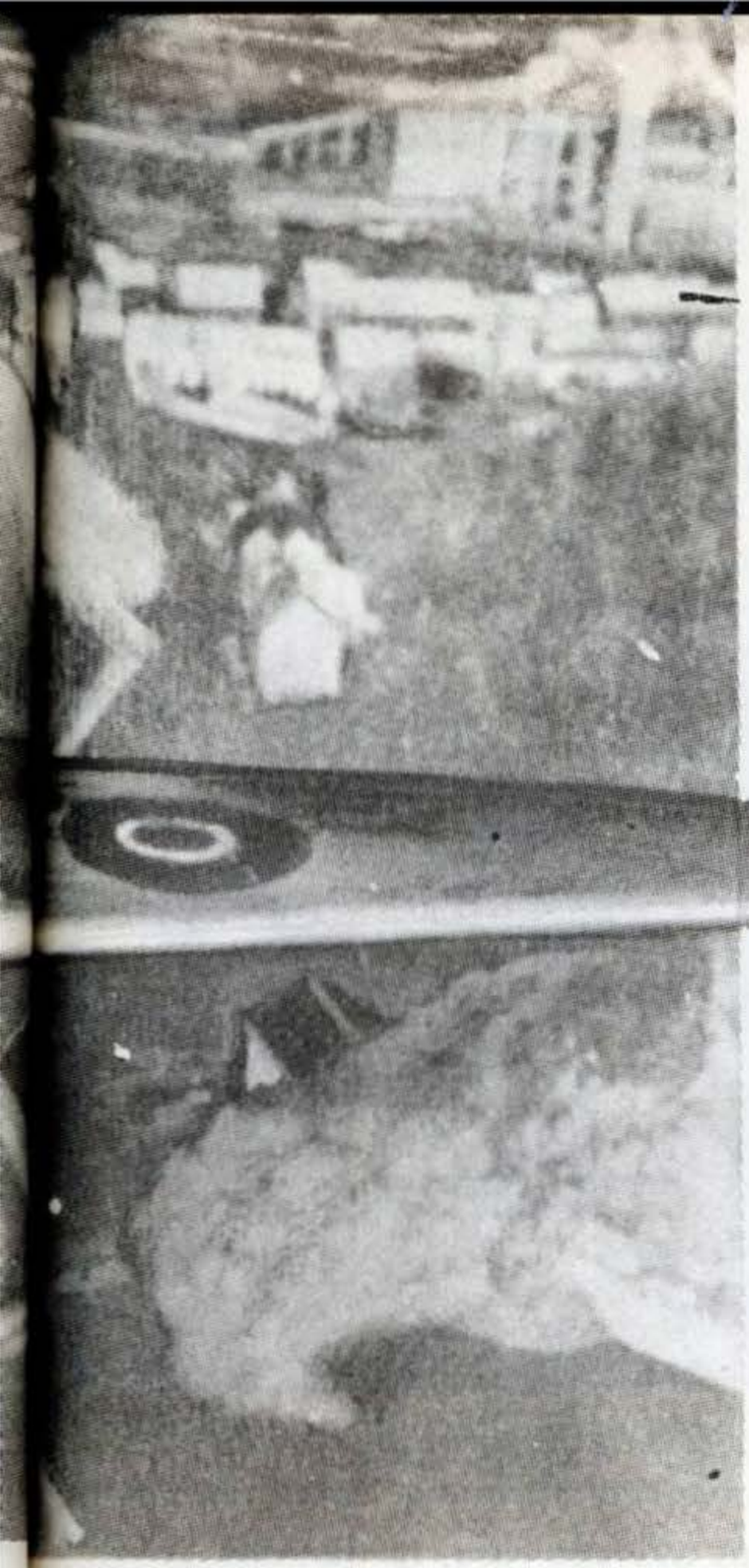

Cele două escadrile ale noastre sînt instalate la capătul aerodromului. Cîteva barăci și două corturi adăpostesc birourile și atelierele. Două hangare, improvizate din schelete metalice și pînză de camuflaj, servesc de atelier pentru reparațiile mari; în jurul lor, avioane acoperite cu prelate. E încă liniște, dar în curînd va izbucni vacarmul probelor de motor.

Șuetă cu camarazii: noutățile zilei, situația de pe frontul rusesc... Se pare că vom face un exercițiu, nu o operație propriu-zisă. Decepție generală. E o vreme atît de frumoasă încît, fără îndoială, domnii de la statul major au plecat de ieri la țară, pentru week-end.

Toate diminețile mele încep cu o vizită la „N". Acest „N" este un avion tip BOSTON pe care zbor de la venirea mea în **Grupa Lorena.** Pe fuselajul său scrie „Locotenent Sandre"; este numele unuia din numeroșii camarazi pe care grupa i-a pierdut în timpul campaniei din Libia. Dedesubt sînt pictate o cruce de Lorena și o duzină de mici bombe galbene, fiecare corespunzînd unei misiuni de luptă.

Langer, pilotul meu, e și el aici. Are douăzeci și doi de ani, dar nu-i dai decît șaisprezece. Pe pămînt posedă la superlativ defectele acestei vîrste. În avion devine însă un alt om — serios, ponderat, cu sînge rece; are 900 ore de zbor, 35 misiuni de luptă, două citații pe ordin de zi — o reputație pe care i-ar invidia-o mulți piloți mai vîrstnici.

În fiecare dimineață ne întîlnim deci la „N". Langer se instalează în cabina pilotului, pipăie manetele, dă drumul la motoare, discută cu mecanicii Noblet și Berthelot. Toți trei nutresc pentru avion o pasiune fanatică. Îl examinează, îl îngrijesc, îl repară, îl ferchezuiesc (la întoarcerea dintr-o misiune deosebit de periculoasă, i-am văzut mîngîindu-l ca pe un animal frumos, care a făcut o ispravă bună).

Instalat la locul meu, într-un fel de cușcă cu acoperiș de sticlă, în partea din față a avionului, îmi pregătesc, la rîndu-mi, instrumentele de bord, vizorul, aparatajul electric. Nu lipsește nimic: parașuta, barca pneumatică, colacul de salvare. Îmi ascut creioanele (celebrele arme ale navigatorului), îmi aranjez hărțile, îmi pun la punct instrumentarul de navigație...

BOSTON este un avion ciudat. Membrii echipajului sînt complet izolați și nu se văd niciodată în timpul zborului, comunicînd doar printr-un aviofon interior a cărui bună funcționare este o problemă vitală. La controlul zilnic, pilotul, navigatorul, apoi fiecare dintre cei doi mitraliori se cheamă, rînd pe rînd, își răspund și reglează intensitatea emisiei și a recepției. Unul din ei, în același timp și radiotelegrafist, este sergentul major Bauden, cu aproximativ 60 misiuni la activul său; subalternul său este sergentul Krasker, un băiețandru timid.

...Exercițiul prevăzut se amînă. Vom pleca probabil într-o misiune de luptă, despre care un ofițer ne spune, cu un aer misterios, că „e ceva foarte interesant, da, da, foarte interesant!" Oare vom zbura din nou deasupra Franței? Veșnica frămîntare renaște. Avem noi dreptul să-i bombardăm pe francezi? O discuție care durează de luni de zile. Cu toții dăm același răspuns afirmativ, dar simțim nevoia s-o reluăm mereu de la capăt, căci de fiecare dată sentimentele par să fie în dezacord cu rațiunea. Dacă nu vom zbura noi deasupra Franței, o vor face alți aviatori aliați. Vor ochi ei oare obiectivele cu tot atîta grijă, atenție, minuțiozitate? Oricît de mare ar fi buna lor credință și dorința de a cruța viețile francezilor, noi avem un motiv în plus să acționăm cu maximum de precauție, chiar dacă în felul acesta ne expunem mai mult.

În numai cîteva luni am reușit să ne perfecționăm tehnica bombardamentului în zbor razant. Ea ne face mai vulnerabili

față de anumite forme de apărare antiaeriană, în schimb asigură tirului nostru o mare precizie, bombele nimerind în plin chiar și în cazul unui obiectiv de dimensiuni reduse.

În cel mai rău caz, o prăbușire în Sena

Un autobuz vine să-i ia pe navigatori ca să-i ducă în sala de instructaj, situată la celălalt capăt al terenului, într-o clădire izolată și misterioasă, unde nu se intră decît în zilele cînd au loc operațiuni militare. Nerăbdători, ca de fiecare dată, ne repezim spre harta mare de perete, pe care e trasat, cu o linie roșie, itinerarul zilei. Emoție puternică: vom merge la Paris! Obiectivul se află în imediata apropiere a Parisului. Va trebui să înconjurăm și apoi să traversăm orașul. Parisul în care atîți dintre noi ne-am născut și am trăit. Parisul pe care nu l-am văzut de atîția ani. Parisul ocupat de nemți. Vom respira aerul Parisului, îi vom revedea casele, străzile, podurile, cupolele. Ne imaginam, e adevărat, că într-o bună zi o misiune importantă ne va face să zburăm deasupra Parisului. În realitate, nu credeam că va veni această zi; era unul din acele lucruri despre care gîndeam că nu se va întîmpla niciodată.

Și totuși s-a întîmplat! Vom merge la Paris, vom trece deasupra lui în zbor razant, vom vedea oameni plimbîndu-se sau stînd la ferestre, copii în parcuri. Fiecare din noi va încerca să distingă de departe — prin îngrămădeala de acoperișuri, turnuri și clopotnițe — strada lui, casa lui, casa unei rude, a unui prieten.

...Ne instalăm în jurul mesei mari din mijlocul încăperii; ni se trasează ruta pe hărți și pe planuri, ni se indică punctele periculoase (linii de înaltă tensiune, aerodroame inamice, zone cunoscute de apărare antiaeriană etc.); ni se comunică datele meteorologice: vînt, vizibilitate, temperatură; calculăm direcțiile, derivele, vitezele, distanțele, duratele — toate elementele care ne vor fi necesare curînd, în timpul zborului.

Urmează apoi o expunere a colonelului de Rancourt, care va conduce formația. Ca întotdeauna, vorbește clar, precis, prevăzînd toate posibilitățile.

— Vom ataca Centrala electrică și Stația de transformatoare de la Chevilly-Larue, în apropiere de Paris. Este un obiectiv de dimensiuni foarte mici, greu de reperat și de atins. Vom efectua, deci, un bombardament la altitudine foarte joasă, zburînd în trei formații a cîte patru avioane. Eu voi conduce primele patru, care se vor menține constant în zbor razant. Echipajul lui „N" va conduce celelalte opt avioane care, la distanța de opt kilometri de obiectiv, vor urca la 500 metri, vor arunca bombele și vor coborî în picaj, pentru a reveni în spatele nostru și a-și încheia misiunea în zbor razant. Ruta noastră va fi următoarea: vom trece peste coasta franceză la orele 13,30 și vom bombarda la orele 13,59. Dacă vreunul din avioanele noastre va fi grav avariat deasupra obiectivului, pilotul va evita, pe cît posibil, o prăbușire asupra caselor învecinate, care sînt locuite, încercînd să ajungă la poligonul de la Vincennes; în cel mai rău caz, se va arunca în Sena.

Pierre Mendès-France, ofițer în Forțele aeriene franceze libere

Ni se face apoi o descriere a obiectivului, însoțită de planuri, fotografii, puncte de reper.

— Obiectivele pe care le veți bombarda astăzi — ni se spune — formează un ansamblu ce alimentează, între altele, rețeaua electrică de centură, plus o parte a Parisului și împrejurimilor sale și, parțial, orașul Bordeaux. Dacă reușiți să distrugeți acest complex, veți aduce inamicului un prejudiciu considerabil. La orele 14,16 trebuie să fiți la Crèvecoeur, unde veți întîlni șapte grupe de avioane de vînătoare (dintre care una franceză) ce vă vor escorta și proteja pe drumul de întoarcere.

Ne sincronizăm ceasurile, apoi urmează obișnuitele recomandări ale colonelului:

— Înainte de a folosi mitralierele contra unui obiectiv terestru, asigurați-vă că nu riscați să trageți în francezi; dacă aveți îndoieli — nu trageți. În ce privește bombardamentul, dacă obiectivul nu se încadrează exact în vizor, nu lansați bombele, aduceți-le înapoi. Nu uitați mai ales că, în imediata vecinătate a obiectivului, în special la est, se găsesc locuințele modeste și cartierele muncitorești; ele nu trebuie atinse cu nici un preț.

Mai rămîne o jumătate de oră pînă la ambalarea motoarelor, prevăzută pentru orele 12,30. Sandvișuri prea uscate, un ceai fără gust — acesta va fi prînzul zilei. Nimănui însă nu-i e foame. De dimineață și pînă acum, emoția a mers crescînd. În timpul instrucției a domnit ordinea și calmul, apoi atmosfera a devenit mai încordată, mai nervoasă. Vorbim prea tare, prea repede, privim prea des ceasul. Echipajele se îndreaptă spre avioane, în apropierea cărora se găsesc deja bateriile de acumulatoare pentru punerea în funcțiune a motoarelor.

Acolo, jos, e patria

Așezați roată pe iarbă, punem la punct ultimele detalii privind colaborarea și sarcinile în cadrul fiecărui echipaj. Studiem la infinit planurile sectoarelor deasupra cărora vom zbura. Ultimele clipe de repaus și de așteptare... Un motor începe să duduie, apoi un altul, un al treilea. Aerodromul se umple de larmă.

Termin cu îmbrăcatul. Mă strecor în cabina mea, mă instalez pe scaunul tare, mă leg strîns. Sub picioarele mele se închide trapa. Aparatele sînt gata de decolare. Toți ochii se îndreaptă spre avionul colonelului, care trebuie să se plaseze primul în perimetrul terenului. Iată-l că se pune încet în mișcare.

În spatele lui se aliniază celelalte BOSTON-uri, fiecare luîndu-și locul care îi va permite, în cîteva clipe, să decoleze la timpul fixat și să ocupe în formație locul ce i-a fost desemnat.

Două cîte două, din douăzeci în douăzeci de secunde, avioanele se avîntă pe pista betonată și decolează. Mașinile greoaie, care pînă mai adineaori parcă se tîrau pe pămînt, se mișcă acum cu o ușurință și cu o grație neașteptată, ca niște păsări mlădioase. Formația face înconjurul terenului și ia direcția la orele 12,55, cu o întîrziere de treizeci de secunde.

Cele douăsprezece BOSTON-uri zboară la 100 metri de sol, peste ținuturile engleze. Trebuie să zburăm destul de jos, pentru a nu fi reperați de radiolocația inamicului care, de cealaltă parte a Canalului Mînecii, urmărește fără încetare mișcările din spațiul aerian englez.

Vremea e frumoasă; deasupra capetelor noastre, la o depărtare de 1 000 metri se zăresc straturi groase de nori. Vizibilitatea e bună. Lăsăm în urmă așezări cu hornuri înalte, din cărămidă roșie, ce scuipă zi și noapte rotocoale de fum gros și murdar. Fiecare din aceste nenumărate uzine fabrică tancuri, camioane, obuze; nu e una care să nu lucreze pentru război.

Verific mereu viteza de zbor; cînd ajungem deasupra coastei, întîrzierea se mărește. Iată marea. Zburăm mai jos, foarte aproape de suprafața apei. De pe malul celălalt sîntem pîndiți. Cu cît zburăm mai jos, cu atît vom fi reperați mai tîrziu. Marea, lină ca un lac, fuge la cîțiva metri sub noi cu o viteză amețitoare. Facem ultimele pregătiri: ridicăm închizătorile și piedicile mitralierelor, reglăm aparatajul de bombardare.

Coasta franceză trebuie atinsă exact în punctul pre-

„Casa mea, grădina mea, merii mei...“

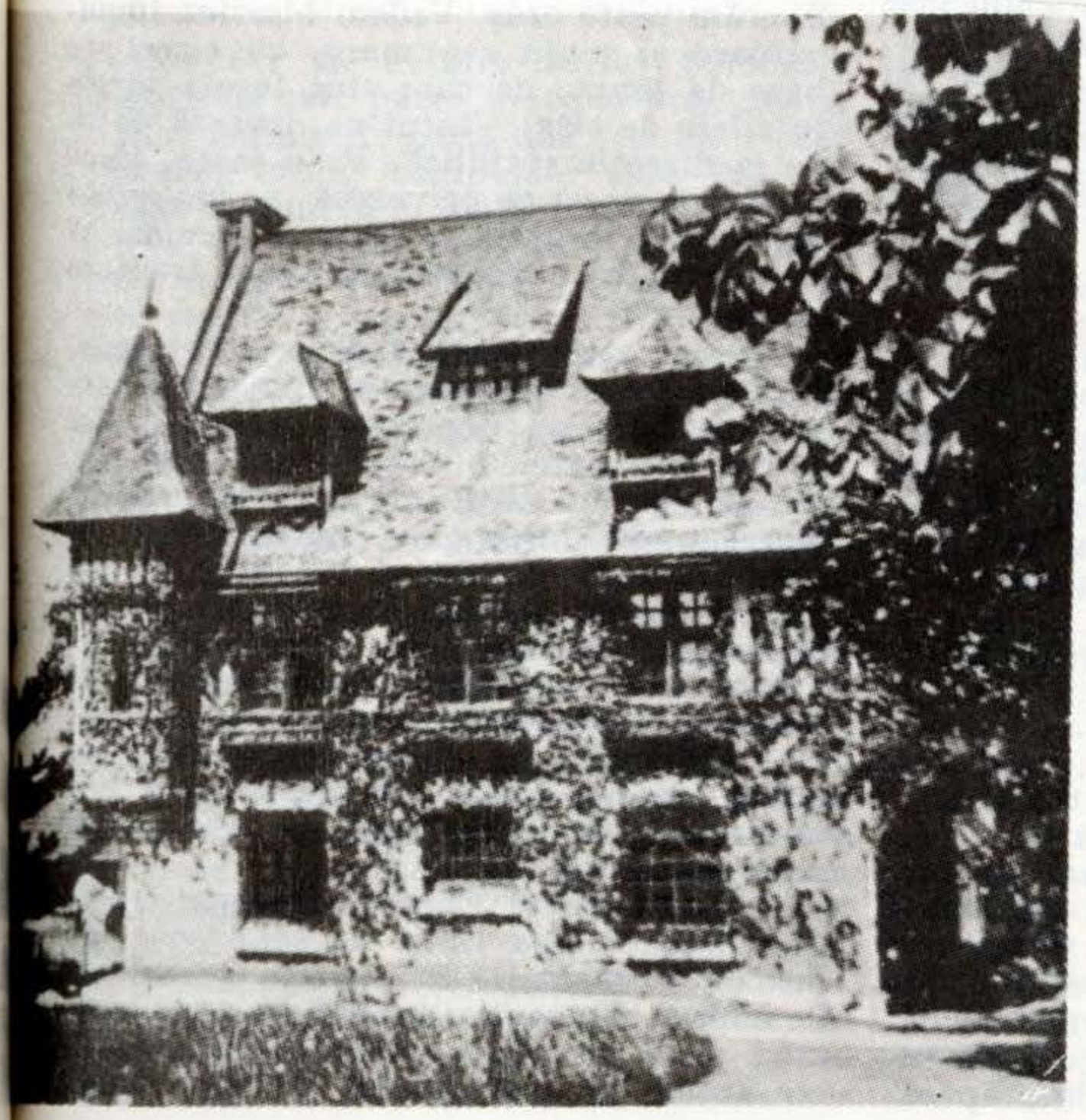

văzut, ales în funcție de dispozitivul de apărare al inamicului. O eroare de 2-3 kilometri ne-ar putea duce spre un cuib periculos de artilerie antiaeriană. Sîntem pe drumul bun, norii au dispărut, vizibilitatea e aproape perfectă.

Orele 13,23; trebuie să fim la vreo 80 kilometri de coastă. Viteza crește treptat și, în scurt timp, depășește 410 kilometri pe oră.

Această dungă vagă, întunecată, ce se ridică puțin cîte puțin deasupra orizontului, este Franța, este țara mea. Cu inima bătînd nebunește, ca de fiecare dată, văd desenîndu-se conturul mereu nou, mereu la fel de emoționant al patriei de care sînt lipsit de atîta amar de vreme. Faleze înalte, albicioase, plaje înguste, estuare largi. Departe, în dreapta, este orașul Dieppe.

Zburînd mereu la nivelul apei, pămîntul se vede din ce în ce mai distinct. Înaintea noastră, faleza pare acum la verticală; formația urcă brusc, urmînd linia reliefului. Deasupra obstacolului, ne întîmpină cîteva rafale de mitralieră. Nu-i mare lucru. Am fost bine informați: surpriza inamicului pare desăvîrșită.

Ne aflăm chiar în fața cătunului Biville-sur-Mer, punctul de reper prevăzut, pe care-l depășim într-o clipită, la 13h 32′ 30″, cu o întîrziere de două minute, deoarece Patureau, navigatorul colonelului, n-a încercat să recupereze o parte din timpul pierdut mai înainte.

Ne continuăm ruta spre Neufchâtel, unde trebuie să ajungem exact în cinci minute. Pe cîmp e lume puțină; acum șase sau șapte săptămîni s-a strîns recolta. Pe ogoare munceau bărbați, femei și copii. La apropierea noastră se opreau din lucru și, recunoscîndu-ne insemnele, își manifestau bucuria, agitîndu-și pălăriile, trimițîndu-ne sărutări.

Aș putea vedea Turnul Eiffel

Urmăresc pe hartă, pas cu pas, pămîntul francez care defilează prin fața ochilor mei. Toate aceste sate și cătune sînt ale noastre. La stînga și la dreapta, printre arbori, în fundul văilor sau în vîrful colinelor apar localități cu nume minunate, atît de dragi nouă...

O linie de înaltă tensiune. Urcăm brusc, apoi coborîm în picaj ușor, ca și cum am sări peste un gard.

De ce oare pămîntul acesta, care fuge sub noi, este mai frumos ca toate celelalte? Încerc să-mi dau seama ce îl deosebește de meleagurile engleze pe care le-am străbătut mai adineaori. Nu există o diferență reală și, totuși, l-aș recunoaște din o sută. Înfățișarea, aerul sînt de-ale noastre. Clima e mai dulce, mai bună. De cîte ori n-am decolat de la o bază engleză, pe un cer acoperit, închis, apăsător, pentru ca în scurt timp să găsim aici, în Franța, un soare încîntător, un văzduh străveziu, o prospețime și o dulceață în toate, care ne sînt atît de dragi.

La 22 ani, pilotul Langer avea 900 ore de zbor și 35 misiuni de luptă

Iată-ne deasupra orașului Neufchâtel (am cîștigat deja treizeci de secunde). Zburăm peste oraș. Vedem biserica impunătoare și piața cea mare, cu șiruri de bare de fontă, de care sînt legate vitele în zilele de tîrg. Vîntul ne deviază puțin de la direcția stabilită. Pe o șosea, țăranii se opresc să ne privească, ne fac semne agitîndu-și brațele. Aceste încurajări și aprobări sînt o dovadă că avem dreptate să fim aici.

Sîntem acum între Gournay și Lyons. Iată și celebra pădure; am ajuns în departamentul Eure, departamentul meu. La cîțiva kilometri e casa mea; dacă în loc să zburăm lipiți de sol am urca la 500 sau 600 metri, aș putea vedea în vale, dincolo de Sena, orașul Louviers și, alături de el, micul cătun Monts, cu casa mea, grădina mea, merii mei.

Rîul ce se vede este Epte. Pe cîmp, o femeie își agită șorțul. Totul e tăcut, liniștit, impregnat de amintiri plăcute. Deodată, cîteva salve: am trecut deasupra unui cuib de mitraliere, în apropierea unui aerodrom.

Departamentul Eure a rămas în urmă. Continuăm cursa lipiți de sol, ascunzîndu-ne în văgăuni, în spatele perdelelor de copaci. Formația noastră se desfășoară cînd pe o întindere de peste un kilometru, cînd pe mai puțin de 500 metri.

Orele 13,51. În faţa noastră e Sena, largă şi maiestuoasă şi un oraş mare, aşezat pe două rîuri: Mantes. În centru o catedrală somptuoasă. N-o ştiam atît de impunătoare. Spectacolul e foarte frumos, foarte impresionant.

Ne îndreptăm spre regiunea pariziană. În stînga noastră se întind numeroase cartiere populate. Ne menţinem, pe cît ne e cu putinţă, în afara zonelor aglomerate. La orele 13,55 apare Lacul Essarts. Un viraj pronunţat spre est. Facem un ocol destul de mare şi ne alegem cu o întîrziere respectabilă de cinci minute.

Trebuie să comand ultimelor opt avioane să ia înălţime, măsură ce precede bombardamentul. Nu vom depăşi 500 metri siune. Puţin mai la stînga, închisoarea Fresnes; mai departe, spre dreapta, aerodromul Orly. Nu vom lansa bombele decît peste 30 sau 40 secunde. Ne aflăm într-un sector foarte bine apărat. Am dat puţin prea repede semnalul de urcare. Tremur la gîndul că unul din avioanele care mă urmează ar putea fi atacat şi lovit din vina mea.

Parisul e chiar aici, în faţa mea, spre stînga. Dacă aş ridica capul, aş vedea Turnul Eiffel şi Pantheonul. Dar nu îndrăznesc să-mi deslipesc privirea de pe sol nici pentru o zecime de secundă; trebuie să mă gîndesc numai la misiunea a cărei îndeplinire se apropie, în sfîrşit.

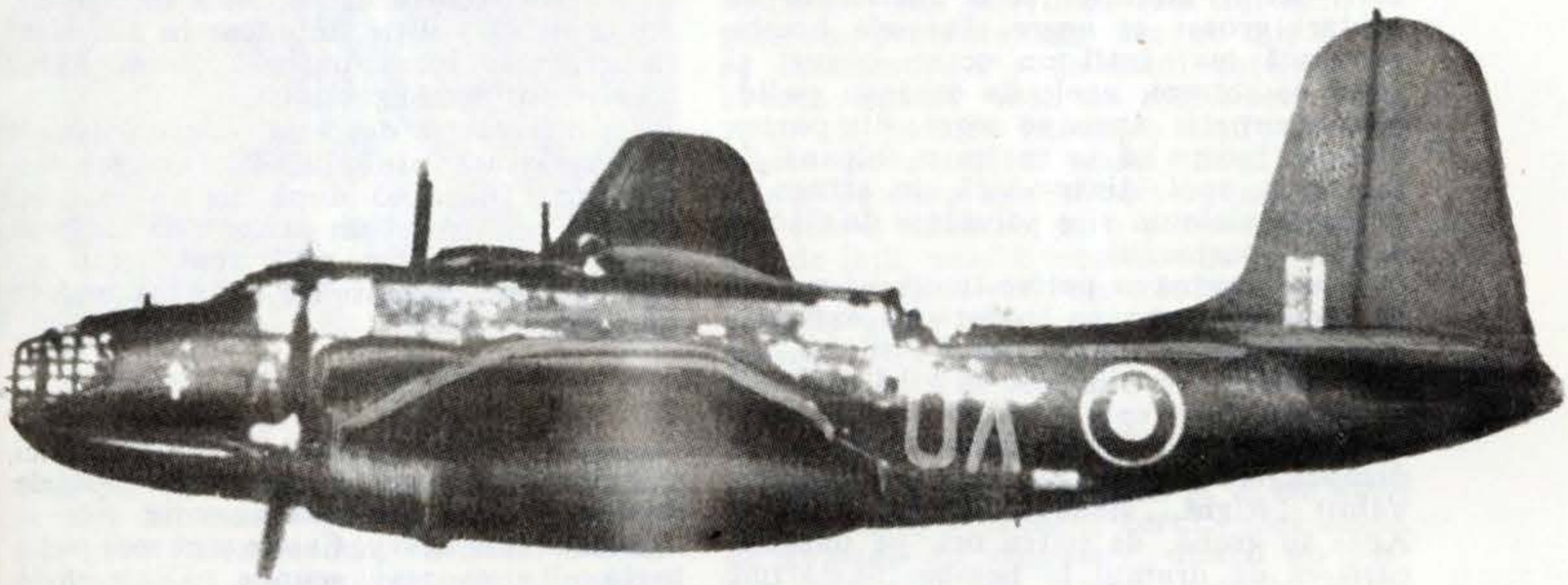

BOSTON, un avion ciudat

— atît cît să evităm suflul bombelor lansate de cele patru avioane precedente.

Sînt neliniştit. Dacă dau semnalul prea devreme, oblig echipajele care mă urmează să rămînă la înălţimea de 500 metri cîteva minute în plus, adică le las prea mult în bătaia antiaerienei, al cărei tir este foarte precis la această altitudine; dacă le fac să ia înălţime prea tîrziu, risc ca obiectivul să fie atins prea de jos şi avioanele să suporte efectele primelor bombe.

În faţa mea, avionul colonelului îşi urmează drumul, schimbînd mereu direcţia pentru a-i deruta pe cei care ne-ar putea urmări de la sol. Trecem peste calea ferată Paris-Chartres; sîntem în Valea Chevreusei. Mă hotărăsc să dau acum semnalul pe care ceilalţi îl aşteaptă... Într-un ansamblu perfect, cele opt BOSTON-uri urcă timp de un minut. Tocmai în acest moment apar cîteva avioane germane. Emoţie! Dar, spre marea mea surprindere, avioanele nu ne atacă şi-şi văd de drum.

Panorama ni se înfăţişează ca o hartă întinsă la picioarele noastre. Chiar în faţă, pe drumul ce duce direct către obiectiv, o linie electrică de înaltă ten-

Sîntem la 600 metri de sol. Pilotul face un picaj uşor pentru a atinge viteza şi înălţimea prescrise. Între timp, pe pămînt s-a aşternut un fel de brumă argintie. Dar, urmărind cu privirea linia electrică, disting la 800 metri primele patru avioane ale formaţiei şi, înaintea lor, şoseaua naţională, pe marginea căreia se află obiectivul.

Pun în funcţiune emiţătorul radio ca să transmit aparatelor ce mă urmăresc corectivele şi indicaţiile pentru un tir precis. Din comoditate, am adoptat obiceiurile şi vocabularul englez: **Right..., left—left..., steady..., left—left..., steady...,** („dreapta..., stînga-stînga..., ţine-o aşa..., stînga-stînga..., ţine-o aşa...")

La fereastră, o tînără pariziană

În faţa mea se aprinde o lumină roşie; Langer e gata pentru lansarea bombelor. Formaţiile noastre se apropie; ele trebuie să treacă în două valuri a cîte patru avioane pe deasupra centralei, care nu are decît 150 metri lăţime.

Deodată sîntem atacaţi din flanc de focul unor mitraliere şi tunuri de calibrul 88. Tunurile trag însă prea sus; deasupra noastră cerul se acoperă de fulgi negri şi groşi, ce plutesc uşor înainte de a se destrăma. Mitralierele sînt mai periculoase. Focul lor vine din faţă; obiectivul este bine păzit. Acum însă nu mai poate fi vorba să ne apărăm pe noi; nu trebuie decît să executăm un bombardament corect şi să evităm atingerea clădirilor de locuit, a zonelor populate din imediata apropiere a obiectivului. O bombă „prea lungă" ar ajunge acolo şi ar ucide francezi.

Cele patru avioane din frunte îşi aruncă bombele. Nu pierd din ochi obiectivul. Sînt trei sau patru clădiri scunde; alături, stîlpi metalici şi o încîlceală de cabluri groase şi negre. Primele bombe provoacă mai întîi un scurt circuit şi jerbe de scîntei, unele de un roşu palid, altele purpurii, aproape negre; din partea dreaptă începe să se înalţe o coloană de fum gros, apoi, dintr-odată, în stînga, o explozie violentă şi o vîlvătaie de flăcări enorme, portocalii.

Toate acestea se petrec în cîteva zecimi de secundă, aproape înainte ca extremitatea stîngă a instalaţiei de răcire, pe care trebuie s-o nimeresc să aibă timp să se plaseze între cele două puncte ale vizorului meu (las camarazilor plasaţi în dreapta mea, întreaga lăţime a obiectivului). **„Right... steady... steady..."** Iat-o! Apăs în grabă, de patru ori, pe butonul care va da drumul la bombe, numărînd cu glas tare. La auzul cifrei patru, pilotul ştie că bombardamentul s-a terminat; din acest moment, nu eu, ci el este cel care conduce manevra zburînd în picaj, ca să scape de tirul concentrat ce ne înconjură (eram atît de absorbit şi de preocupat de munca mea, încît nici nu mi-am dat seama de ploaia de proiectile din jurul meu, pe care mi-au descris-o mai apoi camarazii).

Iscodesc atent acoperişurile şi cerul şi descopăr avioanele din prima grupă. Nu mai sînt decît trei, dintre care unul este avariat; motorul său drept scoate un nor gros de fum negru. În aceeaşi clipă, radiomitraliorul anunţă că un BOSTON în flăcări se îndepărtează de formaţie şi că, respectînd consemnul, se prăbuşeşte în Sena*.

Formaţia se reconstituie într-un şir de zece avioane, urmat de la distanţă de al unsprezecelea, cel avariat, pilotat de sublocotenentul Lucchesi. Ne va putea oare urma?

Sîntem deasupra Parisului. Avionul colonelului traversează în linie oblică cartierul Gobelins, zburînd aproximativ în direcţia cimitirului Père-Lachaise. Celălalt capăt al formaţiei este la un kilometru şi jumătate, sau poate mai mult, deasupra pădurii Vincennes, nu departe de grădina zoologică. E greu să distingi monumentele, bulevardele. Sîntem prea jos (adineaori, la 500 metri, aş fi văzut mai bine, dar eram atît de ocupat!). Dintr-odată, ridicînd privirea, simt o emoţie puternică; acolo sus, dominînd clădirile şi acoperişurile, biserica Sacré-Coeur străluceşte în bătaia soarelui. O bună bucată de timp rămîn copleşit în faţa acestui spectacol unic. Urmează cartierele muncitoreşti. Case şi iar case; străzi, mereu aceleaşi semănînd între ele (cît am vrea să le putem citi numele pe plăcuţele albastre de la colţuri); o cîrciumioară; cîteva uzine; la o intersecţie, un agent de poliţie îmbrăcat în albastru. în general, lume puţină. N-am văzut nici o uniformă germană.

La o fereastră deschisă, apare o femeie tînără, atrasă probabil de huruitul motoarelor. Judecînd după figura ei, ghicesc că i-a scăpat un strigăt de surpriză şi de bucurie. Am mai avut timp s-o văd surîzînd, înainte de a o lăsa undeva în urmă.

Un camarad părăsit

Avionul avariat e mereu în spatele nostru, dar ne urmează anevoie.

Localitatea Livry. Casele sînt mai puţin înghesuite şi mai scunde. Dintr-odată îmi dau seama că am uitat să caut Turnul Eiffel. Asta-i prea de tot! Aş mai putea, poate, să-l zăresc în spatele meu, în stînga. Dar în momentul în care încerc să-l descopăr în depărtare, aud un apel al pilotului Lucchesi către colonel:

— Merg cu un singur motor. Pierd din viteză. Mă auziţi?

Colonelul încetineşte imediat viteza şi, treptat, celelalte avioane îi urmează exemplul. Zburăm cu 350 kilometri pe oră, viteză periculos de mică. Într-adevăr, la ora asta inamicul îşi poate imagina destul de uşor drumul nostru de întoarcere. Putem fi interceptaţi în fiecare clipă. Începe cea mai primejdioasă etapă a misiunii noastre. E ora 14,06; în zece minute ar trebui să fim la Crèvecoeur. Or, la o viteză de 400 kilometri pe oră, ne-ar trebui pe puţin şaptesprezece minute ca să ajungem acolo şi avioanele de vînătoare aliate nu ne vor aştepta şapte minute. Întîrzierea noastră măreşte riscul de a face drumul de întoarcere fără escortă şi fără protecţie.

Cu toate acestea, colonelul păstrează viteza redusă, care ne permite să ne menţinem aproape de camarazii din avionul avariat. Navigatori şi trăgători veghează cu mare atenţie, scrutînd cerul în toate direcţiile. Aşa se scurg trei minute, pa-

* Este vorba de avionul pilotat de locotenentul Lamy, avocat la Curtea de Apel din Paris. Cei patru membri ai echipajului au pierit. — **n.a.**

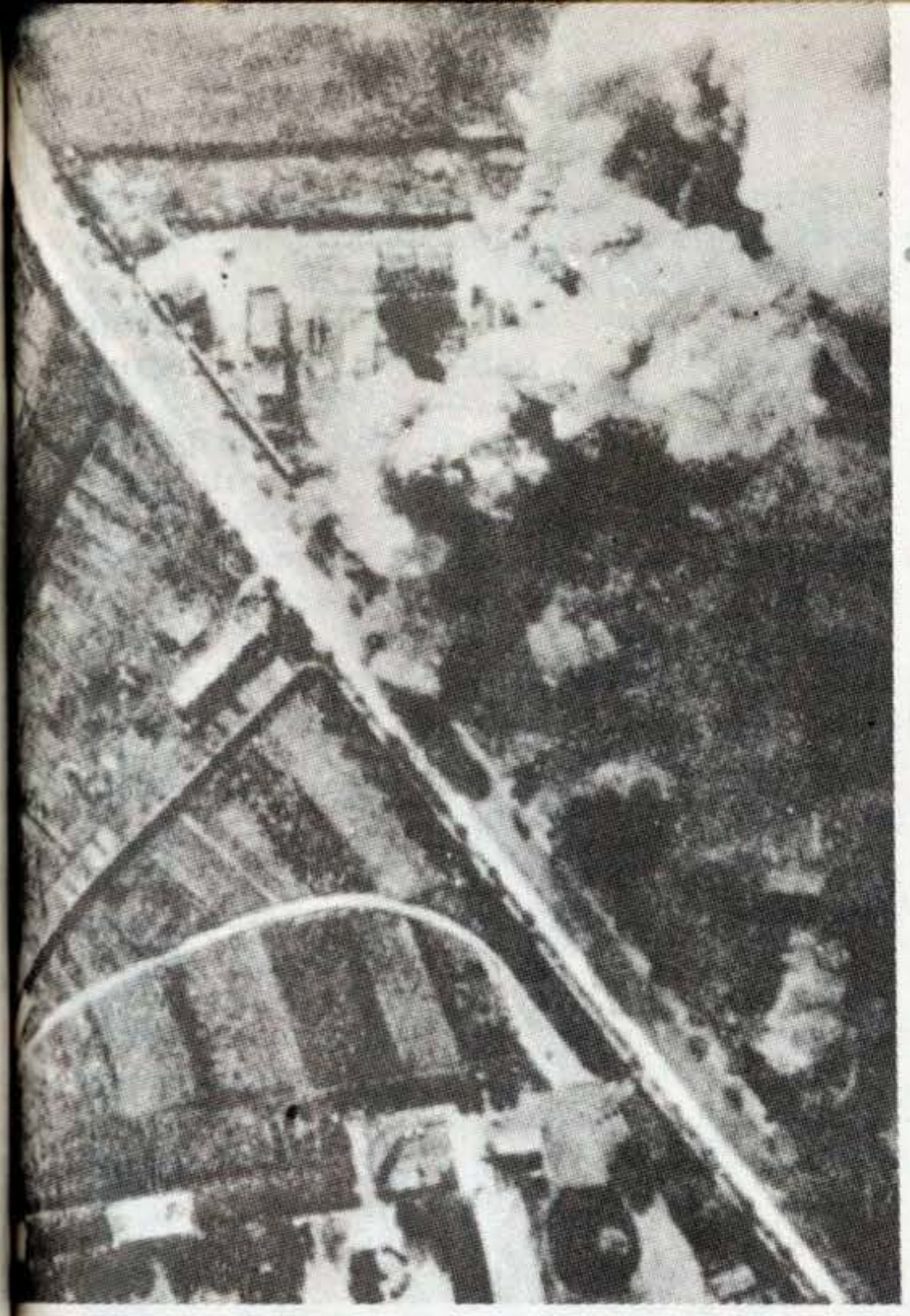

Bombardament de la mică înălțime...

tru minute. Lucchesi ne aduce la cunoștință că nu mai poate menține viteza de 350 kilometri pe oră. Este clar că nu-l vom putea readuce la bază. Colonelul decide să nu expună inutil celelalte zece aparate. El mărește viteza, situîndu-se din nou în capul formației. Înțelegem cu toții ce înseamnă asta: abandonarea avionului avariat. Care va fi soarta lui? Va deveni pentru nemți o pradă ușor de atacat și de distrus? Va efectua o aterizare forțată?

Suburbiile au rămas în urmă. Grădinile de zarzavat sînt mai rare; cîmpiile mai întinse, mai uniforme. Ajungem la pădurea Compiègne la orele 14,14, cu o întîrziere de peste opt minute. E clar că avioanele de vînătoare nu ne vor aștepta! Colonelul o ia spre vest; urmăm aceeași direcție pînă la coasta engleză. Pentru noi, acesta e acum drumul spre „casă".

Fiecare minut devine tot mai periculos. Dușmanul știe foarte bine unde sîntem și încotro ne îndreptăm, iar zona pe care o străbatem este acoperită cu aerodromuri ale avioanelor de vînătoare.

Orele 14,15. Îmi verific poziția și refac calculele; în zece minute trebuie să fim la Crèvecoeur, în douăzeci și două pe coasta franceză, în treizeci și nouă de minute și jumătate pe coasta engleză, în mai puțin de o oră, la bază.

Orele 14,16. Înaintea noastră, la o intersecție, un autocamion vine de pe o șosea aproape perpendiculară pe direcția noastră, și se oprește brusc. Într-o clipită coboară din el vreo douăzeci de soldați nemți care, cuprinși de panică, fug să se adăpostească în șanțuri și pe după copaci. Mitralierele noastre scuipă foc.

Orele 14,21. Un tîrg, Saint-Just-en-Chaussée... Ce-o fi cu mulțimea aceasta de oameni de pe cîmp? Se văd bărăci și... da, da, niște călușei! O petrecere cîmpenească! Toate capetele sînt ridicate spre noi. Un număr de atracție neprevăzut în program! Fără îndoială că acești francezi pașnici, adunați într-o după-amiază de duminică pentru a uita de grijile zilnice, ne vor adresa gesturi de prietenie, la care sîntem atît de sensibili. Îi privesc, nerăbdător să surprind semne de simpatie. Zadarnic; din cele două sau trei sute de persoane prezente, nici una nu mișcă, nu se manifestă. Și, deodată, înțeleg; în Franța anului 1943 nu ești liber, atîta timp cît poți fi văzut de alții; îi poți saluta pe aviatorii aliați, dacă te afli singur pe cîmp sau în curtea unei ferme; dar într-o adunare, la o petrecere cum e cea de față, există întotdeauna un soldat nazist ori, mai rău, un trădător francez; trebuie să-ți ții gura. Iată explicația acestei atitudini care mă îngheață.

Avioane germane la pîndă

Orele 14,25. Crèvecoeur e la 3 km spre vest; privesc încordat cerul; nici urmă de avioane de vînătoare, aliații au plecat, probabil, de cîteva minute. N-am avut niciodată, în nici o altă operație, o asemenea întîrziere. (În realitate, această întîrziere a fost foarte binevenită! La 14,16, ora de întîlnire, avioanele prietene erau într-adevăr la Crèvecoeur, unde au avut de înfruntat 80 avioane de vînătoare nemțești, care ne pîndeau. S-a încins o luptă scurtă, dar violentă. Germanii au pierdut 11 avioane — față de 8 aliate — restul fiind împrăștiate și hărțuite în asemenea hal, încît la sosirea noastră calea era deja liberă. Am aflat despre aceasta abia seara, la întoarcere).

Un șir de plopi. Urcăm brusc, apoi venim în picaj. Cîmpii întinse cît vezi cu ochii. O căruță încărcată cu snopi; pe lîngă ea merg femei cu broboade colorate pe cap; în căruță, un bătrîn cu o pălărie mare de soare și un băețandru. Ne-au văzut cu toții. Căruța se oprește și, deodată, bunicul și băețandrul iau poziție de drepți și salută milităreste. Ochii mi se umplu de lacrimi.

Pe cer continuă să nu apară nici o urmă de avioane prietene sau dușmane. Timpul e tot frumos, fără nici un nor. Încă o întîlnire-fulger. Un drum lăturalnic, o fetiță pe bicicletă și vreo două-trei prietene alergînd în jurul ei. Toate ne fac semne de bucurie. Dar, dintr-odată, una din fetițe se sperie de zgomotul mo-

toarelor și fuge Celelalte se uită la început după ea, apoi, cuprinse de panică, o zbughesc spre șanțuri și tufișuri. Bicicleta zace părăsită în mijlocul drumului. Iertare, surioare franceze, pentru spaima ce v-am provocat-o!

Sînt douăsprezece minute de cînd am depășit Crèvecoeur. În mai puțin de un minut vom traversa coasta franceză, la Biville, ca și la venire.

Orele 14,37. Depășind faleza, avioanele plonjează spre mare, zburînd necontenit în zig-zag, ca să nu poată fi atacate din spate.

Franța a rămas în urma mea. Simt, dintr-odată, că n-am privit-o destul...

Întoarcerea

Pericolul n-a trecut. Am mai putea avea de-a face cu avioane de vînătoare inamice. În zece minute vom ajunge însă în zona în care ele nu se mai aventurează de multe luni. După aceea vom mai avea încă nouă minute de zbor pînă la coasta engleză. Viteza se reduce progresiv pînă la aproximativ 350 kilometri pe oră. În aceste clipe de relaxare fiecare se gîndește la camarazii care nu s-au mai întors odată cu noi, ca și la francezii uciși de bombe, cu puțin timp în urmă; o soartă crudă i-a plasat între noi și obiectivul inamic. Așa-i războiul...

Orele 14,47; ne-am îndepărtat cu 100 kilometri de coasta franceză și avioanele de vînătoare germane nu vor veni, probabil, pînă aici. Piloții, care pe tot parcursul au zburat razant timp de mai bine de două ore, trebuie să fie frînți de oboseală. Ni se dă mai multă libertate de acțiune, formația se lărgește și ia înălțime. În față e coasta engleză. Pentru identificarea noastră fiecare avion lansează o rachetă cu cele două culori convenite. E ca un joc de artificii în cinstea reîntoarcerii pe pămîntul liber. De pe sol sîntem urmăriți de observatorii care vor telefona la bază că, din douăsprezece avioane, s-au întors zece. Dar unul dintre cele zece aparate ne părăsește: este avariat — poate de multă vreme — și aterizează pe terenul cel mai apropiat.

Iată din nou acoperișuri roșii și hornuri înalte. Un pilot anunță că are un rănit la bord și că aparatul lui e și el avariat; cere prioritate la aterizare.

Soarele e acoperit de nori, mai denși în spre nord; un fel de perdea cenușie, formată de fumul fabricilor, se tîrăște deasupra solului și împiedică vizibilitatea.

Orele 15,16. Sosim pe teritoriul nostru. Avioanele se rotesc în jurul terenului și aterizează din minut în minut... E rîndul nostru acum... Pămîntul se apropie. O zguduitură ușoară și sîntem pe sol. Avioanele dinaintea mea și-au reluat înfățișarea greoaie și stîngace.

Noblet și Berthelot stau pe marginea pistei de beton. Au ghicit sosirea „rablei" lor și sar în sus de bucurie de cum o zăresc. Aleargă înaintea ei și îl ghidează pe pilot, cu gesturi largi. În sfîrșit „N" se oprește. Îmi strîng hîrtiile, hărțile, riglele.

Mă copleșește liniștea adîncă din jurul meu; motoarele s-au oprit. Aud exclamațiile mecanicilor, care cercetează avaria provocată de explozia unui obuz în aripa dreaptă.

Îmi dezleg centura, mă debarasez de parașută, de cască. Sar pe pămînt.

Sînt obosit; am impresia că dintr-odată s-a făcut foarte frig...

„...O NAȚIE MARE, PRECUM AU FOST STRĂMOȘII VOȘTRI!"

(Urmare din p. 41)

Din corespondența dintre P. Bataillard și N. Bălcescu, care a durat pînă în preajma morții patriotului român, aflăm că cei doi prieteni se vizitau adesea la Paris sau își lăsau unul altuia scurte scrisori. Bălcescu îi trimitea cărți și documente românești. În cartea sa despre țigani, Bataillard amintește de hrisoave muntene date de Nicolae Bălcescu. Pentru prima dată în Occident sînt întrebuințate documente românești (două acte inedite care atestă clar existența țiganilor în Valahia la mijlocul sec. XIV) pentru un subiect de interes general. După moartea lui Bataillard, Ion Brătianu s-a dus la Paris pentru a obține acele documente legate de relațiile cu patrioții români. Dîndu-i-se deplină libertate în cercetarea arhivei publicistului francez, Ion Brătianu a colecționat toate piesele interesînd România, inclusiv studiul neterminat al lui Bataillard despre revoluția română.

Paul Bataillard s-a dedicat cu tot entuziasmul, cu toată convingerea și perseverența propagării și susținerii idealului națiunii române. Activitatea lui s-a desfășurat în timpul și după revoluție, pînă la realizarea unității și independenței României.

* * *

Dureros și amar, tristul exil al luptătorilor pașoptiști era măcar într-o măsură înviorat de statorniciile și dovezile de sprijin din partea prietenilor francezi, ca și ale celor din alte țări.

CONCURSUL MAGAZIN ISTORIC

Trei conducători de state — ? ? ? care e numele lor ?

Cele două concursuri organizate de Magazin istoric **(în anii 1971 şi, respectiv, 1972) s-au bucurat, la vremea lor, de o frumoasă primire din partea cititorilor noştri. Dovezi — larga participare şi numeroasele sugestii şi propuneri ce ne-au fost făcute, între care şi aceea de a organiza nu unul, ci mai multe concursuri pe an. Răspunzînd acestei dorinţe am hotărît să oferim cititorilor, în 1973,** trei concursuri **dotate cu premii.**

Primele două vor fi, ca să spunem aşa, „tematice" (de exemplu, cel din numărul de faţă); al treilea — care se va desfăşura în luna decembrie — va avea ca punct de pornire desemnarea (pe baza opţiunilor cititorilor) celor mai interesante materiale, publicate în revista noastră în anul 1973 (deci, atenţie! procuraţi şi păstraţi numerele revistei din acest an).

Aşadar, în acest număr, concursul Magazin istoric **nr. 1 din 1973. Cîteva lămuriri:**

— Participanţii, parcurgînd cele trei grupuri de cîte cinci „semnalmente" vor trebui să afle, pentru fiecare din aceste grupuri, numele unui conducător de stat. Citind cu atenţie ultimele numere ale revistei, respectiv 1,2,3/1973, concurenţii vor putea găsi datele necesare. Răspunsurile vor fi date în ordinea grupării întrebărilor (A,B,C,). Ele vor fi însoţite de alăturatul talon de participare, care se va lipi pe aceeaşi filă cu răspunsurile. Cititorii care vor indica mai multe variante de răspunsuri vor trebui să trimită tot atîtea taloane. Nu se iau în consideraţie decît taloanele tipărite în paginile revistei.

— Termenul ultim de expediere a răspunsurilor va fi 30 aprilie (data poştei). Răspunsurile sosite după această dată nu se iau în consideraţie. Scrisorile se vor expedia pe adresa Magazin istoric, Bucureşti, str. Oneşti, nr. 5. **Pe plic se va specifica:** Pentru concurs.

— Desemnarea cîştigătorilor concursului — în cazul că vor fi mai mulţi pe acelaşi loc — se va face prin tragere la sorţi, operaţie ce va avea loc în cursul lunii mai; lista cîştigătorilor concursului va fi publicată în numărul 6 al revistei noastre.

PREMIILE CONCURSULUI 1/73

— Premiul I: un aparat de radio AIDA
— Premiul II: două aparate de radio CORA
— Premiul III: trei aparate de fotografiat SMENA 8 — M
— Premiul IV: 7 seturi de stilouri CABINET
— Premiul V: 13 serviete
— Premiul VI: 20 abonamente pe un an la Magazin istoric
— Premiul VII: 30 abonamente pe şase luni la Magazin istoric.

Încheind aici prezentarea primului concurs pe 1973 al revistei noastre, urăm tuturor participanţilor mult succes!

TALON DE PARTICIPARE
CONCURS
nr. 1/1973

CONCURSUL MAGAZIN ISTORIC

Şi acum iată datele celor trei probleme:

A

— Deşi tradiţia nu-i păstrează ca întemeietor de „ţară", a fost de fapt ctitorul unui stat feudal român de sine stătător.

— Înconjurat de un grup de viteji, a trecut Carpaţii, unde îl aşteptau cei de-o limbă şi un neam, avînd aceeaşi dorinţă de independenţă şi libertate.

— Împreună cu fratele său, a moştenit cel mai important cnezat maramureşan, compus din 22 sate.

— În 1674, trecînd prin Maramureş, Miron Costin poposea şi pe fosta moşie a acestui voievod.

— Cu recunoştinţă pentru vrednicii săi înaintaşi, unul dintre cei mai mari domni din istoria noastră i-a aşezat pe mormînt o frumoasă piatră.

B

— Un cronicar al turcilor îl socotea „cel mai viteaz şi cel mai ager" dintre principii creştini.

— Izgonindu-i pe genovezi de la gurile Dunării, a făcut un pas pe calea consolidării independenţei ţării sale.

— Populaţia Peninsulei Balcanice, asuprite de turci, avea, faţă de el, sentimente de dragoste şi respect, aşa cum mărturiseşte o inscripţie descoperită la Silistra.

— Bun gospodar al ţării, excelent diplomat şi destoinic oştean, a inspirat vibrante pagini luceafărului poeziei româneşti.

— O statuie recentă a sculptorului Ion Jalea cinsteşte memoria celui care, timp de 32 ani, a stat treaz cu mintea şi spada la hotarele ţării sale.

C

— Cei care vin să se încline în faţa mormîntului său, aflat într-o mică localitate franceză, sînt mai numeroşi decît vizitatorii Domului invalizilor, unde se află rămăşiţele lui Napoleon.

— Prevestindu-şi sfîrşitul, a declarat unui colaborator şi prieten: „Am să mor asasinat sau doborît subit".

— În ultimii ani de viaţă, după retragerea din activitatea politică, a lucrat la redactarea Memoriilor sale, din care revista noastră a publicat, în trecut, cîteva fragmente.

— Prefera să comunice prin scris cu cei apropiaţi şi cu colaboratorii săi. În urma sa au rămas 35 000 scrisori, socotind numai pe cele redactate după 1940.

— Unul din vechii săi tovarăşi de luptă, întîlnindu-l cu cîteva săptămîni, înainte de moarte, relatează: „Considera că îşi terminase misiunea şi, la urma urmei, în bune condiţii. Era cu sufletul şi conştiinţa împăcate".

ATENŢIE! La fiecare din cele trei grupuri de cîte cinci indicaţii privitoare la identitatea respectivei personalităţi, aşteptăm cîte un singur răspuns. Deci, în total, trei nume, notate A, B şi C.

Toate adaosurile precizările sau amănuntele, în afara numelor, sînt inutile şi nu se iau în considerare. Cu titlu indicativ, prezentăm un model de buletin cu răspunsuri:

A) Mihai Viteazul
B) Ioan Vodă cel Cumplit
C) Henric IV

Repetăm că acest prim concurs al anului 1973 se compune exclusiv din cele trei probleme publicate în numărul de faţă.

TALON DE PARTICIPARE LA CONCURS nr. 1/1973

Zîmbete din cronic I

Rubrică redactată cu concursul cititorilor

Atitudini

La un bal dat la Palat, domnitorul George Bibescu (1842-1848) îl întrebă cu un aer maliţios pe Ion Heliade Rădulescu:

— Domnule Heliade, pînă în ce sfere înalte ai ajuns cu poezia?

— Ceva mai sus de tronul Măriei Tale, răspunse prompt poetul.

P. I. CRUCEANĂ,
Bucureşti

Prezenţă de spirit

În timpul asediului oraşului Toulon, Napoleon chemă pe un sergent şi-i dictă o scrisoare care trebuia transmisă foarte urgent. Abia terminase sergentul de scris cînd o ghiulea inamică explodă în imediata apropiere.

— Ce noroc! exclamă sergentul. Tocmai aveam nevoie să usuc mai repede cerneala...

Şi, cu un calm imperturbabil, luă un pumn din nisipul răscolit de ghiulea şi-l presără pe scrisoare.

Impresionat de curajul şi prezenţa de spirit a ostaşului, Napoleon îl opri în rîndul gărzii sale. Mai tîrziu, sergentul făcu o carieră strălucită devenind generalul A. Junot, duce d'Abrantès, guvernator al Iliriei şi inspector general al husarilor lui Napoleon.

Cuvinte înţelepte

În timpul invaziei perşilor, conducătorii republicilor greceşti s-au adunat să se sfătuiască asupra măsurilor care trebuiau luate pentru respingerea duşmanului. Între Euribiade, căpetenia lacedemonienilor, şi Temistocle, conducătorul atenienilor, a avut loc o vie discuţie. Enervat de superioritatea argumentelor lui Temistocle, Euribiade a ridicat bastonul către adversarul său.

— Loveşte dar ascultă! i-a strigat Temistocle. Roşind, conducătorul lacedemonienilor a recunoscut că soluţia propusă de Temistocle era mai bună decît a sa şi a adoptat-o şi el. Cu puteri unite, grecii au înfruntat pe perşi şi i-au învins.

Dintr-un registru

Fiind într-un turneu la Geneva, cunoscutul compozitor, pianist şi dirijor maghiar Franz Liszt (1811-1886) a completat în felul următor, registrul de la hotelul în care a locuit:

„Profesiunea: Muzician şi filozof
Născut: Parnas
Venind de la: Incertitudine
Mergînd la: Adevăr".

George DASCĂLU,
Ploieşti

Descendenţă

Un oarecare Viennet, cu o origine dubioasă, fusese numit pair al Franţei. Într-o discuţie pe care a avut-o imediat după aflarea fericitei veşti, cu La Rochefoucauld (1613-1680), i-a spus acestuia, plin de sine:

— Să vezi cum s-a întîmplat. Abia coborîsem din trăsură şi, cum am trecut pragul casei, valetul mi-a anunţat vestea. De altfel, mă aşteptam la aşa ceva; după cum se ştie, eu cobor din regii Aragonului...

— Parcă spuneai că ai coborît din trăsură, l-a pus la punct filozoful.

Sfat preţios

Contele Philip Chesterfield (1694-1773), unul dintre cei mai abili diplomaţi englezi ai acelui timp, îl sfătuia într-o scrisoare pe fiul său: „Respiră totdeauna pe nas. În felul acesta vei avea gura ferecată..."

D. MITU,
Bucureşti

Calculi

Într-unul din numerele sale din anul 1906, revista **Furnica** făcea o remarcă nostimă cu privire la compoziţia comisiei financiare a Camerei din acea vreme. Existau — nota revista — nu mai puţin de trei doctori: Christodorescu, Djuvara şi Riegler. Aşadar, mai mult o comisie medicală decît una financiară... Pentru ce s-a dat această preferinţă discipolilor lui Esculap? Oare d. Take Ionescu — se întreba publicaţia — se teme că bugetul o să se îmbolnăvească iarăşi de deficite cronice? Sau se pregătesc noi amputaţiuni de lefuri şi ministrul de Finanţe a făcut apel la cele trei bisturiuri în vederea acestei operaţiuni chirurgicale?

În tot cazul, încheia revista, e curios să vezi într-o comisie financiară oameni care, în materie de calcule, se pricep, cel mult, să trateze calculii hepatici...

I. DRĂGOŞESCU,
Buzău

P.S.D.M.R.: 1893-1973

Primul Congres Socialist din România

ION IACOȘ

Ultimele zile ale lunii martie 1893. Clubul muncitorilor din Bucureşti cunoaşte o anîmaţie deosebită. Zi şi noapte se fac pregătiri, este un du-te-vino continuu, caracteristic momentelor premergătoare unui eveniment important. Şi, într-adevăr, clădirea este pregătită pentru a găzdui un astfel de eveniment: lucrările primului congres al socialiştilor români.

De fapt, pregătirile începuseră mai dinainte. Încă din primele zile ale lunii decembrie 1892, gazetele Munca **şi** Democraţia socială **publicaseră proiectul de program al viitorului partid socialist, pentru a fi supus dezbaterii cercurilor largi de muncitori. La 21 februarie 1893,** Munca **îndemna organizaţiile socialiste locale să grăbească „cu alegerea delegaţilor care să vă reprezinte la acest congres... spre a putea face pregătirile necesare".**

Şi iată acum, ziua deschiderii congresului: zeci de delegaţi din mai toate centrele importante ale ţării aşteaptă cu nerăbdare momentul în care marele forum îşi va începe dezbaterile. Membrii Clubului muncitorilor din Capitală s-au oferit să găzduiască în locuinţele lor, pe toată durata lucrărilor, pe delegaţii la congres.

Ziua I — 31 martie:

Orele 9 şi jumătate. Sala mare a clubului este arhiplină. În numele comisiei de organizare a congresului, V. G. Morţun urează bun venit delegaţilor şi declară deschise lucrările. Se alege un Birou al congresului format din Gheorghe Petrovici (preşedinte), Constantin Mille (vicepreşedinte), Filip I. Gesticone şi Miron Morţun (secretari), după care se trece la verificarea şi validarea mandatelor delegaţilor; sînt confirmaţi 54 delegaţi din Bucureşti, Iaşi, Ploieşti, Galaţi, Roman, Craiova, Bacău, Botoşani, Tg. Frumos, Tecuci. Sînt prezenţi şi opt delegaţi ai sindicatelor muncitoreşti. Printre delegaţi se află: Al. Ionescu, I. Nădejde, N. G. Darie, C. Dobrogeanu-Gherea, C. Mille, Al. Georgescu, V. G. Morţun, A. Bacalbaşa, G. Niculescu, Th. Mănescu, Al. G. Radovici, N.F. Ionescu, G. D. Pencioiu, N. Sălcudeanu. Sînt de faţă şi oaspeţi de peste hotare: socialiştii bulgari şi cei francezi şi-au trimis cîte un reprezentant.

Mai multe organizaţii muncitoreşti din diferite ţări au trimis telegrame de salut. Pe ordinea de zi a congresului se află probleme deosebit de importante: 1. Programul partidului; 2. Organizarea partidului; 3. Organul de presă al partidului; 4. Atitudinea social-democraţiei române faţă de celelalte partide; 5. Alegerea Consiliului Naţional al Partidului; 6. Alegerea delegaţilor pentru Congresul III al Internaţionalei a II-a de la Zürich.

După rezolvarea aspectelor organizatorice se trece la dezbaterea şi votarea programului partidului, elaborat de o comisie formată din reprezentanţii cluburilor muncitoreşti din Bucureşti, Ploieşti, Iaşi, Galaţi, Roman, Craiova, Bacău şi Botoşani. Redactarea finală a textului a fost făcută de Ioan Nădejde, V. G. Morţun, Al. Ionescu, Al. G. Radovici, C. Mille, Al. Georgescu, Anton Bacalbaşa. În partea sa generală, programul sintetizează sarcinile de perspectivă ale proletariatului pentru înfăptuirea societăţii socialiste. Acest deziderat fundamental al muncitorimii, şi deci al partidului politic al proletariatului, poate fi realizat numai prin socializarea mijloacelor de producţie. **„Numai prefacerea mijloacelor de producţie, cum sînt pămîntul, fabricile, atelierele, minele etc., din proprietate privată a unei clase în proprietate socială a societăţii întregi şi prefacerea producţiei de mărfuri în producţie socialistă condusă pentru societate şi prin societate, numai această prefacere poate face ca producţiunea în mare şi rodnicia din ce în ce mai mare a muncii să fie, în loc de izvor de sărăcie, de apăsare, de nesiguranţă, de înjosire, un izvor de bunăstare şi dezvoltare armonică în toate privinţele".**

La un foarte scurt interval, am aniversat anul acesta două importante momente ale istoriei noastre revoluționare : opt decenii de la primul congres al socialiștilor români și un sfert de veac de la crearea partidului unic, marxist-leninist, al clasei muncitoare din țara noastră.

Vorbind la deschiderea lucrărilor plenarei C.C. al P.C.R. din 28 februarie — 2 martie 1973, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Intrînd în arena luptelor sociale împotriva regimului burghezo-moșieresc, clasa muncitoare a simțit încă de la început nevoia de a-și strînge rîndurile și de a acționa unită pentru împlinirea misiunii istorice ce-i revenea în crearea noului destin al poporului român".

Referindu-se la făurirea partidului revoluționar unic al clasei muncitoare din țara noastră, în februarie 1948, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea, cu același prilej : „România a fost prima țară în care s-a realizat fuziunea organizatorică și politică a partidelor politice ale clasei muncitoare într-un partid unic, ca rezultat al unui proces istoric obiectiv, al evoluției luptei politice de clasă, al dezvoltării sociale, al trecerii la transformarea revoluționară a societății românești pe calea socialismului".

„Partidul Comunist Român — **arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu** — încercat și călit în nenumărate bătălii revoluționare de-a lungul unei istorii glorioase de peste o jumătate de secol, continuatorul direct al mișcării muncitorești revoluționare, socialiste din România, cu o vechime de aproape un secol, este astăzi mai puternic și mai unit ca oricînd".

În expunerea de motive, cît și în program, se relevă rolul proletariatului, ca cea mai înaintată forță socială, capabilă să înfăptuiască transformarea revoluționară a societății. „**Avînd ca îndemn interesele materiale, avînd pentru el forța materială numerică, avînd pentru el tendințele întregii dezvoltări economico-sociale moderne** — se spune în program — **proletariatul e acea clasă a cărei menire istorică este distrugerea societății burgheze și întemeierea societății socialiste**". În vederea realizării acestui obiectiv, este necesară existența partidului politic, chemat să organizeze rîndurile muncitorilor, să-i facă conștienți de menirea ce o au în societate, să mobilizeze toate forțele pentru înfăptuirea idealului socialist.

Urmează discuțiile. În cuvîntul lor, unii dintre delegați relevă, pe bună dreptate, faptul că situația și condițiile economice, sociale și politice din România se deosebesc de acelea din alte țări. Ca atare, și **„tactica și lupta politică a social-democrației române trebuie să fie adaptată condițiilor specifice țării noastre".** Merită subliniat că aceeași idee este cuprinsă și în scrisoarea adresată congresului de către Petru Lavrov — în numele unor revoluționari ruși. El face unele considerații asupra trăsăturilor comune ale celor două mișcări, relevînd că, deși există aceste asemănări, **„mișcarea socialistă se diferențiază în diferite țări în care ea se produce, manifestîndu-se în programuri conform cu diferite condiții politice și sociale existente în fiecare țară".** În continuare, Lavrov menționează că **„tocmai această diferență de condiții ne obligă pe noi a avea o altă tactică decît a voastră".** În încheierea scrisorii se spune: **„Vă felicit tare călduros de tot progresul ce a făcut socialismul în țara voastră în scurta vreme ce ați avut pentru a funda și dezvolta partidul socialist român... Salutări frățești luptătorilor convinși ai socialismului în România din partea fraților lor socialiști din Rusia".**

Declarîndu-se de acord în privința necesității ca programul să țină seama de condițiile concret-istorice din fiecare țară, delegații resping în același timp orice tendință de izolare. Ei înscriu ferm în program principiul solidarității internaționale, al însușirii tezelor fundamentale ale socialismului științific. **„Adînc pătrunsă de solidaritatea internațională a tuturor popoarelor muncitoare** — precizează programul — **social-democrația română va îndeplini toate îndatoririle ce urmează din această solidaritate".**

Discutată paragraf cu paragraf, partea teoretică a programului este adoptată în unanimitate de către congres.

Ședința de după-amiază se deschide la orele 14. Înainte de intrarea în ordinea

de zi, V. G. Morțun și C. Mille iau cuvîntul pentru a sublinia semnificația politică a congresului. Se discută apoi cererea mai multor membri ai Clubului muncitorilor din București, dornici să asiste la lucrări; congresul respinge cererea lor, dezbaterile urmînd să se desfășoare cu ușile închise. Nu se cunosc cauzele adoptării unei astfel de măsuri. Cercetarea istorică n-a lămurit încă această problemă. Să fi fost oare teama de o discuție prea violentă între delegații din Iași și cei din București asupra liniei tactice pe care urma să o adopte partidul? Fiind vorba de soarta mișcării muncitorești și socialiste, organizatorii să fi hotărît ca acestea să fie discutate, în exclusivitate, de delegații lor? Nu putem deocamdată să ne pronunțăm. Cert este că lucrările au avut un caracter închis, în afară de delegați neputînd participa nici o altă persoană.

Se dezbate în continuare programul partidului — partea practică. Delegații insistă asupra semnificației revendicărilor general democratice înscrise în program — printre altele: acordarea votului universal, egal și direct, descentralizarea și autonomia comunală, despărțirea bisericii de stat, egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul, organizarea învățămîntului gratuit, obligatoriu și integral pentru toți copiii, dezvoltarea școlilor profesionale etc.

Se dă apoi citire unor telegrame de salut trimise de partidele socialiste din Franța, Spania, Germania, Bulgaria, Italia. În telegrama Partidului Social Democrat German citim, printre altele: **„Dorim ca lucrările voastre să fie încununate de cel mai strălucit succes..., liberatorul steag al social-democrației, ce-l veți urma în luptele voastre, să vă ducă din izbîndă în izbîndă“.** În telegrama socialiștilor francezi se spune: **„Cunoaștem toate greutățile operei ce ați întreprins și aplaudăm în același timp energia și perseverența de care dați dovezi, precum și rezultatele deja obținute. Fie ca congresul vostru din acest an, dînd un nou avînt partidului vostru să vă apropie de ținta finală și comună a socialiștilor din lumea întreagă — cucerirea puterii politice pentru exproprierea clasei capitaliste“.**

Presa vremii face ample comentarii pe marginea dezbaterilor din această zi. **„Din discuțiunea urmată în prima zi** — scrie **Adevărul** — **putem avea speranța că lucrările acestui congres vor avea o importanță foarte mare pentru organizarea și întărirea partidului socialist din România“.** Relatări despre deschiderea Congresului P.S.D.M.R. apar aproape în toate ziarele de tiraj: **Lupta, Românul, Egalitatea, Constituționalul, Timpul.** Sînt furnizate amănunte despre localul Clubului muncitorilor, despre caracterul lucrărilor, numărul delegaților etc.

Privitor la numărul delegaților participanți la congres, știrile din presă diferă de cele apărute în ziarul **Munca.** Majoritatea publicațiilor menționează prezența a 60, 62 sau 64 delegați. Deducem că în acest număr sînt înglobați și delegații sindicatelor care, însă, nu au avut drept de vot deliberativ.

Ziua II — 1 aprilie:

Ședința de dimineață începe la orele 9 și este prezidată de C. Dobrogeanu-Gherea. Se continuă discutarea și votarea programului. Dezbateri aprinse au loc în legătură cu drepturile politice ce trebuie acordate tuturor cetățenilor români, indiferent de naționalitate. Delegații cer abrogarea legii expulzărilor adoptată în 1881* și folosită de guvernele burghezo-moșierești mai ales împotriva mișcării socialiste, a militanților revoluționari. Alte prevederi incluse în program vizează: desființarea dărilor indirecte, impozarea capitalurilor neproductive, întoarcerea domeniilor Coroanei la stat, revizuirea Constituției, garantarea dreptului de întrunire și asociere, impozit progresiv după venit etc. Este vorba de revendicări importante care interesează largi categorii sociale.

Programul reflectă preocuparea socialiștilor pentru dezvoltarea industrială a țării, ca fenomen esențial al progresului general. Delegații din București, Galați, Ploiești, Brăila, cer ca în sprijinul dezvoltării industriale să fie adoptate o serie de legi privind protecția muncii — repaus duminical**, asigurări contra accidentelor, protecția muncii femeilor și copiilor, igiena și salubritatea atelierelor etc.

Referitor la problema agrară, se prevede răscumpărarea treptată a pămînturilor particulare, care să formeze un domeniu inalienabil, ce ar urma să fie arendat, prin sindicate, muncitorilor agricoli. Se cere, de asemenea, acordarea de credite agricole pentru țărani, izlazuri comunale, desființarea tuturor învoielilor agricole în natură, revizuirea datoriilor contractate de țărani etc. **„Prin aducerea la îndeplinire a acestor cereri** — se precizează în program — **nu se realizează idealul nostru socialist. Acest program de luptă reprezintă numai acele reforme care s-ar putea realiza chiar în societatea actuală și a căror îndeplinire ar fi un pas uriaș către**

---

* Este vorba de **Legea asupra străinilor,** votată de Parlament la 7 aprilie 1881, în cadrul măsurilor represive luate de guvernul I.C. Brătianu împotriva manifestărilor socialiste de la Iași, prilejuite de aniversarea Comunei din Paris.

** În acea vreme săptămîna de lucru avea 7 zile cu program zilnic ce mergea uneori pînă la 18 ore. Ca urmare a luptei clasei muncitoare, la 6 martie 1897 a fost adoptată Legea repausului duminical, care acorda însă doar o jumătate de zi de odihnă săptămînală. În 1910 și apoi după 1918, clasa muncitoare a impus noi îmbunătățiri legii, în sensul recunoașterii duminicii ca zi de odihnă și acordarea ei ca atare tuturor categoriilor de salariați.

idealul nostru... întemeierea unei societăți socialiste".

Ședința de după-amiază. Se discută poziția pe care trebuie s-o adopte socialiștii față de forma de stat. Încă înainte de congres, părerile fuseseră în genere unanim exprimate, convergînd în sensul necesității instaurării formei de stat republicane. Congresul se pronunță în această direcție, vizînd, totodată, restrîngerea prerogativelor regale. Delegații manifestă hotărîrea lor fermă de a lupta împotriva orînduirii de stat bazată pe exploatare, a capitalismului în general, împotriva marilor imperii asupritoare ale popoarelor. După încheierea discuțiilor generale atît la partea teoretică, cît și la cea practică (politică și economică), Programul Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România este adoptat cu unanimitate de voturi.

În continuarea ședinței, C. Mille dă citire telegramelor de salut sosite pe adresa congresului din partea partidelor social-democrate din Austria, Italia etc. Ia apoi cuvîntul A. Sacazov delegat al socialiștilor bulgari la Congresul P.S.D.M.R., apreciind programul adoptat ca fiind bine chibzuit. El declară că **„socialiștii bulgari, ca și socialiștii din întreaga lume, nu cunosc alt vrăjmaș mai mare decît capitalismul..."** În numele congresului, V. G. Morțun răspunde delegatului bulgar, după care, la orele 18,30, ședința celei de-a doua zi se ridică.

Ziua III — 2 aprilie:

Ședința este prezidată de Al. G. Radovici. Se discută și votează, articol cu articol, Statutul de organizare a partidului. Cele 14 articole din Statut stabilesc măsuri de organizare a partidului, atribuțiile congresului anual, ale Consiliului General, ca organ de conducere între congrese, ale organelor locale, ale cluburilor și sindicatelor, drepturile și îndatoririle membrilor partidului, contribuția bănească etc.

După votarea Statutului, congresul adoptă o rezoluție referitoare la întărirea rîndurilor partidului. **„Întîiul congres al social-democrației din România hotărăște să îndemne pe toate grupările să întrebuințeze mijloacele potrivite pentru ca unde se află organizări de muncitori (bresle, sindicate), acestea să se organizeze în spiritul programului, iar acolo unde nu sînt să stăruie din toate puterile pentru întemierea de asemenea organizații..."** Rezoluția încearcă să schițeze — pentru prima dată la noi — și sarcinile organizațiilor profesionale ale proletariatului, precizînd că **„sindicatele trebuie să fie o școală pregătitoare a partidului".**

Ședința de după-amiază. Congresul dezbate participarea muncitorilor la manifestația de 1 Mai, hotărînd ca această manifestație să aibă loc în aceeași zi ca și în celelalte țări*. Se imprimă în felul acesta un caracter internaționalist mai accentuat sărbătoririi lui 1 Mai, fapt relevat și de presa burgheză, îndeosebi de **Universul, Adevărul** și **Lupta.** Printr-o rezoluție, congresul hotărăște

ANUL IV — No. 1 NUMĂRUL 10 BANI DUMINECA 11 APRILIE

MUNCA

ORGAN SOCIAL-DEMOCRAT

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA — BUCUREȘTI, SALA SOTIR — 46, PIAȚA AMZEI 46

Sub direcția Comitetului executiv AL „CLUBULUI MUNCITORILOR"

ABONAMENTUL

ca, în fiecare an, Consiliul General să tipărească un manifest, iar la manifestațiile de 1 Mai să participe toate organizațiile.

Ședința se ridică la orele 19,30.

Ziua IV — 3 aprilie:

Ședința este prezidată de V.G. Morțun. Se dezbate problema tacticii partidului în raport cu celelalte partide politice. După discuții ample, la care iau parte delegații din București, Iași, Craiova și Ploiești, se adoptă o rezoluție în care se precizează: **„Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România, admițînd existența luptei de clasă știe că toate partidele burgheze, ori sub ce nume s-ar prezenta, sînt potrivnice clasei muncitoare, însă în lupta și relațiile lui cu ele va ști să facă deosebire între partidele reacționare și partidele mai mult sau mai puțin înaintate".**

* Se fixa ca dată ziua de 18 aprilie stil vechi.

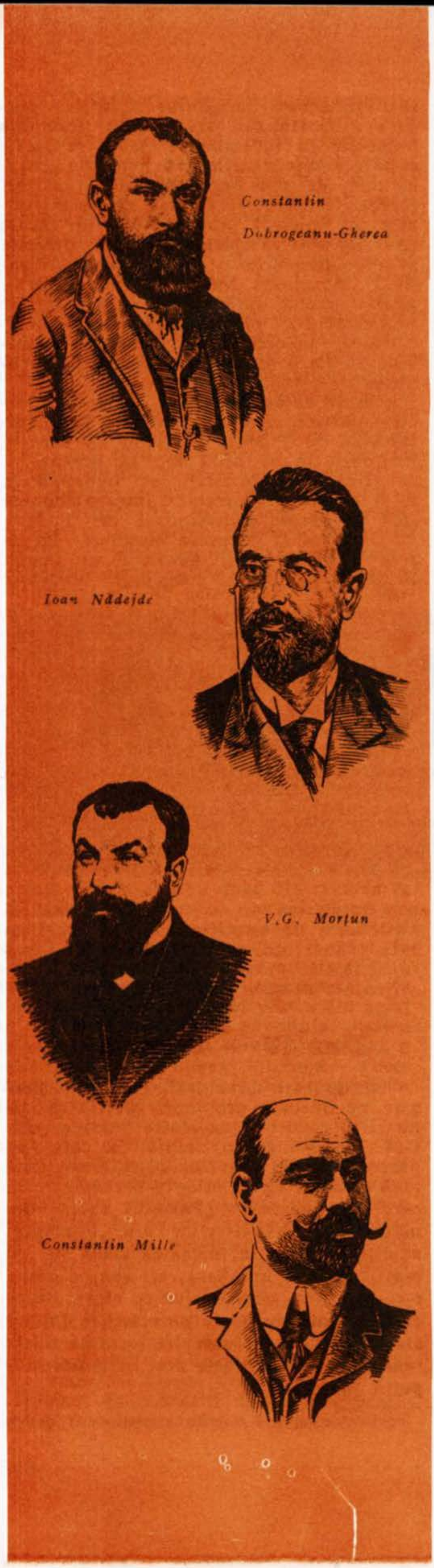

Ziarele publică **in extenso** rezoluția, însoțind-o de unele comentarii. De pildă, **Lupta** scrie: „Prin urmare, atitudinea partidului socialist, în lupta lui politică, trebuie să fie conformă acestei distincțiuni".

Congresul ia, de asemenea, în dezbatere problema atitudinii față de desăvîrșirea statului național unitar român, demascînd exploatarea și asuprirea la care erau supuși românii din Transilvania și Bucovina de către clasele dominante din Imperiul Austro-Ungar. Înțelegînd necesitatea luptei pentru egalitatea în drepturi a popoarelor, a combaterii asupririi și politicii de deznaționalizare promovate de Habsburgi, P.S.D.M.R. se declară convins că numai popoarele **„muncitoare au să rezolve această chestie, printr-o înțelegere frățească, atunci cînd vor dispune de soarta lor".**

Ziarul **Românul** apreciază poziția înaintată a partidului socialist care „e convins că această chestie va fi rezolvată în mod pașnic și spre mulțumirea tuturor, atunci cînd clasele muncitoare vor dispune de soarta lor".

Tot în cadrul dezbaterilor asupra chestiunilor politice generale se discută și problema acordării de drepturi politice tuturor locuitorilor țării, indiferent de naționalitate. Mulți dintre ei, deși stabiliți de mult în România, nu primeau cetățenia română, și, ca atare, erau lipsiți de drepturi politice. **„Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România** — se spune în rezoluția congresului — **e convins că agitațiile antisemite întreține, ori chiar dau naștere la nenumăratele vrăjmășii de rasă, de religie ori naționalitate, vrăjmășii care sînt nu numai o rușine a veacului, dar și o piedică păgubitoare organizării muncitorilor și, deci, va lupta împotriva lor".**

Rezoluțiile, adoptate în unanimitate de congres, sînt publicate integral de gazeta socialistă **Munca,** cît și de ziarele **Românul** și **Lupta**; alte organe de presă inserează doar fragmente din ele.

Ședința de după-amiază. C. Mille dă citire telegramelor sosite pe adresa congresului din partea unor partide și organizații socialiste din străinătate, printre care și cea a revoluționarilor ruși, amintită mai înainte.

Participanții iau apoi în dezbatere rolul gazetei **Munca** în activitatea de propagandă socialistă a partidului. Consiliul General primește misiunea de a depune toate eforturile pentru transformarea gazetei în organ zilnic al partidului. Totodată, se indică folosirea unei game variate de acțiuni propagandistice în rîndurile maselor muncitoare de la orașe și sate.

Ca răspuns la invitația Comitetului Executiv al Internaționalei a II-a adresată socialiștilor români de a trimite

delegaţi la congresul acesteia de la Zürich, se hotărăşte ca din România să participe o delegaţie formată din 10 persoane, din care 4 membri ai Consiliului General şi 6 delegaţi aleşi de congres (D. Voinov, A. Bacalbaşa, Z. Filoti, Gr. Panaitescu, C. Anghel şi Miron Morţun)*. Congresul hotărăşte, totodată, ca delegaţia română să prezinte la Zürich, la punctul **Chestia agrară,** un memoriu justificativ în această direcţie şi să expună în faţa delegaţilor străini **Programul minimal agrar** votat de Congresul de constituire a P.S.D.M.R.

Se alege, apoi, prin vot secret, Consiliul General al partidului, format din: Ioan Nădejde, Al.G. Radovici, V.G. Morţun, C. Mille şi Al. Ionescu.

Congresul se încheie printr-o entuziastă şi măreaţă întrunire publică, la care, alături de delegaţi, iau parte numeroşi muncitori. „Ar fi trebuit — scrie **Munca** — o sală de trei ori mai mare, ca să poată cuprinde mulţimea ce venise să ia parte". În cadrul întrunirii iau cuvîntul Ioan Nădejde, G.N. Darie, Al.G. Radovici, Zamfir Filoti, Al. Ionescu, Anton Bacalbaşa, M. Dulceanu, C. Mille, V.G. Morţun, care subliniază însemnătatea deosebită a congresului. Sînt relevate tradiţiile internaţionaliste ale mişcării noastre muncitoreşti. Mai mulţi vorbitori aduc în discuţie greva muncitorilor din Belgia, în curs de desfăşurare, colectîndu-se, pe loc, sume însemnate pentru ajutorarea greviştilor. În sunetul cîntecelor socialiste, al uralelor de **Trăiască partidul socialist! Trăiască social-democraţia!** congresul ia sfîrşit la orele 23, delegaţii ducînd cu ei mesajul de luptă şi organizare, încrederea în viitorul socialist.

Ecoul congresului în opinia publică este foarte puternic. **„Evenimentul politic cel mai important în cursul acestor săptămîni, şi poate cel mai important al anului întreg, este fără îndoială marele congres socialist"** — scrie gazeta **Moftul român,** condusă de către marele clasic al literaturii noastre I.L. Caragiale. La rîndul său, ziarul **Lupta** apreciază lucrările congresului **„dintre cele mai reuşite. Toţi s-au despărţit plini de entuziasm!"**

Unirea proletariatului la scara întregii ţări, prin crearea Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, reprezintă o încununare a procesului de maturizare a proletariatului, de transformare a acestuia dintr-o „clasă în sine", într-o „clasă pentru sine". În viaţa politică a ţării începea să-şi facă simţită prezenţa o forţă nouă, viguroasă, capabilă să polarizeze şi să reprezinte interesele majorităţii zdrobitoare a poporului.

---

* Delegaţia care, în cele din urmă, a participat la Congresul de la Zürich a fost alcătuită din : C. Dobrogeanu-Gherea, C. Mille, I. Radovici, Gr. Panaitescu şi Digrin.

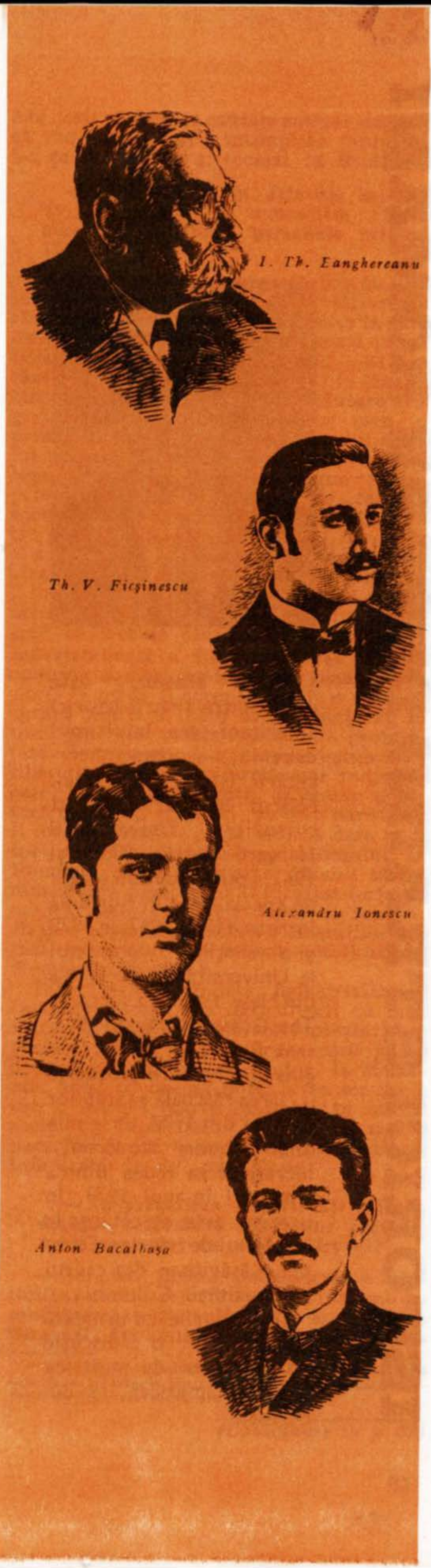

I. Th. Eanghercanu

Th. V. Ficşinescu

Alexandru Ionescu

Anton Bacalbaşa

ISTORICI STRĂINI DESPRE ROMÂNI

„FURTUNA“

Philip Eidelberg este unul dintre tinerii istorici americani care, în ultimul deceniu, s-a consacrat cercetării istoriei României. Născut în 1937, a urmat cursurile Universității Harvard între 1958 și 1963, apoi a făcut un stagiu de specializare în România între anii 1963-1967. În 1970 și-a susținut doctoratul la Universitatea Columbia din New York, cu lucrarea **The Great Rumanian Peasant Revolt of 1907. Origins of a Modern Jacquerie** („Marea răscoală a țăranilor români din 1907. Originile unei jacquerii moderne"), lucrare ce va vedea lumina tiparului în anul 1973. În prezent este cercetător la Institutul de istorie a Europei Răsăritene din cadrul Universității Columbia.

În rîndurile ce urmează consemnăm o discuție purtată nu de mult cu istoricul american, la București.

— Cum s-a născut interesul dumneavoastră pentru istoria României? Cînd ați aflat primele lucruri despre țara noastră?

— Aveam 12 ani cînd am citit **Dracula,** celebrul roman al scriitorului englez Bram Stoker, apărut în 1897*. Eram foarte curios să văd România. Copil fiind, îmi închipuiam că trebuie să fie o țară foarte misterioasă. Poate, fără să-mi dau seama, cartea lui Stoker m-a influențat și în alegerea perioadei de care aveam să mă ocup: sfîrșitul sec. XIX, începutul sec. XX. Mai tîrziu, în 1958 — aveam 21 ani — am citit cartea istoricului american Henry Roberts, apărută în 1951 și consacrată situației României între cele două războaie mondiale. Autorul ei încerca o abordare a problemelor — lucru rar la noi acum două decenii — prin prisma relațiilor dintre fenomenele economice și politice, și lectura lucrării mi-a trezit interesul pentru acest mod de a vedea lucrurile. Nu cunoșteam România, dar simțeam că este vorba de o țară mult deosebită de a mea, cu o

* Acțiunea romanului se petrece în Transilvania, la sfîrșitul secolului trecut, avînd ca erou principal pe contele Dracula, devenit vampir după moarte.

DIN 1907

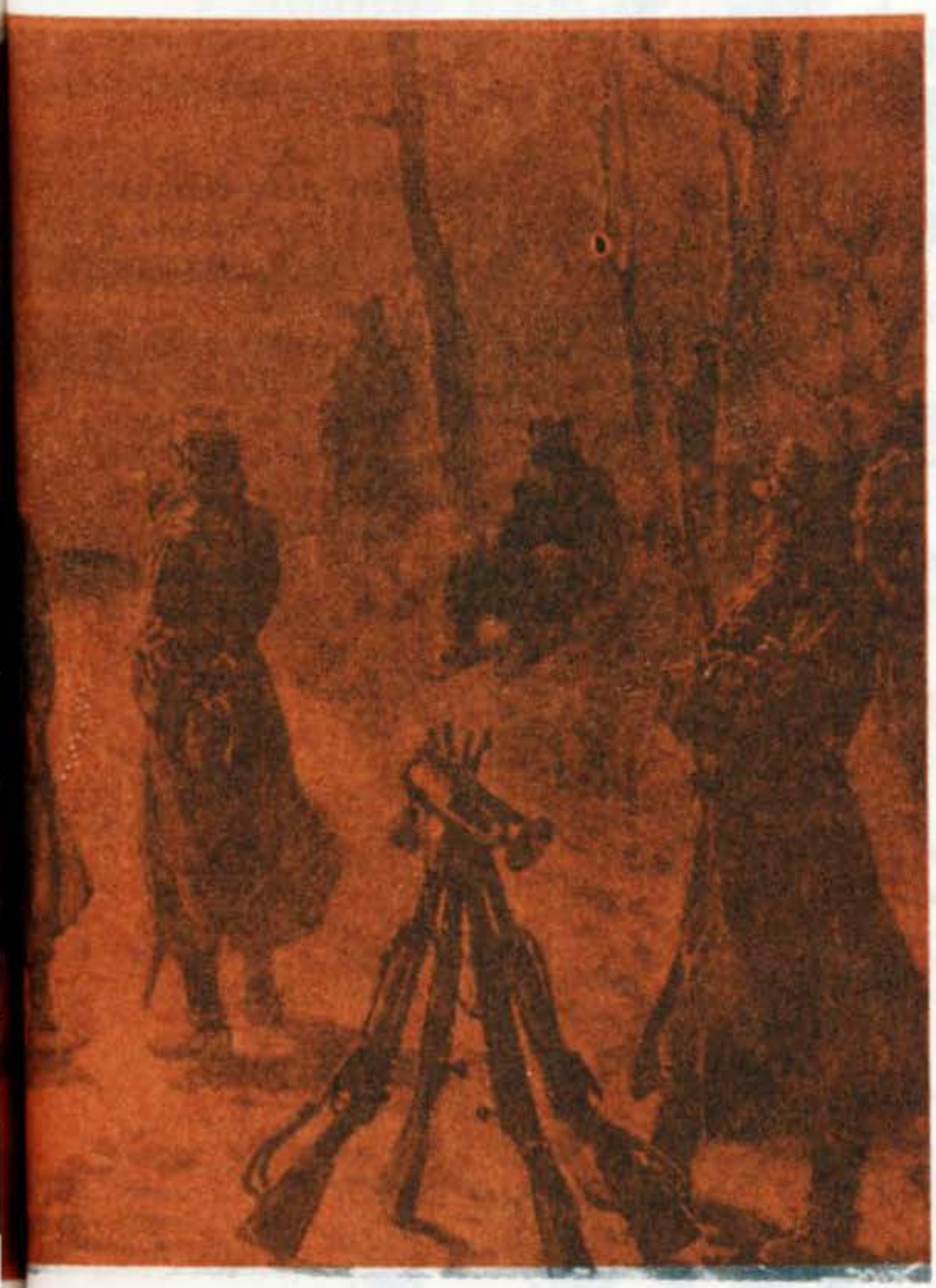

Scenă din timpul marei răscoale țărănești din 1907, apărută în The Illustrated London News *(13 aprilie 1907): pe șoseaua Brăila, forțele represive așteaptă pe răsculați*

altă structură socială, cu o altă mentalitate.

În 1961 am venit pentru o săptămînă la București. A fost un fel de „recunoaștere a terenului". În anul universitar 1961-1962 am luat lecții de limba română cu profesorul Cristoloveanu, de la Universitatea Columbia, autor al unei gramatici românești. Cînd am revenit la București, în 1963, puteam citi românește.

— De ce v-ați oprit asupra istoriei agrare și, în primul rînd, asupra marii răscoale a țăranilor din 1907?

— Inițial, doream să studiez mișcarea socialistă de la sfîrșitul sec. XIX și începutul sec. XX. Aflînd că alt coleg de-al meu pregătește o asemenea lucrare, m-am gîndit la istoria agrară. De fapt, despre răscoala din 1907 citisem cîte ceva și înainte de a veni în România. M-a interesat în chip deosebit, deoarece, după părerea mea, este cea mai mare mișcare țărănească din Europa secolului nostru. Am dorit să studiez cauzele acestei erupții, să văd dacă a fost o întîmplare faptul că s-a produs **atunci** și tocmai în **România.**

— Fără a intra în detaliile lucrării dv., am vrea să cunoaștem cîteva păreri și concluzii personale privind 1907.

— În primul rînd, vreau să precizez că lucrarea mea nu tratează **desfășurarea** răscoalei, ci **originile** ei, oprindu-se la data de 4 martie 1907. Nu sînt de acord cu cei care văd în reforma agrară din 1864 tot răul și care consideră că numai în insuficiența acestei reforme trebuie căutate originile răscoalei. După părerea mea, o primă cauză a fost scăderea prețului grîului pe piața mondială. Deci, pentru înțelegerea răscoalei, trebuie să lărgim cadrul, privind România într-un fel de „furtună economică" internațională. Încasînd pentru produsele lor sume mai mici, moșierii și arendașii și-au scos paguba pe spinarea țăranului, căci altminteri moșiile nu ar mai fi fost rentabile. De aici, o sensibilă înrăutățire a situației țăranilor. O altă cauză cred că trebuie căutată în eforturile de industrializare a României. Cei care se opuneau acestui proces — în general moșierii — nu ar fi acceptat decît o reformă agrară limitată, care ar fi menținut în linii generale vechiul sistem de proprietate. Reprezentînd interesele burgheziei, liberalii doreau o reformă mai radicală, care, în ultimă instanță, să creeze o pătură de țărani chiaburi; pe de-o parte s-ar fi format astfel o piață internă care ar fi sprijinit expansiunea capitalismului în România, pe de altă parte, țăranii săraci rămași fără pămînt, ar fi furnizat forța de muncă necesară noilor uzine și fabrici. Despre această orientare a liberalilor am mai scris într-un articol publicat în **Rumanian Studies*.**

Într-o țară capitalistă, industrializarea (inclusiv înzestrarea agriculturii cu mijloace mecanizate moderne) reprezintă un pericol pentru micul țăran, care poate oricînd să rămînă fără pămînt. În România, acest proces nu putea avea loc decît într-o măsură foarte limitată, în cadrul societății capitaliste. Iată de ce mi se pare justificată acțiunea de colectivizare, înfăptuită de dv. mai tîrziu.

— În pregătirea lucrării ați folosit, desigur, cercetările istoricilor români; v-ați consultat cu unii dintre ei?

— Am citit, firește, toate lucrările istoricilor români referitoare la problema ce m-a interesat. Pe unii dintre ei îi cunosc personal. Am avut discuții cu prof. Vasile

* Publicație condusă de cunoscutul specialist american în istoria României, Keith Hitchins, profesor la Universitatea din Illinois.

(Continuare în p. 67)

Hărți și cartografi

Istoria cartografiei este fascinantă prin combinația ciudată de aspecte mitologice și elemente de istorie și geografie, de matematică și astronomie. De obicei, o hartă se privește din mai multe puncte de vedere. Vedem în ea fie un document istoric, fie un instrument de lucru, fie, în sfîrșit — dacă ne gîndim la hărțile medievale — o lucrare de artă. Scopul ei: exprimarea grafică a legăturilor dintre punctele de pe suprafața Pământului.

● Africa — mai grea decît restul lumii ● Meritele și greșelile lui Ptolemeu ● Pămîntul: un dreptunghi? ● Contururi precise și altele înșelătoare ● O scrisoare-hartă dispărută într-un naufragiu

ADINA BERCIU

Pămîntul este o floare de lotus

La alcătuirea hărților au participat oameni din diferite țări și epoci, călători, marinari și savanți. E greu de hotărît pe care dintre ei să-i amintim mai întîi.

Ideea de hartă ca imagine a Pămîntului și ghid în călătorii a fost prezentă în mintea oamenilor încă din antichitate. Dovada o constituie o tabletă asiriană de argilă datînd de cca 500 ani î.e.n. și pe care este reprezentată partea de nord a Mesopotamiei. Pe tăbliţele de lut ale babilonienilor, Pămîntul era înfăţișat sub forma unui cerc, înconjurat din toate părţile de apă. Apa fiind — după concepţia lor — amară, au denumit-o „Fluviul amar". Se credea că în vecinătatea „Ţării Babilon" existau insule și orașe, dar în centrul reprezentărilor aflîndu-se întotdeauna orașul Babilon.

„Pămîntul este o floare de lotus care plutește pe apă — spuneau vechii indieni. Mijlocul florii este Muntele Meru (Himalaia), în spatele căruia se ascunde, noaptea, Soarele. În jurul lui Meru sînt așezate pe apă pămînturi întinse în chipul celor patru petale principale ale lotusului. În jurul petalelor mai mici sînt împrăștiate frunze, care nu-s altceva decît insule".

Învăţaţii greci au preluat imaginea Pămîntului de la babilonieni, afirmînd că: „Pămîntul este un disc turtit, care plutește pe un ocean planetar primordial și unic. Discul nu stă orizontal pe apă, ci înclinat spre sud, din cauza vegetaţiei luxuriante din aceste părţi"; în concepţia lor, această parte (Africa) trebuia să fie mai grea decît restul lumii. Tot aici își închipuiau grecii că se află și Eliseul, Insula Morţilor, Fîntîna Tinereţii și Ţara Amazoanelor.

Concepţia despre forma Pămîntului s-a complicat de-a lungul secolelor. S-a presupus că discul pămîntesc avea în centru Marea Mediterană. Această întindere de apă de la „mijlocul pămîntului" comunica printr-o strîmtoare îngustă, aflată la „Stîlpii lui Hercule" (Strîmtoarea Gibraltar de azi), cu Oceanul care înconjura tot globul terestru.

În lumea elenică primul pas cartografic l-au făcut ionienii. Tradiţia atribuie lui Anaximandru alcătuirea celei dintîi hărţi greceşti — o planisferă.

Întîia referire cartografică din literatura antică a aparţinut lui Herodot. Relatînd întrevederea dintre spartani și Aristagoras tiranul Miletului, acesta, spune istoricul, „alcătuise o placă de bronz pe care trasase circumferinţa pămîntului, a Mării Mediterane și toate rîurile".

Cele 8 000 locuri de pe glob

Cu timpul, odată cu dezvoltarea cunoștinţelor știinţifice, inclusiv a celor cosmografice, concepţia grecilor privind forma Pămîntului s-a schimbat, acesta căpătînd aspectul unei sfere. S-a formulat apoi ideea despre înclinaţia axei sale. Geografii greci au reușit să deducă latitudinea în funcţie de lungimea umbrei solare.

În ceea ce privește stabilirea meridianelor, o contribuţie însemnată o aduce, în sec. III î.e.n., bibliotecarul Muzeului din Alexandria, Eratostene. Plecînd de la ideea sfericităţii Pămîntului el a măsurat și calculat primul meridian indicînd lungimea de 250 000 stadii, adică 39 690 km (faţă de datele reale, eroarea este de 310 km). În lucrarea sa, **Geografia** („Descrierea Pămîntului"), Eratostene a alcătuit o hartă deosebit de interesantă. Suprafaţa Pămîntului era brăzdată de linii — o rețea de opt coordonate geografice — trasate la distanţe diferite una de alta. Deși „coordonatele geografice" ale lui Eratostene erau indicate mai mult la întîmplare, totuși încercarea lui de a stabili puncte de reper pe Pămînt și pe apă a deschis o nouă pagină în cartografie. Direcţia indicată de Eratostene în

aflarea lungimii meridianelor Pămîntului a fost urmată apoi de Marinus din Tyr şi de Claudius Ptolemeu din Alexandria. Marinus e cel care a lansat ideea de a trasa pe hârtă o reţea de meridiane şi paralele, dar le-a reprezentat ca linii drepte intersectîndu-se reciproc în unghiuri drepte.

O jumătate de secol mai tîrziu, astronomul grec Hipparch pornind de la aceeaşi concepţie, susţinea că la baza hărţilor trebuie să stea observaţiile astronomice. El a pus primul în circulaţie termenii de „latitudine geografică" şi „longitudine geografică" şi a propus împărţirea circumferinţei terestre în 360°.

Trei veacuri după moartea lui Eratostene, la aceeaşi bibliotecă din Alexandria şi-a desfăşurat activitatea marele astronom şi geograf al lumii greceşti, Ptolemeu. El a fost poate cel mai de seamă cartograf al epocii elenistice. Pe harta alcătuită de Ptolemeu, din cele 8 000 locuri de pe glob cărora le-a indicat coordonatele geografice, doar pentru 400 a făcut determinări astronomice precise; restul le-a stabilit cu aproximaţie. Hărţile ptolemeice ne-au parvenit numai prin intermediul unor copii din sec. XII şi este greu de presupus că acestea au păstrat forma exactă a originalelor. Cu toate modificările suferite, hărţile lui Ptolemeu vor transmite evului mediu numeroase cunoştinţe, marcînd o treaptă superioară în evoluţia cartografiei.

După cucerirea statelor elenistice, romanii au preluat realizările ştiinţifice ale acestora, devenind şi moştenitorii şcolii cartografice greceşti. Pentru romani, însă, o hartă rămînea un simplu instrument practic, de care se foloseau fie în campaniile militare, fie în călătoriile comerciale. Din punct de vedere grafic, hărţile romane erau doar reprezentări ale drumurilor, după cum reiese din **Tabula Peutengeriana** (o copie din sec. XVI a unei hărţi romane, denumită astfel după numele umanistului german Peutenger, descoperitorul ei). Pe această **Tabula,** drumurile din Imperiul roman erau marcate prin linii drepte, iar distanţele erau date în stadii (unitate de lungime echivalentă cu 147-192 m). Schimbările de direcţie şi ramificaţiile drumurilor erau indicate prin „noduri" de comunicaţie.

O altă hartă romană este cunoscută sub numele de **Orbis Terrarum** („Imaginea lumii") şi a fost executată de Vipsanius Agrippa, fiul adoptiv al împăratului Augustus. De altfel, harta a fost alcătuită din iniţiativa şi sub supravegherea directă a împăratului. După moartea lui Agrippa, în anul 12 î.e.n., Augustus a urmărit îndeaproape terminarea şi completarea hărţii, aşezînd-o apoi la poarta Vipsania din Roma, pentru informarea cetăţenilor.

Dincolo de marea fără de sfîrşit...

Hărţile de la începutul evului mediu au fost mult inferioare celor realizate în antichitate. Astfel, pe harta lui Cosma Indicopleustes (sec. VI), Pămîntul era reprezentat ca avînd forma unui dreptunghi înconjurat de un ocean tot dreptunghiular, dincolo de care se aflau din nou întinderi de uscat. Din acest loc izvorau patru fluvii: Tibrul, Tigrul, Eufratul şi Gangele.

Mai răspîndite au fost hărţile de tipul T-O, cu răsăritul plasat în partea lor superioară. O-ul reprezenta graniţa lumii cunoscute, linia orizontală a T-ului — meridianul cel mai apropiat (de la Don la Nil), iar cea verticală axa mediteraneană. Exemplul cel mai reuşit din această categorie de hărţi este **Mappa Mundi** din anul 1300. Numeroase hărţi medievale, aveau o formă circulară, ovală sau, mai rar pătrată. În centrul lor se afla Ierusalimul sau Roma.

O contribuţie însemnată la evoluţia cartografiei au adus-o arabii. Stăpîni peste ţările şi mările de la Caucaz şi Indus pînă la Gibraltar, ei au preluat nu numai gîndirea şi ştiinţa Greciei Antice — fiind singurii care au cunoscut şi folosit manuscrisele ptolemeice — ci şi pe cele ale Indiei şi Persiei. La acestea s-au adăugat propriile lor observaţii, măsurători şi descrieri, toate avînd la bază concepţia Pămîntului sferic.

Începînd din sec. VIII, arabii, în plină expansiune, au ajuns să stăpînească ţărmurile de apus şi de sud ale Mării Mediterane, Marea Roşie şi Golful Persic, controlînd drumurile comerciale care legau Europa de Asia. Învăţaţii lor declarau categoric că „dincolo de marea fără de sfîrşit (Oceanul Atlantic) nu mai există pămînt". Această teorie a fost adoptată apoi şi de savanţii europeni. „La apus de Peninsula Iberică este numai apă, oceanul în veşnică frămîntare, apoi ceaţă şi noapte", afirmau oamenii de ştiinţă europeni pînă în sec. XIII. Pe toate hărţile lucrate în Europa Occidentală era desenat un singur ocean, pe care plutea lumea cunoscută pînă atunci, cea de pe harta lui Marino Sanudo (1320) sau a lui Fra Mauro (1457).

Odată cu evoluţia cunoştinţelor geografice şi astronomice, cu inventarea de noi instrumente de cercetare, învăţaţii europeni vor depăşi realizările cartografice arabe.

„A făcut-o Juan de la Cosa"

Către sfîrşitul sec. XII, ştiinţele în Europa au progresat rapid, meşteşugurile s-au dezvoltat mult, contribuind la intensificarea comerţului. Oraşele, mai ales cele care erau şi porturi, s-au mărit; navigaţia a progresat şi ea. Se simţea nevoia imperioasă a unor pieţe de desfacere mai numeroase, a unor drumuri sigure pe uscat şi pe mare, în consecinţă, şi a unor hărţi precise. Atunci, la sfîrşitul sec. XII şi începutul sec. XIII a apărut un tip deosebit de hărţi, care, după părerea cartografului american G.R. Crone, marchează o ruptură cu tradiţia şi moştenirea clasică. În dezvoltarea şi răspîndirea lor, un rol important l-au avut italienii. Pe ele erau trasate, pe baza observaţiilor directe, contururile ţărilor cunoscute pînă atunci, remarcîndu-se prin precizie ţărmurile Mării Negre, şi ale Mării Mediterane, unde negustorii italieni îşi desfăşurau activitatea. Din aceste hărţi timpurii au ajuns pînă la noi aproape o sută.

Merite de seamă în răspîndirea cunoştinţelor cartografice revin **Atlasului Catalan** din 1375, denumit astfel pentru că autorii lui au fost marinari catalani. În afară de hărţi, el cuprindea desene reprezentînd o corabie plutind pe mare, cîteva corturi, clădiri, călăreţi pe cămile.

Epoca marilor descoperiri geografice din sec. XV-XVI a înscris realizări remarcabile şi în domeniul cartografiei; înconjurul capului sudic al Africii de către Bartolomeo Diaz, în 1487, debarcarea lui Columb în Indiile de Vest (America), în 1493; călătoria pe mare spre India a lui Vasco da Gama, în 1498;

Această „hartă a lumii", întocmită de Ptolemeu, ni s-a păstrat într-o copie a veneţianului Bernardo Silvano (1511)

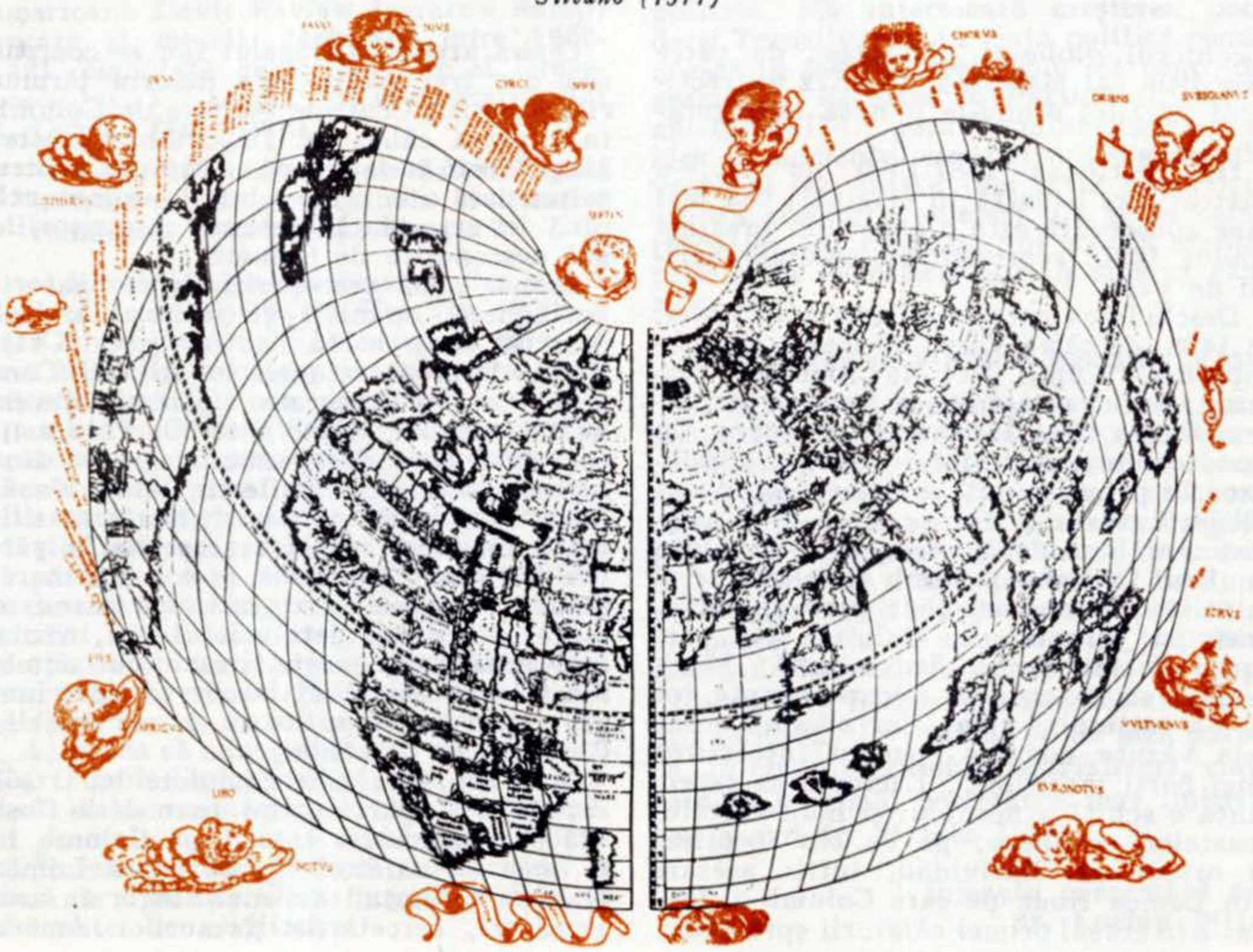

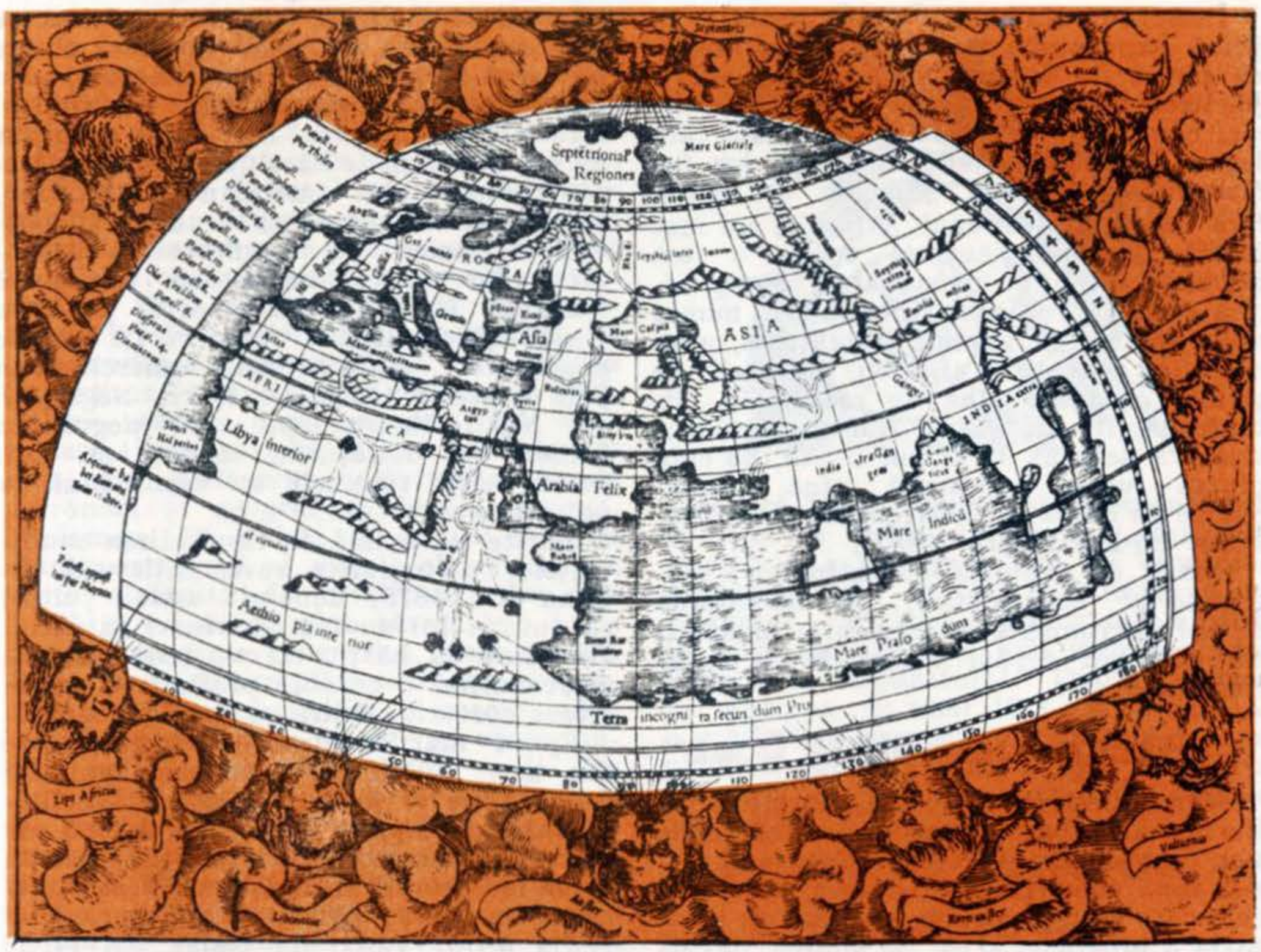

O altă „hartă a lumii", realizată după Ptolemeu, în Cosmografia *lui Sebastian Münster (Basel, 1544)*

înconjurul globului pămîntesc de către expediția lui Magellan, în 1512 au rectificat hărțile, dîndu-le o nouă configurație.

Din perioada 1487-1500 nu ni s-a păstrat nici o hartă în original; cea mai bine conservată este o copie din preajma anului 1490, reprezentînd coastele Africii de Vest.

Deschiderea rutei maritime spre India, în 1498, de către Vasco da Gama și „descoperirea" Lumii Noi de Amerigo Vespucci, au atras atenția asupra importanței hărților și ca instrument de lucru. Cu toate acestea, materialul cartografic referitor la primii ani ai marilor descoperiri geografice este destul de sărac. S-au păstrat mai bine două exemplare, atribuite unul lui Cristofor Columb și celălalt fratelui său, Bartolomeo, de profesie cartograf. În **Jurnalul** său Columb și-a mărturisit dorința de a alcătui o hartă: „M-am hotărît să descriu în fiecare noapte tot ce s-a întîmplat ziua, iar ziua să notez cele văzute noaptea, pentru întocmirea unei hărți maritime". Lucrarea sa reprezintă o schiță a nordului și nord-vestului coastelor cubaneze; pe ea era localizat și orașul La Natividad, întîia așezare din Lumea Nouă pe care Columb a fondat-o în cursul primei călătorii spre Indii.

Opera atribuită fratelui său se compunea din trei schițe care descriu țărmurile Americii Centrale vizitate de Columb în a patra călătorie. Importanța acestei hărți constă în faptul că ea înfățișa pentru prima oară o imagine a lumii necunoscută pînă la acea dată, precum și teritoriile noi descoperite de Columb.

Lumea nouă descoperită de navigatorii portughezi, spanioli și italieni a fost descrisă și în harta **Cantino** (sec. XVI). Ea își datorează numele lui Alberto Cantino, care a procurat-o pentru ducele de Ferrara, Hercule d'Este. Operă a unui cartograf portughez anonim, pe ea sînt reprezentate descoperirile din Lumea Nouă, după cum arată și titlul: **„Harta marittimă a insulelor recent descoperite în părțile Indiilor".** Realizată la o scară mare, această lucrare cartografică a permis o reprezentare mai detaliată. Astfel, Africa este înfățișată foarte exact cu numeroase localități; India apare ca un triunghi avînd fixate pe coasta de est orașele: Calcutta și Cambaya.

Una din cele mai complete hărți ale sec. XVI a aparținut lui Juan de la Cosa (1500). Acesta l-a însoțit pe Columb în a doua sa călătorie (1498) spre Lumea Nouă, continuînd de unul singur în anii următori, cercetările țărmurilor Ameri-

cii Centrale și de Sud. Harta, lucrată în culori, are desenat pe ea chipul Sfîntului Cristofor, protectorul călătorilor, iar în centrul ei este scris: **Juan de la Cosa la fizo en el puerto de S. Maria, en año 1500** („A făcut-o Juan de la Cosa în portul Sfînta Maria, în anul 1500"). Mai sînt desenate roza vînturilor, numeroase linii de orientare, Tropicul de Nord, Ecuatorul și cîteva puncte neexplicate; țărmurile nou descoperite sînt marcate cu steguleţe de diferite culori.

Interesantă de semnalat este și harta arabului Piri-Reis* (1513), un mapamond avînd schițate pe el Europa, Asia, Africa, și regiunile Americii descoperite pînă în 1513. În alcătuirea acestei hărți universale, Piri-Reis a fost inspirat de harta lui Columb, mai ales pentru regiunea Insulelor Antile. Manuscrisul este lucrat cu minuțiozitate, în culori și aurituri. Orașele și locurile fortificate sînt indicate cu roșu, teritoriile nelocuite cu linii negre; punctele negre simbolizează regiunile pietroase, cele roșii — dunele de nisip, iar stîncile sînt marcate prin cruciulițe. Interesant este faptul că locurile de pe litoralul african al Oceanului Atlantic poartă denumiri turcești și nu arabe.

Cea mai exactă reprezentare cartografică din sec. XVI a fost realizată de portughezi. Este vorba de o scrisoare-hartă a viceregelui Indiilor de Vest, Albuquerque, din 1501, pe care figurau Capul Bunei Speranțe, Portugalia, Brazilia, Marea Roșie, Marea Persiei, precum și o serie de drumuri ce legau regiunile respective. Albuquerque însuși spunea despre ea că „era cel mai bun lucru pe care l-a văzut vreodată". S-a pierdut peste cîțiva ani, într-un naufragiu...

Deși imaginea Pămîntului și a legăturilor dintre diferitele puncte aflate pe suprafața lui era absolut necesară în evoluția societății omenești, chiar și în sec. XVI ea nu corespundea încă realității. Cartografia a cunoscut o dezvoltare deosebită abia în veacurile următoare, mai ales începînd cu sec. XVIII

* Vezi **Magazin istoric**, nr. 9/1970.

„FURTUNA" DIN 1907

(Urmare din p. 61)

Maciu, cu Matei Ionescu, Traian Lungu, Vasile Liveanu etc. Mă țin în continuare la curent cu literatura istorică română. Am recenzat pentru cunoscuta revistă americană **Slavic Review** lucrarea **Relații agrare și mișcări țărănești între 1908-1921,** elaborată de V. Liveanu M. Rusenescu și T. Lungu și monografia lui Z. Ornea, **Țărănismul.**

— Ce alte aspecte ale istoriei țării noastre și, în general, ale civilizației românești v-au reținut atenția?

— România m-a interesat și din punct de vedere comparativ. Era, la 1900, o țară slab dezvoltată economic, care în sec. XIX, nu trecuse prin puternica revoluție industrială ce caracteriza statele apusene. În ultimul sfert al veacului trecut problema industrializării reprezenta o chestiune de prim ordin, cu urmări decisive asupra vieții oamenilor. Eram curios să știu cum au reacționat diferitele clase și pături sociale, ca și partidele politice în această împrejurare. Astfel, prin studiul istoriei, am înțeles preocupările de astăzi ale țării. Industrializarea se putea realiza numai prin măsuri radicale, ceea ce s-a și făcut acum, în ultimele decenii.

Aș putea să adaug și faptul că îmi place foarte mult limba română, mai mult chiar decît italiana sau spaniola. Mă interesează, în general, civilizația românească. Cred că România e un adevărat „microcosm", o zonă de tranziție foarte bogată în diferite elemente de civilizație.

— În prezent, ce teme vă reținatenția?

— Continuă să mă preocupe aceeași epocă. De data aceasta însă nu problema țărănească, ci unele aspecte ale evoluției politice. Mă interesează creșterea ponderii Transilvaniei în viața politică românească în jurul anului 1900. Mă ocup, de asemenea, de situația Partidului Național-Liberal în jurul anului 1900, mai ales de momentul ciocnirii între generația veche și cea tînără (voi scrie un articol asupra acestei probleme). Ca și în cazul răscoalei din 1907, nu voi acorda atenție principală evenimentelor în sine ci cauzelor lor.

— Ce impresie v-a făcut România de azi?

— Privind lucrurile tot în lumina preocupărilor mele istorice, mă interesează problemele industrializării și ale urbanizării. Am revenit în România la cinci ani după ultima mea vizită, în iunie 1972, pentru 3 săptămîni, apoi acum, în noiembrie-decembrie 1972, pentru o lună, și am rămas uimit de progresele realizate. Se poate vorbi de o accelerare impresionantă a ritmului de dezvoltare, lucru pe care nu l-aș fi crezut realizabil cu cîțiva ani în urmă. Îmi place, pe de altă parte, că, în ciuda intensei industrializări, viața este mai calmă, societatea mai liniștită ca la noi în Statele Unite.

Interviu consemnat de:
dr. Lucian BOIA

Aprilie 1933

LA PORŢILE DEVEI

Conf. univ. dr. GH. I. IONIŢĂ

Colo, în plină ţară a Haţegului-Sarmizegetusa lui Decebal; dincolo, la Hunedoara — castelul Corvinilor, de jur împrejur — pămînt cutreierat de Horea, Cloşca şi Crişan; aici, la Ţebea — gorunul lui Horea; mai departe, spre creierul munţilor — Vidra lui Avram Iancu, Cîmpenii moţilor, Bradul şi Băiţa; jos, în cîmpie — Alba Iulia ce aminteşte de intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul şi de 1 decembrie 1918.

Deva, 18 aprilie 1933: la tribună, marele om politic, înflăcăratul patriot dr. Petru Groza

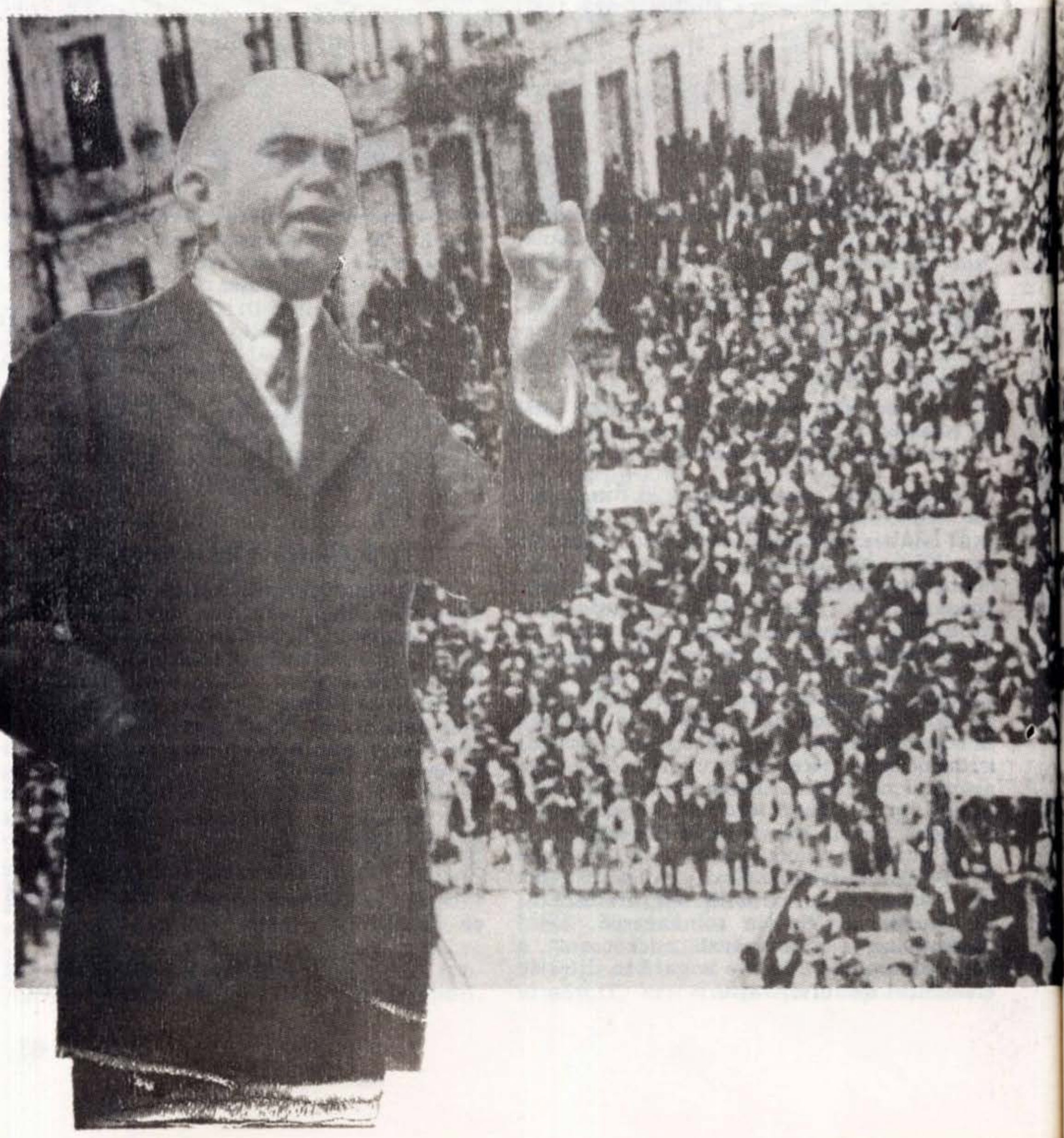

Dar cîte mărturii ale unui trecut glorios de luptă a poporului român nu întîlnești pe aceste meleaguri!

18 aprilie 1933...

O dimineață cu un splendid răsărit de soare, după o săptămînă de viscol și ger. Orașul Deva devenea arena de desfășurare a unui nou episod memorabil din istoria poporului nostru — primul congres al organizației democratice a țărănimii, Frontul Plugarilor.

„Chiar dacă curge sînge, opriți-i!"

În întîmpinarea marelui congres țărănesc, ziarul hunedorean **Horia** publica un apel în care, printre altele, se arăta: **„Veniți plugari din toată țara în această zi la Deva. Zi măreață, istorică în viața plugarilor români și minoritari din România. Județul Hunedoara, Ardealul, Banatul și toate unghiurile țării așteaptă cu nerăbdare această zi de înfățișare la judecată a plugărimii acestei țări. Orașul Deva va fi în sărbătoare. Zidurile cetății se vor cutremura, din 1848 nu au mai văzut atîta lume.**

Intrările orașului vor sta buimace, văzînd că sînt prea strîmte pentru intrarea miilor de plugari."

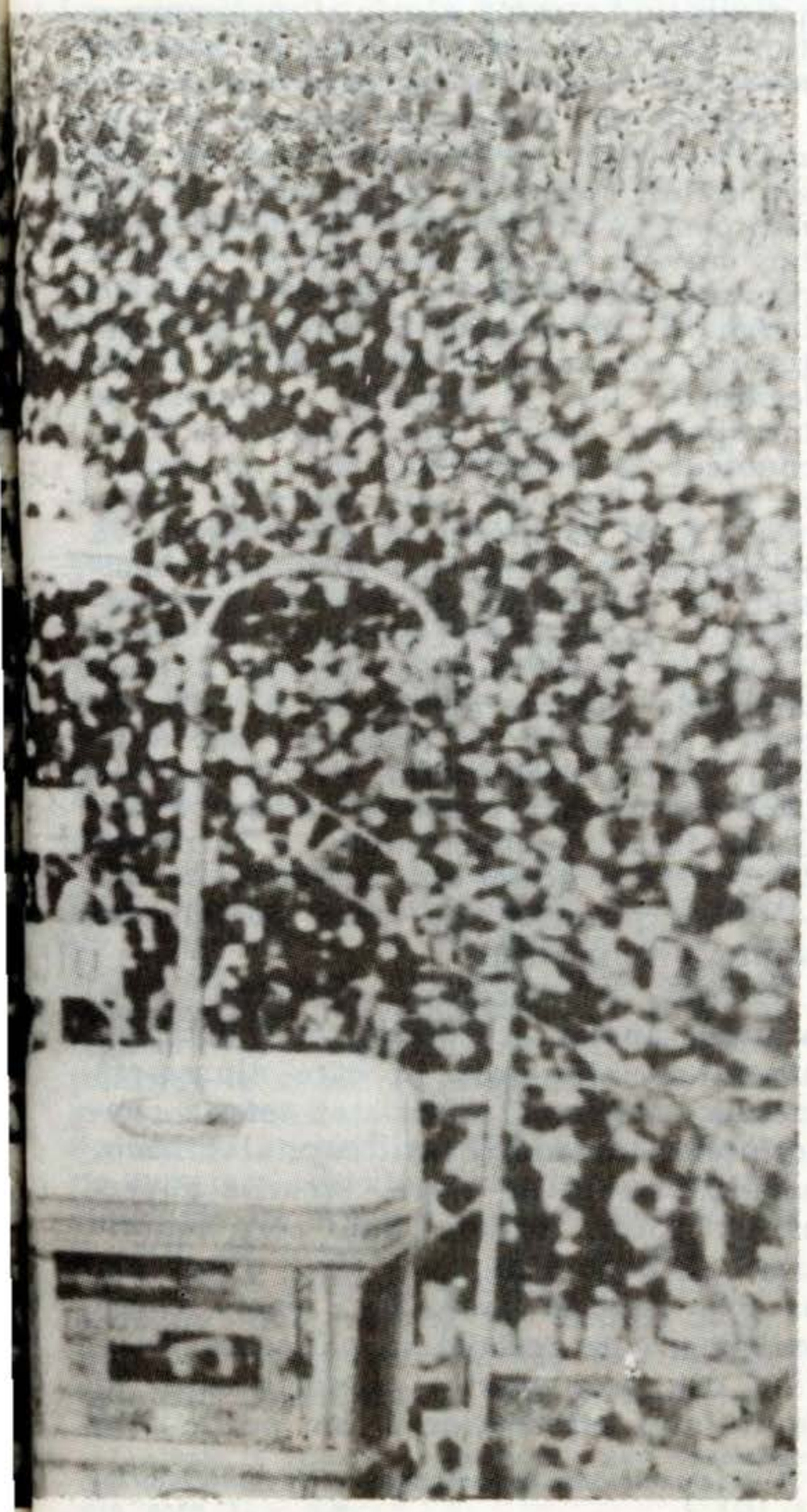

Țăranii erau chemați din toate colțurile țării la acest congres proiectat a se desfășura „sub cerul liber", în centrul Devei, și sfătuiți să-și ceară răspicat dreptul la o viață mai bună.

„Chiar dacă curge sînge, opriți-i!" Cu aceste cuvinte, primul ministru, Al. Vaida-Voievod a ordonat împiedicarea congresului țărănesc ce-i fusese anunțat de conducerea Frontului Plugarilor în scopul obținerii aprobării necesare. Indignați, organizatorii au adresat imediat o scrisoare regelui Carol II, făcîndu-i cunoscut că, în pofida interdicției, își vor ține congresul **„necondiționat** pentru înjghebarea dorințelor noastre într-un program emanat din necazurile zecilor de mii de țărani..." Dar nici de această dată n-au primit un răspuns favorabil. În schimb, a continuat adoptarea unor măsuri represive atît împotriva țăranilor ce se pregăteau să plece de pretutindeni spre Deva, cît și împotriva acelora care organizau primirea lor pentru ziua de 18 aprilie. Au fost prevăzute „întăriri speciale", iar intrările în oraș păzite de jandarmi cu mitraliere.

Fără a se intimida, organizatorii congresului au pregătit totul temeinic. Materialul lemnos necesar ridicării tribunei a fost numerotat și bine orînduit într-un camion, gata de plecare în orice moment; la fel, megafoanele și conectoarele pentru rețeaua electrică. 12 bărdași veniți de la munte la Deva au făcut, în taină, cîteva repetiții de instalare rapidă a tribunei. Pentru a induce în eroare autoritățile asupra locului unde avea să aibă loc congresul, au fost instalate, de formă, tribune la tîrgul de vite (în sudul orașului), la intrarea dinspre Hunedoara, apoi pe platoul de sub cetate (în nordul orașului). De fiecare dată, autoritățile au deplasat acolo trupe, pentru a împiedica aceste încercări.

În dimineața zilei de 18 aprilie, din toate direcțiile, coloane fără sfîrșit de țărani s-au îndreptat spre Deva, aștep-

tînd consemnul de intrare în oraș. Între orele 8 și 8,30, în piața centrală au fost instalate tribuna și megafoanele.

O mare de oameni

La ora 9, cei sosiți au început să se îndrepte spre centrul Devei. În fruntea fiecărei coloane — o placardă pe care era scris numele plășii din care veneau participanții: Brad, Zarand, Țebea, Avram Iancu, Pui, Jiu, Sarmizegetusa, Hațeg, Dobra, Deva, Orăștie, Ilia, Balșa, Geoagiu etc. Din coloane, tulnicele dădeau semnalul apropierii începerii congresului. O țară întreagă parcă voia să se reverse în centrul Devei. Piața și străzile din jur deveniseră neîncăpătoare.

La ora deschiderii lucrărilor, erau prezenți cca 20 000 țărani, purtători ai mesajului de dreptate și libertate a zeci și sute de mii de oameni. Laolaltă cu țăranii se aflau reprezentanți ai muncitorimii — mai ales din Hunedoara și Valea Jiului precum și ai altor pături și categorii sociale.

Deschizînd congresul, Miron Belea, președintele Frontului Plugarilor din plasa Deva, a salutat pe toți participanții „care n-au cruțat nici timp, nici oboseală, nici cheltuială în aceste zile grele de criză, pentru a culege și sădi mai departe sămînța răsărită pe mîndrele noastre plaiuri". Printre aceștia, și pe reprezentanții oamenilor muncii de alte naționalități veniți la Deva, „fiindcă și ei sînt cetățeni ai acestei țări și frați plugari de-ai noștri — și-i rugăm să ne ajute să punem temelie solidă pentru organizarea păturii agricole care formează «talpa țării»".

Ore în șir, la tribuna improvizată s-au succedat vorbitori țărani. „Cu toții — citim în ziarul **Dimineața** din 20 aprilie 1933 — critică politicianismul și arată relele pe care le-a pricinuit politica [guvernanților burghezi — **n.a.**] de la război încoace".

Aurel Saturn din Baniță a schițat cadrul general în care a început mișcarea de masă a Frontului Plugarilor, izvorîtă din revolta maselor de țărani față de măsurile economice și politice nefaste adoptate de guvernanți în anii de după primul război mondial și, mai ales, în anii crizei economice.

A urcat apoi la tribună moțul Ion Moga: „Am coborît și eu din plasa Bradului cu nepoții lui Iancu și ai lui Horea, Cloșca și Crișan la această sărbătoare, ca să vă spun cu durere că, după 15 ani de la întregirea țării, durerile noastre au rămas aceleași din vremea străbunilor noștri. Și astăzi «Munții noștri aur poartă, noi cerșim din poartă-n poartă!»...

Marii noștri eroi — a continuat vorbitorul — nu mai au odihnă în pămîntul sub care odihnesc. Avram Iancu strigă din mormîntu-i: «Ce ați făcut cu țara mea?» Horea și Cloșca din Alba Iulia: «Ce ați făcut cu poporul meu?» A sosit timpul deci să spunem celor care au înșelat poporul, partidelor burghezo-moșierești: în lături cu voi!".

Blag Juoan din Aleșd, în numele zecilor de mii de săteni din Bihor, Cluj, Sălaj și din alte județe „care trec și ele prin aceleași greutăți", a exprimat convingerea că: „numai prin unirea tuturor plugarilor într-o singură și puternică organizație... se vor îndrepta treburile!".

Criticînd vehement politicianismul partidelor burgheze, P. Blidaru, reprezentant al țăranilor bănățeni, a spus celor prezenți: „Partidele [burgheze — **n.a.**] ni s-au înfățișat cu firme mincinoase, așa de exemplu partidul care își zice național-țărănesc. Voi dovedi că nu-i nici național, nici țărănesc. Într-adevăr, cum poate fi țărănesc partidul azi la putere cînd țăranii n-au nici un reprezentant în Parlament? Și ce fel de național este cînd n-a făcut nimic pentru națiune?".

Primit cu îndelungi aplauze a luat apoi cuvîntul dr. Petru Groza. În persoana lui, miile de participanți la primul congres al Frontului Plugarilor salutau un om politic clarvăzător, care — profund dezamăgit — părăsise partidele burgheze. În momentele în care se înfățișa la congresul țărănesc de la Deva, legăturile lui cu partidul comunist se înfiripaseră deja*, lucru care era binecunoscut și autorităților ce-l prezentau ca pe un „bolșevic" sau „agitator comunist". Este important de știut faptul că elementele înaintate ale societății românești — socialiștii și, din 1921, comuniștii — sesizaseră în persoana lui Petru Groza pe omul politic capabil a sluji interesele majore ale poporului. Cu puține zile înainte de congresul din anul 1921, ziarul **Socialismul,** din 15 aprilie 1921 își anunța cititorii că dr. Petru Groza fusese desemnat ministru într-unul din guvernele acelor ani. „Să ne trăiască!" — erau cuvintele cu care **Socialismul** saluta evenimentul.

Făcînd, la începutul cuvîntării sale, o amplă analiză a cauzelor care determinaseră situația grea în care ajunseseră masele, vorbitorul a insistat asupra consecințelor înfeudării țării capitalului monopolist străin de către cercurile guvernante. „Deci, în locul unui corp indivizibil al poporului unei țări, avem azi un corp rupt în două. De o parte marea mulțime, care trebuie să plătească muncind din greu pentru profitul uriaș al capitalului internațional, iar pe de altă

* Vezi unele date în acest sens în **Magazin istoric,** nr. 1/1973.

parte intermediarii interni și beneficiarii operei de vînzare și trădare. Ca oameni care judecăm, să nu ne mulțumim cu acest «Jos politicienii!» [lozincă scandată îndelung de congresiști în cursul cuvîntărilor rostite — **n.a.**] pentru ca după ei să vie alții, care să facă la fel, ci să purcedem, cu armele minții și în legalitate la acea refacere socială mare, care schimbînd sistemul va schimba nu numai garnitura supraedificată ci și temelia. Deci nu ei, ci sistemul este de combătut și schimbat. Ați văzut cum se tem de perspectiva pe care le-o rezervați, mergînd pe calea indicată aci. V-au pus baioneta la piept, v-au lovit cu bastoane de cauciuc"*.

Abordînd o asemenea problematică majoră într-o manieră accesibilă miilor de țărani prezenți, dr. Petru Groza a reușit să se facă înțeles, îndemnurile sale mergînd la inima oamenilor. „Procesul a ajuns în faza cînd frămîntările claselor nemulțumite devin acute — sublinia vorbitorul în ultima parte a cuvîntării sale — creîndu-se prin evoluția forțelor de producție situația din care răsare criza, cînd păturile privilegiate ajung prin slăbirea lor[...], în imposibilitatea de a-și menține situația stăpînitoare [...]. Vremurile ne împing fără să vrem înainte, iar politicienii să ia seama, că noi vom fi cu toată grija pentru salvarea țării și binele poporului".

Ce vrem?

În continuare, dr. Petru Groza a prezentat congresului, cu ample comentarii, Programul Frontului Plugarilor, al cărui proiect—intitulat **Ce vrem?** — fusese cu mult înainte supus dezbaterii țăranilor. El definea țelurile politice pentru care această grupare lua ființă și se angaja în vîltoarea vieții social-politice a României din deceniul patru al veacului nostru.

În literatura de specialitate nu a fost încă făcut cunoscut faptul că, înainte de congresul de la 18 aprilie 1933, dr. Petru Groza s-a consultat cu o serie de reprezentanți ai conducerii P.C.R. în legătură cu conținutul acestui program, punîndu-le chiar la dispoziție proiectul și însușindu-și cu multă înțelegere observațiile și sugestiile ce i-au fost făcute pe marginea textului. Am ajuns la această concluzie în urma discuțiilor purtate cu o serie de activiști ai P.C.R. din acei ani, dintre care am aminti, cu titlul de exemplu, doar numele lui Gombo Samuilă, pe atunci secretar al Comitetului județean Hunedoara al P.C.R. Sub multiple aspecte, Nicolae Goldberger** ne-a evocat de asemenea momente dintre cele mai semnificative privind felul în care a fost discutat proiectul de program cu conducerea de atunci a P.C.R. de către dr. Petru Groza.

Acesta nu ezita totuși să spună că „acest program născut din pornire contra politicienilor și partidelor [burgheze — **n.a**] atacă în mare parte numai lipsuri de zi, fenomene, deci, de suprastructură, nu temelia și astfel, chiar dacă s-ar înfăptui, nu s-a făcut totul... Dar înfăptuirea programului înseamnă totuși o ușurare momentană și noi trebuie să mergem înainte, fără a renunța să ținem la **schimbarea sistemului** [**subl. a.**]. Voința noastră trebuie respectată, căci voința poporului este voința supremă".

Încă din primul său articol, programul se pronunța în favoarea îmbunătățirii situației maselor muncitoare în general și a celor țărănești în special, pe calea reducerii datoriilor acumulate în cursul anilor, mai ales ai celor de criză. Legile de conversiune a datoriilor agricole — preciza programul — reușiseră doar în mică măsură să rezolve problemele acute în care se zbăteau masele țărănești. Această concluzie constituia rodul unei ample și aprofundate analize pe care programul o făcea asupra tuturor celor trei legi de conversiune de pînă atunci.

În program se cerea apoi „impunerea averilor mari", încetarea „cumulării slujbelor în favoarea unora și spre nenorocirea altora", astfel ca „nimeni în această țară să nu poată ocupa, sub nici o formă, mai mult decît o singură funcție publică [plătită — **n.a.**]", reducerea aparatului birocratic al statului care încărca mult bugetul cu cheltuieli ce se puteau evita, „reglementarea producției [industria] și a importului produselor [comerțul], în conformitate cu nevoile tuturor și în interesul poporului..." Se mai cerea „desființarea dijmei, lucrării pămîntului în parte etc., urmînd ca toate prestațiile în muncă sau natură să fie înlocuite cu numerar", îmbunătățirea dotării tehnice a agriculturii, acordarea de asistență medicală, de asistență juridică gratuită pentru plugarii cu proprietăți sub 10 jugăre (5 ha), „libertatea de cuvînt, organizare, manifestații, presă pentru toți plugarii, de a avea libertatea politică și desființarea legilor și măsurilor care împiedică aceste libertăți", scutirea de impozite a țăranilor cu pămînt puțin ș.a. „Toate punctele acestui program — se arăta în art. 16 — vor putea fi garantate și înfăptuite în folosul tuturor cetățenilor care

---

* Aluzie la măsurile brutale prin care autoritățile încercaseră să împiedice acțiunea memorabilă din acea zi — **n.a.**

** Militant de seamă al P.C.R., N. Goldberger (1904-1970) a depus o îndelungată activitate în cadrul mișcării muncitorești, revoluționare și democratice din țara noastră.

muncesc cu brațele și mintea, numai pe lîngă o revizuire temeinică a sistemului de guvernămînt, asigurînd plugarilor și tuturor celor care trăiesc prin propria lor muncă (meseriași, funcționari, lucrători și intelectuali) rostul îndrumător și hotărîtor asupra diriguirii sorții proprii. Numai astfel se va putea pune capăt privilegiilor și exploatării unei mici minorități în sarcina mulțimii muncitoare. Controlul acestei mulțimi va constitui garanția și față de aventuri de dictatură personală ori militară, care ar favoriza aceeași minoritate privilegiată, va înlătura politicianismul și democrația falsă și va împiedica pentru viitor falsificarea voinței mulțimii".

Programul combătea cu vehemență sistemul „de a guverna al lui Mussolini, care în ultimul timp se situează în rolul imperialist, împărțitor de noi hotare între țările europene", ca și felul de a guverna „al lui Hitler". **„Ne adaptăm programului individualității și situației noastre specifice** [**subl. a.**], — preciza programul — ferindu-ne mai ales de a învăța ceva de la oameni care ne uimesc cu saltimbări pe funia întinsă a popoarelor, la marginea prăpastiei economice".

Suferința nu are neam

La baza programului au stat principiile alianței țărănimii cu păturile muncitoare de la orașe și ale colaborării cu oamenii muncii din sînul naționalităților conlocuitoare. „Interesele plugarilor — se arăta în program — nu se deosebesc după limbă, neam și religie. Frontul Plugarilor cheamă la unire pe toți plugarii cetățeni ai acestei țări, din tot cuprinsul României, care trebuie să-și unească lupta cu toate branșele muncitoare, salariați etc. pentru dobîndirea marilor prefaceri sociale, care vor garanta ieșirea din criza de azi". **„Suferința nu are neam, plugurile ară la fel, focul mizeriei ne arde la fel"** — au declarat hotărît la congres țăranii. „Din ceasul nașterii mișcării noastre — se arăta în încheierea programului —, sîntem încălziți de gîndul că soarta comună a plugarilor, din toate neamurile acestei țări, îi pune alături pe toți, cot la cot, fără deosebire de naționalitate, în marea luptă, pe care o vom da pentru îmbunătățirea acestei sorți".

Dr. Petru Groza a încheiat ampla sa expunere cu următoarele cuvinte: „Iată pentru ce Frontul Plugarilor din județul Hunedoara, răsărit de jos în sus, din suferințele unui popor fără intervenția artificială atît de compromisă a făuritorilor de partide [burgheze — **n.a.**] în regiunea Hunedoarei și Zarandului, deci tocmai pe meleagurile lui Decebal, Horea, Cloșca și Crișan, Avram Iancu, meleaguri încercate de fatalitatea istorică a inițiativelor de totdeauna ale poporului de țărani, sclavi ai gliei — se simte îndreptățit să strige de la un hotar la altul: **«...Plugari din toate colțurile țării, uniți-vă cu noi!»**".

În numele participanților la congres a luat apoi cuvîntul Ion Tirea din Cîrnești, care a spus: „De zeci de ani așteptăm cu nerăbdare zi de zi să ajungem și noi, plugarii, timpul cînd vom putea deschide inimile noastre și vom putea spune lumii întregi durerile și suferințele noastre. Iată sosită această zi în care cred că nu este plugar în România, care să nu fie alături de noi, întocmai cum zalele mici alcătuiesc lanțul de care se leagă carul cu grea povară. Unirea noastră este unirea tuturor muncitorilor cinstiți, este garanția victoriei".

Supus aprobării congresului de către Miron Belea, Programul Frontului Plugarilor a fost însușit de miile de participanți prin vii aclamații, consemnîndu-se în acest scop cadrul larg, general-democratic al organizației. Frontul Plugarilor acționa în baza unui document programatic unanim acceptat de masa membrilor săi, document care constituia și constituie și azi, privit cu ochi contemporani, o mărturie a oportunității înființării acestei organizații, o mărturie a realismului ce i-a caracterizat politica încă de la primii săi pași.

După aprobarea programului, congresiștii au parcurs în marș, în sunetele tulnicelor, străzile Devei, demonstrînd voința de a-l traduce în viață.

În zilele următoare, poliția a efectuat numeroase arestări din rîndul participanților la congres, iar fruntașilor Frontului Plugarilor, considerați „elemente primejdioase", „subversive", „agitatori bolșevici", li s-au dresat acte de dare în judecată, care au fost înaintate Tribunalului din Deva.

Rularea filmului realizat în timpul desfășurării lucrărilor congresului a fost interzisă de poliție, deoarece ar fi constituit „cea mai bună propagandă pentru extinderea mișcării". La Tg. Mureș, unde totuși, filmul a fost proiectat, agenții poliției au intrat în sala Palatului Cultural și au confiscat pelicula. La fel s-a întîmplat la Deva, Timișoara și în alte locuri. Indignați, reprezentanții Frontului Plugarilor s-au adresat autorităților cu un protest vehement.

* * *

În acest tumult revoluționar și-a început Frontul Plugarilor existența sa de două decenii, o existență memorabilă, pusă în interesul major al maselor țărănești.

Există în știință personalități care s-au identificat cu anume domenii de cercetare; rostirea numelui lor este suficientă pentru a-ți veni în minte domeniul în care s-au realizat. Deși de multe ori opera unor asemenea personalități nu este deosebit de abundentă, ele au rămas în conștiința posterității prin tenacitatea cu care au urmărit să introducă lumină acolo unde întunericul și enigma păreau să troneze.

DIMITRE ONCIUL – ctitor al istoriografiei românești moderne

ȘT. ȘTEFĂNESCU

Motto:
„Numai din adevăr naște
adevărata iubire de țară și de națiune".

D. Onciul n-a fost o autoritate enciclopedică ca B.P. Hasdeu sau N. Iorga, nici n-a publicat atît de mult ca A.D. Xenopol, contemporan cu el, și totuși și-a înscris adînc numele în conștiința posterității, ca unul dintre ctitorii istoriografiei românești moderne. Cercetările lui despre continuitatea populației daco-romane la nordul Dunării după retragerea legiunilor și administrației romane din Dacia, ca și despre formarea statelor românești Țara Românească și Moldova, au rămas în multe privințe nedepășite pînă azi.

Student distins, în 1876-1879, al Universității din Cernăuți, D. Onciul și-a continuat între 1879-1881, studiile la Universitatea din Viena și la Institut für Österreichische Geschichtsforschung **(„Institutul pentru cercetarea istoriei Austriei"), unde era director Theodor von Sickel, întemeietorul școlii istorice vieneze.**

În 1884 și-a luat doctoratul la Universitatea din Cernăuți cu teza, al cărui titlu, Über die Anfänge des römänischen Staatwesens **(„Despre începuturile ființei de stat românești"), fixa programul preocupărilor lui de viitor.**

În urma studiilor publicate, D. Onciul a fost ales, în 1889, pe baza propunerii lui Al. Odobescu, membru corespondent al Academiei Române. În 1895 a ajuns, prin concurs, profesor la catedra de istoria românilor și a literaturii române vechi de la Facultatea de litere a Universității din București; în 1900 a fost numit director general al Arhivelor Statului; în 1905, pe baza propunerii lui I.I. Kalinderu, a fost ales membru titular al Academiei Române, iar în 1920 președinte al acestui înalt for științific, demnitate în care a rămas pînă la sfîrșitul vieții (1923).

De la substratul străvechi...

Activitatea ştiinţifică a lui D. Onciul a început într-un moment în care problema originii poporului român, problemă fundamentală a istoriei naţionale, se discuta aprins. Istoricii străini, slujind interese ce îndepărtau cercetarea de la obiectivitatea ştiinţifică, emiteau păreri ce semănau confuzii. Se punea la îndoială civilizaţia străveche şi continuitatea populaţiei daco-romane la nordul Dunării după retragerea din Dacia a aparatului administrativ şi a legiunilor romane, se reducea poporul român la un fel de inexplicabilă improvizaţie a unor vremuri mai tîrzii.

Lucrarea lui R. Roesler, **Romaenische Studien. Untersuchungen zur älteren Geschichte Romaniens** („Studii române. Cercetări asupra istoriei vechi a României"), apărută la Leipzig, în 1871, şi care cuprindea teza imigraţiei tîrzii a poporului român în ţinuturile pe care le locuieşte, primise o viguroasă replică din partea lui A.D. Xenopol, istoric de mare orizont şi excelent polemist. În sprijinul autohtoniei românilor, istoricul ieşean adusese argumente de ordin istoric, lingvistic, toponimic. D. Onciul publica în anul 1885, o recenzie — de fapt un mare studiu — pe marginea cărţii lui A.D. Xenopol despre teoria lui R. Roesler. El întregea argumentaţia lui A.D. Xenopol în legătură cu antohtonia românilor la nordul Dunării, invocînd, la rîndu-i, în sprijinul acestei convingeri, toponimia de origine romană, mai ales în părţile muntoase ale Daciei, tradiţia istorică, caracterul aşezat agricol al populaţiei daco-romane, caracter păstrat din timpul romanilor, dovedit prin termenii de origine latină folosiţi, precum şi de cele dintîi ştiri istorice referitoare la români.

Poporul şi limba română s-au format — după D. Onciul — de o parte şi de alta a Dunării, în strînsă unitate teritorială şi etnică cu elementul roman din provinciile de la sudul Dunării. În momentul venirii slavilor şi aşezării lor în masă în Peninsula Balcanică (sfîrşitul sec. VI-începutul sec. VII), limba română era deja formată, deosebită de limba latină şi de limbile romanice surori, începînd chiar diferenţierea ei în dialecte.

Invazia slavă a produs modificări în harta etnografică a Peninsulei Balcanice. Ea a determinat, printre altele, şi o imigrare română din dreapta în stînga Dunării. Aceasta nu a alterat, însă, caracterul de continuitate a elementului roman în Dacia Traiană. Populaţia rămasă în Dacia după pierderea provinciei de către Imperiul roman a format elementul fundamental din care s-a născut poporul daco-român. Adaosul primit succesiv din dreapta Dunării a contribuit mai mult la

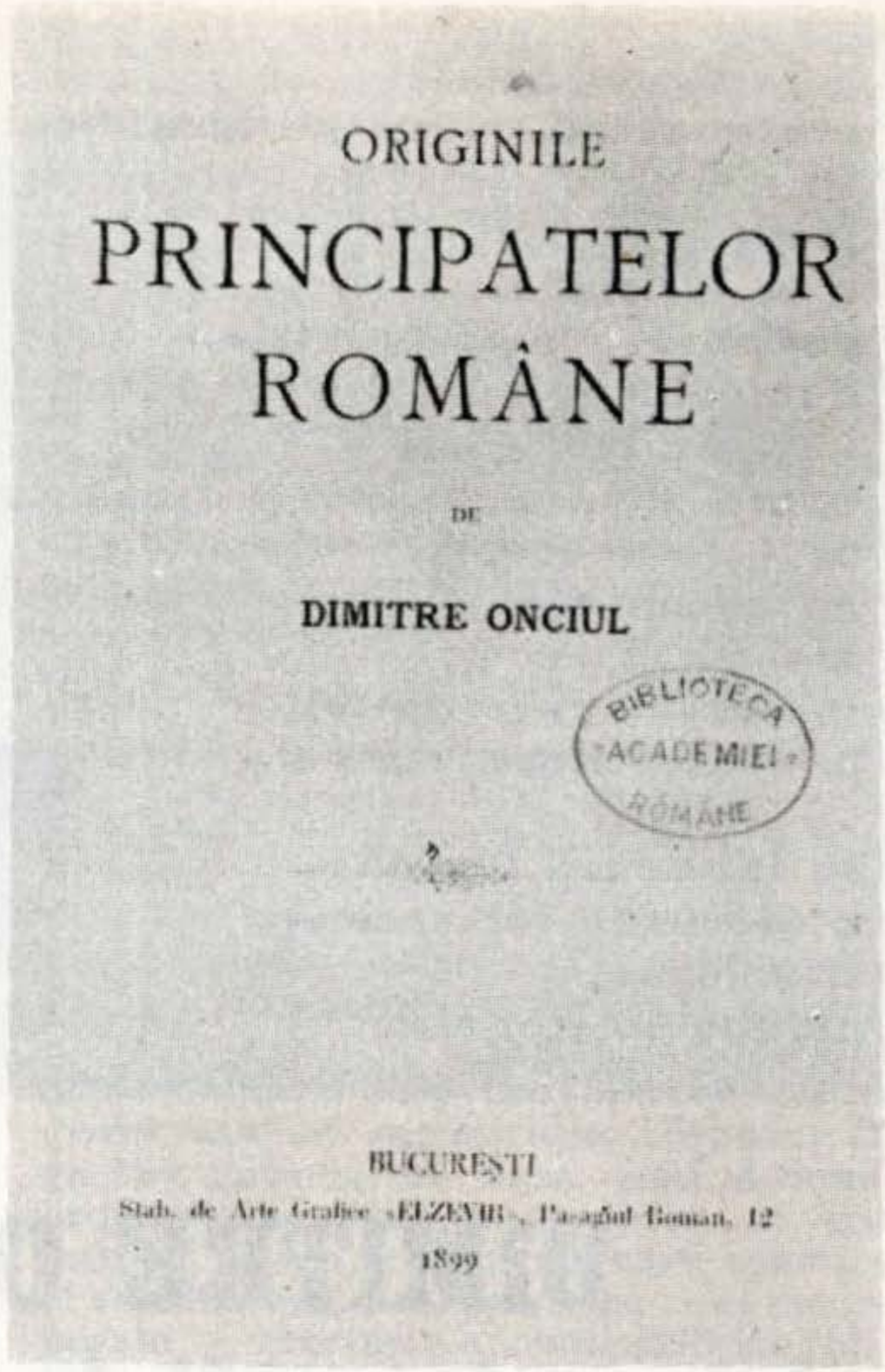

întărirea numerică a acestuia, decît la întemeierea lui.

Trecerea din dreapta în stînga Dunării va fi continuat întrucîtva şi după constituirea în sudul Dunării a primului ţarat bulgar, cînd — presupunea D. Onciul — a existat „un fel de suzeranitate" a ţarilor bulgari la nordul Dunării.

Întăriţi prin populaţia venită de peste Dunăre, românii din Dacia au putut să asimileze cu timpul elementul slav conlocuitor, ale cărui urme au rămas în toponimie pe toată întinderea ţării, ca şi în limba română, în lexicul ei, în organizaţia socială şi politică. Convieţuirea cu acei slavi, care nu trecuseră în sudul Dunării, şi dependenţa de ţaratul bulgar a făcut ca, în procesul de organizare politică, românii să sufere influenţa instituţiilor slave. Atunci au fost împrumutate denumiri slave pentru unele instituţii, cum ar fi **cnezatul** şi **voievodatul.**

Cnezatul nu ar fi altceva decît denumirea slavă pentru o veche instituţie de origine latină, **judecia.** În unele părţi, care se prezentau ca unităţi geografice, mai multe cnezate (sate sau teritorii conduse de cnezi) s-au unit sub conducerea unui **voievod,** alcătuind o „ţară". Ca şi **cnezatul, voievodatul** pare să nu fi fost altceva decît o veche instituţie locală, transformată cu vremea şi care sub influenţa slavă a căpătat o denumire slavă. Aşa se

„... Istoria ca știință despre dezvoltarea oamenilor, în manifestările lor ca ființe sociale, are drept problemă menirea de a explica prezentul societății omenești. Și explicînd prezentul ea îndreaptă calea viitorului. Cît timp va fi societatea omenească care se manifestă dezvoltîndu-se, va fi și istorie și știință istorică..."

★

„Interesul unui popor pentru istoria sa este totodată măsura cea mai sigură pentru gradul său de cultură, pentru civilizația lui".

★

„...Studiul istoriei naționale ca mijloc de educație nu e numai chestiune de învățămînt, ci totodată chestiune de stat pentru care statul cată să aibă grijă, în interesele sale proprii ..."

★

„Conștiința de stat, conștiința de responsabilitate a cetățenilor față cu statul nu se cîștigă decît din studiul istoriei, pentru că istoria ne arată a cunoaște ființa și valoarea statului și prin urmare studiul istoriei, mai ales cel al istoriei naționale, servește din punctul de vedere al societății mai mult pentru educația politică; iar educația politică totdeauna trebuie să purceadă de la problemele speciale ale națiunii și cutare epoci istorice dacă voiește să servească într-adevăr interesele naționale".

face că titlul de **voievod** sau **voevod** (slav **voevoda** = conducător de oaste, **belli dux**), împrumutat de la slavii vecini sau conlocuitori și păstrat în cursul secolelor sub influența introducerii în cancelariile domnești ale țărilor române a limbii oficiale slavonești, se întrebuința în țările române pe lîngă vechea denumire de **domn** (de la **dominus**), nume latin, care s-a păstrat în limba poporului alături de cel de **voievod**, ca și **judec** sau **jude**, alăturea de cneaz.

...la primele alcătuiri statale

Cînd ungurii au pătruns în Transilvania și în Banat, ei au găsit aici pe români organizați în cnezate și voievodate. Aceste instituții pătrunseseră adînc în viața poporului român, încît ele au persistat și sub stăpînirea maghiară ca organizații românești **ab antiquo** în ținuturile care, prin însăși această organizare, se prezentau ca individualități politice.*

* Vezi **Magazin istoric**, nr. 11/1972 și nr. 3/1973.

Asemenea organizații politice au existat și la sud de Carpați, în special în Oltenia, vatră puternică de romanizare, și unde pare a fi continuat și după destrămarea primului țarat bulgar să pulseze o viață politică despre care fac mențiune izvoare documentare străine, ca și tradiția istorică indigenă.

După prăbușirea primului țarat bulgar s-au produs la nordul Dunării modificări importante în raportul forțelor politice, care au înlesnit o mișcare de descătușare a elementului românesc; acesta s-a folosit de schimbarea stăpînirii pecenege cu cea cumană, mult timp mai mult nominală, pentru a-și întări pozițiile spre est, în Cîmpia Munteană și în Moldova. Românii vor fi un sprijin însemnat al împăratului Manuel Comnen în luptele purtate împotriva cumanilor și maghiarilor, iar la sfîrșitul sec. XII vor întări tabăra răsculaților sud-dunăreni, vlahi și bulgari, împotriva Bizanțului. Statul nou creat în lupta cu Bizanțul, Imperiul vlaho-bulgar, avea, la rîndul său, să influențeze stările de lucruri de la nordul Dunării, imprimîndu-și pecetea în modul de organizare instituțională de aci.

Confruntarea datelor din cronici cu cele din actele diplomatice și din pomelnicile vechi i-a permis lui D. Onciul să respingă ideea „întemeierii" Țării Românești ca rezultat al „descălecatului" lui Negru Vodă din Făgăraș, așa cum susținea A.D. Xenopol și avea să susțină mai tîrziu G.I. Brătianu. Istoricul începuturilor românești, D. Onciul, făcea dovada de necontestat că formațiile politice din care avea să se dezvolte statul Țara Românească ființau la sud de Carpați înainte de 1290, dată la care cronicile fixează „descălecatul" lui Radu Negru din Făgăraș. Începutul procesului de strîngere a acestor formațiuni într-una mai puternică, mai întinsă teritorial, este și el ca dată anterior anului 1290. Pe la 1280, principatul de la sud de Carpați era bine întemeiat.

De numele voievodului Litovoi este legat începutul procesului de unificare a formațiunilor politice românești situate la sud de Carpați și de emancipare de sub suzeranitatea maghiară, suzeranitate acceptată în condițiile slăbirii influenței Asăneștilor la nordul Dunării.

Susținînd ideea formării statului Țara Românească printr-un proces istoric intern, contestînd că „descălecatul" unui principe din Transilvania ar explica nașterea statului de la sud de Carpați, D. Onciul n-a negat niciun moment legătura interumană între ținuturile de la sud de Carpați, de unde a pornit formarea statului Țara Românească, și ținuturile transilvane dinspre Țara Românească (Hațeg, Amlaș, Făgăraș, Țara Bîrsei), în care nu a fost instaurată o stăpînire maghiară stabilă pînă în sec. XIV. Aceste „țări", care încălecau uneori Carpații, formînd

o unitate cu „țările" de la sud de Carpați, duceau o viață proprie, autonomă, deosebită de cea a Transilvaniei propriu-zisă, supusă Coroanei Sfîntului Ștefan. „Țara vlahilor", constatată în sec. XIII în sudul Transilvaniei, ca parte autonomă a ei, era unită cu Țara Românească înainte de stăpînirea ungurească. „În înțelesul unui descălecat de peste munți — scria D. Onciul — tradiția populară ar fi putut să păstreze amintire despre expansiunea românească din țara vlahilor spre miazăzi, expansiune ce s-a făcut cu mult mai înainte de întemeierea principatului".

Amlașul și Făgărașul, pe care după constituirea statului Țara Românească le găsim unite cu aceasta în virtutea vechilor legături ale românilor de la sud de Carpați cu „țara vlahilor" din Transilvania, erau revendicate de regii maghiari ca părți ale regatului. Ele au fost recunoscute în cele din urmă de Coroana maghiară domnilor Țării Românești, mai întîi ca simple posesiuni feudale, apoi cu titlul de **ducat.** Unirea lor cu Țara Românească, atribuită de tradiție legendarului Negru Vodă, s-a făcut probabil — concludea D. Onciul — înainte de Basarab, fiul lui Thocomer, pe timpul interegnului* în Ungaria, după stingerea dinastiei Arpadienilor.

Dacă de numele lui Litovoi este legat începutul procesului de formare a statului Țara Românească, numele lui Basarab simbolizează pe înfăptuitorul operei pentru care predecesorul său se jertfise. Basarab, voievodul de la Argeș, a reușit să extindă hotarele noului stat pînă departe la Dunăre și la gurile acesteia, să-i asigure o organizare, ce-și va dovedi, în momentele grele prin care va trece, durabilitatea. În 1330, noul stat avea să obțină în urma unui război victorios cu regatul maghiar — independența. Înscrisă, prin Basarab, pe harta politică a Europei, Țara Românească avea să aibă în cursul secolelor un rol însemnat în jocul forțelor politice din Europa Centrală și de Sud-Est.

În ce privește formarea Moldovei ca stat de sine stătător, ca și în cazul Țării Românești, D. Onciul a adus în discuție puncte de vedere deosebite de cele ale predecesorilor săi, a deschis drumul unei serii de cercetări privitoare la teritoriul de la est de Carpați în perioada premergătoare creării statului moldovenesc în întinderea sa pînă la Marea Neagră.

Conștiința latinității

Comentînd datele transmise prin Ptolomeu, D. Onciul presupune că o bună parte a ținutului de la răsărit de Carpați a intrat sub stăpînirea romană, care, însă, nu s-a exercitat aci sub forma pe care ea a avut-o în Transilvania, Banatul Timișan și Muntenia de Apus, unde a existat o colonizare romană intensă. Cercetările ulterioare, fără să confirme o stăpînire romană la est de Carpați, pentru care nu există dovezi suficiente, au admis că un proces de romanizare, fără să cunoască intensitatea celui din provincia Dacia Traiană, s-a manifestat și la est de Carpați; acest proces a fost rezultatul influenței civilizației romane (care a depășit granițele imperiului și a lăsat urme materiale numeroase și în partea de răsărit a Carpaților) și al extinderii romanității dunărene spre ținuturile stăpînite de barbari, atît în perioada în care Dacia Traiană făcea parte din Imperiul roman, cît și după aceia, pînă în sec. VI, cînd slavii au întrerupt contactul între Dacia nord-dunăreană și Imperiul roman de Răsărit.

Statul de sine stătător Moldova a fost precedat de organizarea populației de pe teritoriul de la est de Carpați în cnezate și voievodate, care, ca mod de organizare, se prezentau la fel cu cele din Transilvania și de la sud de Carpați.

Ca rămășițe tîrzii ale vechii organizări, anterioară formării statului moldovenesc, D. Onciul amintea de districtele libere, așa-zisele republici: Cîmpulung în partea de miazănoapte, Vrancea și Tigheciul în partea de miazăzi a țării, care „par a fi fost mai înainte niște confederații de ale cnezilor români".

„A cunoaște un adevăr și a-l arăta este cea mai înaltă problemă și mulțumire a omului în știință".

★

„...Prin cunoașterea dezvoltării, ea [istoria] are să ne învețe să ne cunoaștem pe noi înșine și ca oameni și ca popor, a cunoaște raporturile în care trăim și prin care existăm; ea are să ne deschidă înțelegerea fenomenelor și întîmplărilor trecute și raporturilor dintre ele arătînd cum și în care împrejurări au devenit ceea ce au fost și sînt, să ne dea și înțelegerea pentru ceea ce în viitor se poate dezvolta din stările actuale".

★

„A trata istoria națională ca ceva izolat, suspendat în aer, fără nici o legătură cu dezvoltarea generală a celorlalte popoare cu care a fost în atingere, aceasta nu e istorie. Istoria națională ca parte din dezvoltarea generală trebuie tratată totdeauna în legătură cu această dezvoltare generală, căci nu atît povestirile de fapte săvîrșite de un popor, cît mai ales cunoașterea dezvoltării lui în mijlocul dezvoltării generale și în mediul în care a fost pus de soartă e problema istoriei naționale".

* Perioada cuprinsă între 1301-1308 (stingerea dinastiei Arpadienilor și venirea dinastiei Angevinilor).

Iureșul mongol și stăpînirea „imperiului stepelor" timp de un secol pe teritoriul de la est de Carpați a împiedicat strîngerea formațiunilor politice de aci într-o singură organizație statală. Pe măsură, însă, ce criza a cuprins Imperiul mongol, izvoarele au început să amintească de creșterea rolului politic al românilor. Cînd regele Ungariei Ludovic I s-a angajat în luptele cu tătarii, el a găsit în români un puternic sprijin. Pe măsură ce s-a îndepărtat pericolul tătar, soarta teritoriului de la est de Carpați s-a disputat între forțele locale și regatul maghiar. Nucleul statului moldovenesc l-a constituit formațiunea politică, „comunitatea politică" — după expresia lui D. Onciul —, creată pe versantul de est al Carpaților în urma luptelor purtate de regatul maghiar împotriva tătarilor și în care s-a distins voievodul român Dragoș din Maramureș. Acesta avea să conducă, în numele regelui Ungariei, noua formațiune politică, căreia un alt voievod din Maramureș, Bogdan, intrat în conflict cu regalitatea maghiară, avea să-i asigure independența și să-i întindă hotarele. „Cu Dragoș voievod — arăta D. Onciul — «s-au început țara Moldovei», cum spun cronicile noastre; însă Bogdan a întemeiat principatul Moldovei ca stat de sine stătător. Dragoș este începătorul, Bogdan îndeplinitorul întemeierii".

În comparație cu cercetările consacrate Țării Românești și Moldovei, celelalte provincii românești au ocupat o pondere mai mică în preocupările lui D. Onciul. Unele studii restrînse a publicat el despre Maramureș, Banat și Dobrogea. Spre sfîrșitul vieții, după desăvîrșirea unificării statului român, D. Onciul a căutat să-și completeze opera începuturilor de stat românești cu cercetări consacrate voievodatului Transilvaniei. În 1926 a apărut postum, sub îngrijirea Pr. N.M. Popescu, studiul lui D. Onciul **Românii și ungurii în trecut. Relațiile lor politice în dezvoltarea statului român și a românilor de peste munți,** capitol dintr-o lucrare, care a rămas neterminată; s-a păstrat însă, planul. În partea publicată, D. Onciul a tratat instituțiile românilor din Transilvania în perioada de pînă la venirea maghiarilor.

În cadrul preocupărilor lui constante de lămurire a originilor statelor românești, D. Onciul a întreprins și unul din primele studii temeinice privind conștiința latinității la români, ajungînd la concluzia că această „conștiință despre latinitatea poporului românesc era atît de veche ca și existența lui însuși".

Trecerea timpului și avîntul luat de cercetările istorice, la care opera lui D. Onciul a contribuit, fac ca azi modul în care trata problemele creatorul școlii critice în istoriografia românească să ni se pară, în unele privințe, desuet. D. Onciul a păcătuit adesea prin unilateralitate. El s-a ocupat cu precădere de istoria politică, i-a scăpat din vedere examinarea structurilor economico-sociale și culturale, care ar fi permis reconstituirea mai completă și mai exactă a ceea ce au fost premisele constituirii statelor românești. Este adevărat că, pentru aceasta, în condițiile în care sursele scrise sînt puține și foarte concise, cuvîntul arheologiei este important, poate chiar hotărîtor. Or, cercetările arheologice pentru perioada post-romană erau ca și inexistente la data la care D. Onciul și-a publicat opera.

Constituirea școlii românești de arheologie medievală a adăugat plusuri, uneori substanțiale, la informația scrisă în legătură cu aria de formare a poporului român, componentele lui, relațiile cu popoarele migratoare, a adus corectări datelor scrise cu privire la „descălecat". Începem să știm mai mult despre structurile social-economice, organizarea politică și religioasă în perioada premergătoare și cea a constituirii statelor românești.

Privită cu obiectivitate și analizată în raport cu producția istoriografică a vremii, se poate spune că opera lui D. Onciul a ridicat nivelul cercetărilor istorice românești, a contribuit la îmbogățirea patrimoniului istoriografic național, căruia vremea i-a adăugat noi cuceriri științifice.

O colecție MAGAZIN ISTORIC — o veritabilă enciclopedie a marilor probleme de istorie națională și universală

Pentru a o avea la îndemînă — nu uitați să reînnoiți abonamentul dv. pe următoarele luni ale anului 1973. După cum știți ABONAMENTELE se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, din instituții și de la sate. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64-66, P.O.B. — 2001.

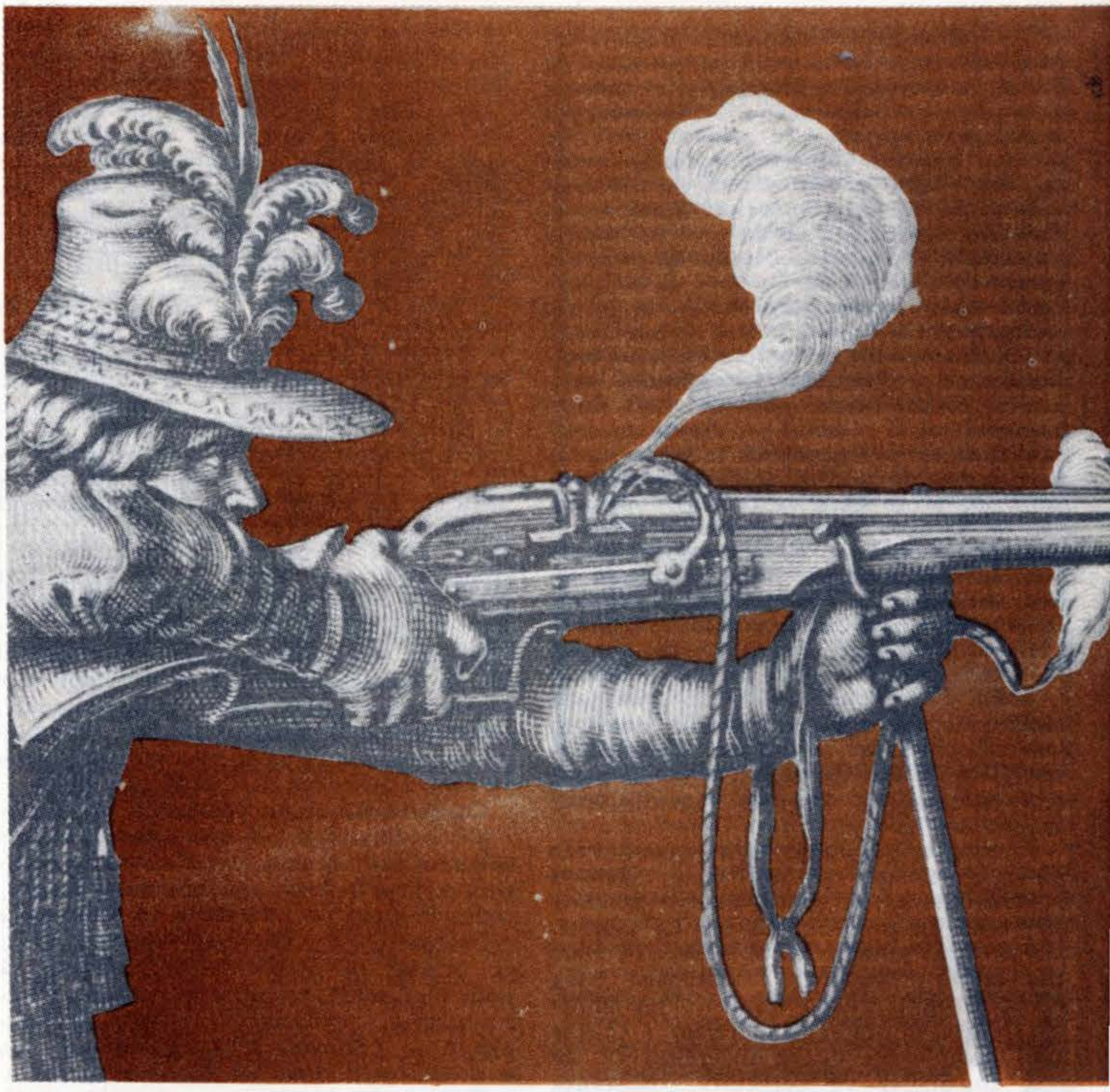

Archebuza, arma de foc a evului mediu (gravură de J. de Gheyn)

CAVALERUL MEDIEVAL ȘI OȘTEANUL DE OCAZIE...

General-maior
CONSTANTIN ANTIP

În evul mediu, îndeosebi în perioada feudalismului clasic din vestul Europei, monarhii și marii seniori recurgeau cu predilecție la profesioniști ai armelor, de regulă cavaleri, care nu concepeau să lupte decît cu cavalerii, împotriva unor armate formate tot din cavaleri, manifestînd dispreț față de oamenii de rînd înarmați și neadmițînd în ruptul capului ideea unei „victorii a calicilor". Armele în mîna poporului ar fi însemnat o primejdie directă pentru însăși ierarhia feudală.

Cu toate acestea, profesionistul războiului din armatele feudale pornite la acţiuni de cucerire avea să înfrunte nu o dată oşteanul de ocazie ridicat din rîndul popoarelor ameninţate cu cotropirea străină.

Arcul welsh contra armurii anglo-normande

Un exemplu semnificativ pentru acele timpuri îl constituie îndelungata luptă de guerilă purtată de welshi, locuitorii ţinutului Wales (Ţara Galilor) din Insulele Britanice împotriva cuceritorilor anglo-normanzi. Acţiunile temerare şi tenace ale acestor oameni de munte, aspri şi vînjoşi, au dat posibilitatea lui Giraldus Cambrensis, învăţat din secolul XII, el însuşi welsh de origine, aflat însă în anturajul intelectual al Curţii engleze pe timpul lui Henric II, să consemneze importante procedee ale luptei de guerilă din acea epocă. În una din lucrările sale, referindu-se la rezistenţa welshilor, el spune: „Aceşti oameni înarmaţi uşor, care se bazează mai mult pe acţiunile lor decît pe putere, nu se pot lupta pentru cîmpul de bătălie. Dar, deşi înfrînţi şi puşi pe fugă într-o zi, ei sînt gata să reia lupta a doua zi, nefiind afectaţi nici de pierderile şi nici de dezonoarea suferită [...] Ei hărţuiesc duşmanul prin ambuscade şi atacuri de noapte [...] Îndrăzneţi la prima ofensivă, nu pot rezista unei contraofensive [...] Curajul lor, însă, se manifestă îndeosebi în timpul retragerii, cînd adesea se întorc şi, asemenea parţilor, îşi aruncă săgeţile îndărăt [...] Nefiind nici deprimaţi de foame sau de frig, nici istoviţi de eforturile cerute de război, nici descurajaţi de nenoroc [...] ei sînt pe cît de uşor de învins într-o singură bătălie, pe atît de greu de doborît într-un război prelungit".

Englezilor le-a trebuit multă vreme pentru a învăţa să se descurce cu potrivnicii lor. Dispunînd de superioritate economică, militară şi maritimă, ei au pătruns anevoios dar metodic în Wales, creîndu-şi puncte întărite (aşa-numitele „movilişte") şi construind diguri şi turnuri, care nu puteau fi răzbite de triburile welshilor, constrînse astfel să se refugieze în regiunile muntoase. Cînd lordul Eduard, conte de Chester (care va domni în Anglia sub numele de Eduard I între 1277-1307) a încercat să impună în Wales rînduielile din Anglia, welshii răsculaţi i-au dat o lecţie usturătoare. Dar în această campanie eşuată, Eduard a deprins metodele de luptă ale welshilor, a înţeles valoarea redutabilei arme a acestora — arcul lung, a cărui săgeată bătea la 160 metri, străpungînd armura unui cavaler. Urcat pe tron, Eduard a obligat pe fiecare proprietar cu un venit de 40 şilingi să aibă un arc cu săgeţi şi, interzicînd popicele şi alte jocuri sportive, a hotărît ca singura distracţie a oamenilor „care nu erau şchiopi sau gîrbovi" să fie tragerea cu arcul. Chiar în primul an al domniei, el a condus personal o expediţie în Wales, în cursul căreia partizanii welshi au fost împresuraţi în masivul Snowdon şi obligaţi pînă la urmă să capituleze. O nouă răscoală a welshilor a fost crunt reprimată în 1301. Drept semn al biruinţei, Eduard I acordă moştenitorului său titlul de Prinţ de Wales, titlu care de aici încolo va fi conferit primilor fii ai regilor Angliei. Wales va deveni însă parte integrantă a Angliei abia în 1536, sub Henric VIII.

Trupele engleze s-au lovit de rezistenţa populară şi în acţiunea de supunere a Irlandei. Acolo, ca şi în Wales, după plastica expresie folosită de André Maurois în a sa **Istorie a Angliei,** anglo-normanzii nu s-au putut consolida decît la umbra castelelor. Conflictele cu profunde rădăcini sociale şi naţionale, care au îmbrăcat o haină religioasă, opunînd tabere de catolici şi protestanţi, au persistat secole de-a rîndul, perpetuîndu-se şi în zilele noastre prin luptele sîngeroase ce se desfăşoară în Ulster (Irlanda de Nord). În cadrul acestor confruntări, irlandezii, ca şi welshii, s-au dovedit maeştri în arta războiului de partizani.

Cînd intră în acțiune tîrgoveții, țăranii, glotașii Ioanei d'Arc

O adevărată mișcare de rezistență a maselor a fost generată de invazia engleză pe pămîntul Franței în timpul Războiului de o sută de ani (1337-1453). În primii ani ai acestui război, care opunea pe regii Franței celor ai Angliei, seniorii și cavalerii au refuzat să acorde vreo însemnătate participării la luptă a elementului popular. Ca urmare a opoziției castei nobiliare, milițiile comunale franceze n-au putut acționa în Bătălia de la Crécy, din 26 august 1346, intrată în istorie nu numai ca o victorie engleză, ci și ca momentul folosirii pentru prima oară în Europa a armelor de foc*. Zece ani mai tîrziu, în septembrie 1356, Bătălia de la Poitiers, în care însuși regele Franței a căzut prizonier, demonstra că șarja de cavalerie era ineficace în fața arcașilor englezi. Dar dacă arcul lung, adoptat de armata feudalilor englezi de la partizanii welshi, făcea ravagii printre cavaleri în cîmp deschis, el se dovedea neputincios într-un război de asediu, în fața castelelor și cetăților întărite. Lucru sesizat de armatele de cavaleri francezi, care s-au concentrat în orașe fortificate.

* Găsim potrivit să consemnăm aici că apariția și dezvoltarea armelor de foc a determinat creșterea rolului infanteriei, care dintr-o armă secundară și disprețuită în epoca oștilor cavalerești se va transforma, în secolele următoare, în arma principală a armatelor statelor europene. Cavalerul ca profesionist al armelor va fi depășit ca număr și importanță de mușchetar, de noul soldat de profesie, creat și proliferat de sistemul mercenariatului. Sporirea ponderii infanteriei a dat posibilitatea participării la conflictele armate a unui mai mare număr de oameni, a făcut ca formațiunile de luptă să fie mai ușoare, tactica mai puțin rigidă. La un moment dat, a luat ființă o categorie de infanterie neregulată, care nu participa la bătăliile mari, ci ducea acțiuni auxiliare, de mic război, cum au fost pandurii la austrieci, „companiile libere" la francezi și prusieni. Astfel de „companii libere" au fost întrebuințate uneori și pentru purtarea de lupte de tipul partizanilor în spatele forțelor inamice.

Bătălia de la Crécy: refuzînd sprijinul maselor populare înarmate, seniorii francezi au suferit un mare eșec

Dar nu toţi francezii se puteau închide în fortăreţe. Poporului nu-i rămînea decît să se apere prin el însuşi. Astfel că, în diferite puncte ale ţării, au început să se ia măsuri locale pentru ca oamenii de rînd să înveţe să mînuiască armele. Cînd, în 1358, Eduard III a revenit pe pămîntul Franţei s-a pomenit faţă în faţă nu cu binecunoscutele unităţi de cavaleri, ci cu nişte tîrgoveţi decişi să se apere şi cu nişte ţărani organizaţi în companii. A rămas celebră acţiunea unei companii ţărăneşti de la Longueil, aproape de Compiègne. Fiind atacată de englezi, comandantul ei, Guillaume des Alouttes, a căzut ucis. Pentru a-l răzbuna, un ţăran din cei două sute care alcătuiau această companie, supranumit Ferré cel Mare, apucînd o secure şi chemîndu-şi însoţitorii să-l urmeze, a supus pe englezii ce-i avea în faţă unui adevărat masacru. Reacţia de apărare din acei ani a ţăranilor s-a concretizat într-o amplă mişcare de revoltă — Jacqueria (de la apelativul **Jacques Bonhomme** cu care era desemnat ţăranul francez*), avînd un dublu caracter: naţional (lupta împotriva cotropitorilor englezi) şi social (lupta împotriva propriei nobilimi), răscoală pînă la urmă înfrîntă ca urmare a cooperării feudalilor din ambele ţări.

Sfîrşitul Războiului de o sută de ani prin victoria Franţei este legat nemijlocit de intervenţia poporului înarmat, admisă în cele din urmă de nobili, datorită impasului în care se afla ţara. Glotaşii care s-au rînduit sub steagul Ioanei d'Arc — ţărani, meşteşugari, calfe, tîrgoveţi, mici nobili scăpătaţi — au constituit o adevărată forţă naţională, animată de credinţa în dreptatea cauzei şi de hotărîrea de a învinge. Despresurarea Orléansului în mai 1429 şi campania strălucită de pe Loara din acelaşi an sînt rodul acestei oşti eliberatoare a glotaşilor, care a înfrînt nu numai împotrivirea trupelor engleze, ci şi tendinţele de tergiversare ale nobilimii franceze, imprimînd luptei un ritm tot mai puternic şi determinînd continuarea susţinută a ei. Dar în raportul către rege, această masivă şi decisivă participare populară la victorie este rezumată de cavaleri la propoziţia: „La unele lupte a luat parte şi Fecioara..." Literatura istorică, referindu-se la şedinţa consiliului căpitanilor francezi în care s-a întocmit raportul menţionat mai sus, consemnează şi următorul amănunt anecdotic, dar semnificativ.

Apropiindu-se de cavalerul Dunois, a cărui excelentă memorie era binecunoscută, seniorul de Loret l-a întrebat:

— Monseniore, aţi putea să-mi spuneţi cîte zile a durat asediul oraşului Orléans?

— Pot, desigur: în total două sute de zile, adică un an fără cinci luni şi trei zile.

— În a cîta zi după sosirea Fecioarei a fost ridicat asediul?

— În a noua, răspunse Dunois, privind surprins pe de Loret, care-i mulţumi ironic, subliniind prin aceasta că intervenţia Ioanei d'Arc şi a glotaşilor ei a fost hotărîtoare.

Victoria de la Orléans a regenerat moralul întregului popor al Franţei. Creştea în amploare lupta partizanilor, care dominau drumurile, nimiceau detaşamente inamice, convoaie de provizii, puneau stăpînire chiar pe castele şi oraşe. În 1449, locuitorii oraşului Rouen, cărora le stăruia vie în memorie arderea pe rug a Ioanei d'Arc, s-au răsculat împotriva ocupanţilor englezi, s-au înarmat cu mic şi cu mare, au ridicat pe străzi şi în pieţe baricade, „aruncînd din case — după mărturia unui contemporan, Thomas Basin — butoaie, scînduri, mese şi tot ceea ce putea constitui un obstacol, în aşa fel încît devenise imposibil de traversat un colţişor al oraşului nu numai călare, dar chiar şi pe jos". Blocaţi, englezii au trebuit să cedeze. Ultima bătălie a Războiului de o sută de ani avea să se desfăşoare la 17 iulie 1453, la Castillon, în urma căreia coroana Angliei nu mai stăpînea pe continent decît oraşul Calais, pe care-l va menţine încă o sută de ani.

Generalul aventurier şi soldatul fără patrie

Dacă în Războiul de o sută de ani poporul francez a conturat conţinutul unei lupte care ar fi justificat folosirea expresiei de partizani, într-un alt război intrat în istorie tot prin menţionarea duratei sale — Războiul de treizeci de ani (1618-1648) — se fixează noţiunea de partizan fără însă a corespunde unui conţinut adecvat, în sensul în care acesta a fost consacrat ulterior.

Declanşat de o răscoală antihabsburgică în Boemia, care i-a imprimat la început caracterul unei rezistenţe opuse forţelor reacţionare ale Europei feudale absolutiste, Războiul de treizeci de ani s-a transformat într-o suită de conflicte dintre cele două tabere rivale — tabăra reacţiunii feudalo-catolice şi tabăra ţărilor protestante. Acest război a ridicat la suprafaţă tipul generalului aventurier şi al soldatului fără patrie. O veritabilă mostră a generalului aventurier a constituit-o Ernest von Mansfeld, un remarcabil talent militar, extrem de inteligent şi de şiret, supranumit Ulisse al germanilor, care se oferea fără scrupule celui ce plătea mai bine, indiferent dacă era vorba de împăratul habsburgic, ducele de Bavaria, regele

* Vezi **Magazin istoric**, nr. 2/1972.

Franței sau regele Spaniei. În același fel procedau și soldații fără patrie, care se înrolau în armatele unor astfel de generali aventurieri. Și cum aceștia reprezentau o partidă sau alta, cei ce acționau sub comanda și în solda lor au început să fie denumiți partizani.

Însuși Wallenstein, generalisimul armatelor catolico-imperiale ale Habsburgilor, își recruta soldații de pe toate drumurile Europei. Supranumindu-l „Marele condotier", Michelet spune că Wallenstein a instaurat „domnia soldatului", căruia îi punea la dispoziție viața și bunurile poporului, ale bărbaților, femeilor și copiilor. Adunături pestrițe sub raport social, național, religios, armatele formate în acest mod vedeau în război o întreprindere avantajoasă, un excelent prilej de jaf și căpătuială, reprezentînd o adevărată nenorocire pentru țările prin care treceau, staționau sau luptau.

În timpul Războiului de treizeci de ani, statele germane și țările vecine au fost transformate în teatrul unor orori fără seamăn, fiind jefuite, devastate, depopulate. În virtutea sloganului „Războiul trebuie să hrănească războiul!", Wallenstein a stors numai de la ducatul Brandenburgului, între 1626-1628, sume de bani evaluate la două sute tone de aur. La rîndul lui, regele Gustav Adolf al Suediei, din tabăra protestantă, încasa, tot de la brandenburghezi, în 1631, subsidii pentru armata sa în valoare de 40 000 taleri pe lună. Războiul a redus cu peste două treimi populația acestui stat german, numărul satelor coborînd de la 8 000 la 4 000. Regiuni întregi erau literalmente pustii. În 1639, un curier călare, parcurgînd distanța de la Dresda la Berlin, n-a putut întîlni în cale nici un acoperiș ospitalier.

Așadar, soldatul, denumit partizan numai pentru că se afla în slujba unei partide, nu era în realitate pe atunci decît un soi de tîlhar. Iar războiul acesta, la capătul căruia s-a consfințit fărămițarea politică a Germaniei, prin Pacea din Westfalia (1648), n-a fost decît o reîntoarcere la barbarie.

Drept lupte de partizani au fost botezate de diverși istorici și diferite acțiuni militare din vremea Războiului de șapte ani (1756-1763), care nu au fost altceva decît niște expediții reușite de „mic război", direct legate de operațiile armatei regulate prusiene a lui Frederic II. În sfera partizanatului ar putea fi incluse doar cîteva acțiuni, cum ar fi aceea a detașamentului comandat de locotenent-colonelul Emmerich, care, în noiembrie 1761, a hărțuit vreo două săptămîni spatele armatei franceze, provocîndu-i tot felul de pierderi. Pe acest Emmerich îl nominalizăm și pentru faptul că a lăsat și o mică lucrare — **Partizanul în timp de război.**

Gata să învingă sau să moară...

În vreme ce în Apus intra în faza de sfîrșit Războiul de o sută de ani, în Răsărit începea un război de sute de ani, care nu opunea interese dinastice și de castă, ci arunca în balanță însăși ființa unor popoare întregi. Spre sfîrșitul sec. XIV, în expansiunea lor, otomanii au redus teritoriile bizantine la orașul Constantinopol*, au călcat Thesalia, Epirul și Albania, și-au întins dominația în Serbia, au transformat Bulgaria în pașalîc. Nu însă fără a întîmpina împotrivire. Dacă feudalii locali învrăjbiți erau gata să se închine sultanului, masele populare au opus o rezistență eroică. În Bulgaria, locuitorii Venzinei s-au răsculat, cei din Varna au ținut piept presiunii și, deși cedată de țar turcilor, puternica cetate a Dîrstorului (Silistra) a refuzat să se predea. Cu toate acestea, în 1393, cuceritorii otomani își spălau hangerele în Dunăre. Privindu-i de pe malul celălalt, românii simțeau pericolul care le punea sub semnul întrebării însăși existența ca popor și înțelegeau că salvarea consta în solidaritate și în consimțirea oricărei jertfe.

Bătălia de la Nicopole, din septembrie 1396, care confrunta trupele otomane cu oșteni români și unguri, cavaleri germani, englezi și francezi, furniza Europei dovada peremptorie că, în fața unor armate de o asemenea mobilitate și putere de izbire cum erau cele ale sultanului Baiazid Fulgerul, structurile militare de tip feudal clasic nu aveau nici o șansă de succes.

În consiliul de război convocat pentru a decide asupra desfășurării bătăliei, Mircea cel Bătrîn, ca unul ce cunoștea bine felul de a lupta al turcilor, asupra cărora cu doi ani mai înainte repurtase victoria de la Rovine, a propus ca oastea română să atace prima, pentru a spulbera trupele ușoare ale inamicului, iar în final cavalerii francezi să nimicească corpul ienicerilor care forma grosul armatei turcești. Dar ducele de Burgundia, Jean de Nevers, s-a opus, declarînd că nu a venit de la o depărtare așa de mare cu șase mii de cavaleri spre a fi spectator la o bătălie purtată de alții. Nici propunerea lui Sigismund, regele Ungariei, organizatorul acestei cruciade, care a sugerat ca primul atac să fie declanșat de trupele sale, nu a fost ascultată. Rezultatul: aruncați în luptă, greoii cavaleri francezi s-au prăbușit sub loviturile iuți și impetuoase ale ienicerilor.

Imposibilitatea de a face față ofensivei otomane cu sistemul și mijloacele militare ale feudalismului clasic european impunea adoptarea unor măsuri adecvate pentru a riposta forțelor agresorului și a asigura salvgardarea ființei noastre naționale și existența statală a țărilor române.

* Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1971.

Apelul conducerii politice la popor, participarea masivă a acestuia la luptă, folosirea unui mod original de rezistență armată a constituit vreme de două sute de ani esența programului militar de apărare a țărilor române. La ceas de mare primejdie, toți cei în stare să poarte arme erau chemați la „Oastea cea mare", care reprezenta însăși țara. Caracterul predominant popular al luptei antiotomane a format substanța strălucitelor biruințe dobîndite de Mircea cel Bătrîn la Rovine (1394), Iancu de Hunedoara la Belgrad (1456), Vlad Țepeș în Cîmpia munteană (1462), Ștefan cel Mare la Vaslui (1475), Mihai Viteazul la Călugăreni (1595) — pentru a enumera numai cîteva din salba bătăliilor care au împurpurat secolele XIV, XV și XVI. Împotriva forțelor invadatoare, Vlad Țepeș a ridicat în 1462, după mărturia venețianului Thomasiis, „pînă și copii, de la doisprezece ani în sus", iar Ștefan cel Mare, în 1475, cum spune cronicarul polonez Ian Dlugosz, a chemat „pe toți ai săi, atît pe oșteni, cît și pe țărani [...] încît numai femeile și copiii au rămas acasă" și a pornit „împotriva aceluia (sultanului — **n.n.**), pregătit să moară cu toți ai săi, sau să învingă".

Asediați... în cîmp liber

Dar cauza libertății și independenței era susținută de popor nu numai prin ceea ce punea la dispoziție marilor săi voievozi și comandanți, ci și prin ceea ce nu lăsa la îndemîna năvălitorului. Deși înaintau în cîmp liber, dușmanii erau obligați să ducă traiul unor asediați: lipsiți de hrană — pentru că fusese ascunsă sau distrusă, de apă — pentru că fusese otrăvită, de animale — fiindcă fuseseră mînate în păduri și munți, de nutreturi — pentru că fînețele fuseseră pîrjolite, de adăposturi — pentru că așezările din calea lor fuseseră arse. Descriind pătrunderea și înaintarea forțelor turcești în 1462 în Țara Românească, cronicarul Ducas scrie: „Tiranul (sultanul — **n.n.**), trecînd Dunărea, a străbătut loc mai bine de șapte zile și n-a găsit nimic, nici om, nici cel mai neînsemnat animal și nici

◄ *Lefegii elvețieni din secolul XV*

În p. 83: *Ioana d'Arc, în fruntea oștirii glotașilor, intrînd în Orléans*

Bătălia de la Nicopole, încercare zadarnică de oprire a tăvălugului otoman ►

ceva mîncare sau de băut". Identic este și tabloul înfățișat de cronicarul italian Angiolello asupra expediției otomane din 1476, din Moldova: „Ridicîndu-se apoi tabăra, zice italianul, noi am intrat în țara (Moldovei — **n.n.**), unde am găsit toate satele și așezările părăsite și ogoarele arse, deoarece contele Ștefan, dîndu-și seama că nu va putea ține piept sultanului, se gîndise să izbîndească într-alt chip. Astfel, a pus pe locuitori să fugă [...]. De asemenea, a poruncit ca toate grînele să fie tăiate, și pînă și papura din mlaștini și, după ce s-au tăiat ierburile și grînele, a pus să fie totul ars, astfel că sultanul a rămas păcălit, deoarece crezuse că găsește țara îmbelșugată cu grîne și pășuni, cum este ea într-adevăr, și au găsit-o deșeartă de oameni".

Această formă de rezistență, dublată de desele acțiuni de hărțuire, ducea la slăbirea agresorului înainte de bătălia decisivă, crea posibilitatea ca o oștire mai mică, folosind cu iscusință forțele și mijloacele proprii, condițiile concrete, avantajele terenului, să înfrîngă o oaste mare, puternică și foarte bine înzestrată. A devenit clasică modalitatea în care Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, în războaiele populare din 1462 și 1476, au uzat și demoralizat armatele otomane conduse de însuși Mohamed II, vestitul cuceritor al Constantinopolului. Din fața unui Țepeș victorios, sultanul a fost obligat să fugă în chip rușinos. În fața unui sultan învingător la Războieni, Ștefan a găsit resursele să transforme înfrîngerea într-o victorie: „...după ce Ștefan a pierdut războiul —scrie cronicarul Ureche—de sîrg a strîns oaste ce a putut degrabă și s-a dus după turci, și i-a ajuns trecînd Dunărea în vreme de miază-zi, și lovindu-i fără veste i-a stricat de au plecat a fugire lăsînd pleanul (prada — **n.n.**) tot, iar Ștefan s-a întors înapoi cu izbîndă".

Rezistența îndîrjită a poporului nostru, care mobiliza totul pentru salvarea patriei, a asigurat, peste toate vicisitudinile istoriei, permanența vieții de stat a țărilor române.

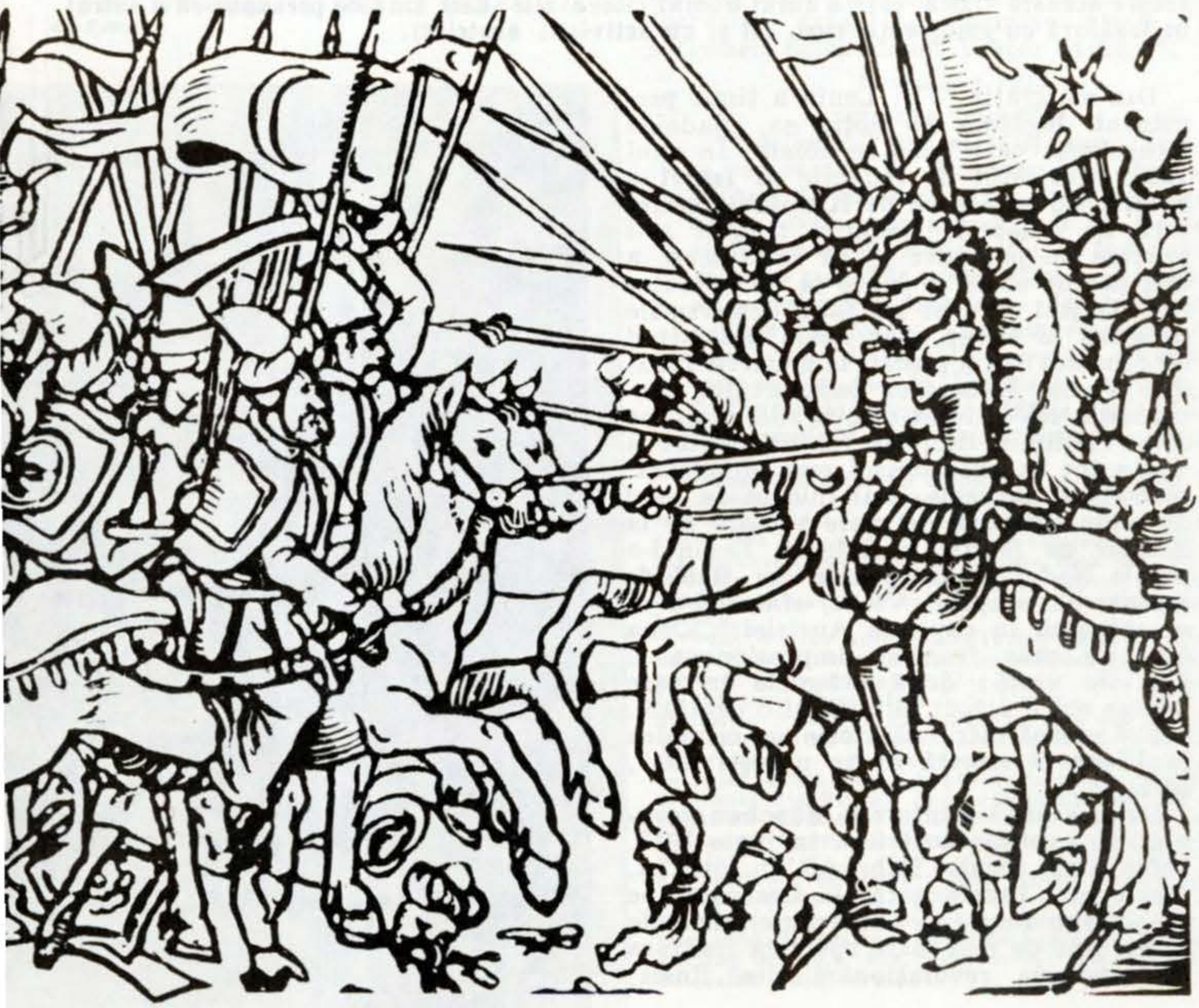

Documente despre V. I. Lenin

ARESTARE ÎN AUSTRIA HABSBURGILOR

Prof. HERBERT STEINER

În timpul primei sale perioade de emigrație — 1900-1905 — V.I. Lenin a fost de două ori la Viena. Nu e ușor să aflăm cu precizie în ce alte orașe a locuit în vremea aceea, căci el data în mod intenționat multe din scrisorile sale din localități în care nu fusese niciodată, pentru a induce în eroare cenzura țaristă.

După lucrările pregătitoare de la München în vederea apariției ziarului Iskra, **care au durat cîteva luni, Lenin a plecat la Leipzig unde, la 15 decembrie 1900, a definitivat pentru tipar șpalturile destinate primului număr. După aceea și-a putut permite un scurt răgaz pentru a se odihni. De la Leipzig a plecat spre Viena, apoi s-a întors la München. A făcut lungi plimbări prin capitala Austriei — cam atît se știe despre această vizită, care a durat numai cîteva zile. Este însă de presupus că a intrat în legătură cu emigranții ruși, cît și cu activiștii austrieci.**

Din emigrație, V.I. Lenin a ținut permanent legătura cu soția sa, Nadejda Krupskaia, care trăia în Rusia. În anul 1902, comitetul de redacție al **Iskrei** a hotărît s-o numească pe Krupskaia secretară de redacție; Lenin a trebuit să-i procure un pașaport și, în acest scop, a fost nevoit să se prezinte la un consulat rus. Inițial a vrut să facă demersurile necesare la Praga, dar acolo neexistînd un consulat rus, a plecat, la 2 martie 1902, spre Viena. Eliberarea pașaportului pentru soția lui a durat cîteva zile, timp pe care Vladimir Ilici l-a folosit pentru a vizita tot ce avea orașul mai interesant, teatrele și muzeele. I-au plăcut în mod deosebit obiectele de mare valoare de la Muzeul de Istorie a Artelor. Lenin i-a trimis Nadejdei Krupskaia un **Ghid de buzunar** al orașului Viena, sfătuind-o să se oprească în capitala Austriei. „Viena este un oraș frumos, impresionant și plin de viață; după orășelele în care trăiesc eu, e plăcut să cunoști o capitală. Cel ce pleacă într-o călătorie are ce vedea la Viena și merită să te oprești aici", scria el.

De la Viena s-a întors la München, revenind în capitala austriacă în iunie 1913. Între timp, locuise împreună cu soția sa, vreme mai îndelungată, la Cracovia (pe atunci sub Imperiul habsburgic), de unde putea ține cu mai mare ușurință legătura cu mișcarea revoluționară din Rusia.

Krupskaia se îmbolnăvise grav și șederea la Poronin, în munții din apropierea localității Zakopane, nu adusese o ameliorare a sănătății ei. I s-a recomandat să consulte un medic specialist din Elveția. În drum spre această țară, ei s-au oprit și la Viena.

În august 1913, Lenin și Krupskaia erau din nou la Poronin. Iarna au petrecut-o în locuința lor din Cracovia, dar în mai 1914 s-au mutat din nou la Poronin. Lenin era ocupat cu o importantă lucrare despre condițiile agrare din Rusia și pregătea, în același timp, un congres al bolșevicilor care urma să aibă loc la Viena, în august 1914.

La 28 iulie, Austria a declarat război Serbiei; după cîteva zile a urmat declarația de război a Germaniei împotriva Rusiei. Războiul mondial imperialist, prevăzut și combătut de mișcarea muncitorească, a izbucnit într-o atmosferă de instigare naționalistă și șovină care a atins, în primele zile ale lunii august, punctul ei culminant. În regiunile de graniță, mai ales, domnea o stare de spirit favorabilă pogromurilor împotriva așazișilor „spioni" și „agenți", determinată de teama în fața urmărilor imprevizibile ale războiului și întreținută de zvonuri necontrolabile. La 7 august 1914, un sergent major de jandarmi a ordonat percheziționarea locuinței din Poronin a lui V.I. Lenin și a Nadejdei Krupskaia. Mai multe scrieri, printre care și lucrarea despre condițiile agrare din Rusia, au fost confiscate*. Lenin a protestat imediat prin următoarea telegramă adresată Prefecturii din orașul Cracovia:

Poliția din această localitate mă suspectează de a fi spion. Locuiesc de doi ani la Cracovia. Am raportat personal comisarului de poliție din Cracovia. Sînt emigrant, social-democrat. Vă rog să telegrafiați Prefecturii din Neumarkt pentru a evita eventuale confuzii.

Ulianov

A doua zi, Lenin a fost arestat, „ca presupus spion rus", și transportat la închisoarea Novi Targ. Krupskaia a făcut tot ce se putea face pentru a-l elibera din această situație primejdioasă și a lămuri lucrurile, trimițînd, printre altele, o scrisoare către dr-ul Viktor Adler**.

11 august 1914

Stimate tovarășe,

Soțul meu, Vladimir Ulianov (Lenin) a fost arestat la Poronin (Galiția) ca suspect de spionaj. Aici populația este acum foarte enervată și vede în fiecare străin un spion. Bineînțeles că la percheziție nu s-a găsit nimic. Dar caietele cu date statistice privitoare la problema agrară în Rusia l-au impresionat pe jandarmul de aci, el l-a arestat pe soțul meu și l-a dus la Neumarkt. Acolo a fost interogat, iar autoritățile civile și-au dat deîndată seama de absurditatea bănu-

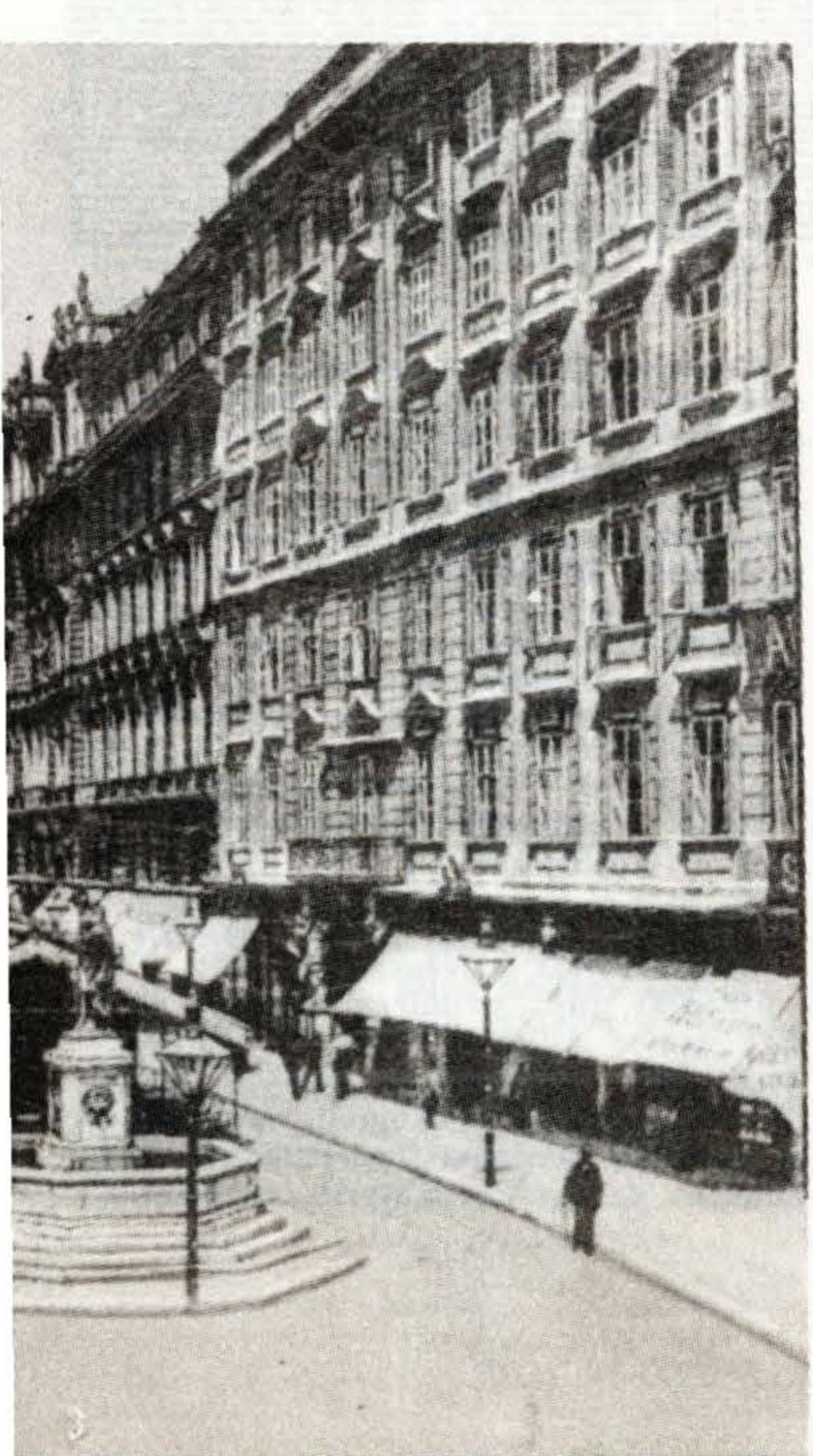

Viena la începutul secolului XX. După un desen de Boudier

---

* Această lucrare nu a fost găsită nici pînă în zilele noastre. Ar fi totuși posibil ca ea să existe într-o piesă de arhivă necercetată pînă acum. Se poate însă presupune că scrierile confiscate cu ocazia perchezițiilor au fost distruse încă din 1914, fără a mai fi înaintate instanțelor superioare, dat fiind că nu s-au găsit nici alte documente de acest fel — **n.a.**

** Dr. Viktor Adler (1852-1918), tatăl lui Friedrich Adler, a fost unul dintre conducătorii reformiști ai Internaționalei a II-a, la ale cărei sesiuni l-a cunoscut personal pe V.I. Lenin.
Scrisorile Nadejdei Krupskaia și cele ale dr-ului Viktor Adler se aflau în posesia dr-ului Friedrich Adler, care le-a pus la dispoziția unei expoziții deschisă la Biblioteca de științe sociale a Camerei de muncă din Viena, împreună cu diferite legitimații ale lui Lenin, ale soției lui și ale mamei ei, Elisaveta Krupskaia. După aceea, scrisorile s-au pierdut. Ele nu se găsesc nici în edițiile postume ale lucrărilor dr-ului Friedrich Adler, care se păstrează în parte la Viena, în parte la Institutul de istorie socială din Amsterdam. Conținutul scrisorilor este reprodus după un articol apărut în **Arbeiter Zeitung** din 20.4.1924. Autorul lui este probabil Friedrich Adler — **n.a.**

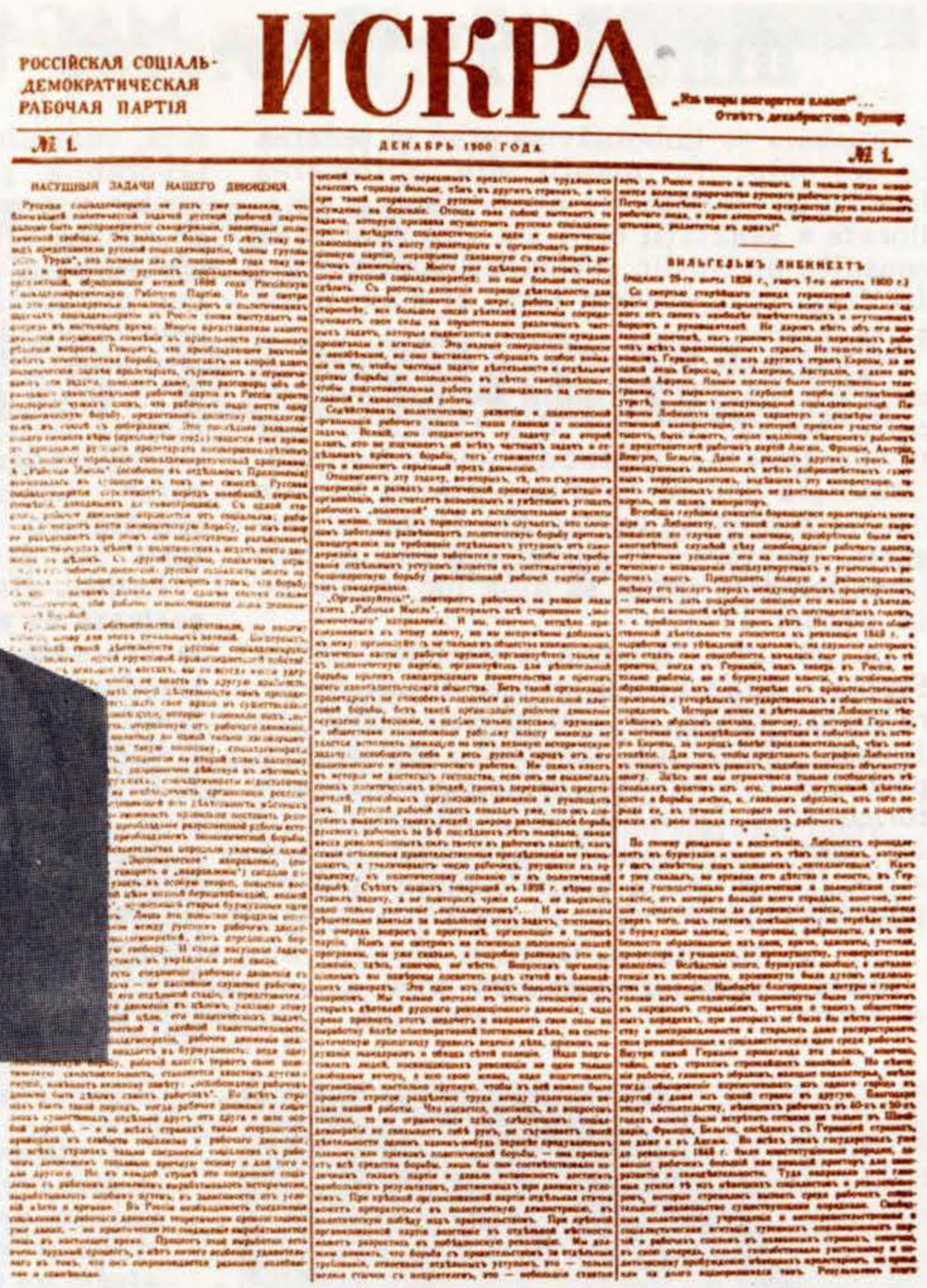
РОССІЙСКАЯ СОЦІАЛЬ-ДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ РАБОЧАЯ ПАРТІЯ

ИСКРА

„Изъ искры возгорится пламя"... Отвѣтъ декабристовъ Пушкину

№ 1. ДЕКАБРЬ 1900 ГОДА №1.

НАСУЩНЫЯ ЗАДАЧИ НАШЕГО ДВИЖЕНІЯ.

ВИЛЬГЕЛЬМЪ ЛИБКНЕХТЪ

(родился 29-го іюля 1826 г., умеръ 7-го августа 1900 г.)

Primul număr al ziarului Iskra *(decembrie 1900) şi iniţiatorul lui, V.I.Lenin*

ielilor, dar nu au vrut să-şi ia răspunderea de a-l pune în libertate şi au trimis toate actele la procuratura din Neusandez unde acţiunea s-a oprit, urmînd să fie înaintată autorităţilor militare. Poate că nici procurorul nu va voi să-şi asume răspunderea de a-l pune în libertate şi atunci starea de arest va dura mai multe săptămîni. În timp de război chestiunea nu poate fi examinată repede, din lipsă de timp.

De aceea, vă rog, stimate tovarăşe, să-l ajutaţi pe soţul meu. Dv. îl cunoaşteţi personal. El a fost, după cum bine ştiţi, timp îndelungat membru al Biroului Internaţional şi este binecunoscut Internaţionalei.

Vă rog să trimiteţi o telegramă urgentă procurorului din Neusandez, în care să scrieţi că îl cunoaşteţi bine pe soţul meu şi că îl puteţi asigura că toate acestea provin dintr-o neînţelegere. De asemenea, să-l rugaţi pe procuror că, dacă actele au fost înaintate autorităţilor militare, să le trimită acestora telegrama dv.

O telegramă în care se preciza că soţul meu nu poate fi suspectat de spionaj a sosit la jandarmul poliţiei din Cracovia, dar prea tîrziu, căci soţul meu fusese deja transportat la Neumarkt. Acolo a sosit o telegramă asemănătoare din partea tovarăşului Marek, deputat, dar nu ştiu dacă va fi suficient.

Eu sînt sigură că atît dv., cît şi ceilalţi tovarăşi austrieci, veţi face tot ce vă stă în putinţă pentru eliberarea soţului meu.

Salutări tovărăşeşti,
Nadejda Krupskaia

Poronin (Galiţia)

P.S. V-aş fi foarte recunoscătoare dacă mi-aţi telegrafia şi mie dacă aţi telegrafiat la Neusandez.

Imediat după primirea scrisorii de la Krupskaia, Adler s-a dus la Ministerul de Interne, împreună cu deputatul social-democrat polonez Diamand. În legătură cu aceasta deţinem următoarele documente:

Ministerul de Interne, Biroul poliţiei de stat, primit la 14 august 1914. 1) Biroul pol. de stat, 2) Biroul prezidenţial, 3) Instanţa militară de control.

Astăzi au fost la mine deputaţii dr. Viktor Adler şi dr. Hermann Diamand şi mi-au comunicat următoarele: la Cracovia trăieşte de mai mulţi ani revoluţionarul rus Vladimir Ulianov, numit Lenin, căruia pînă în prezent nu i s-a putut aduce nici un fel de imputare şi care pînă acum nu a avut nici un fel de neplăceri.

Conform celor comunicate de soţia lui, el a fost arestat la Poronin acum cîteva zile de un jandarm, sub motiv că ar fi suspect de spionaj. Apoi a fost adus la Neumarkt şi de acolo deferit procuraturii din Neusandez, care l-a trimis în faţa tribunalului militar. Prefectul poliţiei din Cracovia, care-l cunoaşte pe Lenin foarte bine, a intervenit imediat pe lîngă procuratură pentru ca Lenin să fie pus în libertate, dar telegrama a sosit prea tîrziu [...]. Eu am răspuns că, deoarece Lenin a fost deferit instanţelor militare, punerea lui în libertate nu este de competenţa Ministerului de Interne, dar am promis că voi cerceta cazul cît mai curînd posibil şi voi raporta Excelenţei sale d-lui ministru de Interne.

(Semnat) Yzkowski

A doua zi, prefectul poliţiei din Cracovia a primit un telefon de la Ministerul de Interne din Viena, relatat astfel:

Prefecturii poliţiei din Cracovia (funcţionar de poliţie Dankiewicz) i s-au telefonat următoarele privind pe revoluţionarul rus Vladimir Ulianov:

Deputaţii dr. Adler şi dr. Diamand s-au prezentat aici şi au declarat următoarele: Ulianov este un adversar hotărît al ţarismului. El şi-a închinat viaţa luptei împotriva ţarismului şi dacă ar trăi în Rusia ar fi tratat cu multă severitate, ar putea fi chiar executat. Se spune că este binecunoscut în toată Europa pentru lupta sa împotriva ţarismului rus. Dr-ul Adler (conducătorul social-democraţilor din Viena, cu locuinţa în 6, Blümelg. 1) şi dr-ul Diamand din Lvov (locuind actualmente la Viena 19, Billrothstr. 18) garantează că Ulianov nu e spion. Ei pot şi se oferă să dea informaţii amănunţite în legătură cu Lenin.

Lucrările statistice (cifre şi tabeluri) care, pare-se, s-au găsit la Ulianov se referă, probabil, după părerea deputaţilor de mai sus, la situaţia agrară, problemă de care s-a ocupat Ulianov. După toate aparenţele dr-ul Adler şi dr-ul Diamand au spus adevărul.

Prefectura poliţiei este invitată ca, ţinînd seama de cele de mai sus, să aducă declaraţiile celor doi deputaţi la cunoştinţa tribunalului militar căruia i-a fost deferit Ulianov. Viena 17 august 1914 ora 3 şi 15 minute după-amiază. Bir. prez. Bir. pol. de stat, Inst. militară de contr. Yzkowski.

La 19 august, Lenin a fost pus în libertate. Krupskaia îl vizitase zilnic în închisoare, avînd permisiunea să vorbească acolo cu el.

Viktor Adler a primit vestea eliberării lui Lenin prin următoarea carte poştală:

20 august 1914

Îţi mulţumesc călduros d-tale şi tovarăşului dr. Diamand pentru ajutorul prietenesc şi pentru intervenţie. Soţul meu este liber, neînţelegerea absurdă a fost lămurită. Încă o dată multe mulţumiri şi salutări călduroase.

N. Krupskaia

P.S. Şi din partea mea mulţumiri şi salutări călduroase

V. Ulianov (Lenin)

După punerea sa în libertate, Lenin a rămas o săptămînă la Poronin, apoi la Cracovia, pentru a aştepta permisul de călătorie spre Viena. În acte mai găsim răspunsul Prefecturii din Cracovia către Ministerul de Interne, datat 11 septembrie 1914, care cuprinde şi o notă a tribunalului Comandamentului militar din Cracovia, din 9 septembrie:

Cu privire la documentul 3183 din 28 august anul curent se face cunoscut că Comandamentul militar din Cracovia, în calitate de for competent, a ordonat, la 18 august anul curent, retragerea acuzaţiei împotriva lui Vladimir Ulianov ca neîntemeiată, procedura judiciară nemaifiind necesară. Drept care a fost pus în libertate.

Sapotzki, Maior Auditor.

La 29 august, Lenin a primit permisul de călătorie spre Viena. La 4 septembrie 1914 a sosit împreună cu soţia sa în capitala Austriei, unde au fost primiţi prieteneşte de Riazanov, care avea o bursă din partea „Fundaţiei Anton Menger" din Viena, făcînd studii privitoare la Internaţionala I şi pregătind editarea unei culegeri de documente.

În româneşte de:
Elena ANDREI

DESCOPERITORII LUMII NOI

Deşi tezele despre descoperirea Americilor de către navigatori scandinavi se sprijină pe argumente serioase, deşi unii cercetători afirmă că, încă din vremea Egiptului antic, Lumea Nouă a fost vizitată de soli ai Lumii Vechi, istoria continuă să considere că, prin prisma rezultatelor şi a continuităţii contactelor, adevărata descoperire a avut loc la sfîrşitul secolului XV şi în veacurile următoare.

În cele ce urmează, prezentăm cîteva dintre principalele personalităţi cărora li se datoreşte marea revelaţie geografică, cu multiplele ei consecinţe pe plan politic, economic, social şi cultural.

În prima serie, figurează, în ordine cronologică, descoperitorii Americii Centrale şi ai litoralului atlantic sud-american, inclusiv cei care au găsit, pe uscat şi pe mare, calea către Oceanul Pacific.

Două constatări se impun în privinţa acestei serii: mai întîi, toţi navigatorii din cadrul ei sînt spanioli, italieni şi portughezi, toţi însă în serviciul Spaniei; în al doilea rînd, cei mai mulţi dintre ei au murit tineri (majoritatea în jurul vîrstei de 40 ani), adesea de o moarte violentă.

I. America Centrală, litoralul atlantic al Americii de Sud şi calea către Pacific

CRISTOFOR COLUMB, sau, cum îi spun spaniolii, **Cristobal Colón** (1451-1506). Născut după toate probabilităţile la Genova, deşi mai multe localităţi din Italia şi Spania îşi dispută cinstea de a-i fi urbea natală. Părinţii săi, Domenico Colombo şi Susana Fontanarosa, erau ţesători.

A navigat de tînăr pe Marea Mediterană, apoi a călătorit în Insula Madera, Anglia, Islanda şi Guineea (litoralul occidental al Africii). Căsătorit la Lisabona cu Felipa Moniz, de origine aristocratică, a încercat să convingă curtea portugheză să-i finanţeze o mare expediţie spre vest. Refuzat, a trecut în Spania, unde starețul Mănăstirii La Ràbida l-a prezentat regelui Ferdinand şi reginei Isabela.

După o lungă dezbatere a planurilor sale de călătorie, Columb a fost numit amiral al Castiliei şi a căpătat fondurile necesare. Cele trei caravele pe care le-a achiziţionat — SANTA MARIA, PINTA şi NIÑA — au fost lansate la apă de şantierul de la Palos de Moguer, lîngă Huelva. Fraţii Pinzòn l-au ajutat în construcţie şi la recrutarea unui echipaj corespunzător pentru temerara întreprindere.

Expediţia a părăsit Spania la 3 august 1492. După o lungă şi grea traversare a Atlanticului, Columb a debarcat la 12 octombrie pe Insula Guanachari (astăzi San Salvador), pe care a luat-o în stăpînire în numele suveranilor de la Madrid.

În cele trei călătorii ulterioare, Columb a mai descoperit Insulele Bahamas, Cuba, Santo Domingo, Antilele Mici, Puerto Rico şi Jamaica. Abia cu prilejul ultimului voiaj, a pus piciorul pe continentul american propriu-zis.

Columb a murit la Valladolid. Catedralele din Sevilla şi Santo Domingo pretind, amîndouă, că sînt gazdele veritabilului său mormînt.

MARTIN ALONSO PINZÒN (? - 1493). Născut la Palos de Moguer (mic port, astăzi blocat de nisip, în provincia Huelva din sud-estul Spaniei), la o dată necunoscută. S-a consacrat navigaţiei la o vîrstă foarte fragedă, străbătînd Mediterana în lung şi în lat şi ajungînd şi el, pe coasta atlantică a Africii, pînă în Guineea.

La data venirii lui Columb în Spania, Pinzòn era deja un bogat şi experimentat constructor de nave. Avînd de la început încredere în posibilitatea de realizare a îndrăzneţelor proiecte ale genovezului, i-a furnizat nu numai vase, ci şi echipajele lor şi a participat la expediţie în calitate de căpitan al caravelei PINTA.

În cursul traversării oceanului moralul echipajelor a scăzut considerabil şi, la un moment dat, o răscoală împotriva lui Columb devenise iminentă, dar Pinzòn a reuşit să restabilească disciplina şi încrederea pe bordul caravelelor. Participant direct la descoperirea Lumii Noi, el a intrat în conflict cu Columb pe drumul de întoarcere. La scurtă vreme după sosirea în Spania, s-a îmbolnăvit şi a murit în localitatea unde se născuse.

Meritele sale, umbrite multă vreme de gloria lui Columb, sînt recunoscute tot mai larg de istoriografia modernă.

ALONSO DE OJEDA (1470? - 1515). Născut în localitatea Cuenca (provincia Noua Castilie), la o dată nesigură, într-o familie aristocratică. Paj al ducelui de Medina, a luptat alături de acesta pentru cucerirea Granadei, ultimul emirat arab în Peninsula Iberică.

În 1493, a luat parte la cea de-a doua expediţie a lui Columb, descoperind pepite de aur în cîteva rîuri ale Lumii Noi şi trimiţînd în Spania primele mostre ale rîvnitului metal nobil. Cinci ani mai tîrziu a organizat o expediţie pe cont propriu, împreună cu Amerigo Vespucci şi Juan de la Cosa, plecînd la 20 mai din portul Santa Maria şi mergînd pe ruta celei de-a treia călătorii a lui Columb. La 9 august, ocolind Capul San Roman, a intrat în Golful Maracaibo, debarcînd în micul port băştinaş Coquibacoa. Vespucci, căruia i s-a părut că satul seamănă întrucîtva cu Veneţia, a dat întregului ţinut numele de Venezuela, diminutiv spaniol al faimoasei Cetăţi a dogilor.

În 1500, Ojeda s-a întors în Spania cu o bogată încărcătură de aur şi perle, iar în anul următor s-a înapoiat în America, în calitate de guvernator al Venezuelei. În 1509, împreună cu Pizarro şi de la Cosa, a explorat Columbia, întemeind un an mai tîrziu oraşul San Sebastian. Rănit de o săgeată otrăvită într-o ciocnire cu indienii, şi-a salvat viaţa arzîndu-şi plaga cu un fier înroşit în foc.

Luat captiv de o bandă de tîlhari şi dezertori spanioli, a fost dus în Cuba, unde a trecut prin suferinţe cumplite. Eliberat în cele din urmă, şi-a trăit ultimii ani din viaţă în sărăcie şi lipsuri.

JUAN DE LA COSA (1460? - 1510). Născut la Santana (provincia Santander), în a doua jumătate a sec. XV. Încă de tînăr, s-a dovedit expert în ştiinţa pilotajului pe mare. L-a însoţit pe Columb în prima sa călătorie, ca proprietar şi comandant al caravelei SANTA MARIA, pe care a pierdut-o pe ţărmurile Insulei Haiti.

Tot alături de Columb a efectuat şi cea de-a doua călătorie în Lumea Nouă, semnînd, împreună cu el, documentul prin care Cuba era declarată drept parte integrantă a continentului (ulterior, amîndoi şi-au schimbat părerea, recunoscînd că e vorba de o insulă).

În 1499 s-a îmbarcat ca pilot pe unul dintre vasele expediţiei lui Ojeda şi Vespucci, navigînd de-a lungul coastelor Guyanei şi Venezuelei. Înapoiat în Spania (1500), a întocmit harta care i-a adus un renume mondial şi care se păstrează astăzi la Muzeul Maritim din Madrid.

Juan de la Cosa a plecat apoi din nou în America, participînd la explorarea ţărmurilor actualului stat Panama şi ale Insulei Jamaica. La înapoiere a preluat comanda vaselor de escortă, care protejau flota spaniolă de atacurile portughezilor. După un şir de alte explorări, a pătruns, împreună cu Ojeda, în interiorul Columbiei, unde a pierit străpuns de săgeţile indienilor la asediul aşezării Turbaco. Este considerat drept cel mai de seamă cartograf al secolului său.

VINCENTE YÁÑEZ PINZÒN (? - 1515?). Născut probabil la Palos de Moguer, fratele lui Martin Alonso şi Francisco Martin Pinzòn. Împreună cu ei, l-a însoţit pe Columb în prima sa expediţie, fiind căpitanul caravelei NIÑA, la bordul căreia a călătorit şi amiralul la înapoiere, după scufundarea SANTA MARIEI.

În 1499, Vincente Yáñez Pinzòn a plecat din Palos, în fruntea unei flotile de patru caravele, ajungînd la 20 ianuarie 1500 în punctul cel mai sudic al Braziliei, căruia i-a dat numele de Santa Maria de la Consolación. Urcînd apoi spre nord, a fost cel dintîi european care a descoperit Fluviul Amazon, căruia i-a spus **Santa Maria de la Mar Dulce** („Sf. Maria a mării dulci"). În continuare, a parcurs 300 leghe de-a lungul coastelor, trecînd de Insulele Guyana şi ajungînd pînă la Arhipelagul Lucaya.

A mai efectuat o altă expediţie în acest arhipelag (1507) şi, alături de Solis, este probabil unul dintre cei dintîi spanioli care au ajuns pînă în Peninsula Yucatán (Mexic). Dar după scurtă vreme, faptul a fost dat uitării şi gloria descoperirii i-a fost atribuită, în 1517, lui Hernández de Córdoba.

După 1510, relatările despre Vincente Yáñez Pinzòn devin din ce în ce mai rare, ceea ce dă loc presupunerii că în ultimii

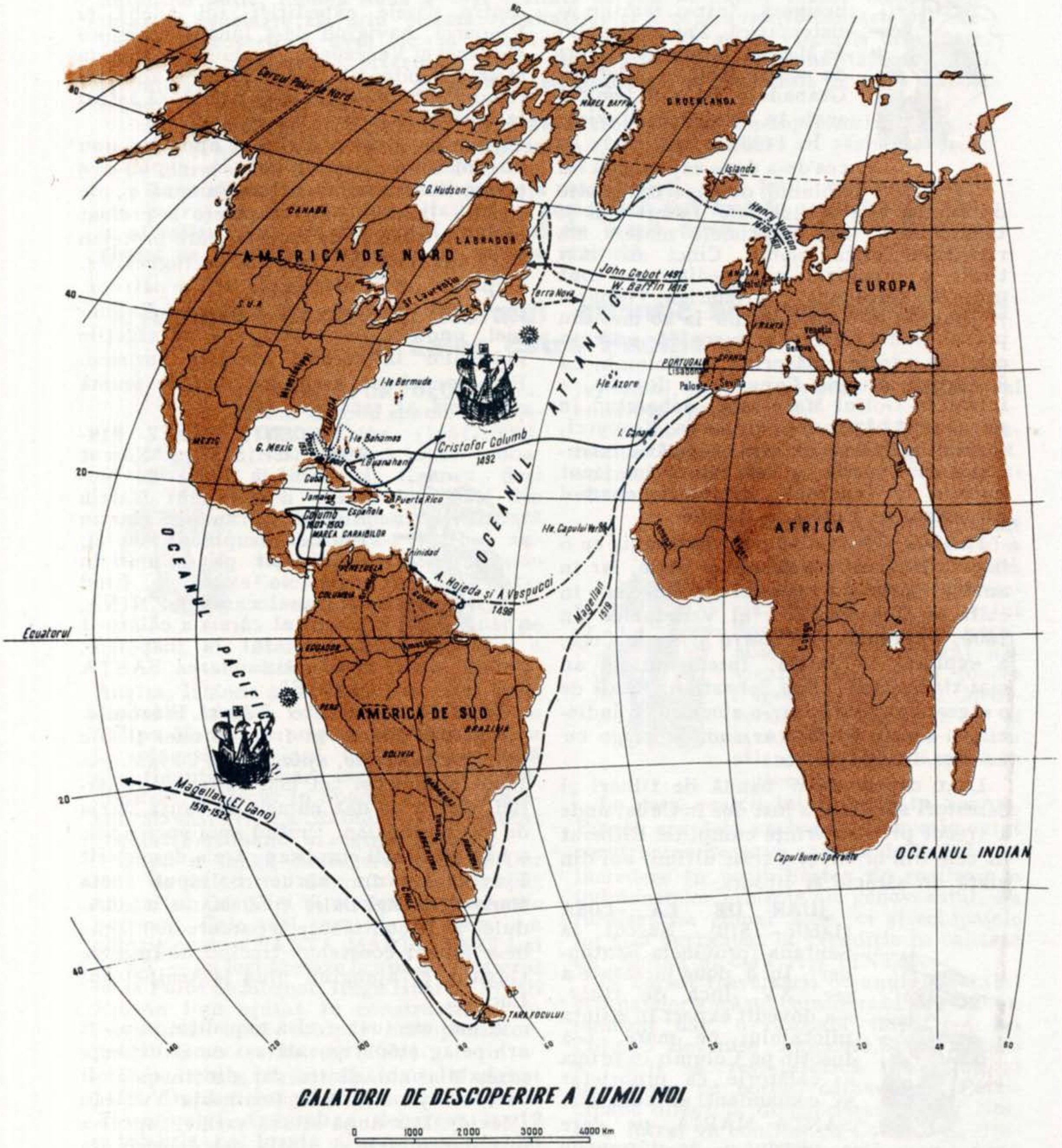

CALATORII DE DESCOPERIRE A LUMII NOI

0 1000 2000 3000 4000 Km

ani de viață a căzut în dizgrație. Nu există date precise despre locul și anul morții. Bazîndu-se însă pe unele informații, istoricii tind să creadă că el a încetat din viață probabil în anul 1515, în cursul unei expediții spre o destinație rămasă necunoscută.

RODRIGO DE BASTIDAS (? - 1527). Născut la Sevilla, și-a petrecut anii copilăriei și ai tinereții la Triana, unde a lucrat ca slujbaș. În 1500, a plecat cu două vase din Cadiz, avîndu-l ca pilot pe Juan de la Cosa. După ce a trecut de Antilele Mici și de coastele Venezuelei, a ajuns pe litoralul Columbiei, fiind primul care a atins Golful Santa Marta, gura Fluviului Magdalena și Golful Araba. În interior, a pătruns pînă în imediata vecinătate a intrării în actualul Canal de Panama, cu un an înainte de Columb, care a venit pe aceste meleaguri în cadrul celei de-a patra călătorii ale sale (1502). Pe malul Golfului Darien, el a întemeiat Santa Maria de la Antigua, primul oraș spaniol pe continentul american.

În această expediție, Bastidas a dobîndit o imensă cantitate de aur, dar a pierdut-o în cea mai mare parte într-un naufragiu. După o nouă călătorie, în 1507, s-a stabilit în Santo Domingo, pornind iar la drum abia în 1525, cînd a întemeiat orașul Santa Marta, în Columbia.

Victimă a unui complot urzit de cîțiva rivali, a reușit să se salveze, conspiratorii fiind prinși și spînzurați. În 1527, a murit la Santiago de Cuba de pe urmele unei răni.

Cel dintîi colonizator al actualelor state Columbia și Panama, Rodrigo de Bastidas a fost unul dintre foarte puținii conchistadori care au avut o comportare mai umană față de populația băștinașă.

VASCO NUÑEZ DE BALBOA (1475-1517). Născut în Jerez de los Caballeros (provincia Estramadura), a participat, alături de Bastidas, la explorarea Columbiei și la întemeierea orașului Santa Maria de la Antigua. Ulterior, a întreprins numeroase expediții prin Istmul de Panama.

După o primă tentativă eșuată de a ajunge la Oceanul de Apus (Pacific), a strîns sub comanda lui un grup de 800 oameni, pe care i-a transportat mai întîi la bordul unui bric și a șase mici corăbii. Debarcînd pe cuprinsul actualului stat

Întorcîndu-se din regiunile nou descoperite, călătorii povesteau că erau locuite de ființe cu cap de cîine, sau de diferiți alți monștri

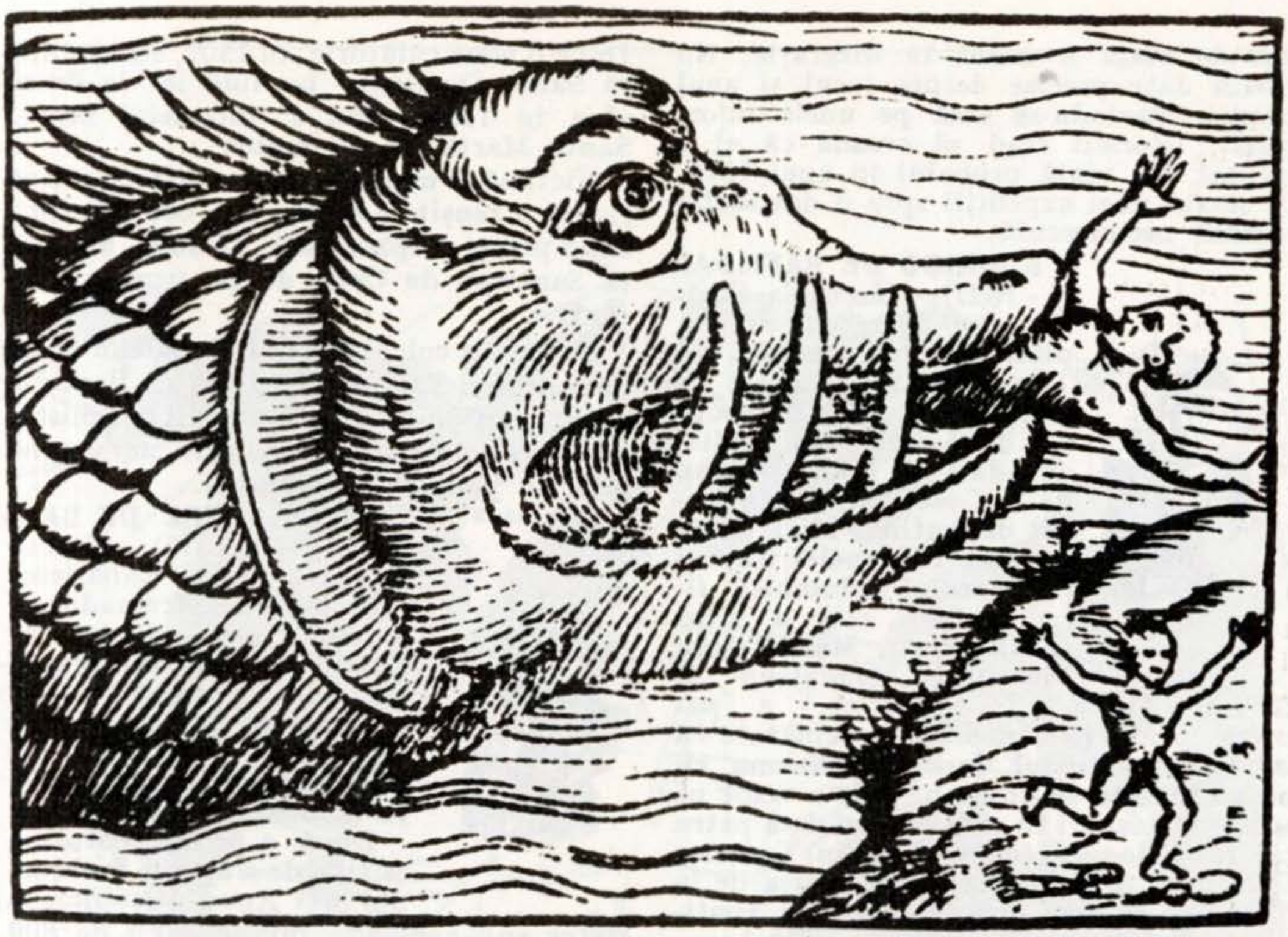

...și cd animale fantastice rdsdreau din apele oceanului, punînd în pericol viața navigatorilor

Panama, a străbătut lanțurile de munți și, la 25 septembrie 1513, a fost cel dintîi european care a admirat măreția Pacificului. Dar numeroșii săi rivali i-au înscenat la cîțiva ani după aceea, un proces de „rebeliune", condamnîndu-l la moarte și executîndu-l în ianuarie 1517.

JUAN DIAZ DE SOLIS (? - 1516). Născut la o dată incertă în orășelul Lebrija (provincia Sevilla), s-a angajat în tinerețe în serviciul Curții portugheze, pentru a reveni apoi în Spania. În 1508, l-a însoțit pe Vincente Yáñez Pinzòn în expediția din Antile, Nicaragua și Honduras, ajungînd pînă în Peninsula mexicană Yucatan.

Înapoiat în Spania în 1509, a fost întemnițat o vreme sub acuzația că „a semănat intrigi printre tovarășii săi de drum". Eliberat din lipsă de probe, a devenit „pilot principal", calitate în care a întreprins o seamă de expediții.

La 8 octombrie 1515, a plecat din portul spaniol Sanlucar (același de unde pornise Columb în a treia călătorie), în fruntea unei flotile de trei corăbii, cu un echipaj total de 80 oameni. La 2 februarie 1516, a ajuns la estuarul Fluviului La Plata, căruia băștinașii îi spuneau Paranáguazu. Pe Insula Martin Garcia, unde a plecat după aceea, indienii guanarzi l-au ucis, imediat după debarcare.

Marele curs de apă descoperit de el a purtat vreme de douăzeci de ani, numele de Rio Solis, înainte de a fi războtezat **Rio de la Plata** („Rîul Argintului").

FERNAO DE MAGALHÃES sau **FERNANDO DE MAGELLAN** cum îl cunoaștem noi (1480-1521). Născut într-o nobilă familie portugheză, a fost pajul reginei Leonora, soția lui Juan II. Inițiat de tînăr în știința navigației, a participat în 1505 la cucerirea Mobasei (Africa Orientală), în expediția condusă de viceregele de Almeida. În 1509, a călătorit pînă în Sumatra și Malaca, unde a căpătat prețioase informații despre Insulele Moluce și despre posibilitățile de a face comerț cu ele. Un an mai tîrziu, l-a secondat pe Albuquerque în cucerirea teritoriului Goa din India.

Înapoiat în Portugalia, a fost adus în fața justiției sub o serie de acuzații nedrepte, ceea ce l-a determinat să emigreze în Spania, oferindu-se să găsească nu numai o rută apuseană spre Insulele Moluce, ci și strîmtoarea prin care era convins că Oceanele Atlantic și Pacific trebuie să comunice între ele, pe undeva, la sud de La Plata.

Pregătirile au început în 1517 la Sevilla, iar plecarea a avut loc la 20 septembrie 1519 din Sanlucar. Flotila număra cinci vase şi un echipaj total de 230 oameni. După ce s-a oprit la Tenerife (cea mai mare dintre Insulele Canare), Magellan a navigat de-a lungul coastelor Guineii, apoi a traversat Atlanticul, ajungînd la Rio de Janeiro. După ce a explorat coastele Patagoniei, înecînd în sînge o rebeliune a unei părţi din echipajul său, a coborît spre sud, descoperind în cele din urmă strîmtoarea care îi poartă numele, între extremitatea meridională a continentului sud-american şi insula pe care a botezat-o Ţara de Foc.

După intrarea în Oceanul Pacific şi-a reluat ruta spre nord, dar nu a debarcat pe litoralul chilian, preferînd să se lanseze spre imensele întinderi ale Pacificului. După multe dificultăţi şi aventuri, a trecut de linia Ecuatorului, descoperind primele insule locuite,pe care le-a denumit Insulele Hoţilor (azi, Arhipelagul Marianelor).

La 6 martie 1521 a debarcat pe Insula Guam, iar la 16 martie a întîlnit Arhipelagul Filipinelor. Peste trei săptămîni a ajuns la Insulele Cebú şi Mactam, unde una dintre căpeteniile băştinaşilor a refuzat să i se supună. Debarcînd în fruntea unui detaşament de 60 oameni, Magellan a angajat o scurtă bătălie cu localnicii, în cursul căreia şi-a pierdut viaţa (7 aprilie 1521).

JUAN SEBASTIAN ELCANO (1486-1526). Născut la Guetaria (provincia Guipúzcoa), într-o familie de origine bască. Înrolîndu-se în marina de război spaniolă, a luat parte la diverse campanii din Africa şi Orientul Apropiat. L-a însoţit pe Magellan în expediţia sa în jurul lumii. După moartea acestuia, a devenit căpitanul navei-amiral LA VICTORIA. La 8 noiembrie 1521, a ajuns în Insula Torido, principalul centru de negoţ al condimentelor şi mirodeniilor din Arhipelagul Molucelor.

Pentru cei 47 supravieţuitori ai echipajului iniţial, cărora li se adăugau acum 12 indieni capturaţi, drumul de înapoiere a început la 21 decembrie. După ce a trecut de Insulele Oceaniei, Elcano a coborît spre sud prin Oceanul Indian, ocolind apoi Capul Bunei Speranţe şi luînd din nou direcţia nord, spre Europa, înfruntînd nenumărate adversităţi. La 6 septembrie 1522 Elcano a debarcat la Sanlucar de Barramedo, acelaşi port de unde pornise cu trei ani mai înainte. Din cei 265 oameni ai echipajelor, nu mai erau în viaţă decît 18. Dar aceştia se puteau mîndri că făcuseră ocolul Pămîntului, dovedind astfel sfericitatea lui, traversînd Ecuatorul de patru ori şi parcurgînd în total 14 460 leghe.

Împăratul Carol Quintul l-a felicitat personal pe Elcano pentru măreaţa sa realizare, acordîndu-i o pensie de 400 ducaţi de aur anual şi un blazon, cu un glob pe care figura inscripţia **Primus circumdedisti me** („Tu m-ai înconjurat cel dintîi").

Elcano a murit la 4 august 1526, în cursul unei alte expediţii în Oceanul Pacific.

PEDRO DE MENDOZA (1499? - 1537). Născut la o dată incertă, probabil la Cadix (provincia Granada), a fost pajul lui Carol Quintul. În 1526 a părăsit Curtea pentru a lupta în războiul împotriva lui Francisc I al Franţei. În 1532 a fost numit „căpitan general" al unei „armade" care urma să pună stăpînire pe estuarul rîului La Plata.

La 24 august 1535, o flotă alcătuită din 13 vase, cu un echipaj total de 1 800 oameni, a părăsit portul Sanlucar. Deşi s-a îmbolnăvit curînd după plecare, „căpitanul general" a reuşit să potolească o rebeliune a marinarilor şi să ajungă la destinaţie, unde s-a întîlnit cu fratele său Diego, venit de la Rio de Janeiro.

Trecînd pe malul sudic al fluviului, a întemeiat acolo aşezarea **Nuestra Señora del Buen Aire** („Sfînta Fecioară a Vînturilor Bune"), care mai tîrziu avea să devină Buenos Aires, capitala Argentinei. Numele era împrumutat de la o biserică din Sevilla, închinată celei care era considerată drept ocrotitoarea navigatorilor cu pînze. Data fondării este probabil 3 februarie 1536.

Noua localitate a fost ţinta atacurilor sistematice ale autohtonilor. Cînd a părăsit aşezarea unde rămăseseră 70 spanioli, Mendoza era bolnav. Starea lui s-a agravat în timpul călătoriei, moartea survenind pe ocean în ziua de 23 iunie.

În 1541, oraşul nou creat a fost evacuat de spanioli şi nimicit de băştinaşi. În 1580, însă, Juan de Garay l-a reconstruit din temelii.

Anton FILIPESCU

Cărți despre Republică

Aniversarea unui sfert de veac de la proclamarea Republicii a fost marcată și prin apariția unei bogate literaturi istorice. Este evident nu numai efortul cercetătorilor de a pune în lumină noi surse documentare, dar mai ales de a efectua o analiză complexă, obiectivă a evenimentelor. Subliniem în mod deosebit ideea ce se desprinde din lucrările apărute că Republica a fost o necesitate obiectivă, impusă de evoluția noastră istorică, unul din marile acte de voință ale poporului român. Lupta pentru Republică în România a fost prezentă de secole în viața poporului, ca o condiție a progresului său general. Pornind de la această constatare, multe din lucrări **(PENTRU REPUBLICĂ ÎN ROMÂNIA*,** Editura Politică; **IDEEA DE REPUBLICĂ LA ROMÂNI,** de **Gh. Ghimeș**, Editura Științifică; **REPUBLICA ÎN CONȘTIINȚA POPORULUI ROMÂN,** de **N. Petreanu**, Editura Enciclopedică Română) nu s-au oprit numai asupra momentului proclamării Republicii, ci au realizat adevărate cronici ale luptei pentru cristalizarea și afirmarea curentului republican în România. O altă categorie de lucrări **(30 DECEMBRIE '47,** editată de Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.; **1947. UN AN DE TRANSFORMĂRI REVOLUȚIONARE ÎN ROMÂNIA,** de **C. Olteanu,** Editura Politică) și-au propus să analizeze în profunzime dezvoltarea luptei poporului român pentru impunerea pe cale revoluționară a unei noi forme de organizare a statului în condițiile create după 23 August 1944, relevînd consecințele profunde ale înfăptuirii marelui act revoluționar pentru destinele poporului român.

O inadvertență s-a strecurat în lucrarea **„Republica în conștiința poporului român"**: la p. 239 se afirmă că fostul rege Mihai, cu prilejul călătoriei sale la Londra de la începutul lunii noiembrie 1947, „a avut întîlniri particulare cu primul ministru Winston Churchill...". Or, Winston Churchill nu mai era prim-ministru din 26 iulie 1945, cînd s-a format un guvern laburist, în frunte cu Clement Attlee.

*

FUNCȚIILE STATULUI SOCIALIST, Editura Academiei R.S.R., București, 1972. Într-o amplă cercetare monografică, **Dumitru I. Mazilu** analizează caracteristicile funcționale ale statului socialist român, „exponentul unității social-politice a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate din patria noastră". Proces complex, angrenînd schimbări și mutații importante în viața țării, apariția și formarea statului socialist în România, s-a înscris ca o necesitate obiectivă în contextul devenirii istorice a poporului român. Lucrarea prezintă, într-o complexă trecere în revistă, etapele parcurse de statul socialist român în consolidarea și desăvîrșirea sa, în exercitarea în mod armonios a funcțiilor sale esențiale, atît interne cît și externe, evoluția lor în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

DECOLONIZAREA ȘI RELAȚIILE INTERNAȚIONALE, Editura Politică, București, 1972. „Decolonizarea, cum a fost numit în limbajul Organizației Națiunilor Unite accesul popoarelor coloniale la existența de sine stătătoare, prin formarea de state moderne, independente și suverane, constituie, alături de biruința revoluției socialiste în țările ce alcătuiesc astăzi sistemul mondial socialist, unul din factorii cei mai caracteristici pentru tendințele societății omenești contemporane". Prezentînd acest complex proces, autorul **Radu Vasiliu,** analizează totodată noul context de relații internaționale creat prin prăbușirea principalelor imperii coloniale, lucrarea evidențiind faptul că în prezent „problema care se pune comunității internaționale nu este numai de ordin diplomatic [...], este vorba de o revoluție, de o conversiune radicală în concepțiile care ghidează activitatea internațională a statelor, pentru ca aceste concepții să devină cu adevărat umaniste, democratice, atașate principiilor universale ale conviețuirii pașnice a colectivităților umane și nu apetitului de dominație și cultului forței brutale".

DIN ISTORIA LUPTEI ANTIEPIDEMICE DIN ROMÂNIA, Editura Medicală, București, 1972. Publicată sub redacția dr. **G. Brătescu,** lucrarea cuprinde studii și note semnate de peste 80 autori, evidențiind bogata și prețioasa experiență românească în lupta de prevenire și combatere a bolilor epidemice, începînd din cele mai vechi timpuri.

* În nr. 12/1972, revista **Magazin istoric** a publicat, în avanpremieră, cîteva fragmente din această lucrare.

Cărți sosite la redacție

AVRAM IANCU — VIAȚA ȘI FAPTELE UNUI EROU ȘI MARTIR, Editura Meridiane, București, 1972. Pe baza unei ample documentații, urmărind desprinderea adevărului de multele legende care s-au urzit în jurul lui Avram Iancu, monografia întocmită de prof. univ. **Ștefan Pascu** zugrăvește chipul complex al celui pe care poporul român, într-o adîncă înțelegere, l-a numit „Craiul munților".

„Sporirea cunoștințelor veridice, arată autorul, restituirea adevărului, așezarea și judecarea unei personalități istorice în condițiile concrete ale vremii și ale locului, potrivit cu gîndirea științifică materialist-istorică — toate acestea împreunate îl înfățișează pe Avram Iancu ca o figură luminoasă, mîndră la chip și curată la cuget, mare în fapte și strălucitoare în gînduri, viteaz în lupte și mărinimos față de cei fără apărare".

IN MEMORIAM AVRAM IANCU, Tîrgu Mureș, 1972. Lucrarea publicată sub egida Centrului de Științe Sociale Tîrgu Mureș și a Comitetului de Cultură și Educație Socialistă a județului Mureș, oferă cititorilor comunicările științifice prezentate în cadrul simpozionului „Avram Iancu și epoca sa", desfășurat la Tg. Mureș în septembrie, 1972.

O DRAMĂ PE CERUL INDIEI, Editura Militară, 1972. Faptul s-a petrecut în primăvara anului 1931: în preajma orașului Benares (Varanasi) din India, în urma ciocnirii cu un stol de vulturi s-a prăbușit avionul în care trei români și un englez se angajaseră într-un temerar raid prin lume. Pornind de la acest accident, autorul cărții, **V. Firoiu** reînvie cîteva pagini semnificative din istoria aviației românești, prin intermediul biografiei unuia din eroii acestei întîmplări, generalul-locotenent în rezervă Traian Burduloiu. Un fragment din lucrare a apărut în **Magazin istoric,** nr. 9/1971.

SLALOM PE MERIDIANE, Editura Ion Creangă, București, 1972. Volumul cuprinde însemnări de călătorie în care primează faptul istoric. Istanbul, Londra, Paris, Budapesta, Roma, Viena, Tunis și multe alte localități sînt prezentate prin intermediul unor flash backuri istorice, autorul **Aristide Buhoiu** împărtășind constatarea lui Kogălniceanu, care observa că: „După priveliștea lumii, după minunile naturii, nimic nu este mai interesant, mai măreț, mai vrednic de luarea noastră aminte decît istoria".

Din sumarul volumului XX al publicației **STUDII ȘI ARTICOLE DE ISTORIE,** București, 1972, editată de Societatea de științe istorice din Republica Socialistă România, semnalăm: acad. Petre Constantinescu-Iași, **La cea de a XXV-a aniversare a Republicii**; V. Netea, **Avram Iancu în conștiința poporului român**; D. Almaș, **Problema unificării statale**; Dan Berindei, **Cu privire la caracterul mișcării revoluționare din 1821.**

În seara de 10 mai 1941, un avion de vînătoare MESSERSCHMITT 110 e reperat de radarul apărării antiaeriene britanice în timp ce zboară deasupra Scoției. De la bordul lui se lansează cu parașuta Rudolf Hess, ministru al Reichului și locțiitorul lui Hitler la conducerea partidului nazist. Scopul lui: o întîlnire cu ducele de Hamilton. La trei decenii distanță, fiul ducelui consacră acestui episod volumul intitulat, în versiunea sa franceză, **Histoire secrète de la mission Rudolf Hess** Ed. R. Laffont, Paris, 1972 . De fapt, istoria „misiunii" nu mai e de mult secretă, ea reducîndu-se la o tentativă nazistă de a încheia pacea cu Anglia, înainte de dezlănțuirea agresiunii împotriva U.R.S.S. Datelor existente, John Douglas-Hamilton le aduce un plus de amănunte inedite, descoperite în arhivele britanice și germane. În interpretarea lor, însă, autorul nu se îndepărtează de la teza oficială engleză, cu care nu toți istoricii sînt de acord: inițiativa ar fi aparținut exclusiv lui Hess iar guvernul de la Londra ar fi respins-o categoric și fără nici o ezitare.

Principala contribuție a lui Douglas-Hamilton constă însă în cele două portrete pe care le creionează lucrarea sa. Chipul lui Hess apare în adevărata sa lumină: o brută la care fanatismul ține locul inteligenței, un cirac ascultător al Führerului, pe care invidia și ambiția îl îmboldesc brusc să încerce zadarnic a juca un rol de prim plan pe scena istoriei.

Mult mai complexă apare figura celui care s-a vrut „eminența cenușie" a lui Hess: Albrecht Haushoffer, fiul generalului-profesor universitar care a inventat pseudo-știința nazistă a geopoliticii. Atras și respins în același timp de monstruoasa politică a lui Hitler, Albrecht a colaborat cu clica acestuia, crezînd un timp că va putea s-o manevreze din umbră, imprimîndu-i o direcție mai „realistă". Speranțele i s-au năruit treptat, și lamentabila lui insistență a avut un lamentabil sfîrșit, sub gloanțele călăilor S.S., cu cîteva zile înainte de prăbușirea celui de-al III-lea Reich.

poșta

VESTIGII DIN VREMEA LUI VLAD ȚEPEȘ

F.N. VĂLEANU, Craiova: *din articolul trimis, publicăm mai jos elementele esențiale cu privire la unele vestigii istorice din com. Alunu, jud. Vîlcea.* „În două din satele localității menționate — și anume în Roșia și Igoiu — se află cîte un punct denumit «La țapă». În satul de reședință al comunei Alunu există un copac cunoscut sub numele de «Pluta lui Vlad Țepeș», iar un vechi cîntec lăutăresc vorbește despre un domn care își paște calul «la umbrița plopului». Din toate aceste mărturii localnicii deduc că domnitorul ar fi avut aci loc de popas".

SURSA RĂSPUNSURILOR

SIMONA AZOITEI, Galați: „Sînt o fată de 20 de ani, mare iubitoare de istorie și artă, cititoare de numai doi ani (din păcate) a revistei *Magazin istoric*. Visul meu: să devin un arheolog cît mai competent".

Vă dorim din toată inima împlinirea visului. Cît privește întrebările puse, ele acoperă o arie istorică atît de vastă, încît nu pot fi elucidate în cîteva rînduri. De aceea, vă sfătuim să vă adresați tratatului Istoria României *(vol. I și II) și... celor 24 numere din* Magazin istoric *citite pînă acum, unde veți găsi dezbătute, pe larg, toate problemele care vă sînt încă neclare.*

MONUMENTUL ISTORIC DIN SOCI

ȘTEFAN FOCȘENEANU, satul Soci, com. Pînceșți, jud. Bacău: „Dintr-un colț de țară, ca de oriunde, voi a vă aduce sincerele mele urări pentru prețuita revistă ce o slujiți întru slava și gloria neamului nostru. Vă vorbește un țăran din Moldova lui Ștefan cel Mare..."

Mulțumim pentru asemenea frumoase cuvinte, încredințîndu-vă că ne vom strădui și pe mai departe a corespunde exigențelor mereu sporite ale cititorilor.

Relativ la monumentul istoric care există în satul dv. — biserica înălțată la 1790 — informația pe care ne-o transmiteți este întrutotul adevărată.

DE LA CARE AFUMAȚI?

GH. HAGIEȘTEANU, București: „Fiind un tînăr iubitor de istorie și un cititor fidel al revistei *Magazin istoric* m-am hotărît a vă scrie aceste rînduri. Nu mă voi referi la valoarea incontestabilă a revistei pentru că acest lucru l-au spus alții mult mai în măsură decît mine. Ceea ce vreau să aflu de la dv. se referă la existența unor urme ale unei cetăți feudale (probabil) în comuna Afumați, județul Ilfov... Locuitorii spun că cetatea a fost construită de voievodul Radu de la Afumați... După cîte știu, domnitorul nu-și avea capitala în nici un caz la București sau în preajma lui. Mai curînd aș vedea o legătură între numele domnitorului și o comună cu aceeași denumire din Oltenia".

Radu de la Afumați, care a domnit, cu unele întreruperi între 1522-1529, își avea reședința la Afumați-Ilfov (vezi C.C. Giurescu Istoria Românilor, *(vol. II, partea I, ed. IV) și nu în localitatea Afumați din jud. Vîlcea. Ca domnitor și-a avut reședința la Tîrgoviște, dar a emis o serie de acte și în alte localități, printre care la București (la 18 august 1525) și chiar la Afumați-Ilfov (11 septembrie 1525), dar nu există nici o dovadă că ar fi înălțat vreo cetate acolo. În schimb, este de presupus că în această localitate a avut, ca orice mare latifundiar, case și acareturi, ale căror urme nu mai există. Dv. vă referiți probabil, nu la ruinele unei cetăți feudale, ci ale „curții" sau conacului stolnicului Constantin Cantacuzino care, la 1695 a înălțat la Afumați-Ilfov și o biserică. „Curtea" stolnicului a fost preluată la sfîrșitul secolului XVIII de domnitorul Alexandru Moruzi (1793-1796 și 1799-1801) care a construit în comună o moară de hîrtie (1795).*

COLOANELE ȘI CALENDARUL

Ing. M. ZAMFIRESCU, Ploiești: *În legătură cu datele din articolul prof. dr. Vladimir Dumitrescu, despre descoperirile arheologice de la Căscioarele (nr. 5/1972), iată răspunsul autorului:*

„Tov. ing. Zamfirescu întreabă dacă fondul roșu (de pe coloana cea mare) n-ar putea indica o perioadă de timp mai îndelungată iar triunghiurile perioade mai scurte și, totodată, dacă repictarea coloanei cu un nou fond roșu n-ar însemna începutul unei alte perioade mai mari, după terminarea primei. Eu nu cred că se poate da un răspuns afirmativ, mai ales dacă ținem seama că cele două straturi anterioare de pictură au cu totul alte motive decorative. De altfel, oricît ar fi de neplăcut, noi nu știm nimic despre noțiunile locuitorilor țării noastre de acum 5 000 ani în legătură cu ceea ce numim astăz calendar. Este unul dintre motivele pentru care nu cred că problema poate căpăta o soluție pe deplin mulțumitoare."

ISTORIE FĂRĂ Ș...

M. IZÁSZ, *din* București *face următoarea constatare:* „Volumul *Istoria României în date* (București, 1971) nu are indexată litera Ș.

Rezultatul este că, răsfoind *Indicele de persoane și locuri*, cauți în zadar nume ca Ștefan cel Mare, Ștefăniță, Șelimbăr, Șuțu etc."

Adăugăm la cele semnalate de corespondentul nostru că se întîlnesc (culmea!) trimiteri la Ș, chiar în cuprinsul Indicelui. *De ex.:* Sf. Ștefan v. Ștefan I cel Sfînt *(p. 513). Dar unde să v. Ștefan, dacă sinuoasa literă cu codiță lipsește cu desăvîrșire?*

Sugerăm editurii, atunci cînd va retipări această foarte interesantă și utilă lucrare, să nu mai pună la index litera Ș... Ba nu, s-o pună... În sfîrșit, înțelegeți dv!

NOUL DOMICILIU AL INSCRIPȚIEI

TATIANA TINICĂ, *din* Priponești, jud. Galați, *elevă în clasa a VIII-a, ne întreabă:* „unde se păstrează acum *Tabula Traiana*, inscripție lăsată de împăratul Traian după săparea în stîncă a șoselei de pe malul muntos al Dunării, dat fiind că locul respectiv de la Porțile de Fier se află acum sub apă".

Arheologii iugoslavi au avut grijă de acest prețios document săpat în piatră în anul 100 e.n.; Tabula Traiana *a fost „decupată" din peretele de stîncă și mutată mai sus, pe cursul fluviului, așa încît să poată fi în continuare citită și studiată.*

DRACI ȘI DRĂGOȘEȘTI

NICOLAE DRAGOȘ, *din* Baia Mare, *ne relatează cîteva date privitoare la Vlad Țepeș, aflate pe calea tradiției orale, cu speranța că ele vor stîrni interesul specialiștilor, în vederea unor cercetări pe plan local:* „În timpuri îndepărtate, în satul în care se stabilise o mare parte din familia Drăgoeștilor, în Maramureș, a venit un oștean de-al lui Dracul-Vodă (Vlad Țepeș), numit Colțea, la regele Matei Corvin. Oșteanul s-a căsătorit cu frumoasa Vina Dragoș și a întemeiat satul Colțirea, pe malul drept al Someșului (azi în comuna Ardu-

sad, jud. Maramureș). După cîtva timp a venit însuși Dracul Vodă, care și el s-a căsătorit cu o Drăgoșească, avînd doi copii. În registrele parohiale, numele urmașilor este trecut sub formula: Drac, Drak, Drach, Dracus, Drachus, confundat mai apoi cu Dragoș".

TIMIȘUL ÎȘI ÎMPRUMUTĂ NUMELE

IULIU KELTZ, *din* Sibiu, *dorește să știe cînd s-a construit castrul roman* Tibiscum, *din apropierea Caransebeșului și care este etimologia acestui nume.*

La Tibiscum, s-au întîlnit, în primăvara anului 101 e.n., cele două coloane ale armatei romane care veneau să cucerească Dacia. Prin urmare, cel mai vechi castru de pe teritoriul acesteia s-a datorat lui Traian. Cu timpul, tabăra a căpătat un caracter permanent, devenind ulterior oraș, municipiu etc. Numele său derivă de la cel al rîului Tibiscus (Timișul de azi) și e de origine dacică.

NĂSĂUDENII ÎNFRUNTĂ PE BONAPARTE

VIOREL MODORAN, Reșița *ne pune la dispoziție (iar noi publicăm cu plăcere) cîteva date referitoare la pedestrașii români din Regimentul 17 grăniceri, înființat în 1764 la Năsăud.* „Această unitate a participat, alături de trupele austriece comandate de generalul Würmser, la campania din Italia (1796), împotriva lui Napoleon Bonaparte.

Ostașii români, îmbrăcați în cioareci și opinci, cu cămăși din cînepă și pieptar, acoperiți cu sumane din pănură neagră, au apărat timp de două zile podul de la Arcole — cîștigat în dimineața de 15 noiembrie 1796 — de atacul grenadierilor și dragonilor francezi. Aici și-au pierdut viața patru generali francezi și numai datorită lui Bonaparte care s-a angajat personal în luptă, au reușit francezii să recucerească podul.

Fiii și nepoții acestor grăniceri au participat, alături de întreaga națiune română din Transilvania, la revoluția de la 1848."

DE LA VAIDA LA VAIDA, VIA MANIU

D. BALAN, *din* Fălticeni *ne scrie în legătură cu articolul* Pentru Maiestatea Sa: salariile a 20 000 muncitori *(nr. 11/1972):* „Îmi amintesc că în 1932 s-a constituit un nou guvern condus de Al. Vaida Voievod, care și-a dus zilele pînă la sfîrșitul lunii octombrie 1933. Așadar, prim-ministru nu era Iuliu Maniu la data respectivă, ceea ce înseamnă că episodul Gabriel Marinescu nu s-a petrecut în 1933".

Vă amintiți doar parțial exact: un prim guvern condus de Al. Vaida-Voievod s-a format la 6 iunie 1932 și a durat pînă la 17 octombrie 1932. La 20 octombrie s-a constituit un alt guvern național-țărănist, condus de Iuliu Maniu. La 14 ianuarie 1933, tocmai datorită episodului Gabriel Marinescu, i-a luat locul o a treia echipă guvernamentală național-țărănistă, prezidată din nou de Al. Vaida-Voievod.

ZICEM ȘI NOI!

O CITITOARE *(din păcate anonimă) ne scrie:* „Vestigii în părăsire. În cimitirul vechi al tîrgușorului Fieni, din județul Dîmbovița, există o bisericuță construită în 1802. Mai păstrează și acum portretele ctitorilor-țărani.

Acum a fost transformată în depozit de unelte și de... gunoaie. Ar trebui să se ia măsuri pentru păstrarea în bune condiții a acestui monument. S-ar putea adăposti în ea și un muzeu local... zic eu".

Zicem și noi la fel, dacă cele semnalate de dv. corespund realității istorice. Și o zicem în scris în speranța că forurile de resort se vor sesiza, chiar înainte ca „vajnicul nostru redactor" să vină la fața locului, așa cum propuneți.

Nicolae MINEI

CE VOM CITI IN NUMĂRUL VIITOR

• Alexandru Ioan Cuza — Domnul Unirii: anii dureroși ai exilului; în dar — o sabie; ultimul popas printre români; la Heidelberg; consulii Marii Britanii și Belgiei despre Cuza • Ginerele lui Mussolini se spovedește — jurnalul lui Ciano: fostul ministru de Externe al Italiei ne oferă o adevărată „galerie a monștrilor" din vîrful piramidei fasciste • Operația „Barbarossa". **O legendă medievală despre împăratul Frederic și un plan hitlerist cu toate variantele posibile, minus una — eșecul • Radiograma de pe cuirasatul YAMATO. „Camera neagră" cîștigă o bătălie în războiul codurilor secrete • Columna Traiană — cel mai original monument al Romei • 1924: Ferdinand face un semn și Maniu refuză „mariajul" • Carol II și Garda de fier: de la relații amicale la exterminare reciprocă**

CONTENTS

AUREL DECEI The Romanian Prince Michael the Brave (1593-1601) Opposes Emperor Rudolf II 2
DAMIAN TODIŢA Michael's Followers 6
GRAŢIAN C. MĂRCUŞ Guruslău — Where and When? 10
ION CONSTANTINESCU Behind the Political Scenes, Bucharest 1926 12
HEINZ NEUKIRCHEN, J.R. HALE Who Won the Battle of Skagerrak? 18
DAN BERINDEI Nicolae Bălcescu — Musing on 1848 37
IOANA URSU 1848. The Romanian Revolutionaries and Their French Friends 40
PIERRE MENDÈS-FRANCE The French Bomb France 42
ION IACOŞ 1893—The First Socialist Congress of Romania 54
PHILIP EIDELBERG An American Historian about the 1907 Revolt of the Romanian Peasants 60
ADINA BERCIU Maps and Cartographers 62
GH.I. IONIŢĂ Deva 1933: The First Congress of the Ploughmen's Front, a Democratic Organization of the Romanian Peasants 68
ŞT. ŞTEFĂNESCU Dimitre Onciu (1856-1923), the Founder of Modern Romanian Historiography 73
CONSTANTIN ANTIP The Mediaeval Knight and the Occasional Warrior 78
HERBERT STEINER Documents on V.I. Lenin 86
ANTON FILIPESCU The Discoverers of the New World 90

SOMMAIRE

AUREL DECEI Le prince roumain Michel le Brave (1593-1601) affronte l'empereur Rodolphe II 2
DAMIAN TODIŢA Les successeurs de Michel 6
GRAŢIAN C. MĂRCUŞ Guruslău — où et quand? 10
ION CONSTANTINESCU Coulisses politiques, Bucarest 1926 12
HEINZ NEUKIRCHEN, J.R. HALE Qui vainquit à Skagerrak? 18
DAN BERINDEI Nicolae Bălcescu — pensées sur 1848 37
IOANA URSU 1848. Les révolutionnaires roumains et leurs amis de France 40
PIERRE MENDÈS-FRANCE Les Français bombardent la France 42
ION IACOŞ 1893 — Le Premier Congrès Socialiste de Roumanie 54
PHILIP EIDELBERG Un historien américain sur la révolte des paysans roumains en 1907 60
ADINA BERCIU Cartes et cartographes 62
GH.I. IONIŢĂ Deva 1933: Le Premier Congrès du Front des Laboureurs, organisation démocratique des paysans roumains 68
ŞT. ŞTEFĂNESCU Dimitre Onciu (1856-1923), fondateur de l'historiographie roumaine moderne 73
CONSTANTIN ANTIP Le chevalier médiéval et le guerrier d'occasion 78
HERBERT STEINER Documents sur V.I. Lénine 86
ANTON FILIPESCU Les découvreurs du Nouveau Monde ..90

СОДЕРЖАНИЕ

А. ДЕЧЕЙ Румынский воевода Михай Храбрый (1593-1601) сопротивляется императору Рудольфу *II*-му 2
Д. ТОДИЦА Потомки Михая 6
Г.К. МЭРКУШ Гуруслэу — где и когда? 10
И. КОНСТАНТИНЕСКУ Политические кулисы, Бухарест 1926 12
Г. НЕЙКИРХЕН, Ж. ХЭИЛ Кто победил в Скагерраке? 18
Д. БЕРИНДЕЙ Николае Бэлческу — думы о 1848 г. ..37
И. УРСУ 1848: румынские революционеры и их французские друзья 37
П. МЕНДЕС-ФРАНС Французы бомбят Францию 42
И. ЯКОШ 1893: Первый Съезд социалистов Румынии 54
Ф. ЭЙДЕЛЬБЕРГ Американский историк про восстание румынских крестьян 1907 г. 60
А. БЕРЦУ Карты и картографы 62
Г.И. ИОНИЦЭ Дева 1933 г.: Первый Съезд фронта земледельцев, демократическая организация румынских крестьян 68
Ш. ШТЕФЭНЕСКУ Димитре Ончу (1856—1923), основоположник новой румынской истриографии 73
К. АНТИП Средневековый кавалер и случайный воин 78
Г. ШТЕЙНЕР Документы о В.И. Ленине 86
А. ФИЛИПЕСКУ Открыватели Нового мира 90

INHALT

AUREL DECEI Der rumänische Prinz Michael der Tapfere (1593-1601) trotzt Kaiser Rudolf dem II. 2
DAMIAN TODIŢA Die Nachfolger Michaels 6
GRAŢIAN C. MĂRCUŞ Guruslău —wo und wann? 10
ION CONSTANTINESCU In den politischen Kulissen, Bukarest 1926 12
HEINZ NEUKIRCHEN, J.R. HALE Wer siegte im Skagerrak? 18
DAN BERINDEI Nicolae Bălcescu — Gedanken über 1848 37
IOANA URSU 1848. Die rumänischen Revolutionäre und ihre französischen Freunde 40
PIERRE MENDÈS-FRANCE Die Franzosen bombardieren Frankreich 42
ION IACOŞ 1893 — Der Erste Sozialistische Kongress in Rumänien 54
PHILIP EIDELBERG Ein amerikanischer Historiker über den Aufstand der Rumänischen Bauern im Jahre 1907 60
ADINA BERCIU Karten und Kartographen 62
GH.I. IONIŢĂ Deva 1933: Der ErsteKongress der Pflügerfront, eine demokratische Organisation der rumänischen Bauern 68
ŞT. ŞTEFĂNESCU Dimitre Onciu (1856-1923), der Gründer der modernen rumänischen Geschichtsschreibung 73
CONSTANTIN ANTIP Der mittelalterliche Ritter und der Gelegenheitskrieger.....78
HERBERT STEINER Dokumente über V.I. Lenin 86
ANTON FILIPESCU Die Entdecker der Neuen Welt 90

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Serviciul Import — Export presă, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64-66, P.O.B. — 2001

magazin istoric

Bucureşti, str. Oneşti, nr. 5 — Sectorul 1. Oficiul poştal Nr. 1, telefon 16 68 72, 15 16 68

REDACTORI: Ioan Dragomirescu, Ştefan Sorin Gorovei, Vasile Şimandan, Marian Ştefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR GENERAL DE REDACŢIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA GRAFICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali, difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate. Preţul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

ASIAE PARS ORIENT.

Tartariæ limites.

Xanton

Taquin

CHINAE REGNI PARS.

Cinabeo

Sachion

Cequij.

Molinu

Huchco

Foquiem

Cantao

Suadecheo

Cinchec

In China regione, Iapania aliisque insulis vicinis, messis multa Christianorum: quorum indies nove colonię ducuntur, patribus societatis Iesu fidis operariis.

Isla de Plata.

Argyra hec forte antiquorum.

Iapan ins. nuper ad Fidem Christianam conversa.

y. de Ladrones

Las dos Hermanas

Malabrigo

Circulus Cancri.

Islas de Lucois.

Restiga de ladrones

Cubo

Philippinas.

Dos Arrecifes

Los Lardines

Dos Matalotes

y. dos Corales

y. de los ras

Mindanao

Terena te

Mal luc

Costa de moro

y. Lagonda

AMERICAE SEPTEM

TRIONALIOR PARS

Quivira.

Grandes corrientes

C. de Trabajos

C. Mendocino

Costa brava

Punta hermosa

Rio grande

La tierra de gigantes

Los Bolcanes

La Farfana

SPECVLVM

Baxos de S. Bartholomeo

y. de S. yº

Nombre de Iesus

Leola Atrevida

Las Marias

S. Catalina

S. Anna

Insulæ Salomonis.

Los Tiburones

La casimana

Nova Guinea, quibusdam Terra de Piccinacoli.

Circulus Capricorni.

SPE ET METV.

GENIO ET INGENIO NOBILI DN. NICOLAO ROCCOXIO, PATRICIO ANTVERPIENSI, EIVSDEMQVE VRBIS SENATORI,

Abrahamus Ortelius Regiæ Mtis geographus lub. merito dedicabat.

15 89

TERRA AVSTRA

SIVE MAGELLANI

DVM DETECT